

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Grozījumi Nr.2

7.nodevums

Starpziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas izstrāde”

Iepirkums Nr.LRLM2017/28-3-03/23ESF “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānismu aprakstu un ieviešanas metodiku izstrāde, aprobācija izmēģinājumu projektos un izmēģinājumu projektu rezultātu izvērtēšanas” tiek izstrādāts Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2. pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros, kā arī Eiropas Savienības stratēģijā „Eiropa 2020”, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam un „Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam” izvirzīto mērķu un noteikto prioritāšu sasniegšanai

Pasūtītājs: Labklājības ministrija

Izpildītājs: Personu apvienība, ko veido biedrība “Latvijas veselības ekonomikas asociācija” un biedrība “Latvijas Sarkanais krusts” Kurzemes komiteja”

Autori: Alina Dūdele, Zenta Čevere, Sandra Rancāne, Modris Dzenītis

Rīga, 2020. gada maijs

SATURS

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI	5
IZMANTOTO TERMINU SKAIDROJUMS	7
IEVADS	8
METODOLOĢIJA	10
I. ESOŠĀS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS	13
1. Dažādu valstu pieredze SBS pakalpojumu nodrošināšanā pilngadīgām personām ar GRT 13	
1.1. Anglija	13
1.2. Dānija	19
1.3. Jaunzēlande	24
1.4. Somija	32
1.5. Vācija	40
1.6. Igaunija	46
1.7. Lietuva	49
2. Ārvalstu pieredzes kopsavilkums	53
3. Latvijā DI projekta ietvaros veiktās pilngadīgu personu ar GRT izvērtēšanas analīze	59
3.1. Personu izvērtēšanas mērķis, izmantotie instrumenti un kārtība	60
3.2. Personu atbalsta plānos iekļauto pakalpojumu apkopojums un analīze	62
3.3. Speciālistu, kas veica izvērtēšanu, viedokļi un ieteikumi	64
4. Esošās situācijas analīze Latvijā	66
5. SBS pakalpojumu finansēšanas mehānisma modeļu variantu salīdzinošā analīze	77
II. IBM PILNGADĪGĀM PERSONĀM AR GRT IEVIEŠANAS METODIKA	81
1. IBM definīcija, mērķis un uzdevumi	85
2. IB mērķa grupa, tās atlases kritēriji un IB piešķiršanas kārtība	86
3. IBM finansēšanas un organizēšanas kārtība	89
3.1. IB apmēra aprēķina metode vienai personai	89
3.2. IB minimālā un maksimālā apjoma noteikšana	90
3.3. IB finansēšanas avoti, dažādu IBM finansēšanas variantu apraksts	92
3.4. Personas vajadzību izvērtēšana, atbalsta plāna izstrāde un IB apmēra noteikšana ..	100
4. IB saņemšanas kārtība	108
4.1. IB saņemšanas veidi	108
4.2. IB saņemšanas process	109

5.	IB saņemšanas izbeigšanas kārtība.....	110
6.	IBM iekļauto SBS pakalpojumu saraksts	111
6.1.	SBS pakalpojumu saraksts	111
6.2.	SBS pakalpojumu saraksta precizēšana un papildināšana	112
6.3.	SBS pakalpojumu apraksti	114
7.	SBS pakalpojumu izmaksu noteikšanas metodika	115
8.	IB administrētāja darba organizācija	120
8.1.	Prasības IB administrētājam	120
8.2.	IB administrētāja tiesības un pienākumi.....	122
9.	IB saņēmēja tiesības un pienākumi	123
10.	Pakalpojumu sniedzēju piesaistes kārtība.....	124
11.	Ētikas prasības IB modeļa ieviešanā iesaistītajām pusēm	125
12.	Pienākumu un atbildību sadalījums starp personu un citām IB modeļa ieviešanā iesaistītajām pusēm.....	129
13.	IB saņēmēja atbalsta tīkla un dažādu SBS pakalpojumu sniegšanā iesaistīto pušu sadarbības un komunikācijas modeļi.....	132
14.	IB modeļa ietvaros sasniedzamie rezultāti	136
15.	Aptaujas anketas, ar kuru palīdzību novērtē IB saņēmēja dzīves kvalitātes sfēras jeb domēnus:.....	136
15.1.	Dzīves kvalitātes jēdziens un izvērtēšanas instrumenta izvēle.....	136
15.2.	Aptaujas veikšanas process	137
III.	IBM ADMINISTRĒŠANA IZMĒĢINĀJUMPROJEKTĀ	139
1.	IBM ieviešanas nosacījumi.....	139
2.	IBM administrēšanas kārtība	143
2.2.	Atskaišu sagatavošanas kārtība	144
2.3.	IB modeļa uzraudzības kārtība	146
3.	IB saņēmēja lietas dokumentācija	147
4.	Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu nodrošināšanas un līgumattiecību noformēšanas kārtība	148
5.	Izmēģinājumprojektā īstenošanā izmantoto izmaksu pamatojošo dokumentu aprites kārtība	150
6.	IBM nodrošināšanas ietvaros uzkrātās informācijas aprites, uzglabāšanas un datu aizsardzības kārtība.....	153
7.	IBM ieviešanas risku vadības process	158
8.	Kvalitātes, apjoma un atbilstības saturam kritēriju novērtēšanas process.....	159
	PIELIKUMI.....	161

1. Ārzemju un Latvijas pieredzes izpētes procesā izmantoto datu avoti
2. IBM izstrādes procesā organizēto aktivitāšu saraksts
3. Saskaņā ar DI plāniem pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem vajadzību apkopojums
4. Iesnieguma veidlapa
5. Personu atlase dalībai izmēģinājumu projektā
6. IBM matrica
7. IBM matricas aizpildīšanas instrukcija
8. Individuālā budžeta provizoriskā apmēra aprēķins/piemērs
9. Individuālā budžeta galīgā apmēra aprēķins/piemērs
10. Individuālā budžeta modeļa finansēšanas varianti izmēģinājumu projektā/piemērs
11. Informācija par SBS pakalpojumu sniedzējiem/ informācija par kvalifikācijas prasībām pakalpojumu sniedzējiem
12. Sabiedrībā balstīta sociālā pakalpojuma apraksta veidlapa
13. Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu apraksti
14. SBS pakalpojumu sarakstā iekļauto SBS pakalpojumu cenu veidi
15. Personas klienta lietas veidlapa
16. Līgums ar personu
17. Datu bāze - Faktiski izlietotais finansējums un rezultatīvo rādītāju apkopojums
18. Dienesta ziņojuma veidlapa par izmēģinājumu projekta darbinieka izmantotā transporta izmaksu segšanu
19. Dienesta ziņojuma veidlapa par personas izmēģinājumu projektā izmantotā transporta izmaksu segšanu
20. Maršruts lapa automašīnai
21. Atskaite par sabiedriskā transporta izmantošanu
22. Pašvaldības transporta braucienu kopsavilkums izmēģinājumu projektā (izraksts no maršruta lapas)
23. Pašvaldības naudas plūsmas pārskats
24. Dzīves kvalitātes novērtēšanas aptaujas anketa
25. Dzīves kvalitātes novērtēšanas aptaujas anketu reģistrs
26. Apstiprinājums dzīves kvalitātes izvērtēšanas instrumenta izmantošanai
27. Izslēgts
28. Izslēgts
29. Plānotais finansējums izmēģinājumu projektā
30. Pašvaldības faktiski izlietotā finansējuma un rezultatīvo rādītāju pārskats
31. Sociālā darbinieka mēneša atskaite - par paveikto darbu izmēģinājumu projektā
32. Instrukcija datu arhivēšanai ar paroli
33. Instrukcija nosaukumu veidošanai darba mapēm un dokumentiem FTP serverī
34. IBM izmēģinājumu projekta risku novēršanas pasākumu plāns
35. Aptaujas anketa izmēģinājumu projekta darbiniekam par IBM procesa norisi izmēģinājumu projektā
36. Aptaujas anketa personām/aizgādņiem par IBM procesa norisi izmēģinājumu projekta
37. Aptaujas anketa pakalpojumu sniedzējiem par IBM procesa norisi izmēģinājumu projektā

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI

AIS	Atbalsta intensitātes skala
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ANO Konvencija	ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām
ANO Komiteja	ANO Komiteja par personu ar invaliditāti tiesībām
CFLA	Centrālā finanšu līgumu aģentūra
CV	Dzīves gājums
DAC	Dienas aprūpes centrs
DI	Deinstitutionalizācija
DI projekts	Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1.pasākums “Deinstitutionalizācija”
sociālais dienests	Pašvaldības sociālais dienests
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
izmēģinājumsprojekts	Projekta "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" aktivitātes “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānismu aprakstu un ieviešanas metodiku izstrāde, aprobācija izmēģinājumsprojektos un izmēģinājumsprojektu rezultātu novērtēšana” ietvaros īstenotais izmēģinājumsprojekts par individuālā budžeta modeļa pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu saņemšanai
FT	Funkcionālie traucējumi
FTP serveris	Failu apmaiņas protokola serveris
GRT	Garīga rakstura traucējumi
IB	Individuālais budžets
IBM	Individuālā budžeta modelis
IBM izstrādātāji	Personu apvienība, kuru “Biedrība “Latvijas Veselības ekonomikas asociācija” un Biedrība “Latvijas Sarkanais Krusts” Kurzemes komiteja””
KPR	Kurzemes plānošanas reģions
LM	Labklājības ministrija
LM projekta īstenošanas komanda	Labklājības ministrijas projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” īstenošanas komanda
LPR	Latgales plānošanas reģions

NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	Nevalstiskās organizācijas
MK	Ministru kabinets
MK noteikumi Nr.91	Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumi nr. 91 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2. specifiskā mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.2. pasākuma "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" īstenošanas noteikumi"
MK noteikumi Nr.313	Ministru kabineta 2015. gada 16.jūnija noteikumi Nr. 313 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2. specifiskā mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1. pasākuma "Deinstitucionalizācija" īstenošanas noteikumi"
MK noteikumi Nr.942	Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumi Nr.942 "Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā".
Pasākums 9.2.2.2.	Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" specifiskā atbalsta mērķa 9.2.2. "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.2. pasākums "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide"
personas /personas ar GRT	Pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem
Pētījums	Pētījums "Esošo sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze"
PR	Plānošanas reģioni
RPR	Rīgas plānošanas reģions
SAC	Sociālās aprūpes centrs
SIVA	Sociālās integrācijas valsts aģentūra
SBS pakalpojumi	Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi
VDEĀVK	Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija
VPR	Vidzemes plānošanas reģions
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
ZPR	Zemgales plānošanas reģions

IZMANTOTO TERMINU SKAIDROJUMS

Deinstitucionalizācija – pakalpojumu sistēmas izveide, kas sniedz personai, kurai ir ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē.¹

Funkcionālais traucējums — slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisīts fiziska vai garīga rakstura traucējums, kas ierobežo personas spējas aprūpēt sevi un apgrūtina personas iekļaušanos sabiedrībā.²

Sociālās aprūpes pakalpojums — pasākumu kopums, kas vērsts uz to personu pamatvajadzību apmierināšanu, kurām ir objektīvas grūtības aprūpēt sevi vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ, un ietver sevī pakalpojumus personas dzīvesvietā un ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās.³

Sociālās rehabilitācijas pakalpojums — pasākumu kopums, kas vērsts uz sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošanu vai uzlabošanu, lai nodrošinātu sociālā statusa atgūšanu un iekļaušanos sabiedrībā, un ietver sevī pakalpojumus personas dzīvesvietā un sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā vai dzīvesvietā vai sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.⁴

Tehniskie palīgīdzekļi — aprīkojums vai tehniskās sistēmas, kas novērš, kompensē, atvieglo vai neitralizē funkcijas pazeminājumu vai invaliditāti.⁵

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi institūcijā/institucionālā aprūpe - sociālo institūciju, kas nodrošina personai, kura vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt

Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi - sabiedrībā balstītie sociālie pakalpojumi ir visi sociālie pakalpojumi, izņemot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus institūcijā.

---

¹ Rīcības plāns deinstitucionalizācijas īstenošanai 2015.-2020.gadam, iegūts no http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/null/2015_15_07_ricplans_final.pdf (02.05.2018.)

² Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 1.panta, 4.punkts; iegūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=68488>

³ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 20.punkts; iegūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=68488> (02.05.2018.)

⁴ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 23.punkts; iegūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=68488> (02.05.2018.)

⁵ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 26.punkts, iegūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=68488> (02.05.2018.)

IEVADS

SBS pakalpojumu pilngadīgām personām ar GRT finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas - individuālā budžeta modeļa izstrāde tiek veikta Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.2. pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros, Eiropas Savienības stratēģijā „Eiropa 2020”, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam un „Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam” izvirzīto mērķu un noteikto prioritāšu sasniegšanai.

IBM izstrādi saskaņā ar noslēgto līgumu veic Personu apvienība - “Biedrība “Latvijas Veselības ekonomikas asociācija” un Biedrība “Latvijas Sarkanais Krusts” Kurzemes komiteja””.

IBM mērķi ir:

- piedāvāt personām lielākas pašnoteikšanās iespējas (cilvēkiem ar invaliditāti vienādas pašnoteikšanas iespējas) un plānot atbalstu, ņemot vērā katras personas individuālās vajadzības, tādējādi nodrošinot katrai personai iespējami efektīvāko atbalstu funkcionālo traucējumu un to radīto seku novēršanai vai mazināšanai, lai veicinātu vienlīdzīgu iespēju izmantošanu sabiedrībā;
- uzlabot publiskā finansējuma izmantošanas efektivitāti un lietderību.

IBM tiešā mērķa grupa ir pilngadīgas personas ar GRT, kuriem VDEĀVK ir noteikusi smagu vai ļoti smagu invaliditāti (I vai II invaliditātes grupa), kuras DI projekta ietvaros vai no 2014. gada 1. janvāra ir pārgājušas no valsts finansētas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas uz dzīvi sabiedrībā un personas, kuras potenciāli var nonākt valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

IBM ieviešanas uzdevumi ir izstrādāt:

- personas vajadzību izvērtēšanas kārtību, nosakot ilgtermiņa un īstermiņa mērķus un, atbilstoši noteiktajiem mērķiem, veicot SBS pakalpojumu atlasī prioritārā secībā;
- atbalsta plāna izveides kārtību, iekļaujot tajā izvērtēšanas rezultātā noteiktos SBS pakalpojumus un ņemot vērā pieejamos finanšu resursus;
- personai SBS pakalpojumu saņemšanas kārtību;
- sasniegto rezultātu pārskatīšanas kārtību, veicot atkārtotu izvērtēšanu, un atbalsta plāna izveidi;
- IB ieviešanas administrēšanas kārtību.

IBM izstrāde un aprobācija izmēģinājumu projektā tiek veikta divos posmos:

- (1) posms “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas izstrāde pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem”,
- (2) posms “Dalība sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem finansēšanas mehānisma izmēģinājumu projekta īstenošanā”.

Pirmajā posmā tiek sagatavoti 3 nodevumi:

1. 6.nodevums „Sākotnējais ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas izstrāde””;

2. 7.nodevums: “Starpziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas izstrāde””;
3. 8.nodevums: “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas izstrāde””.

Otrajā posmā, piedaloties IBM aprobācijā, tiek veikta LM projekta īstenošanas komandas un izmēģinājumu projekta īstenošanu apmācība darbam ar IBM izmēģinājumu projekta īstenošanai. IBM izstrādātāji un LM projekta īstenošanas komanda veic metodisko vadību un izmēģinājumu projekta norises novērtējumu, katru ceturksni, apmeklējot izmēģinājumu projekta īstenošanu un sagatavojot atskaiti.

1.tabula

Posmu ieviešanas un nodevumu sagatavošanas secība

Posms/nodevums	Posmu un nodevumu sagatavošanas secība			
	1	2	3	4
1.posma 6. nodevums	X			
1.posma 7. nodevums		X		
1.posma 8. nodevums				X
2.posms			X	

Ņemot vērā iepriekšminēto, IBM izstrādes process tiek sadalīts sekojoši divos nodevumos un katram nodevumam ir izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1. nodevumā:
  - esošās situācijas analīze ārzemēs;
  - DI projekta ietvaros veikto personu vajadzību izvērtējuma analīze;
  - IB definīcija, mērķi un uzdevumi;
  - IB piešķiršanas kārtība (personu atlase dalībai izmēģinājumu projektā);
  - IBM finansēšanas un organizēšanas kārtība;
  - IB saņemšanas kārtība;
  - IB pārtraukšanas un izbeigšanas kārtība;
  - IBM iekļauto SBS pakalpojumu saraksts;
  - SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanas metodika;
  - IB administrētāja darba organizēšana;
  - IBM ietvaros sasniegtie rezultāti;
  - IB saņēmēja tiesības un pienākumi;
  - pakalpojumu sniedzēju piesaistes kārtība;
  - IBM administrēšanas kārtība – IB saņēmēja iesniedzamo dokumentu aprites un līgumattiecību starp izmēģinājumu projekta īstenošanu un personu noformēšanas kārtība izmēģinājumu projektā.
- 2. nodevumā:
  - ētikas prasības IB administrētājam;
  - IB saņēmēja atbalsta tīkla un dažādu SBS pakalpojumu sniegšanā iesaistīto pušu sadarbības un komunikācijas modelis;

- aptaujas anketas, ar kurām novērtē IB saņēmēja dzīves kvalitāti jeb domēnus, izveidošana;
- IBM ieviešanas ietvaros uzkrātās informācijas aprites, uzglabāšanas un datu aizsardzības kārtība;
- IBM ieviešanas administrēšanas kārtība – uzraudzības un atskaitīšanās kārtība;
- IBM ieviešanas risku vadības process;
- kvalitātes, apjoma un atbildības saturam kritēriju novērtēšanas process.

Nodevumos iekļautais IBM var tikt precizēts un papildināts izmēģinājumu projekta laikā, kā arī veiktie precizējumi un papildinājumi, nepieciešamības gadījumā, tiek aprobēti izmēģinājumu projektā.

Izstrādājot SBS pakalpojumu personām finansēšanas mehānisma aprakstu un ieviešanas metodikas aprakstu, autori ņēma vērā gan Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā, gan citu valstu pieredzi un labo praksi, gan Latvijā veikto pētījumu un DI procesā veikto personu izvērtēšanas rezultātus, gan plānošanas reģionu un sociālo dienestu speciālistu, pakalpojuma sniedzēju un sociālās jomas ekspertu viedokļus.

METODOLOGIJA

IBM izstrādes procesā tika izmantotas šādas metodes: statistikas datu analīze, ekspertu fokusgrupu diskusijas, diskusijas ar ekspertiem, pakalpojumu sniedzējiem, dažādiem speciālistiem un dokumentu analīze.

Dokumentu apstrāde un analīze – esošās situācijas izpētē tika izmantota publiski pieejamā un LM projekta īstenošanas komandas sniegtā informācija par dažādu valstu pieredzi IBM ieviešanā un nodrošināšanā.

Izpētes procesā tika izmantoti šādi datu avoti:

1. PR iesniegtais informācijas apkopojums par DI projekta ietvaros veikto personu izvērtēšanas rezultātiem, kurā norādīta informācija par personai piešķirtajiem SBS pakalpojumiem;
2. publiski pieejamā informācija par dažādu valstu un Latvijas pieredzi IB ieviešanā, LM projekta īstenošanas komandas sniegtā informācija (skatīt 1.pielikumu).

Pieejamo statistikas datu apstrāde un apkopošana:

- esošās situācijas izpētē, izstrādājot IBM iekļauto SBS pakalpojumu sarakstu, no PR tika apkopoti un analizēti statistikas dati par DI projekta ietvaros veiktajiem izvērtēšanas rezultātiem un, balstoties uz šiem rezultātiem, sagatavots IBM iekļaujamo SBS pakalpojumu saraksts (3.pielikums);
- dalībai izmēģinājumu projektā personu atlases kritēriju noteikšanai tika izmantoti VDEĀVK dati “Invalidu skaits ar aktīviem lēmumiem par invaliditāti 2018. gada decembrī”.

Ekspertu fokusgrupu diskusijas – izstrādājot IBM tika rīkotas trīs fokusgrupu diskusijas:

- 2018. gada 11.septembrī domnīca “Ekspertu viedoklis par DI projekta ietvaros veikto personu izvērtējumu”, kurās piedalījās DI projekta ietvaros veikto izvērtēšanas komandu eksperti un organizētāji. Domnīcās tika diskutēts par izvērtēšanas procesu, izvērtējot riskus, nosakot pakalpojuma apjomu personai.⁶

---

⁶ Ekspertiem tika uzdoti šādi jautājumi:

1. Izvērtēja personas gan institūcijā, gan dzīvesvietā. Kā tika atrastas personas dzīvesvietā?
2. Vai izvērtēšanai paredzētais darba laiks bija pietiekams, lai veiktu kvalitatīvu izvērtēšanu. Kāda slodze bija paredzēta izvērtēšanas veikšanai, kā tika noformētas darba attiecības ar izvērtētājiem?
3. Kā un kurš pieņēma lēmumu par ergoterapeitu un psihiatru piesaisti konkrētas personas izvērtēšanā?
4. Kāda loma bija šiem speciālistiem anketas un atbalsta plāna sastādīšanā, kā noritēja sadarbība, t.sk., organizatoriski?
5. Kādu speciālistu iesaiste būtu vēlama/nepieciešama veicot personu izvērtēšanu? Lūdzu, pamatot atbildi!
6. Kā Jūs vērtējat AIS metodi kā instrumentu personām nepieciešamā atbalsta izvērtēšanā? Cik precīzi, objektīvi var novērtēt personas vajadzības? Detalizētāk, kādēļ tāds viedoklis?
7. Aptaujā atsevišķi izvērtētāji norādīta, ka metode nav atbilstoša Latvijas situācijai, kā tas ir domāts precīzāk, kas nav atbilstošs?
8. Aptaujā norādīts, ka anketas aizpildīšana bija sarežģīta, vai varētu paskaidrot, kas ar to ir domāts: anketas aizpildīšana sistēmā, anketas jautājumi utt.?
9. Kur tika veikta izvērtēšana un, kur labāk veikt klienta izvērtēšanu? Aptaujā minēts: “Obligāti izvērtēt ar respondentiem un labāk ne uz klienta teritorijas, lai tas būtu pašvaldības, kaut kādas iestādes telpā.”
10. Lūdzu sniegt viedokli, kā jāorganizē interviju gaita, lai novērstu aptaujas 6.punktā minētās biežākās grūtības intervējot klientu.
11. Vai Jums būtu nepieciešama atkārtota apmācība, lai veiktu izvērtēšanu atkal?
12. No izvērtētāju aptaujas: “*Atbalsta plāniem jābūt elastīgākiem, lai varētu ierakstīt klientam nepieciešamo pakalpojumu patstāvīgas dzīves uzsākšanai, t.s. nestandarta pakalpojumu (kāds Latvijā vēl netiek piedāvāts).*” Vai ir zināms par kādiem nestandarta un Latvijā nepieejamiem pakalpojumiem ir runa?

- 2019. gada 28. martā notika domnīca, kurā piedalījās pakalpojumu sniedzēji un eksperti. Šajā domnīcā tika prezentēts izstrādātais IBM sākotnējais variants un uzklautīti priekšlikumi, iebildumi par sākotnējo IBM variantu.
- 2018. gada 26. februārī notika domnīca, kurā LM vadībai tika prezentēts IBM sākotnējais variants un uzklautīti priekšlikumi, iebildumi par prezentēto IBM variantu.

Diskusijas ar ekspertiem – IBM izstrādes procesā tika rīkotas 5 diskusijas ar sociālās jomas ekspertiem un pakalpojumu sniedzējiem. Diskusijās tika noskaidroti jautājumi par esošo situāciju sniedzot SBS pakalpojumus personām, problēmām, kādas tās ir personām saņemot sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, ieteikumiem, priekšlikumiem, ko ņemt vērā IBM izstrādes procesā (skatīt 2.pielikumu).

IBM ieviešanā netiek piemērota MK 21.04.2008. noteikumu Nr.288 “Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība” (pēc 05.04.2019. - MK 02.04.2019. noteikumu Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu”) noteiktā kārtība.

-
13. Kāds atbalsts būtu nepieciešams šo personu atbalsta personām (tuviniekiem, kuri rūpējas par šo personu)?
  14. Vai Latvijā pašvaldībās pieejamais pakalpojumu klāsts ir pietiekošs personām vajadzībām? Kādi būtu attīstāmie pakalpojumi?
  15. Pēc kādiem principiem tika izvēlēti SBS pakalpojumu veidi klientam (piem., klienta vajadzībām piemērotākais pakalpojums, dzīvesvietā pieejamais, vispār zināmais vai cits). Lūdzu pamatot atbildi!
  16. Kā Jūs vērtējat Latvijā esošo SBS pakalpojumu personām saņemšanas kārtību (piešķiršana, finansēšana utt.), tas ir, ir atbilstoša personas un piemērota Latvijas situācijai vai nav. Lūdzu pamatot atbildi!
  17. Lūdzu sniegt viedokli, kāda veida finansējums būtu labvēlīgāks nodrošinot SBS pakalpojumus personām. Lūdzu pamatot atbildi!
  18. Vai ir nepieciešams veidot personu izvērtēšanu kā atsevišķu sociālu pakalpojumu, kurā tiktu ietvertas apmācības un supervīzijas vērtētājiem?

I. ESOŠĀS SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS

1. Dažādu valstu pieredze SBS pakalpojumu nodrošināšanā pilngadīgām personām ar GRT

1.1. Anglija

SBS pakalpojumu raksturojums

SBS pakalpojumi personām ar GRT (turpmāk Anglijas gadījumā tiek lietots termins - garīgās veselības) tiek iedalīti veselības aprūpes un sociālās aprūpes pakalpojumos.

Sabiedrībā balstīti garīgās veselības un sociālās aprūpes pakalpojumi nozīmē jebkurus aprūpes un atbalsta pakalpojumus, kas tiek sniegti, lai palīdzētu personai tikt galā ar problēmām, kas saistītas ar garīgās veselības traucējumiem, kamēr tā dzīvo sabiedrībā (nevis institūcijā).

Veselības aprūpes speciālisti Anglijā parasti nozīmē jebkuru aprūpi, lai palīdzētu personai tikt galā ar problēmām, kas saistītas ar garīgās veselības traucējumiem. Piemēram:

- ārstēšana, tai skaitā medikamentozā ārstēšana un psihiatriskā, psihoterapeitiskā konsultēšana;
- aprūpe krīzes situācijā, piemēram, neatliekamā palīdzība;
- garīgās veselības darbinieka vai komandas atbalsts, piemēram, psihiatra konsultācijas, kopienas garīgās veselības māsas vai komandas atbalsts;
- preventīvie vai sabiedrības veselības pakalpojumi, kuru mērķis ir palīdzēt cilvēkiem rūpēties par savu garīgo veselību un novērst problēmu, kas saistīta ar garīgās veselības traucējumiem, rašanos.

Sociālā aprūpe parasti nozīmē jebkuru aprūpi vai atbalstu, kas personai nepieciešams, lai tā tiktu galā ar ikdienas aktivitātēm, ņemot vērā garīgās veselības traucējumu radītās sekas.

Piemēram:

- finanšu vadība, piemēram, budžeta plānošana vai rēķinu apmaksa;
- mājas darbi, piemēram, tīrīšana, ēst gatavošana, iepirkšanās;
- vietējo pakalpojumu izmantošana, piemēram, atbalsta grupas, nodarbinātības pakalpojumi, dienas centri;
- transporta pakalpojumi, piemēram, taksometra, mikroautobusa vai autobusa biļetes, lai apmeklētu tikšanās vai pakalpojumus;
- atbalsts attiecību uzturēšanā, piemēram, ar draugiem, ģimeni vai kaimiņiem;
- tehnisko palīglīdzekļu izvēle un mājas vides pielāgošana vai palīdzība pārvietoties;
- individuālā aprūpe, piemēram, mazgāšanās vai ģērbšanās;
- pabalsti un mājokļa pakalpojumi, piemēram, palīdzība ar pieteikumiem pabalstu un pakalpojumu sniegšanai, tikšanās apmeklēšana, padomu došana vai informācijas sniegšana;
- piekļuve apmācībām, izglītībai vai darba tirgū; vai arī palīdzība apmācību, izglītības, nodarbinātības laikā;
- speciālista, sociālā darbinieka vai atbalsta darbinieka atbalsts.

Sabiedrībā balstītos pakalpojumus persona, atkarībā no vajadzībām, var saņemt vienu reizi, īslaicīgi vai arī vairākkārtīgi īsākā laika periodā, ir iespējas tos saņemt ilgstoši garākā laika periodā. Tāpat persona var izmantot vienu sabiedrībā balstītu pakalpojumu vai vairākus vienlaikus. Persona var izmantot vai nu veselības aprūpes pakalpojumus, vai sociālās aprūpes pakalpojumu, vai arī abu pakalpojuma veidu kombinācijas. Persona var saņemt arī dažāda līmeņa atbalstu dažādos laikos.

Sabiedrībā balstītie pakalpojumi nodrošina personu ar tādu atbalstu, kas tai nepieciešams, lai tiktu galā ar garīgās veselības problēmu radītajām sekām un nodrošinātu dzīves kvalitāti.

Lai saņemtu sabiedrībā balstītos pakalpojumus, personai nepieciešams veselības aprūpes vai sociālās aprūpes speciālista (piemēram, ārstējošā ārsta vai sociālā darbinieka) nosūtījums.

Atsevišķus pakalpojumus persona var saņemt tiešā veidā, bez nosūtījuma.

Sabiedrībā balstīto pakalpojumu ietvaros atbalstu var saņemt arī personu ar GRT piederīgie, kas veic šo personu aprūpi. Pakalpojumu sniedz vietējās pašvaldības sociālais dienests. Ja piederīgais aprūpē personu, kas iekļauta Aprūpes programmas pieejā (skat. zemāk), tad tam ir tiesības pašam saņemt aprūpes pakalpojumu. Pakalpojuma saņemšanai sociālais dienests veic piederīgā novērtēšanu.

Pieeja SBS pakalpojumiem

Ārstējošais ārsts (angl. General practitioner)

Ārstējošais ārsts parasti ir sākuma punkts, pie kura griezties, lai personas ar garīgās veselības problēmām saņemtu atbalstu. Šim ārstam ir tiesības izrakstīt nepieciešamos medikamentus, nosūtīt uz psihiatrisko vai psihoterapeitisko konsultāciju pakalpojumu vai arī brīvprātīgajiem pakalpojumiem kā arī sociālās aprūpes pakalpojumiem vistuvāk personas dzīvesvietai. Smagāku un komplikētāku vajadzību gadījumā ārsts var nosūtīt personu specializētu pakalpojumu saņemšanai, piemēram, kopienas garīgās veselības komandas pakalpojumu saņemšanai.

Kopienas garīgās veselības komanda (angl. Community mental health team)

Komandas sastāvā ietilpst dažādi speciālisti, tai skaitā, psihiatri, sociālie darbinieki, arodārsti un māsas. Viņi sniedz konkrētus pakalpojumus, piemēram, veic ārstēšanu ar medikamentiem, sniedz konsultācijas vai arī informē par citiem iespējamajiem garīgās veselības vai sociālajiem pakalpojumiem kopienā. Komanda arī lemj par to, vai personai būtu jābūt iekļautai Aprūpes programmas pieejā.

Aprūpes programmas pieeja

Aprūpes Programmas pieeja ir veids, kā koordinēt sabiedrībā balstītus veselības un sociālās aprūpes pakalpojumus personām ar smagākiem garīgās veselības traucējumiem, kur tām ir identificēti īpaši riska faktori. Programmā katrai personai tiek nozīmēts aprūpes koordinators, kurš ir atbildīgs par visu šīs personas garīgās veselības un sociālās aprūpes pakalpojumu koordinēšanu. Aprūpes koordinators var nodrošināt tādus pakalpojumus kā, piemēram, medikamentu lietošanas uzraudzību, sniedz informāciju, dod padomus vai, nepieciešamības gadījumā, palīdz sameklēt dažāda veida pakalpojumu sniedzējus. Aprūpes koordinators katrai personai sastāda aprūpes plānu, kas ietver sevī arī krīzes plānu. Plāns tiek regulāri pārskatīts.

Garīgās veselības speciālistu komandas (angl. Specialist mental health teams)

Ir dažādas garīgās veselības speciālistu komandas un to pieejamība dažādās pašvaldībās atšķiras.

Ir četru veidu komandas:

- agrīnās intervences komandas;
- īpašās mobilās komandas (angl. assertive outreach teams);
- atbalsta, laika un atvēršanās komandas;
- krīzes risinājuma un ārstēšana mājās komandas.

Lai saņemtu šo komandu pakalpojumus, nepieciešams ārstējošā ārsta vai Kopienas garīgās veselības komandas nosūtījums.

Krīzes aprūpes pakalpojumi

Ja persona piedzīvo garīgās veselības krīzi, piemēram, tai ir sajūta, ka vairs netiek ar savu dzīvi galā, tai ir suicidālas domas vai vēlme nodarīt sev pāri, persona var saņemt šādus sabiedrībā balstītus pakalpojumus:

- zvanīt vai pieteikties vizītē pie ārstējošā ārsta;
- doties uz tuvāko neatliekamās palīdzības dienestu;
- kontaktēties ar vietējo krīzes risinājuma un ārstēšanas mājās komandu.

Sociālie pakalpojumi

Lai saņemtu sociālās aprūpes pakalpojumus, personai jāvēršas dzīvesvietas pašvaldības sociālajā dienestā, kur tā tiks novērtēta, lai saņemtu sociālās aprūpes pakalpojumus. Pašvaldība var sniegt sociālās aprūpes pakalpojumus pati vai pakalpojumu nodrošināšanai piesaistīt ārējo pakalpojuma sniedzēju.

Brīvprātīgo pakalpojumi

Brīvprātīgais sektors nodrošina tādus pakalpojumus, kā, piemēram:

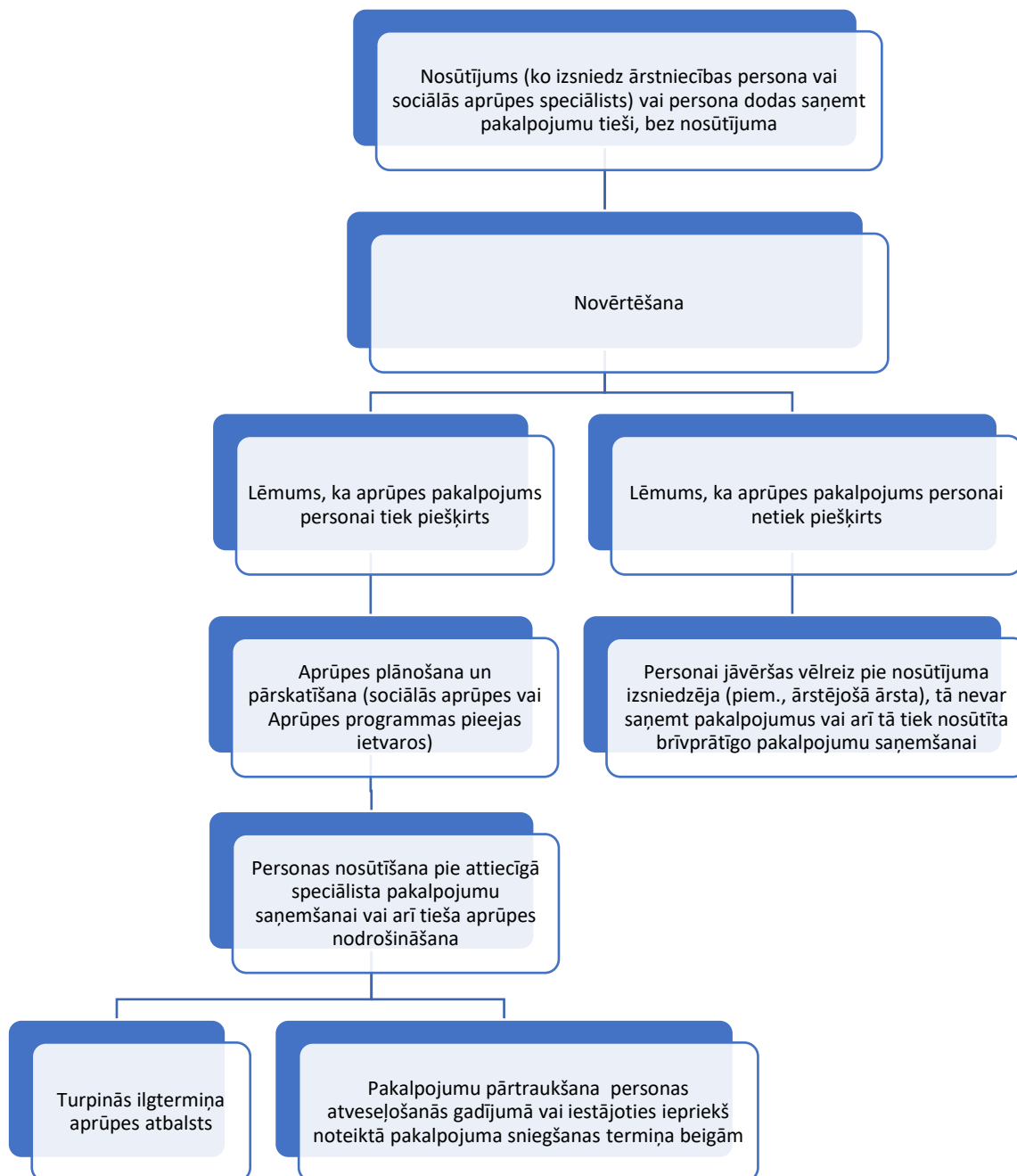
- aizstāvība;
- psiholoģiskais atbalsts, konsultācijas;
- alternatīvās un papildinošās terapijas;
- informācija, padomi un atbalsts par nodarbinātības jautājumiem vai sociālajiem pabalstiem;
- atbalsta grupas;
- pakalpojumi specifiskām mērķa grupām, piemēram, sievietēm, melnādainām vai etniskām kopienām, geju, lesbiešu grupām.

Piekluves iespējas sabiedrībā balstītajai aprūpei

Cilvēkiem ir iespēja piekļūt sabiedrībā balstītiem pakalpojumiem dažādos veidos (skatīt 1.attēlu).

1.attēls

Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu saņemšanas process

SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumi

Pirms sabiedrībā balstīto pakalpojumu saņemšanas persona tiek novērtēta. Novērtēšanas laikā īpaši apmācīti speciālisti uzdod personai jautājumus, lai sīkāk varētu identificēt personas vajadzības un lemt par to, vai tā ir tiesīga saņemt pakalpojumus un ja jā, tad tieši kurus pakalpojumus.

Katram sabiedrībā balstītā pakalpojuma veidam ir atšķirīga novērtēšana. Piemēram:

- *Garīgās veselības aprūpes novērtējums* - novērtējums notiek, lai varētu plānot garīgās veselības pakalpojumu līmeni un veidu, kas būtu vispiemērotākais personas vajadzībām. Novērtējumu veic ārstniecības persona vai komanda, piemēram, ārstējošais ārsts, kopienas garīgās veselības komanda, garīgās veselības darbinieks vai kopienas garīgās veselības māsa. Novērtējuma laikā jautājumi ir par to, kāds atbalsts vai ārstēšana personai būtu vispiemērotākais.
- *Kopienas sociālās aprūpes novērtējums (saukts arī kopienas aprūpes vai sociālās aprūpes novērtējums)* - veic vietējās pašvaldības sociālo pakalpojumu dienests. Sociālo pakalpojumu dienests var veikt novērtējumu klātienē, pa telefonu, rakstiski - ar vēstuli vai elektroniskā pasta vēstuli starpniecību, arī interneta tiešsaistē (online). Novērtējuma laikā personai tiek uzdoti tādi jautājumi, kā:
  - ✓ Vai persona var pati tikt galā ar savu ikdienas dzīvi, tai skaitā, nodrošināt pašaprūpi, veikt mājsaimniecības darbus, uzturēt savu sociālo dzīvi un attiecības, vai tā var būt nodarbināta, un, vai var rūpēties par citiem?
  - ✓ Vai personai ir pieejams atbalsts, lai uzturētu attiecības ar ģimeni un draugiem? Cik bieži un uz cik ilgu laiku šāds atbalsts nepieciešams?
  - ✓ Vai persona ir spējīga kaut ko paveikt pati, bez citu atbalsta? Vai, ja atbalsts tomēr nepieciešams – cik lielā mērā atbalsts nepieciešams, lai būtu iespēja vieglāk kaut ko paveikt pašam?
  - ✓ Vai personai nepieciešams atbalsts, lai sniegtu tai drošību un pasargātu no citu ļaunprātīgām rīcībām vai izmantošanas?
  - ✓ Vai personai ir specifiskas vajadzības kultūras vai reliģiskās piederības dēļ?
  - ✓ Vai persona jau šobrīd saņem, kādu atbalstu no kāda, tai skaitā, radniekiem vai draugiem?

Personas, kas dzīvo vienas un kurām ir vairāk nekā 65 gadi, sabiedrībā balstīto pakalpojumu saņemšanai tiek novērtētas tikai vienu reizi, kurā tiek novērtētas gan veselības, gan sociālās aprūpes vajadzības.

Sabiedrībā balstītā aprūpe

Ja persona saņem sabiedrībā balstīto aprūpi, tai tiks sastādīts aprūpes plāns (saukts arī aprūpes vai atbalsta plāns). Plānā tiek atspoguļotas personas vajadzības, un kā tās tiks nodrošinātas, kā arī noteiktas metodes, kuras izmantos. Ja persona saņem Aprūpes programmas pieejas pakalpojumu, tad aprūpes plāns ietvers arī krīzes plānu, kurā atspoguļotas rīcības, ko pati persona ir saskaņojusi, kas tiks darīts, ja tai paliek slikti vai tā nokļūst ārkārtas apstākļos. Persona tiek iesaistīta plāna izstrādē, kā arī tai tiek iedota viena aprūpes plāna kopija. Aprūpes plāns tiek caurskatīts ne retāk kā vienu reizi gadā.

Ja pati persona garīgās attīstības traucējumu dēļ nav spējīga pieņemt lēmumu par savu aprūpi, veselības aprūpes speciālistiem ir pienākums runāt ar šīs personas ģimenes locekļiem, ievērojot normatīvajos aktos noteiktos nosacījumus.

Pieejamā informācija par SBS pakalpojumu apmaksas, finansēšanas mehānismiem

Bezmaksas pakalpojumi

Ir vairāki sabiedrībā balstītie pakalpojumi, kas ir bez maksas, tai skaitā:

- ✓ jebkurš pakalpojums, ko sniedz Apvienotās Karalistes nacionālās veselības aprūpes sistēmas ietvaros;
- ✓ pēcaprūpe vietējā kopienā, ko saņem personas ar garīgās veselības traucējumiem, iznākot no slimnīcas. Pēcaprūpe ietver visa veida pakalpojumus gan veselības aprūpi, gan sociālo aprūpi, gan atbalstu individuālajā vai grupu mājā/dzīvoklī;
- ✓ pašvaldības sociālo pakalpojumu dienesta konsultācijas par sociālās aprūpes pakalpojumiem;
- ✓ aprīkojums vai nelielas mājokļa pielāgošanas izmaksas.

Ienākumu testētā sociālā aprūpe

Personas, kas vēlas saņemt pašvaldības nodrošinātos sociālās aprūpes pakalpojumus, ienākumi tiek vērtēti. No personas finansiālo spēju novērtējuma arī atkarīga pakalpojuma cena, kas tai būs jāmaksā par sociālās aprūpes pakalpojumu kā līdzmaksājums. Finanšu izvērtējumā tiek ņemti vērā personas ienākumi un kapitāls (piemēram, īpašumi u.c.). Ienākumu izvērtējumā netiek ņemti vērā ienākumi, ar kuriem tiek segti saprātīgi izdevumi sakarā ar invaliditāti – garīgās veselības problēmām vai fiziskiem traucējumiem, piemēram, individuālā asistenta izmaksas u.c.

Ja gadījumā izvērtējuma rezultātā tiek secināts, ka persona nevar atļauties maksāt līdzmaksājumu par pakalpojumu no saviem līdzekļiem, viņai ir tiesības pārsūdzēt pašvaldības lēmumu vai lūgt pašvaldību pārskatīt ar garīgiem vai funkcionāliem traucējumiem saistītās izmaksas, ko neņem vērā ienākumu izvērtējumā.

Pašvaldībai, jāaprēķina pakalpojuma cena tā, lai personai pēc pakalpojuma apmaksas ienākumi nebūtu zem iztikas minimuma līmeņa.

IB vai tiešie maksājumi

Pašvaldības arī nodrošina līdzfinansējuma daļu izmantojot IB vai arī tiešos maksājumus sociālās aprūpes pakalpojumu saņemšanai. Balstoties uz personas finanšu izvērtējumu un, ņemot vērā nepieciešamā pakalpojuma cenu, pašvaldība lemj par IB apmēru. Persona tad var izvēlēties, vai tā IB grib saņemt un pārvaldīt pati, kā tiešo maksājumu, vai arī persona grib, lai pašvaldība koordinē pakalpojumus IB ietvaros tās vietā.

Tiešais maksājums ir skaidrās naudas maksājums, kas tiek izmaksāts personai, lai tā pati varētu meklēt pakalpojumu sniedzējus, vienoties ar tiem un apmaksāt tos. Par tiešo maksājumu izlietojumu personai ir jāatskaitās pašvaldībai. Tiešo maksājumu saņemšana neietekmē pabalstu saņemšanu.

Ja pašvaldība pati nepiedāvā IB, personai ar individuālu lūgumu, lai piešķirtu IB, pašai jāvēršas pašvaldībā.

Lai palīdzētu personai pārvaldīt tiešos maksājumus, tā var piesaistīt atbalsta personu, ko palīdz izvēlēties pašvaldība. Pašvaldība arī nodrošina ar informāciju par visiem sociālās aprūpes pakalpojumu sniedzējiem.⁷

1.2.Dānija

Dānijā atbalsts cilvēkiem ar invaliditāti tiek balstīts uz 3 galvenajiem principiem:

- vienlīdzīga attieksme, atbalsts un statuss cilvēkiem ar invaliditāti sabiedrībā;
- atbildības princips - nozīmē atbildīgo personu pienākumu nodrošināt iespēju cilvēkiem ar invaliditāti piekļūt vietām un pakalpojumiem;
- kompensācijas princips nozīmē, ka cilvēkiem ar invaliditāti jānodrošina atbalsts, lai varētu iekļauties un pilnvērtīgi dzīvot sabiedrībā.

Sociālās aizsardzības sistēma un normatīvie akti veidoti tā, lai bezmaksas atbalsts un pakalpojumi būtu pieejami visiem cilvēkiem ar invaliditāti, nodrošinot atbilstošus dzīves apstākļus, attīstības iespējas un citus atbalsta mehānismus. Ja kāda iemesla dēļ pašvaldībā nav pieejams kāds pakalpojums, persona var vērsties pie reģiona speciālista un atbildīgajām iestādēm, lai rastu risinājumu piemērotākajam pakalpojumam.

Pašvaldībai jānodrošina atbalsts pieaugušajiem, kuriem ir fiziska rakstura traucējumi vai GRT vai arī sociālās problēmas. Atbalsta mērķis ir novērst personas problēmu un situācijas pasliktināšanos, uzlabot personas sociālās un personīgās funkcionēšanas spējas un veicināt individuālo attīstību, kā arī pilnveidot personas individuālās dzīves iespējas, piedāvājot gan aprūpes, gan rehabilitācijas pakalpojumus, gan atbalstu brīvā laika pavadīšanā. Atbalsts tiek nodrošināts arī mājokļa jautājuma risināšanā, ja tas ir nepieciešams.

Ja ir smaga garīga rakstura saslimšana, personai tiek iecelts pārstāvis. Palīdzība un atbalsts personām ar GRT tiek nodrošināts ar personas piekrišanu, personām, kuras savu garīgo traucējumu dēļ nevar pieņemt lēmumus, to dara ar pārstāvja piekrišanu. Ar pārstāvja piekrišanu pakalpojumus nevar sniegt, ja persona pati nepiekrīt.

Pirms pakalpojuma piešķiršanas tiek novērtētas personas vajadzības, kā arī tas, vai piedāvātais pakalpojums spēs sniegt atbalstu personas sociālās funkcionēšanas spēju uzlabošanā, tādējādi mazinot nepieciešamību pēc palīdzības kopumā, kā arī veicinot personas patstāvību. Atbalstam jāveicina personas fizisko un garīgo spēju saglabāšana, kā arī iespēju robežās jāmazina sociālo problēmu izraisītās sekas. Katrai personai tiek noteikti individuālie atbalsta mērķi, kas tiek aktualizēti atbalsta saņemšanas laikā.

Rehabilitācijas pakalpojums tiek piešķirts, ja tiek novērtēts, ka rehabilitācijas process varētu uzlabot personas funkcionālās spējas, tādējādi samazinot nepieciešamību pēc palīdzības. Novērtējumam jābūt individuālam un konkrētam, un tam jābūt balstītam uz saņēmēja resursiem

---

⁷ The Mind guide to community-based mental health and social care in England. Year: 2013. Online: https://www.mind.org.uk/media/42901/mind_guide_to_community-based_mental_health_and_social_care_2013.pdf. Papildus atjauninātā informācija ņemta no interneta vietnes: <https://www.mind.org.uk>, sadaļas "Information and support" (Skatīts 28.07.2018.)

un vajadzībām. Rehabilitācijas process ir jāorganizē un jāveic holistiskā un starpdisciplinārā veidā, nosakot individuālā rehabilitācijas procesa mērķi.

Papildus atvieglojumi tiek piedāvāti personām, kuras kopj radnieku ar invaliditāti. Ģimenēm tiek nodrošināta palīdzība, aprūpe, atbalsts konsultāciju veidā, kā arī apmācība un palīdzība prasmju attīstīšanā personām, kurām tas nepieciešams ar fiziska rakstura traucējumiem vai GRT vai arī īpašu sociālo problēmu dēļ.

SBS pakalpojumu raksturojums

- Bezmaksas konsultācijas par pieejamajiem pakalpojumiem un atbalstu gan individuālo vajadzību, gan dzīvesvietas pielāgošanas jautājumos, ja nepieciešams.
- Individuālie atbalsta un aprūpes pakalpojumi. Vietējās pašvaldības piedāvā aprūpes pakalpojumu, ja persona savu fizisko vai GRT dēļ nespēj veikt kādas ikdienas darbības.
- Speciālie aprūpes pakalpojumi personām, kurām nepieciešams atbalsts pastāvīgi ikdienā, tai skaitā, personām ar smagiem garīga vai fiziska rakstura traucējumiem.
- Asistents brīvā laika aktivitātēm 15 stundas mēnesī personām virs 65 personas , lai nodrošinātu iekļaušanu sabiedrībā.
- Pakalpojumi dzīvesvietas nodrošinājumam. Vadošais princips ir personas individuālās vajadzības, nevis pats dzīvesvietas piedāvājums. Līdz ar to dzīvesvieta lielākoties tiek nošķirta no pakalpojumiem, lai veicinātu personas iekļaušanos, vienādas iespējas un iespēju dzīvot maksimāli patstāvīgi. Tiek nodrošināta mājokļa pielāgošana, ja nepieciešams. Savukārt, ja ir nepieciešams komplekss pakalpojums, tiek nodrošināta aprūpe iestādē, kas tiek nodrošināta gan pilnu laiku, gan ar iespēju palikt uz noteiktu laiku vai tikai brīvdienās, vai kā aizvietojošā aprūpe “atelpas brīža pakalpojums”, vai fiziskā rehabilitācija.
- Pašvaldība nodrošina atsevišķas vietas iestādēs, kuru mērķis un pakalpojuma saturs ir paredzēts, lai personai sniegtu atbalstu un apmācību, lai varētu dzīvot patstāvīgi, ja tas iespējams. Pakalpojums ietver prasmju apmācību, sociālpedagoģiskās aktivitātes un ārstēšanu, ja nepieciešams.

SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumi

Pakalpojumi personām ar invaliditāti tiek piešķirti saskaņā ar Sociālo pakalpojumu likumā noteikto.⁸

(1) Personīgais asistents / (“Borgerstyret personlig assistance” (BPA) / citizen-controlled personal assistance):

- pieejams pilngadīgām personām/pensijas vecumu sasniegušām personām ar invaliditāti;
- tiek nodrošināts personām gan ar fizisku, gan garīgu saslimšanu;
- pakalpojums pieejams līdz 24 stundām dienā;
- pakalpojuma izmaksas sedz pašvaldība.

---

⁸ The Danish Act on Social Services, Consolidated act no. 150 of 16 February 2015, section 96 (Lov om Social Service, lovbekendtgørelse nr. 150 af 16. februar 2015, § 96). Pieejams: www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=167849#Kap14 (Skatīts 30.07.2018.)

Personīgā asistenta pakalpojums paredzēts personām, kurām nepieciešama pilna kompleksa aprūpe, intensīvs atbalsts, atbalsts, lai pārvietotos, un praktisks atbalsts ikdienas aktivitāšu veikšanā, kas pārsniedz aprūpes mājā pakalpojuma saturu.

Personas, kurām nepieciešams pastāvīgs atbalsts ikdienas aprūpē, lai varētu dzīvot sabiedrībā, prioritāri saņem individuālu aprūpi līdz pat 24 stundām dienā. Pārējām personām individuālais asistents tiek piešķirts tikai konkrētu darbību atbalstam, piemēram, atbalstam mājās.

Ja ir nepieciešams intensīvs atbalsts, tad persona var saņemt pakalpojumu arī subsīdiju veidā personīgā asistenta atalgojumam, uzraudzības un citiem personas izdevumiem, kas rodas saistībā ar individuālo atbalsta sniegšanu. Persona var izvēlēties asistentu pati. Nosacījums ir tāds, ka personai ir jāspēj būt kā darba devējam, uzraudzīt vai pakalpojums tiek sniegts atbilstoši, vai deleģēt personīgo asistentu noalgot radniekam vai kādai privātai organizācijai. Visās pašvaldībās tiek organizēts šāds pakalpojuma veids.

(2) Atbalsts dzīvesvietas nodrošināšanā “Botilbud” / Self-sufficient housing solution⁹:

- pieejams pilngadīgām personām/pensijas vecumu sasniegušām personām ar invaliditāti;
- tiek nodrošināts personām gan ar fizisku, gan garīgu saslimšanu;
- persona vēršas ar iesniegumu pašvaldībā mājokļa jautājuma risināšanai;
- persona saņem informāciju par pieejamiem sociālajiem pakalpojumiem ar atbalstu dzīvesvietā (Social Services Gateway);
- pakalpojumu nodrošina pašvaldība.

(3) Individuālais atbalsts, palīdzība un aprūpe /“Personlig hjælp og omsorg” / Personal help and care¹⁰:

- pakalpojums pieejams bērniem, pilngadīgām personām un pensijas vecuma personām gan ar fiziskiem rakstura traucējumiem, gan GRT, kā arī personām, kurām ir specifiskas sociālas problēmas;
- pakalpojums ir pieejams dažādos laikos atbilstoši klienta vajadzībām, ietverot, personas aprūpi, atbalstu ikdienas aktivitāšu veikšanā, kā arī ēdināšanas nodrošināšanu, ja nepieciešams;
- ir dažāda veida un dažādu līmeņu individuālais atbalsts, kas tiek piešķirts atbilstoši personas vajadzībām;
- pakalpojumu nodrošina pašvaldība;
- pašvaldības speciālists veic individuālo vajadzību novērtēšanu, kā arī noskaidro personas specifiskās vajadzības, lai saņemtu aprūpi;

---

⁹ Denmark, Act on Social Services, sections 81 (4), 107-108, Consolidated act no. 150 of 16 February 2015 (Lov om Social Service, lovbekendtgørelse nr. 150 af 16. februar 2015). Pieejams: www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=167849 un Denmark, the Act on Social Housing, section 105, Consolidated act no. 1023 of 21 August 2013 (Bekendtgørelse af lov om Almene Boliger mv., nr. 1023 ad 21. august 2013). Pieejams: www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=151792 (Skatīts 30.07.2018.)

¹⁰ Denmark, Act on Social Services, section 84, Consolidated act no. 150 of 16 February 2015 (Lov om Social Service, lovbekendtgørelse nr. 150 af 16. februar 2015). Pieejams: www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=167849 (Skatīts 30.07.2018.)

- aprūpes pakalpojums pastāvīgi tiek pārskatīts, lai pielāgotu personas vajadzībām, personas vajadzības tiek noskaidrotas dialoga veidā;
  - persona var izvēlēties dažādus pakalpojumu sniedzējus, arī pašvaldība var būt kā pakalpojumu sniedzējs.
- (4) Sociālās aktivitātes/ “Aktivitets- og samværstilbud” / Social activities¹¹:
- pakalpojums pieejams pilngadīgām personām un pensijas vecuma personām gan ar fiziskiem rakstura traucējumiem, gan GRT, kā arī personām, kurām ir specifiskas sociālas problēmas;
  - pakalpojums parasti pieejams darba dienās;
  - pakalpojumu nodrošina pašvaldība vai reģions;
  - pakalpojumu piedāvā personai gan pēc individuālo vajadzību novērtējuma, gan arī kā atvērtu pakalpojumu pēc personas pašas vēlēšanās un iesnieguma.
- (5) Aizvietojošā aprūpe / “Afløsning og aflastning” / Relief and respite care;
- pakalpojums pieejams bērniem, pilngadīgām personām un pensijas vecuma personām gan ar fiziskiem rakstura traucējumiem, gan GRT;
  - pakalpojums paredzēts ģimenes locekļiem, vecākiem vai citiem tuviniekiem, kuri rūpējas par personu ar invaliditāti gan ar fiziskiem rakstura traucējumiem, gan GRT;
  - pakalpojums pieejams visās pašvaldībās.
- (6) Konsultēšana / “Rådgivning”/ Counselling¹²:
- pakalpojums pieejams bērniem, pilngadīgām personām un pensijas vecuma personām gan ar fiziskiem rakstura traucējumiem, gan GRT;
  - pašvaldība nodrošina iespēju saņemt individuālas un ģimenes konsultācijas;
  - pašvaldībām ir pienākums nodrošināt ģimenes konsultēšanas sistēmu, īpaši ģimenēm, kurās ir bērni līdz 18 gadu vecumam ar smagu invaliditāti;
  - pakalpojums pieejams visās pašvaldībās.
- (7) Individuālais asistents / “Ledsagelse”/ Attendance¹³:
- pakalpojums pieejams bērniem, pilngadīgām personām gan ar fiziskiem rakstura traucējumiem, gan GRT;
  - pakalpojums pieejams līdz 15 stundām nedēļā, pakalpojumu nesniedz tuvinieki, kuri dzīvo vienā mājsaimniecībā, personu var algot arī pats pakalpojuma saņēmējs, šādā gadījumā pašvaldība piešķir naudu;
  - pakalpojums pieejams visās pašvaldībās.

¹¹ Denmark, Act on Social Services, sections 103-105, Consolidated act no. 150 of 16 February 2015 (Lov om Social Service, lovbekendtgørelse nr. 150 af 16. februar 2015). Pieejams: www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=167849 (Skatīts 30.07.2018.)

¹² Denmark, Act on Social Services, sections 10-14, Consolidated act no. 150 of 16 February 2015 (Lov om Social Service, lovbekendtgørelse nr. 150 af 16. februar 2015). Pieejams: www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=167849 (Skatīts 30.07.2018.)

¹³ Denmark, Act on Social Services, sections 45 and 97, Consolidated act no. 150 of 16 February 2015 (Lov om Social Service, lovbekendtgørelse nr. 150 af 16. februar 2015). Pieejams: www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=167849 (Skatīts 30.07.2018.)

Pieejamā informācija par SBS pakalpojumu apmaksu, finansēšanas mehānismiem

Pamatprincipi:

- sociālos pakalpojumus un sociālās drošības pabalstus var saņemt ikviens, neatkarīgi no personas statusa darba tirgū;
- pamatā sociālās drošības pabalsti un sociālie pakalpojumi tiek finansēti no vispārējiem nodokļiem;
- par sociālo pakalpojumu nodrošināšanu ir atbildīgs publiskais sektors;
- sociālais sektors tiek lielākoties decentralizēts, nododot sociālo atbildību vietējām pašvaldībām. Vietējām pašvaldībām un reģioniem ir liela autonomija dažādu sociālās aizsardzības shēmu īstenošanā;
- sociālo pakalpojumu saņēmēji tiek iesaistīti sociālās aizsardzības programmu organizācijā;
- publiskais sektors cieši sadarbojas ar privātajiem uzņēmējiem un brīvprātīgo sociālajām organizācijām, lai nodrošinātu sociālo labklājību;
- reģioni un vietējās pašvaldības nevar finansēt visus izdevumus no vietējo nodokļu ieņēmumiem. Tāpēc tie tiek papildināti ar valdības dotāciju sistēmu, atmaksām un izlīdzināšanas shēmām. Valdība sedz daļu no dažādu aktivitāšu izmaksām, piemēram, skaidras naudas izmaksām, rehabilitācijas pakalpojuma izmaksām. Savukārt vecuma pensijas un bērnu pabalsti tiek pilnībā finansēti no valsts budžeta. Dotācijas tiek piešķirtas pašvaldībām un reģioniem, neiezīmējot speciālus mērķus, bet tās var tikt izmantotas vietējo vēlpmju un vajadzību nodrošināšanai. Pakalpojumu saņēmēju maksājumi ir mazākā daļa no sociālo pakalpojumu budžeta, lai arī ir noteiktas jomas, kurās klients sedz daļu no pakalpojumu izmaksām, piemēram, dienas centru pakalpojumi, dzīvojamo telpu izmantošana (angl. residential accommodation) un īstermiņa aprūpe mājās.¹⁴

Subsīdijas SBS pakalpojumu saņemšanai naudā (IB)

- IB var piešķirt pilngadīgām personām un pensijas vecuma personām ar invaliditāti;
- IB var izmantot pakalpojuma sniedzēju nodrošināšanai, kuri piedāvā dažāda veida un dažāda līmeņa atbalstu atbilstoši personas vajadzībām;
- ja pašvaldība nevar nodrošināt nepieciešamo pakalpojumu - aprūpi, atbalstu mājās, ēdināšanu, persona var saņemt atbalstu naudā, lai izvēlētos pakalpojumu pati.
- ja cilvēkam ir smagi fiziska rakstura traucējumi vai GRT un atbalsts nepieciešams vairāk kā 20 stundas nedēļā, persona pati var pieņemt lēmumu par veidu, kā pakalpojums tiek nodrošināts, izmantojot pieejamos pakalpojumus vai subsīdiju naudā. Personām, kurām atbalsts nepieciešams 20 vai mazāk stundas nedēļā, pašvaldības speciālists izvērtē nepieciešamību subsidēt pakalpojumu naudā.¹⁵

¹⁴ The Ministry of Social Affairs and Integration. Social policy in Denmark, Year: 2011. Pieejams: <http://www.oim.dk/media/14947/social-policy-in-denmark.pdf>

¹⁵ The Danish Act on Social Services, Consolidated act no. 150 of 16 February 2015, section 95 (Lov om Social Service, lovbekendtgørelse nr. 150 af 16. februar 2015, § 95). Pieejams: www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=167849#Kap14 (Skatīts 30.07.2018.)

1.3.Jaunzēlande

SBS pakalpojumu raksturojums

(1) Invaliditātes informācijas un padomdošanas pakalpojums

Invaliditātes informācijas un padomdošanas pakalpojumu sniedz daudzas organizācijas visā Jaunzēlandē. Dažas organizācijas finansē Veselības ministrija, citas ir privātas vai arī piesaista ziedotāju/grantu finansējumu savām aktivitātēm.

Starp minētajām organizācijām daļa sniedz pakalpojumus tikai konkrēta reģiona iedzīvotājiem, citas darbojas nacionālā līmenī ar reģionālām nodaļām un vietējiem kontaktpunktiem.

Pakalpojumi ir bezmaksas ikvienam. Informācija un padomdošana var būt par tādiem jautājumiem, kā, piemēram, par mobilitātes un garīga rakstura traucējumu veidiem, par invaliditātes ietekmi uz pašu personu un ģimenes dzīvi, par invaliditātes atbalsta pakalpojumiem un kā tos novērtēt, kā saņemt aprīkojumu un atbalstu mājās u.c.

Invaliditātes informācijas un padomdošanas pakalpojumu mērķis ir nodrošināt precīzu, aktuālu un objektīvu informāciju un sniegt padomus par invaliditāti un atbalsta pakalpojumiem, atbilstoši personas vajadzībām.

Pakalpojumi parasti ir drukātā veidā – bukleti, informatīvas lapas, kas galvenokārt satur tādu informāciju kā – organizāciju kontaktiespējas, interneta adreses. Informācija ir pieejama arī vieglajā valodā un palielinātiem burtiem, piemērota personām ar redzes traucējumiem. Ir organizācijas, kas nodrošina informāciju bibliotēku veidā, semināros un invaliditātes izpratnes (awareness) aktivitātēs. Lielākā daļa Invaliditātes informācijas un padomdošanas pakalpojumu sniedzēju nodrošina informācijas sniegšanu personīgi vai arī pa telefonu.

Invaliditātes informācijas un padomdošanas pakalpojumu sniedzēji veido sadarbības tīklus ar daudzām invaliditātes atbalsta pakalpojumu aģentūrām un finansētājiem. Viņiem ir visaptverošas zināšanas un izpratne par invaliditātes pakalpojumiem un atbalsta sistēmu valstī, kas nozīmē, ka viņi var sniegt informāciju par to, kur atrast vajadzību novērtēšanas un koordinēšanas pakalpojumu sniedzējus, atbalsta pakalpojumu sniedzējus, profesionālo apmācību un izglītības pakalpojumu sniedzējus, padomdevējus, atbalsta grupas u.tml.

(2) Uzvedības atbalsta pakalpojumi

Uzvedības atbalsta pakalpojumu mērķis ir uzlabot dzīvi personām ar GRT, kuru uzvedība ir izaicinājums to aprūpes personālam un potenciāli bīstama pašiem sev vai citiem. Tā ir uzvedība, kas apgrūtina personas piekļūšanu ikdienas aktivitātēm un attiecību veidošanu/uzturēšanu. Līdztekus šāda uzvedība var arī būt apgrūtinājums atbalsta personai, kas nezina, kā reaģēt un saglabāt drošību. Uzvedības atbalsta pakalpojumu fokuss ir nodrošināt palīdzību personai attīstīt prasmes, lai iekļautos sabiedrībā.

Uzvedības atbalsta pakalpojumu sniedzēji strādā ar personu, tās ģimenes locekļiem/aprūpētājiem un draugiem, kā arī atbalsta tīklu mājās un darba vietā, lai izstrādātu un īstenotu plānu, ar kura palīdzību tiktu mazināta izaicinošā uzvedība vai situācijas, kas šādu uzvedību var izraisīt. Šis plāns arī identificē atbalsta veidus, kas palīdzētu personai kļūt neatkarīgai un iekļauties vietējā sabiedrībā/kopienā.

Lai pilnībā izprastu personas situāciju, uzvedības atbalsta pakalpojumu sniedzēji apkopo informāciju no dažādiem cilvēkiem dažādos aspektos, iekļaujot šo informāciju speciālista novērtējuma ziņojumā. Šāds ziņojums ir pamats, lai panāktu vienošanos par individuālo uzvedības atbalsta plānu. Plānā tiek iekļauti mērķi un sagaidāmie rezultāti, aktivitātes un stratēģijas, lai tos sasniegtu, kā arī identificēti tam nepieciešamie resursi. Papildus plānā tiek ietverti iespējamo krīžu risināšanas scenāriji. Plāna mērķis ir palīdzēt personai izmainīt tās uzvedību vai arī mainīt situāciju, kas izraisa attiecīgo uzvedību.

Pēc vienošanās par plānu persona un tās atbalsta tīkls tiek izglītots un apmācīts. Mērķis ir sniegt atbalstu personai vidē, kurā tā dzīvo, strādā un socializējas.

Uzvedības atbalsta pakalpojumu saņemšanas nepieciešamību personai var noteikt Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras vai Garīgās attīstības traucējumu aprūpes aģentūras. Persona vai tās atbalsta personas var kontaktēties ar uzvedības atbalsta pakalpojumu sniedzējiem tieši, bet tad tie sazinās ar Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūrām vai Garīgās attīstības traucējumu aprūpes aģentūrām par pakalpojuma nepieciešamību un apjomu.

(3) Kopienas dzīvesvietas atbalsta pakalpojumi personām ar garīgās attīstības traucējumiem

Kopienas dzīvesvietas atbalsta pakalpojumi (angl. Community Residential Support Services) sniedz 24 stundu atbalstu, lai nodrošinātu personai ar garīgās attīstības traucējumiem drošu un vajadzībām atbilstošu atbalstu mājās ikdienas dzīvē.

Dažāda veida atbalsts tiek nodrošināts, lai īpaši personām ar garīgās attīstības traucējumiem piedāvātu atbilstošākos kopienas veidus dzīvošanai (angl. community settings) – sabiedriskās ēkas: maza un liela izmēra mājas, vai mazu māju grupas, vai arī dzīvokļus. Mājvietas ir pieejamas, tās ir drošas, maksimāli pietuvinātas mājas videi, nodrošinot personai tiesības uz privātumu un neatkarīgu dzīvi. Tajās ir katram individuālas guļamistabas, vieta personīgajām mantām. Atbalsta mērķis ir veicināt personas izaugsmi, sniedzot iespēju personai pašai kontrolēt savu dzīvi. Mājas ir izvietotas kopienā, un personām tiek sniegts atbalsts piedalīties kopienas ikdienas dzīvē.

Atbalsts tiek nodrošināts arī kā pakalpojumi, ar kuru palīdzību persona var īstenot ikdienas aktivitātes, tai skaitā, individuālo aprūpi, sociālās un brīvā laika aktivitātes. Tāpat atbalsts tiek sniegts, lai attīstītu personas ikdienas prasmes, piemēram, parūpēties pašam par sevi, pagatavot maltīti vai veikt mājas uzkopšanas darbus.

Lai noteiktu, kāds atbalsts personai nepieciešams, tiek veikta personas vajadzību izvērtēšana. Personas vajadzības un tām atbilstošie atbalsta pasākumi, kā arī īstermiņa un ilgtermiņa mērķi tiek aprakstīti Individuālajā plānā. Tāpat plānā detalizēti tiek aprakstīti pakalpojumi, aktivitātes un laika grafiks, kas palīdzētu personai sasniegt tai izvirzītos mērķus, lai piedalītos kopienas dzīvē. Individuālais plāns tiek sastādīts katram Kopienas dzīvesvietas atbalsta pakalpojumu saņēmējam divu mēnešu laikā pēc ienākšanas sabiedriskajā ēkā. Plāna izstrādē tiek iesaistīta pati persona un tās ģimene, kā arī atbalsta personas. Individuālais plāns tiek pārvērtēts ik pēc 6 mēnešiem, vai arī gadījumā, ja personas vajadzības būtiski mainās.

Personas un tās vajadzību atbilstību kopienas dzīvesvietas atbalsta pakalpojumu saņemšanai nosaka un izvērtē Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras, atbilstoši Veselības ministrijas izvirzītiem kritērijiem.

Kopienas dzīvesvietas atbalsta pakalpojumus finansē Jaunzēlandes Veselības ministrija. Kad persona uzsāk dzīvot kādā no sabiedriskajām ēkām, tai ir jāveic maksājums noteiktā apmērā no pabalsta, ko tā saņem no Sociālās attīstības ministrijas Nodarbinātības un ienākumu aģentūras (angl. Ministry of Social Development, Work and Income). Atlikušo pabalsta daļu persona var izmantot savām ikdienas vajadzībām.

Sociālās attīstības ministrijas Nodarbinātības un ienākumu aģentūrai ir pieejama informācija par personas veiktajiem maksājumiem.

(4) Atbalsta pakalpojumi mājās

Atbalsta pakalpojumi mājās sniedz personai iespēju būt neatkarīgai mājās. Aprūpes darbinieki pavada noteiktu skaitu stundu personas mājās (gan tajās, kas personai pieder, gan tajās, ko persona īrē), nodrošinot individuālo atbalstu un veicot mājsaimniecības vadības pakalpojumus. Stundu skaits un atbalsta veidi, ko aprūpes persona sniedz, tiek noteikti personas vajadzību novērtēšanas laikā.

Atbalsts parasti tiek sniegts tieši tai personai, kurai tas ir nepieciešams, palīdzot personai veikt ikdienas pienākumus un mājsaimniecības vadību pašai vai arī nodrošināt to personas vietā, ja pati persona to nevar izdarīt. Aprūpes pakalpojumi ietver palīdzību personai nomazgāties dušā vai vannā, apģērbties, noģērbties, piecelties no gultas, iet gulēt. Mājsaimniecības vadība nozīmē palīdzēt personai uzturēt un organizēt mājas vidi, piemēram, mājas darbi, veļas mazgāšana, iepirkšanās.

Aprūpes pakalpojumu sniedzēji papildus nodrošina arī sociālo atbalstu, atbalstu personas ģimenes locekļiem vai piederīgajiem, kas personu aprūpē, kā arī sniedz informāciju par cita veida pieejamajiem pakalpojumiem un atbalsta grupām.

Personas un tās vajadzību atbilstību kopienas dzīvesvietas atbalsta pakalpojumu saņemšanai nosaka un izvērtē Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras, atbilstoši Veselības ministrijas izvirzītiem kritērijiem.

Individuālās aprūpes pakalpojumi personai ir bez maksas. Tomēr mājsaimniecības vadības atbalsta pakalpojums tiek apmaksāts gadījumā, ja personai ir Kopienas pakalpojumu karte (angl. Community Services Card) vai arī Sociālās attīstības ministrijas Nodarbinātības un ienākumu aģentūra ir veikusi personas vajadzību un materiālās situācijas izvērtējumu, un persona atbilst noteiktajiem kritērijiem pakalpojuma saņemšanai.

Vajadzību novērtēšanas rezultātā tiek noteikts, kādi atbalsta pasākumi personai būs nepieciešami, piemēram, mājokļa uzkopšana, palīdzība sevis apkopšanā - mazgāšanās, nosakot stundu apjomu un aprūpes pakalpojuma biežumu nedēļā, kas tiks apmaksāts konkrētajai personai.

(5) Nacionālā Garīgās attīstības traucējumu aprūpes aģentūra

Nacionālās Garīgās attīstības traucējumu aprūpes aģentūras (angl. National Intellectual Disability Care Agency) speciālisti veic personu vajadzību novērtēšanu un specializēto pakalpojumu koordināciju personām ar garīgās attīstības traucējumiem, kurām ir smagi uzvedības traucējumi.

“Garīgās attīstības traucējumu likumā” (2004) noteikti speciāli kritēriji personām, kam tiek piešķirta obligātā aprūpe un rehabilitācija - personām ar garīgās attīstības traucējumiem, kurām ar Tiesas lēmumu noteikta obligātā aprūpe un rehabilitācija, kuras tiek pārvietotas no cietuma uz obligātās aprūpes un rehabilitācijas institūciju, vai arī, kuras jau iepriekš bijušas psihiatriskās aprūpes pacienti.

Veselības ministrija izveidoja Nacionālo Garīgās attīstības traucējumu aprūpes aģentūru Garīgās attīstības traucējumu likuma administrēšanai. Aģentūras pakalpojumi pieejami arī personām ar garīgās attīstības traucējumiem, kuru uzvedības traucējumi prasa intensīvu atbalstu un, kuri pakļauti riskam nodarīt pāri sev vai apkārtējiem, un kuru atbilstību iepriekš izvērtējušas Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras.

Nacionālajā Garīgās attīstības traucējumu aprūpes aģentūrā strādā obligātās aprūpes koordinatori un intensīvo pakalpojumu koordinatori, kuri nodrošina vajadzību novērtēšanu un strādā ciešā sadarbībā ar dažādām organizācijām specializēto pakalpojumu nodrošināšanai.

Nacionālās Garīgās attīstības traucējumu aprūpes aģentūras speciālisti, personas individuālā novērtēšanas rezultātā, nosūta personas uz tādiem nacionāla un reģionāla līmeņa pakalpojumu tīkliem, kā:

- Reģionālais personu ar garīgās attīstības traucējumiem atbalstīto mājokļu pakalpojumu dienests (angl. Regional Intellectual Disability Supported Accommodation Service), kas nodrošina kopienā balstītu, drošu, uzraudzītu un neatkarīgu “atbalstīto” mājokli un citus pakalpojumus, tai skaitā, profesionālo prasmju attīstības pakalpojumus un atbalstu ikdienas aktivitātēs;
- Nacionālais un reģionālais personu ar garīgās attīstības traucējumiem drošo pakalpojumu dienests (angl. National and Regional Intellectual Disability Secure Services), kas nodrošina hospitalizēto pacientu novērtēšanu, tiesu ekspertīzi, ilgtermiņa aprūpi un atbalsta komandas pakalpojumus kopienās (angl. community liaison teams).

(6) Atelpas brīža pakalpojums un aprūpētāja atbalsts

Gan atelpas brīža pakalpojums, gan aprūpētāja atbalsts ir divi atsevišķi pakalpojumi, lai arī cieši saistīti.

Aprūpētāja atbalsts:

- aprūpētāja atbalsts nodrošina alternatīvu personai ar invaliditāti tās personīgajā vai ģimenes mājā, kamēr tās ikdienas atbalsta persona atrodas prombūtnē;
- aprūpētāja atbalstu finansē Veselības ministrija pilna laika darbiniekiem, “neapmaksātiem” aprūpētājiem un atbalsta personām. Tādējādi tām ir iespēja atpūsties un apmaksāt alternatīva aprūpētāja pakalpojumus noteiktu dienu skaitu. Dienu skaits ir atkarīgs no vajadzību novērtējuma;
- atbalstāmās personas vajadzību novērtējumu un atbilstības noteikšanu veic Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras. Vajadzību novērtēšana tiek veikta personai ar invaliditāti, novērtējot atbalsta personas atbalsta apjomu. Novērtēšanas rezultātā aģentūra nosaka aprūpes dienu skaitu (jāņem vērā, ka ir noteikts maksimāli pieļaujama dienu skaits gadā);

- atbalstāmā persona ar invaliditāti var izvēlēties, nosakot, kā tā izmantos atbalsta dienas, un lielākoties tā arī var koordinēt atbalsta pakalpojumu. Ja persona vēlas, tā var izmantot atelpas brīža pakalpojumu;
- aprūpētāja atbalsta apmaksu nevar izmantot kā atbalsta personas atalgojumu, tai ir jābūt alternatīvā aprūpētāja atalgojumam.

Atelpas brīža pakalpojums:

- atelpas brīža pakalpojums ir īstermiņa pārtraukums personām un viņu aprūpētājiem / atbalsta personām;
- īstermiņa pārtraukums nozīmē, ka persona ar invaliditāti uz noteiktu diennakšu skaitu tiek nogādāta drošā alternatīvā vidē, prom no mājām. Laikā, kamēr persona ar invaliditāti atrodas prom no mājām un savas ierastās aprūpes, tai tiek nodrošināts vajadzībām atbilstošs speciālistu atbalsts, nodrošinot pozitīvu pieredzi personai;
- atelpas brīža pakalpojums ir īstermiņa un arī ar pārtraukumiem, kas nodrošina personai ar invaliditāti pozitīvu, stimulējošu vidi, kurā vienlaikus var iegūt vērtīgu socializācijas pieredzi, tas atrodas tuvu kopienas dzīves centram, kļūstot par daļu no atbalsta tīkla, kas pieejams personai un tās aprūpes personai;
- personas vajadzību novērtējumu un atbilstības noteikšanu veic Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras. Novērtēšanas rezultātā aģentūra nosaka atelpas brīža ilgumu un palīdz atrast piemērotākos atelpas brīža pakalpojumu sniedzējus;
- atelpas brīža pakalpojums var tikt izmantots noteiktā regularitātē, iepriekš noteiktā laika periodā, piemēram, vienu diennakti nedēļā vai katru trešo nedēļas nogali. Atelpas brīdis var būt arī iepriekš neplānots un ir pieejams ārkārtas gadījumos vai iepriekš neparedzamos gadījumos.

(7) Atbalstītā neatkarīgā dzīve sabiedrībā

Atbalstītās neatkarīgās dzīves pakalpojums sniedz personai iespēju izvēlēties, kur un kā tā dzīvos. Tas arī nodrošina personai iespēju izmantot dzīvē savas prasmes un iemācīties jaunas prasmes, dzīvojot vēl neatkarīgāk, un piedalīties sabiedrības dzīvē.

Atbalstītās neatkarīgās dzīves pakalpojumi nodrošina atbalstu personai, kas vēlas dzīvot savā mājā vai dzīvoklī viena pati vai kopā ar kādu. Personai parasti nepieciešama tāda līmeņa uzraudzība vai atbalsts, ko nevar nodrošināt individuālā aprūpe un māsasaimniecības vadības pakalpojumi. Atbalstītās neatkarīgās dzīves pakalpojumi *nav* domāti kā 24 stundu atbalsts.

Šie pakalpojumi ir piemēroti personām, kas vēlas pārcelties no savas vecāku mājas vai no ilgtermiņa aprūpes iestādes uz atbalstītās neatkarīgās dzīves vidi, kur pašas kontrolētu savu dzīvi un izvēlētos, kāda veida pakalpojumus un atbalstu tā vēlas saņemt.

Personas un tās vajadzību atbilstību atbalstītās neatkarīgās dzīves pakalpojumu saņemšanai nosaka un izvērtē Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras, atbilstoši Veselības ministrijas izvirzītajiem kritērijiem. Atbalstītās neatkarīgās dzīves iespējas tiek individuāli pārrunātas ar personu, un persona var tikt nosūtīta pie tā atbalstītās neatkarīgās dzīves pakalpojumu sniedzēja, kas visvairāk atbilst personas identificētajām vajadzībām. Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūra slēdzienā par personas vajadzībām rekomendē veidus, kā personu vislabāk būtu nepieciešams atbalstīt, tas ir, palīdzēt personai atrast piemērotu dzīvesvietu, palīdzēt personai attīstīt nepieciešamās prasmes, lai tā

varētu tikt galā ar ikdienas situācijām mājās un sabiedrībā, nodrošināt personai iespēju kontaktēties ar personu, kas varētu palīdzēt tai būt neatkarīgai tādā veidā, kādā tā pati vēlas.

Atbalstītās neatkarīgās dzīves pakalpojumu saņemšanai tiek izstrādāts Individuālais plāns, kurā tiek iekļauta informācija par personas mērķiem un vajadzībām, kā arī informācija par to, kāda veida pakalpojumus un atbalstu tā vēlas saņemt. Attiecīgi Individuālajā plānā minētais atbalsts un pakalpojumi tiek dokumentēti Atbalstītās dzīves “pakā” (angl. Supported Living Package). Atbalstītās dzīves “paka” nodrošina to mērķu sasniegšanu un vajadzību apmierināšanu, ko apmaksā Veselības ministrija un informācija par to tiek nosūtīta attiecīgajai Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūrai finansējuma saņemšanas apstiprināšanai (Veselības ministrija neapmaksā īres maksājumus). Gadījuma vadītājs saukts arī par kopienas atbalsta darbinieku, ir atbildīgs par Individuālā plāna īstenošanu.

Veselības ministrija slēdz līgumus ar SBS pakalpojumu sniedzējiem, lai nodrošinātu atbalstītās neatkarīgās dzīves pakalpojumus.

SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumi

Kas ir vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras?

Vajadzību novērtēšanas un Pakalpojumu koordinēšanas aģentūras (Needs Assessment and Service Coordination (NASC)), kas atrodas Jaunzēlandes Veselības ministrijas pakļautībā, nodrošina pakalpojumus personām ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļiem:

- identificē viņu stiprās puses un atbalsta nepieciešamību;
- uzskaita personai pieejamos sociālos pakalpojumus;
- nosaka personas atbilstību Ministrijas finansētajiem atbalsta pakalpojumiem.

NASC palīdz cilvēkiem ar invaliditāti kļūt iespējami neatkarīgākiem pašiem savās mājās un kopienā. To bieži dēvē arī par “vārtiem” uz valdības finansētiem atbalsta pakalpojumiem personām ar invaliditāti.

NASC piešķir Ministrijas finansētos atbalsta pakalpojumus un palīdz sameklēt arī citus pieejamos pakalpojumus. Pašus pakalpojumus pēc tam nodrošina attiecīgie pakalpojumu sniedzēji.

NASC aģentūra kontraktē Ministrijas Invaliditātes Atbalsta pakalpojumu nodaļu. Viņu pienākums ir nodrošināt, ka pakalpojumi, ko persona ar invaliditāti saņem, ir atbilstoši piešķirti, un tie ir atbilstoši piešķirtā budžeta piedāvātajām atbalsta iespējām.

Kā notiek novērtēšana?

Pirms pakalpojumu piešķiršanas NASC vērtē personas ar invaliditāti spējas, pieejamos resursus, mērķus un vajadzības, kas sadarbībā ar pašu personu tiek sakārtotas prioritārā secībā.

Novērtētājs ievāc informāciju par to, ko persona var un, ko nevar izdarīt pašas spēkiem, ko tā vēlētos izdarīt pašas spēkiem, kāda palīdzība un resursi tai ir pieejami jau šobrīd. Novērtētājs jautā arī par personas brīvā laika, atpūtas, sociālajām un personīgās attīstības vajadzībām, tās prasmju attīstības un izglītības vajadzībām, profesionālajām un nodarbinātības vajadzībām, un, ja attiecināms, jautā arī par personas piederīgo vai neapmaksāto atbalsta personu vajadzībām, ietverot visu pieejamo un nepieciešamo resursu apjomu.

Vajadzību novērtēšanas mērķis ir noteikt personas ar invaliditāti neatkarības maksimālās iespējas tā, lai tā savu iespēju robežās varētu pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē.

Vajadzību novērtēšana tiek veikta tām personām, kuras atbilst Ministrijas izvirzītajiem nosacījumiem attiecībā uz personu ar invaliditāti, tas ir, Ministrija finansē pakalpojumus personām ar fiziskiem, garīgiem vai/un redzes, dzirdes traucējumiem vai arī personām, kuru invaliditāte vai funkcionālais traucējums:

- visticamāk saglabāsies vismaz 6 mēnešus;
- samazina personas spēju pastāvīgi funkcionēt un ir nepieciešams pastāvīgs atbalsts.

Papildus vajadzību novērtēšana tiek nodrošināta arī personām ar autiskā spektra traucējumiem (parasti personām līdz 65 gadu vecumam).

Personu ar garīgās attīstības traucējumiem atbalsta pakalpojumus pamatā finansē Reģiona Veselības padomes (District Health Boards).

Vajadzību novērtēšana notiek uz iesnieguma pamata, ko var iesniegt pati persona vai ko ar personas piekrišanu iesniedz cita persona vai organizācija.

Novērtēšanas procesā, ja persona vēlas, var piedalīties arī tās piederīgie, ģimenes locekļi vai aprūpes persona.

Ja persona neatbilst atbilstības kritērijiem Ministrijas finansēto pakalpojumu saņemšanai, NASC palīdz atrast citus atbalsta pakalpojumus. Novērtēšanas rezultātā personai tiek piedāvāti gan valsts apmaksātie pakalpojumi, gan arī, nepieciešamības gadījumā, citi pakalpojumi.

Ja personas vajadzības mainās, NASC veic personas vajadzību pārvērtēšanu un pakalpojumu atkārtotu koordinēšanu.

NASC aģentūras nodrošina, ka pieejamā valsts budžeta ietvaros vispirms tiek nodrošināti pakalpojumi tām personām, kurām ir vislielākā nepieciešamība pēc atbalsta pakalpojumiem.

Atsevišķu pakalpojumu saņemšanai, piemēram, aprīkojumu un informācijas, padoma došanas pakalpojumiem, nav nepieciešama NASC iesaiste.

Pakalpojumi, kas personai pieejami pēc tās novērtēšanas var būt šādi: individuālā atbalsta pakalpojumi, maltītes gatavošana, mājsaimniecības vadība, aprūpe, dienas programmas, atpūtas mājas pakalpojumi un privātās slimnīcas pakalpojumi, neformālā atbalsta tīkla un vietējo tīklu koordinēšana, IB koordinēšana, aprūpes personu atelpas brīža pakalpojumi, atbalstītā dzīve kopienā (supported living) u.c.

Pieejamā informācija par SBS pakalpojumu apmaksu, finansēšanas mehānismiem

Jaunzēlandes sociālās labklājības sistēma tiek finansēta no vispārējo nodokļu ieņēmumiem un kopš 1980. gada ienākumu atbalsts tiek piešķirts, balstoties uz vajadzību izvērtējumu (izņemot valsts pabalstu gadījumus, piemēram, vecuma pensijas).¹⁶

---

¹⁶ Mental Health and Work: New Zealand. OECD: 2018.

IB

IB ir pieejams visā Jaunzēlandē visām personām, kam tiek nodrošināti mājas un kopienas atbalsta pakalpojumi (tas ir, individuālā aprūpe un mājsaimniecības vadība) vai atelpas brīža pakalpojums (tas ir, ģimenē balstītais atelpas brīdis, aprūpētāja atbalsts, atbalsts mājās).

IB ir mehānisms, kas nodrošina, ka persona ar invaliditāti, var tiešā veidā pati vadīt tai sniegto atbalstu.

IB sniedz personai lielākas iespējas izvēlēties kādu pakalpojuma sniedzēju, kad un kā tai tiks sniegts atbalsts, un kontrolēt tai sniegto atbalstu. Personai ir iespēja pašai piesaistīt konkrētus speciālistus un plānot, kā atbalsts tiks nodrošināts, kā arī lemt, vai persona var pati nodarbināt aprūpes pakalpojumu sniedzējus un vadīt visu pakalpojuma nodrošināšanu.

IB var tikt izmantots, lai:

- apmaksātu mājsaimniecības vadības pakalpojumu un individuālo aprūpi (nodrošina darbinieki, kontraktēts personāls vai organizācijas) un segtu attiecīgās atbalsta darbinieku nodarbinātības izmaksas;
- apmaksātu atelpas brīža pakalpojumu, ko nodrošina atbalsta darbinieki, vai cita veida atbalstu, kura ietvaros tiek nodrošināts pilna laika aprūpētājs (ģimenes loceklis, piederīgais), lai atpūstos uz laiku (tai skaitā skolas brīvdienu programmas vai telpas).

IB nevar izmantot šādu atbalsta darbinieku nodarbināšanai:

- laulātais dzīvesbiedrs / partneris vai personas ar invaliditāti vecāki;
- ģimenes locekļi (vecvecāki, mazbērni, bērni, māsas, brāļi, onkuļi, tantes), kas dzīvo ar personu ar invaliditāti vienā mājā.

Ar IB līdzekļiem nevar apmaksāt medicīnas preces, aprīkojumu, mājas renovēšanu, brīvā laika aktivitātes, atpūtas un personīgās vai ģimenes izmaksas, kā arī tos nevar izmantot personīgo ienākumu palielināšanai.

Lai saņemtu IB, personai jāvēršas vietējā Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūrā, kas veiks personas vajadzību novērtēšanu un piedāvās vispiemērotāko pieejamo risinājumu.

Persona var saņemt IB, ja:

- tā atbilst Veselības ministrijas kritērijiem;
- ir saņēmusi Vajadzību novērtēšanas un pakalpojumu koordinēšanas aģentūras atzinumu par to, vai pakalpojums ir piemērots;
- tai ir piešķirts kāds no pakalpojumiem vai atbalsta veidiem, ko var finansēt no IB.

Ja persona vēlas pati vadīt savu IB, tai ir jāvēršas IB apsaimniekotājorganizācijās (angl. host organisation). Tās ir organizācijas, ar kurām Veselības ministrija ir noslēgusi līgumu par atbalsta sniegšanu IB saņēmējiem.

IB apsaimniekotājorganizācijas palīdzēs:

- izprast IB apsaimniekošanas principus;
- iemācīties organizēt, vadīt un noslēgt līgumus ar atbalsta sniedzējiem;
- administrēt maksājumus par sniegtajiem pakalpojumiem;
- pildīt IB saņēmēja pienākumus – rakstīt un iesniegt atskaites par sniegtā atbalsta / pakalpojuma stundām, kuras attiecīgi var tikt apmaksātas.

IB apsaimniekotājorganizācijas ir atbildīgas par to, lai IB apsaimniekošana noritētu bez problēmām un tiktu sniegti atbilstoši pakalpojumi, par ko viņām ir jāziņo Ministrijai.

Visas IB apsaimniekotājorganizācijas nodrošina savus pakalpojumus par noteiktu samaksu, kuras apmēru nosaka un apmaksā Ministrija. Ja persona vēlas, lai IB apsaimniekotājorganizācija tās vietā arī piesaista, apmāca un apmaksā atbalsta sniedzējus / pakalpojuma sniedzējus un nodrošina arī visu juridisko jautājumu vadību, apsaimniekotājorganizācija par to var noteikt papildu samaksu, kas jāsedz personai no saviem līdzekļiem pašai.^{17:18:19}

1.4.Somija

Pakalpojumi personām ar invaliditāti Somijā tiek piešķirti, balstoties uz trim galvenajiem principiem:

- Vienlīdzība;
- Līdzdalība;
- Nepieciešamie pakalpojumi un atbalsts.

SBS pakalpojumu raksturojums

Pašvaldībām ir pienākums sniegt atbalsta pakalpojumus personām ar invaliditāti, kurām tas ir nepieciešams. Pakalpojumi ietver, piemēram, transporta pakalpojumus, atbalstu mājās vai personīgo asistentu. Mērķis ir sniegt atbalstu personām ar invaliditāti, lai viņas varētu pilnvērtīgi iekļauties un spētu patstāvīgi funkcionēt sabiedrībā. Ņemot vērā to, ka Somijā ir arī liels iebraucēju skaits, pakalpojumus pašvaldībās var saņemt arī personas ar uzturēšanās atļaujām.

Pakalpojumus personām ar invaliditāti sociālais darbinieks piešķir individuāli katrai personai, izstrādājot personīgo pakalpojumu plānu, kas var ietvert galvenokārt individuālo asistenta pakalpojumu, mājokļa pielāgošanu un dažādus palīg līdzekļus.

Personām ar GRT pieejami papildus aprūpes pakalpojumi:

- dzīvesvietas nodrošinājums ar atbalstu;
- darba un ikdienas aktivitātes;
- aprūpe mājās (ģimeniskā vidē);
- aprūpe institūcijā;²⁰
- atbalsts mājokļa jautājuma risināšanā.

Pašvaldības organizē gan dzīvesvietas nodrošinājumu personām ar invaliditāti, gan individuālu atbalstu personas esošajā dzīvesvietā. (Infopankki page [Supported and service housing](#))

¹⁷ Ministry of Health of New Zealand. Online: 2018. Pieejams: <https://www.health.govt.nz> (Skatīts 13.07.2018.)

¹⁸ Disability Resource Centre Auckland. Support Options. Online: 2018. Pieejams: <http://www.supportoptions.co.nz> (Skatīts 13.07.2018.)

¹⁹ Access Ability Limited. Online: 2018. Pieejams: <https://www.accessability.org.nz/what-we-offer/service-coordination> (Skatīts 13.07.2018.)

²⁰ Ministry of Social Affairs and Health of Finland. Services and support for people with disabilities. Online: <https://stm.fi/en/disability-services> (Skatīts: 02.08.2018.)

Cilvēkiem ar invaliditāti bez maksas tiek nodrošināti tehniskie palīgīdzekļi, tie pieejami veselības centros, piemēram, ratiņkrēsli cilvēkiem ar kustību traucējumiem, dzirdes aparāti cilvēkiem ar dzirdes problēmām, baltos spieķus un suņus pavadoņus cilvēkiem ar redzes traucējumiem.

Papildus pieejamas dažādas iekārtas dzīvesvietas pielāgošanai, piemēram, drošības pogas, telpu pielāgošana, zvana poga var tikt nomainīta ar skaņas un gaismas signālu, ugunsdrošības poga, u.c. Sociālais darbinieks kopīgi ar klientu izvērtē vajadzības dzīvesvietas pielāgošanai.

Vienlaikus nepieciešamības gadījumā personai tiek nodrošināti palīgīdzekļi arī mācību un darba vajadzībām. (National Institute for Health and Welfare: Devices for getting about The Social Insurance Institution of Finland, Kela: Aids for work and study)

Transporta pieejamība.

Ja nav iespējams izmantot sabiedrisko transportu, ir iespēja izmantot transporta pakalpojumus, tai skaitā arī ar pavadoni, ja nepieciešams. To var izmantot gan mācībām, gan darbam, gan brīvajam laikam. Ir iespēja saņemt atlaidi par braucieniem sabiedriskajā transportā. Palīdzības apjomu izvērtē sociālais darbinieks (Terveyden ja hyvinvoinnin laitost - Transport service and escort service).

Asistenta pakalpojums.

Ja ikdienā ir nepieciešams atbalsts, tad var saņemt asistenta pakalpojumu. Asistents var palīdzēt gan gatavot ēst, gan iepirkties, gan sniegt atbalstu darba vietā, mācībās vai brīvā laika aktivitātēs. Asistenta atalgojumu apmaksā pašvaldība. Pakalpojumu piešķir sociālais darbinieks pašvaldībā atbilstoši dzīvesvietai (National Institute of Health and Welfare: Personal assistance).

Surdotulka pakalpojumi.

Surdotulka pakalpojumi personām ar invaliditāti tiek nodrošināti, ja ir dzirdes traucējumi, dzirdes un redzes, vai/un runas traucējumi.

Tie tiek nodrošināti, ja tas ir nepieciešams darbā, studijās, attiecību veidošanā, lai iesaistītos sabiedrībā vai brīvā laika pavadīšanai un hobijs.

Rehabilitācija.

Ja ir smaga invaliditāte, personām līdz 65 gadu vecumam ir iespēja saņemt līdzfinansējumu medicīniskajai rehabilitācijai, ja tās mērķis ir uzlabot personas funkcionēšanas spējas ikdienā mājās un sabiedrībā.

Rehabilitācija tiek piešķirta tikai tad, ja personas invaliditāte rada būtiskus šķēršļus ikdienas aktivitātēm mājās, izglītības iestādē vai darbā. Medicīniskā rehabilitācija tiek nodrošināta rehabilitācijas centrā vai ambulatori mājās. Tās mērķis ir uzlabot veselības stāvokli.

SBS pakalpojumi ²¹	Mērķa grupa	Papildus informācija
Personīgais asistents	- visas vecuma grupas; - cilvēki ar invaliditāti vai saslimšanu, kuriem nepieciešams atbalsts ikdienas aktivitāšu veikšanā ilgtermiņā.	- pakalpojums tiek nodrošināts ar mērķi sniegt atbalstu personai mājās un ārpus mājas ikdienas aktivitāšu veikšanai; - nav noteikts maksimālais stundu apjoms, līdz ar to atbalsts tiek nodrošināts atbilstoši personas individuālajām vajadzībām; - individuālā asistenta pakalpojumu var piešķirt arī personām, kurām ir grūtības novecošanās dēļ; - pašvaldības finansējums ar valsts subsīdijām.
Dzīvesvieta (grupu mājas, ģimeņu tipa mājas, nelielas institūcijas) (neliels klientu skaits vietējā kopienā) Dzīvesvieta ar diennakts aprūpes pakalpojuma nodrošinājumu (Assisted housing <i>Autettu asuminen</i>) Dzīvesvieta ar dienas aprūpes pakalpojuma nodrošinājumu (Guided housing <i>Ohjattu asuminen</i>) Dzīvesvietas nodrošinājums ar individuālu atbalstu (Supported housing <i>Tuettu asuminen</i>)	-visas vecuma grupas; - personas ar GRT.	- atkarībā no dzīvesvietas nodrošinājuma veida atbalsts pieejams 24/7 vai dienas laikā līdz dažām stundām; - dzīvesvietas pakalpojumus ar atbalstu visbiežāk tiek nodrošināts gadījumos, kad persona var dzīvot daļēji patstāvīgu dzīvi savā vai īrētā mājoklī, bet saņem atbalstu no atbalsta personas vai vietējā pakalpojuma centra.
Atbalsts mājās (palīdzība mājās, aprūpes mājās pakalpojums) (iepirkšanās, tīrīšana, ēst gatavošana, personīgā higiēna, apģērbšanās,	-visām vecuma grupām; - visa veida invaliditāte.	- prioritāri aprūpes mājās pakalpojums ir pieejams personām, kuras bez atbalsta nespēj dzīvot pastāvīgi; - pakalpojumu nodrošina gan pašvaldības, gan NVO, gan privātās organizācijas; - persona pati var maksāt par papildus pakalpojumiem.

²¹ Mapping Paper Summary overview of types and characteristics of institutions and community-based services for persons with disabilities available across the EU http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/finland-services-mapping-independent-living-fi.docx (Skatīts 03.08.2018.)

nomazgāšanās, medikamentu lietošana u.c.)		
Dienas aprūpes centrs	-personas ar invaliditāti	- dažādas aktivitātes (atbalsts, ēdināšana, pašaprūpe, sociālās un kultūras aktivitātes).
Dienas aktivitātes	- personas ar smagu invaliditāti, kuras sava veselības stāvokļa dēļ nevar veikt darbu, tikt nodarbinātas.	- dienas aktivitātēm jābūt nodrošinātām vismaz 5 reizes nedēļā ārpus personas dzīvesvietas, ja tas iespējams, sociālā mijiedarbība, lai stiprinātu personas dzīves prasmes un uzlabotu ikdienas dzīves kvalitāti; - iepirkšanās, ēst gatavošana, pastaigas, radošas aktivitātes; - pakalpojumu var saņemt personas, kuras nav nodarbinātas, kurām vienīgie ienākumi ir pabalsti.
Atbalsts ģimenei / aizvietojošā aprūpe (nodrošina atbalstu primārajiem aprūpētājiem, varbūt formāla vai neformāla, mājās vai ārpus mājas)	-visas vecuma grupas personām ar dažādu invaliditāti.	- pakalpojumu finansē pašvaldības; - pakalpojumu saņem primārā aprūpes persona, ja dzīvo un ikdienā aprūpē bērnu, pilngadīgu personu ar invaliditāti.
Aprūpe audžuģimenē	- bērni, kuri cietuši no bērnu tiesību pārkāpumiem; - nākotnē aprūpe audžuģimenē plānots nodrošināt arī senioriem un personām ar invaliditāti, ja tas nepieciešams.	Aprūpe audžuģimenē var tikt organizēta arī profesionālā audžuģimenē, kur viens no vecākiem ir speciāli apmācīts darbam ar konkrēto mērķa grupu. Tiek slēgts trīspusējs sadarbības līgums.
Neformāls atbalsts (tuvinieki vai draugi) Lēmuma pieņemšana ar atbalstu	Personas ar psihiska rakstura traucējumiem.	- nav izveidoti standarti, personas izvēle, piedāvā arī NVO; - pārstāvi personai ieceļ tikai juridisku jautājumu risināšanai, vai, ja tas ir nepieciešams nozīmīgu lēmumu, sarežģītu situāciju risināšanai, piemēram, darba tiesības, mājokļa jautājums u.c.; - atbalstu var nodrošināt viena vai vairākas personas
Atbalsts no personas personai ar līdzīga rakstura vajadzībām (Peer support/counselling)	-visa vecuma personas ar invaliditāti.	- tiek organizēts uz brīvprātīgā darba principa, organizē NVO

Atbalsta aplī (neformāls atbalsts) Lēmumu pieņemšana ar atbalstu (atbalsta grupu)	- personai ar invaliditāti.	
Krīzes intervence un pakalpojumi (individuālā un ģimenes konsultēšana, krīzes komandas, arī gadījumos, kad ir garīgas sasilšanas paasinājums, krīzes audžuģimenes vardarbības gadījumos)	- atbalsts krīzes situācijās jebkurai personai.	- krīzes centri darbojas katrā pašvaldībā, nodrošina palīdzību un atbalstu; - NVO piedāvā krīzes pakalpojumus darbam ar dažādām mērķa grupām, tai skaitā personām ar psihiskiem traucējumiem, gan konsultāciju tālrūni, gan individuālu atbalstu.

Somijā ir izveidota elektroniski pieejama datubāze, kurā ievietota noderīga informācija par GRT un šīm personām pieejamajiem pakalpojumiem (The Databank for the Care of the Mentally Disabled (Kehitysvammahuollon tietopankki)).²²

Pakalpojumi personām ar GRT galvenokārt iedalās četrās grupās:

- palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā;
- aprūpe ģimenē;
- aprūpe institūcijā;
- nodarbinātība un ikdienas aktivitātes.

Palīdzība mājokļa jautājuma risināšanā nozīmē, ka persona var dzīvot dzīvoklī, kur tiek nodrošināts ikdienas atbalsts.

Aprūpe ģimeniskā vidē (privātmājā) - ārpus personas dzīvesvietas - ietver gan ārstēšanu, gan izglītošanu/apmācību, gan dzīvošanu. Ja ir nepieciešama ārstēšana, tas ir ļoti ērts veids pakalpojumam personai ar GRT. Aprūpe var tikt organizēta gan īslaicīgi, gan ilgtermiņā - tā kā tas nepieciešams. Aprūpe ģimeniskā vidē var tikt nodrošināta arī, ja persona, kurai nepieciešama ārstēšana, atrodas savā dzīvesvietā.

Ja persona ar GRT nevar dzīvot savā dzīvesvietā vai grupu dzīvoklī (service apartment), tad tai var tikt nodrošināta aprūpe arī institūcijā, kas var būt gan īstermiņa, gan ilgtermiņa risinājums.

Personām ar invaliditāti pašvaldības nodrošina darba iespējas un brīvā laika aktivitātes. Nodarbinātības iespējas ir dažādas, piedāvājot dažādus atvieglojumus. Citas aktivitātes personas iekļaušanai sabiedrībā tiek nodrošinātas personām, kuras GRT dēļ nevar strādāt. Tas var ietvert gan ēst gatavošanu, gan dažādas nodarbības, diskusijas, tikšanās, ekskursijas u.c.

²² City of Helsinki, state portal www.infotland.fi. Online: <https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/health/disabled-persons/help-for-everyday-life> (Skatīts 03.08.2018.)

Dzīvesvieta

Personām ar funkcionēšanas traucējumiem ir tiesības dzīvot pilnvērtīgu dzīvi tāpat kā jebkuram. Dzīvesvietas jautājumus risina atbilstoši cilvēka vajadzībām, jāuzklausā personas viedoklis un vēlmes šajā jautājumā.

Dzīvesvietas nodrošinājums var tikt risināts dažādi. Pirmais, iespēja dzīvot savā dzīvesvietā ar pieejamiem atbalsta pakalpojumiem.

Ir svarīgi nodalīt dzīvesvietas risinājumu un atbalstu dzīvesvietā. To var saņemt no dažādiem pakalpojumu sniedzējiem, lai maksimāli nodrošinātu personas vajadzības, piemēram, veselības pasliktināšanās gadījumā vai atbalstu, kas nepieciešams, novecojot.

Vispopulārākais pakalpojums personām ar GRT ir grupu mājas. Tomēr pēdējos gados Somijā ir attīstīti dažādi risinājumi dzīvesvietas nodrošinājumam. Piemēram, dažādās mājās ir izveidoti grupu dzīvokļi, lai personas ar GRT vairāk iekļautos sabiedrībā un viņas netiktu diskriminētas.

Piemēram, ARA (Housing Financing and Development Center) aicina dzīvojamā fonda attīstītājus būvēt dažādus risinājumus pēc iespējas tuvāk vietām, kurās tiek nodrošināti arī citi pakalpojumi personām ar invaliditāti.

Dažādi risinājumi dzīvesvietas nodrošināšanai personām ar GRT

Šobrīd tiek nodrošinātas trīs galvenās pieejas (assisted, guided and supported housing) dzīvesvieta ar asistējošu palīdzību, vadītais atbalsts un atbalstītā dzīvesvieta.

Dzīvesvieta ar asistējošu palīdzību, tajā tiek nodrošināts individuāls atbalsts un/vai pieejami citi sociālie pakalpojumi.

Dzīvesvieta ar atbalsta pakalpojumiem, pakalpojumi ietver atbalstu pārejai no vienas dzīvesvietas uz citu, sociālais atbalsts, konsultācijas un citi sociālie pakalpojumi.

Somijā pakalpojumi personām tiek pilnveidoti atbilstoši pakalpojumu saņēmēju vajadzībām. Līdz ar to rodas arvien jauni risinājumi un pieejas:

- dzīvesvietas nodrošinājums ar pakalpojumiem (*New Housing Welfare Act*);
- dzīvesvieta ar dienas aprūpes pakalpojuma nodrošinājumu;
- dzīvesvieta ar diennakts aprūpes pakalpojuma nodrošinājumu;
- papildus tiek piedāvāta dzīvesvietas īstermiņa risinājumiem vai krīzes situācijām.

Pieejamie statistikas dati par pakalpojumu saņēmēju personu ar GRT skaitu 2016. gadā:²³

- dzīvesvietas nodrošinājums ar pakalpojumiem: 8 265 personas;
- dzīvesvieta ar dienas aprūpes pakalpojuma nodrošinājumu: 1 954 personas;
- dzīvesvieta ar diennakts aprūpes pakalpojumu: 1 684 personas;
- institūcijas, kas sniedz pakalpojumus personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem: 920 personas

Vidēji 13 000 personas ar GRT dzīvo ar radniekiem, puse no tām ir pilngadīgas personas. Pēdējos gados samazinājies institūcijās dzīvojošo personu skaits ar GRT un pieaudzis pakalpojumu saņēmēju skaits subsidētājās dzīvesvietās.

---

²³ The Statistics and Indicator Bank maintained by THL Sotkanet. Online: <https://sotkanet.fi/sotkanet/en/haku> (Skatīts: 03.08.2018.)

Pēc 2010. gada strauji tika attīstīts darbs pie dzīvojamā fonda paplašināšanas. Jauns dzīvesvietas nodrošinājums tiek attīstīts saskaņā ar mājokļu programmu personām ar GRT. Programmas mērķis bija pārtraukt institucionālo pieeju un attīstīt jauna tipa mājokļa risinājumus.

Pamatojums ANO konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Veidojot jaunus mājokļus, jāņem vērā personas tiesības izvēlēties kur, kā un ar ko dzīvot kopā. Lai cik smagi arī būtu veselības traucējumi, tas nav primārais, lai piespiestu personu izvēlēties kādu noteiktu iestādes tipa pakalpojumu, piemēram, grupu dzīvokli. Pirmkārt jāizvērtē personas iespējas dzīvot pēc iespējas iekļaujošā vidē kopā ar pārējiem sabiedrības locekļiem. Darbs pie jauniem risinājumiem tika uzsākts, jo daudzi cilvēki ar GRT vēlas dzīvot savās mājās, bet lielākoties resursi pakalpojumiem iepriekš tika novirzīti grupu māju/dzīvokļu risinājumiem.

Vienā no pilotprojektiem tika secināts, ka, ja persona ir pati iesaistīta pakalpojuma plānošanā, tas veicina personas spējas un velēšanos izmantot pakalpojumu. Citos gadījumos pārāk daudz tiek pievērsta uzmanība, piemēram, drošības jautājumiem, kas pakalpojumu padara smagnēju. (Developing Versatile Living: The Needs and Solutions of Living People with Developmental Disabilities In the Exotes Survey and Pilot Project (YM 22:17).

Labākie rezultāti tiek sasniegti, ja darbs tiek veikts pašvaldībā ciešā sadarbībā ar attīstītājiem, projektētājiem u.c., ņemot vērā klientu izteiktās vēlmes.

Nākotnes vīzijas.

Nākotnē mājokļa jautājumu risināšanā plānots, ka pilnībā jāievēro ANO konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām noteiktais, ka personai ar invaliditāti ir jānodrošina iespēja izvēlēties, kur, kā un ar ko kopā dzīvot. Tiek paredzēts, ka nākotnē tiks nodrošināti vēl citi risinājumi.

Paredzēts attīstīt dzīvokļu pieejamību vispārējā tipa dzīvojamās mājās. Papildus dzīvesvietas nodrošinājums arī jaunajām ģimenēm ar maziem bērniem, jo jaunieši ar invaliditāti arī vēlas dzīvot patstāvīgu dzīvi līdzīgi kā viņu vienaudži veidot attiecības.

Vienlaikus dzīvesvietas un pakalpojuma nodrošinājums jāparedz arī tiem pieaugušajiem, kuri dzīvojuši kopā ar saviem vecākiem, kuru vecāki miruši, vai vecuma dēļ vairs nespēj parūpēties par saviem pieaugušajiem bērniem ar GRT.²⁴

Pabalsti personām ar invaliditāti.

Pabalsts personām ar invaliditāti tiek piešķirts, aprēķinot trīs dažādus līmeņus atkarībā no nepieciešamā atbalsta apjoma personai:

- 98.28 euro tiek piešķirts, ja persona ieguvusi paliekošu invaliditāti, taču atbalsts nav nepieciešams;
- 217.66 euro tiek piešķirts, ja personai noteikta invaliditāte, un nepieciešams atbalsts ar asistenta palīdzību vai aprūpi, kura izmaksas ir vismaz tikpat daudz, cik piešķirtā pabalsta apjoms;
- 422.06 euro tiek piešķirts personām, kurām ir smagi veselības traucējumi, un nepieciešams atbalsts ikdienā un izmaksas pakalpojumu saņemšanai ir lielas. Pabalsts tiek piešķirts personām, kuras ir neredzīgas, nedzirdīgas vai nevar pārvietoties, vai ir citi smagi traucējumi.²⁵

²⁴ Association for Developmental Disability, portal "<https://verneri.net>". Online: <http://verneri.net/yleis/asuminen> (Skatīts: 03.08.2018.)

²⁵ Finland's response to OHCHR's questionnaire on the right of persons with disabilities to social protection. Online: <https://www.ohchr.org/en/issues/disability/srdisabilities/pages/socialprotection.aspx> (Skatīts: 03.08.2018.)

SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumi

Lai saņemtu pakalpojumus, ir jābūt ārsta izziņai par veselības stāvokli. Katrā pašvaldībā ir sociālais darbinieks darbam ar personām ar invaliditāti, pie kura vēršoties tiek sastādīts pakalpojumu plāns un pieņemts lēmums par pakalpojumu saņemšanu. Gadījumā, ja persona nav apmierināta ar piešķirto pakalpojumu apjomu lēmumu var apstrīdēt. Personām ar invaliditāti, pirmkārt, tiek piedāvāti dažādi risinājumi, kas saistīti gan ar dzīvesvietas nodrošinājumu, gan sociālajiem, gan veselības aprūpes pakalpojumiem.

Pieejamā informācija par SBS pakalpojumu apmaksu, finansēšanas mehānismiem

Ja pakalpojums dzīvesvietā tiek piešķirts personai ar invaliditāti saskaņā ar likumu par dzīvesvietas nodrošinājumu personām ar invaliditāti un sociālo pakalpojumu likumu personām ar invaliditāti, visi pakalpojumi tiek piešķirti bez maksas.

Bez maksas tiek nodrošināts atbalsts ēdiena piegādē, ēdināšanā, apģērbšanā, personīgajā higiēnā, uzkopšanā, pārcelšanās u.c. individuālais atbalsts.

Pakalpojuma izmaksas dalās par īri, ēdināšanu, ūdeni un elektrību, atsevišķi par personālu, telpu uzturēšanu un tīrīšanu.

Individuālais budžets.

Somijā līdz 2018. gadam netika nodrošināta iespēja saņemt IB. Tomēr ir bijuši vairāki izmēģinājumu projekti, kā arī ir uzsākta IB koncepta politikas izstrāde politikas plānošanas dokumentos.

2018. gada 8. martā valdība iesniedza Somijas parlamentā reģionālās pārvaldes veselības un sociālo pakalpojumu reformas projektu, kura mērķis bija nodrošināt uz vienlīdzības principa balstītus un modernus veselības un sociālos pakalpojumus par saprātīgām izmaksām. Reforma paredzēja, ka no 2020. gada atbildība par veselības un sociālo pakalpojumu nodrošināšanu pāries no pašvaldībām uz 18 jaunizveidotām autonomiem rajoniem (kurus vadīs ievēlēta padome; pirmās vēlēšanas paredzēja 2018. gada oktobrī). Reforma ietvēra sevī arī izvēles brīvības principa uzlabošanu veselības un sociālo pakalpojumu saņemšanai.

Uz reformas pamata tiks pieņemts arī klienta izvēles brīvības akts, kura mērķis ir paātrināt pieeju pakalpojumiem un uzlabot to kvalitāti un izmaksu efektivitāti. Klientiem būs lielākas izvēles iespējas izvēlēties pakalpojuma sniedzēju, kas vislabāk atbilst to vajadzībām. Akts cita starpā paredzēja arī ieviest veselības un sociālo pakalpojumu “vaučerus” un IB. Akta ieviešana paredzēta pakāpeniski no 2020. gada 1. janvāra līdz 2022. gadam. Atsevišķi rajoni laikā no 2018.–2019. gadam pilotēs klienta izvēles brīvības konceptu pilotprojektu ietvaros jau līdz tam.

(1) Klienta izvēles brīvības aktā minētie IB principi:

- saskaņā ar Klienta izvēles brīvības aktā minēto, rajonu nodrošināto pakalpojumu saņemšanai būs nepieciešams personas situācijas novērtējums, kā arī nepieciešamības gadījumā būs jāizstrādā klienta plāns. Balstoties uz klienta plānu, klients varēs saņemt pakalpojumus tieši no rajona vai arī saņemt veselības un sociālo pakalpojumu “vaučeri” vai IB;
- ar veselības un sociālo pakalpojumu “vaučeriem” varēs iegādāties sev nepieciešamos pakalpojumus no privātiem pakalpojumu sniedzējiem, piemēram, fizioterapiju vai aprūpi mājās. Tomēr persona varēs izvēlēties tikai to pakalpojumu sniedzēju, kuru būs apstiprinājis rajons, lai nodrošinātu pakalpojuma kvalitāti;
- ja personai ir invaliditāte vai tā ir pensijas vecumā, tai var tikt piešķirts IB. IB persona var saņemt, ja tai ir nepieciešamība pēc nepārtrauktas un daudzveidīgas palīdzības un tā

pati vai ar kāda atbalstu var plānot un izvēlēties pakalpojuma sniedzēju un pakalpojuma saturu. Šajā gadījumā arī tiks izstrādāts pakalpojuma plāns un personai pašai vajadzēs izvēlēties, kur iegādāties pakalpojumus, kas paredzēti plānā. Tādējādi personai tiks nodrošināti tie pakalpojumi, kas tai ir vispiemērotākie viņas situācijā;

- persona nesaņems skaidru naudu “vaučera” vai IB gadījumā, ja pakalpojuma sniedzēji saņems kompensāciju no rajona par pakalpojumu sniegšanu, ja tie būs sniegti “vaučeru” vai IB ietvaros;
- personai ir tiesības atteikties no “vaučeriem” un IB. Šādā gadījumā rajonam jānodrošina personai veselības un sociālie pakalpojumi citā veidā;
- lai persona varētu izvēlēties tai vispiemērotākos pakalpojumus, tai tiks piedāvāti interneta tiešsaistes pakalpojumi, klientu padomdevēju, konsultantu, pakalpojumu koordinatoru atbalsts. Saņemot sociālos pakalpojumus personām būs pieejams sociālā darbinieka atbalsts.

(2) Jau no 2019. gada rudens personām būs iespēja izvēlēties rajonu, kurā tās saņems pakalpojumus. Līdz 2020. gada 1. jūlijam, rajoniem jāuzsāk “vaučeru” un IB piešķiršana.²⁶

Apkopojot Somijas pieredzi, secināms, ka pašvaldībām ir pienākums sniegt atbalsta pakalpojumus tām personām ar invaliditāti, kurām tas ir nepieciešams. Pakalpojumi ietver, piemēram, transporta pakalpojumus, atbalstu mājās vai personīgo asistentu. Mērķis ir sniegt atbalstu personām ar invaliditāti, lai viņas varētu pilnvērtīgi iekļauties un spētu patstāvīgi funkcionēt sabiedrībā. Ņemot vērā to, ka Somijā ir arī liels iebraucēju skaits, pakalpojumus pašvaldībās var saņemt arī personas ar uzturēšanās atļaujām. Lai saņemtu pakalpojumus, ir jābūt ārsta izziņai par veselības stāvokli. Katrā pašvaldībā ir sociālais darbinieks darbam ar personām ar invaliditāti, pie kura vērsties tiek sastādīts pakalpojumu plāns un pieņemts lēmums par pakalpojumu saņemšanu. Gadījumā, ja persona nav apmierināta ar piešķirto pakalpojumu apjomu lēmumu var apstrīdēt.

Personām ar invaliditāti, pirmkārt, tiek piedāvāti dažādi risinājumi, kas saistīti gan ar dzīvesvietas nodrošinājumu, gan sociālajiem, gan veselības aprūpes pakalpojumiem.

1.5.Vācija

Vācija ir federāla republika, valstī ir 16 federatīvās zemes, kurām ir pašām sava konstitūcija un kuras savu iekšējo organizāciju var veidot autonomi, līdz ar to arī sociālie pakalpojumi un to nodrošināšana nedaudz atšķiras federatīvajās zemēs. Apkopojot informāciju par pieejamajiem pakalpojumiem personām ar invaliditāti, ņemti vērā lielāko federatīvo zemju dati.

Vācijā ir izveidots Valsts koordinācijas birojs, kurā ir iesaistīti cilvēki ar invaliditāti un pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, īstenojot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām. ANO konvencijas galvenais princips ir: "Nekas bez mums par mums". Šajā ziņā Valsts koordinācijas biroju veido pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, jo īpaši personu ar invaliditāti apvienības. Koordinācijas biroja uzdevums ir ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas ilgtermiņa un stratēģiskā uzraudzība. Valsts koordinācijas birojs sastāv no iekļaušanas konsultatīvās padomes un specializētām komitejām, kas aptver jautājumus par invalīdu interesējošām dažādām tēmām, tas atrodas federālās valdības pārstāvniecībā cilvēkiem ar invaliditāti. Komitejās piedalās uzņēmējdarbības un zinātnes

²⁶ Government proposes freedom of choice in health and social services. Ministry of Social Affairs and Health, 08.3.2018. Pieejams: http://alueuudistus.fi/en/artikkelit/-/asset_publisher/1271139/hallitus-esittaa-valinnanvapautta-sosiaali-ja-terveyspalveluihin (skatīts 19.05.2018.).

eksperti, kā arī arodbiedrības, labdarības organizācijas, baznīcas, nodokļu maksātāji un pakalpojumu sniedzēji.²⁷

Pēdējos gados, Vācijā jēdziens “iekļaujoša koncepcija” ir nomainīts uz “līdzdalība” – personas līdzdalība visos ar personas dzīvi saistītos jautājumos. Mērķis ir pašnoteikšanās, līdzvērtīga līdzdalība sabiedrības dzīvē, lai mazinātu diskrimināciju. Tas attiecas gan uz pabalstu sistēmu, gan rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanu, gan arī pakalpojumu sniedzējiem. Autonomijas un pašnoteikšanās veicināšana cilvēkiem ar invaliditāti ir galvenais uzdevums, mazinot atkarību no aprūpes.

Līdzdalība ietver:

- novērst, mazināt invaliditātes sekas, dzīves kvalitātes pasliktināšanos;
- maksimāli iesaistīt personu sabiedrības dzīvē un nodarbinātības pasākumos, lai mazinātu atkarību no sociālajiem pabalstiem;
- nodrošināt pastāvīgu dalību darba dzīvē saskaņā ar personas vēlmēm un individuālajām spējām;
- veicināt visaptverošu personīgo attīstību, līdzdalību sabiedrības dzīvē un maksimāli neatkarīgu dzīvesveidu.²⁸

SBS pakalpojumu raksturojums

Reģionālie pakalpojumu centri piedāvā dažādas pakalpojumu iespējas, atbilstoši noteiktajam invaliditātes līmenim personai tiek izsniegta identifikācijas karte, kurā ietverts invaliditātes līmenis un veselības aprūpes dati, kā arī šī karte dod iespēju izmantot sociālos pakalpojumus.

Medicīniskā rehabilitācija parasti notiek slimnīcās, rehabilitācijas klīnikās vai rehabilitācijas centros. Slimnīcās galvenokārt ārstē akūtus gadījumus, piemēram, pēc nelaimes gadījuma. Šeit pacients saņem pirmo palīdzību un ārstēšanu. Tiek izveidots ārstēšanas plāns, kurā tiek ņemtas vērā pacienta īpašās individuālās vajadzības. Rehabilitācijas centri rūpējas par ambulatoriem pacientiem. Atkarībā no pacienta veselības stāvokļa, viņa personīgā dzīves situācija vienmēr tiek ņemta vērā, neatkarīgi no tā, vai medicīniskā rehabilitācija tiek veikta ambulatori vai stacionārā. Vācijā ir vairāki medicīniski-profesionālās rehabilitācijas centri. Deutsche Rentenversicherung savā mājaslapā piedāvā rehabilitācijas centru pārskatu.²⁹ Ja rehabilitācijas laikā tiek zaudēti ienākumi, parasti tiek izmaksāti finansiālie pabalsti. Šo naudu sauc par slimības pabalstu un pārejas pabalstu. Turklāt rehabilitācijas fonds maksā par citiem pakalpojumiem. Šie pakalpojumi tiek saukti par papildus pakalpojumiem, piemēram, ceļa izdevumi, bērnu aprūpe.

Zobārstniecības pakalpojumi cilvēkiem ar invaliditāti ir ietverti veselības apdrošināšanā.

Darba terapija un stresa testi ir daļa no medicīniskās rehabilitācijas cilvēkiem ar invaliditāti. Tie ir paredzēti likumā. Stresa pārbaudē tiek noteiktas pacienta fiziskās, garīgās un emocionālās spējas un elastīgums. Darba terapijas mērķis ir palīdzēt pacientiem atgriezties darbā viņa iepriekšējā profesijā.

---

²⁷ Federal Government Commissioner for the Disabilities of People with Disabilities. Arbeit der Staatlichen Koordinierungsstelle. Online: https://www.behindertenbeauftragter.de/DE/Koordinierungsstelle/ArbeitKO/ArbeitKO_node.html (Skatīts: 04.08.2018.)

²⁸BIH: Integration Offices. Teilhabe behinderter Menschen. Online: <https://www.integrationsaemter.de/Fachlexikon/Teilhabe-behinderter-Menschen/77c3621p/index.html> (Skatīts: 04.08.2018.)

²⁹Aktion Mensch eV. Ärztliche Behandlung. Online: <https://www.familienratgeber.de/rechte-leistungen/reha-therapie/rehaleistungen.php> (Skatīts: 04.08.2018.)

Tehniskie palīdzēkļi un ortopēdiskās ierīces tiek nodrošinātas atbilstoši individuālajai situācijai, gan mājas vidē, gan izglītības iestādēs, gan darba vidē (piemēram, galda pielāgošana vai dators), daļa no palīdzības sniegšanas ir tas, ka klienti iemācās pareizi lietot tos. Tas ietver arī to, ja, nepieciešams, pielāgošanu, labošanu un nomaiņu.

Transporta pakalpojumiem tiek nodrošināts finansiāls atbalsts sabiedriskā transporta izmantošanai, specializēts transports, transports ar pavadoni.

Citi rehabilitācijas pakalpojumi ietver individuālo psihoterapiju, logopēda konsultācijas, relaksācijas vingrinājumus, masāžu, mākslas un mūzikas terapiju, ūdens procedūras u.c.

Pakalpojumi nodarbinātības veicināšanai ir apmācības, pārkvalifikācija, atbalstītais darbs, specializētās darbnīcas, plašs pakalpojumu klāsts personas iekļaušanai darba tirgū arī gadījumos, kad ir konstatēta smaga invaliditāte, tai skaitā personām ar GRT un lielu darba spēju zudumu. Darbspēju zudums tiek noteikts 3 līmeņos >30%, 30 – 50%, 50-100 %. Darba devējiem ir pienākums nodrošināt darba vietas personām ar smagu invaliditāti.

Sociālie pakalpojumi tiek piešķirti, izvērtējot personas individuālās vajadzības. Vienā no lielākajām federatīvajām zemēm Bavārijā kopš 2008. gada ir pieņemts likums, ka persona ar invaliditāti var saņemt dažādus pabalstus tai skaitā sociālās aizsardzības pabalstu, kurus var izmantot kā budžeta paketi pakalpojumu saņemšanai atbilstoši individuālajām vajadzībām.³⁰

Cilvēkiem ar psihiskām saslimšanām un intelektuālās attīstības traucējumiem tiek nodrošināti sociālie pakalpojumi un psihiatriskā aprūpe, ja tas nepieciešams. Galvenais uzdevums konsultatīvajā darbā ir sniegt atbilstošu ambulatoro vai stacionāro ārstēšanu un turpmāku sociālo atbalstu. Konsultatīvais atbalsts un pakalpojumu pieejamība tiek nodrošināta sociālajos centros, kur palīdzība tiek integrēta, ietverot arī sociālo aprūpi un nepieciešamības gadījumā, sniedzot konsultatīvu palīdzību arī ģimenei. Personām ar invaliditāti tiek nodrošinātas iespējas iekļauties darba tirgū vai nodarbinātības iespējas speciāli izveidotos nodarbinātības centros, brīvā laika pavadīšanas iespējas, atbalsts mājokļa jautājumu risināšanā kā arī asistenta atbalsts. Sociālo pakalpojumu sniedzēji ir dažādas organizācijas, bet pakalpojumi pieejami personai IB ietvaros. Personām ar GRT ir pieejami dzīvokļi, dzīvojamās/grupu mājas, kopienas tipa aprūpes iespējas, pansionāti, kā arī specializētās darbnīcas, pusceļa mājas. Pakalpojumu klāsts ir plašs.³¹

Prioritāri sociālā atbalsta sistēmā, lai personas ar invaliditāti tiktu iekļautas sabiedrībā un būtu sociāli apdrošinātas, tiek risināts jautājums par nodarbinātību, iesaistot personas dažādās programmās, apmācībās, Personām, kuru invaliditāte ir smaga, atbilstoši viņu spējām, tiek nodrošināta iespēja strādāt speciāli izveidotās darbnīcās. Medicīniskā un sociālā rehabilitācija, kā arī ilgtermiņa aprūpe, tiek nodrošinātas atbilstoši nepieciešamībai.

Dzīvesvieta ar atbalstu

Cilvēkiem ar invaliditāti, jauniešiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem ir iespēja lemt par viņu iespēju saņemt mājokli, jo ne visi cilvēki ar invaliditāti vēlas un var dzīvot kopā ar vecākiem mājās.

Piemēram, organizācija Lebenshilfe Altenkirchen piedāvā cilvēkiem ar īpašām vajadzībām dzīvošanu, kur pieejami atbalsta pakalpojumi. Šis pakalpojums ir paredzēts pieaugušajiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem vai psihisku saslimšanu, tas nozīmē - dzīvot iespējams autonomi, taču atbalsts tiek nodrošināts katrai personai individuāli atbilstoši spējām, piemēram, atbalsts personiskās naudas izlietojumā, norēķiniem, konsultācijas saskarsmes jautājumos,

³⁰ Bayerisches Staatsministerium für Familie, Arbeit und Soziales. Sozial-Fibel Persönliches Budget. Online: https://www.stmas.bayern.de/fibel/sf_p005.php (Skatīts: 04.08.2018.)

³¹ Bayerisches Staatsministerium für Familie, Arbeit und Soziales. Psychische(n) Erkrankungen, Hilfen für Menschen. Online: https://www.stmas.bayern.de/fibel/sf_p075.php (Skatīts: 04.08.2018.)

partnerattiecībās, brīvā laika pavadīšanā. Ja persona vēlas palikt, piemēram, atsevišķā dzīvoklī vai dzīvot kopienā autonomi, tikt galā ar ikdienas dzīvi, piemēram, budžetu, pārvaldīt savu naudu bankā, organizējot sev atpūtu, veidojot partnerattiecības, ir iespējams saņemt atbalsta pakalpojumus.. “Altenkirchen” piedāvā gan atsevišķus dzīvokļus, gan dzīvokļus ar koplietošanas telpām, kur katrai personai ir vienvietīga nemēbelēta istaba, kuru var iekārtot atbilstoši savām vēlmēm, pārējās telpas ir aprīkotas. Dzīvokļos dzīvojošiem ir pieejams dārzs/vai balkons. Ēdināšana ir katram individuāla par saviem līdzekļiem. Telpu uzkopšanā, veļas mazgāšanā nepieciešamības gadījumā tiek sniegts atbalsts. Mērķis ir nodrošināt iekļaujošus dzīves apstākļus un vienlīdzīgu līdzdalību.

Papildus mājokļa pakalpojums ietver:

- atbalstu, lai iekārtotos mājoklī;
- diennakts aprūpes un sociālās aprūpes pakalpojumus;
- individuālā plāna izstrādi kopā ar personu;
- palīdzību ikdienas dzīves jautājumu risināšanā;
- palīdzību saskarsmē, līdzdalību kultūras un sociālajā dzīvē;
- palīdzību veselības veicināšanā un saglabāšanā;
- organizatorisko un administratīvo palīdzību.

Vācijā lielākoties atbalsta centri personām ar GRT darbojas kompleksi, izmantojot holistisku pieeju, nodrošinot konsultācijas ģimenēm jau no bērna dzimšanas, kā arī vēlāk sociālos pakalpojumus pilngadīgām personām. Tādejādi tiek ievērota pēctecība, sniedzot atbalstu, sākot no pirmsskolas, vēlāk skola un pēc tam iekļaušana darba tirgū.

Piedāvājumi cilvēkiem ar smagu invaliditāti

Dienas aprūpes centri ir paredzēti pieaugušajiem ar smagiem garīgās un/vai fiziskās rakstura traucējumiem, kas kopā ar vecākiem/radiniekiem dzīvo mājās vai grupu dzīvokļos un nav nodarbināti. Dienas aprūpes centrs ir vieta, kur justies labi sev pazīstamā vidē. Dienas ietvaros notiek aprūpe un pozitīva, saturiska dienas organizācija, kurā ietverti dažādi individuālo attīstību veicinoši un izklaides pasākumi. Dienas centros piedāvā gan pedagoģiskus, gan terapeitiskus, gan aprūpes pasākumus saskaņā ar personas individuālo plānu.

Dienas aprūpes centros izglītojošas aktivitātes, darbnīcas tiek nodrošinātas ar mērķi veidot jēgpilnu saturu, veicinot individuālos sasniegumus, pat, ja tie ir ļoti minimāli, dzīves piepildījumu ar vērtībām, struktūru un nākotnes perspektīvu.

Papildus pieejami šādi pakalpojumi personām ar smagu invaliditāti:

- individuālo vajadzību noteikšana;
- budžeta plānošana;
- aprūpe;
- motivācija pašpalīdzībai;
- konsultācijas un diagnostika;
- terapeitiskais atbalsts;
- visu nepieciešamo palīgīdzekļu sakārtošana;
- brīvdienų nometnes;
- dažādi semināri un izglītojošas aktivitātes tuviniekiem.³²

³² *Lebenshilfe for People with Intellectual Disabilities eV in the district of Altenkirchen, 2017. Online: <https://www.lebenshilfe-ak.de/de/dienste-und-angebote/Angebote-fuer-Menschen-mit-Schwerstbehinderung/> (Skatīts: 04.08.2018.)*

Apkopojums par pieejamo palīdzību un atbalstu atrodams mājaslapā <https://www.familienratgeber.de/>. Vācijā ir pieejami ģimenes konsultanti cilvēkiem ar invaliditāti, konsultācijas un atbalsts tiek organizēts visā dzīves laikā, sākot no piedzimšanas, sniedzot atbalstu ģimenei, vēlāk personai iekārtojoties darbā un plānojot arī turpmākās aprūpes pakalpojumus, ja tas nepieciešams.³³

Apkopojot Vācijas pieredzi, secināms, ka prioritāri sociālā atbalsta sistēmā, lai personas ar invaliditāti tiktu iekļautas sabiedrībā un būtu sociāli apdrošinātas, tiek risināts jautājums par nodarbinātību. Personām, kuru invaliditāte ir smaga, atbilstoši spējām, tiek nodrošināta iespēja strādāt speciāli izveidotās darbnīcās. Medicīniskā un sociālā rehabilitācija, kā arī ilgtermiņa aprūpe tiek nodrošinātas atbilstoši nepieciešamībai. Darba devējiem ir jānodrošina darba iespējas arī cilvēkiem ar smagu invaliditāti.

SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumi

Pakalpojuma piešķiršana tiek veikta, izmantojot holistisku pieeju, nodrošinot konsultācijas ģimenēm jau no bērna dzimšanas, kā arī vēlāk turpinot sniegt sociālos pakalpojumus pilngadīgām personām. Tādējādi tiek ievērota pēctecība, sniedzot atbalstu, sākot no piedzimšanas, tad pirmsskola, vēlāk skola un pēc tam iekļaušana darba tirgū.

Pieejamā informācija par SBS pakalpojumu apmaksu, finansēšanas mehānismiem

Pakalpojuma finansēšanu nodrošina pašvaldības, personai ir iespēja saņemt dažādus pabalstus un sociālās aizsardzības pabalstus, kurus var izmantot kā budžeta paketi pakalpojumu saņemšanai, atbilstoši individuālajām vajadzībām.

IB, kā viens no veidiem pakalpojuma finansēšanā tiek izmantots kopš 2001. gada. IB nodrošina iespēju personai izvēlēties pakalpojuma sniedzēju atbilstoši personas individuālajām vajadzībām. Persona pati kļūst par pakalpojuma pircēju, darba ņēmēju, klientu, ekspertu pakalpojuma izvēlētāju. Tas veicina personas pašnoteikšanos. IB izmantošana mazina arī administratīvos šķēršļus, neveidojas pakalpojuma saņemšanas “trijstūris” pakalpojuma piešķirējs, pakalpojuma sniedzējs, pakalpojuma saņēmējs. Persona pati izmantojot “voučeri” vai pabalstu, izvēlas noteiktu pakalpojumu un tā sniedzēju, kā arī tā var mainīt pakalpojuma sniedzēju, ja pakalpojums netiek nodrošināts pietiekamā apjomā vai neapmierina pakalpojuma kvalitāti.

IB piemērošanā, ja nepieciešams nodrošināt kompleksus pakalpojumus, kopš 2004. gada var tikt izmantoti arī vairāku citu sektoru (dažādu apdrošināšanas gadījumu) finanšu līdzekļi. Piemēram, veselības apdrošināšanas, sociālās aprūpes pabalsti vecumdienām – personas apdrošināšana, nelaimes gadījumu apdrošināšana ilgtermiņa aprūpei, sociālās palīdzības pabalsti.

IB ir tiesības pieprasīt pašai personai, vērsties arī pie pakalpojuma sniedzēja. Kopš 2008. gada personai, kura saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto, ir tiesīga saņemt sociālos pakalpojumus, ir tiesības pilnībā pašai izvēlēties IB un pakalpojuma sniedzēju un tas ir jāņem vērā.³⁴

IB visbiežāk tiek izmantots individuālajam atbalstam personai atbalsta pakalpojumu nodrošināšanai.

³³ Aktion Mensch eV. Ärztliche Behandlung. Online: <https://www.familienratgeber.de/> (Skatīts: 04.08.2018.)

³⁴ Persönliches Budget <https://www.bmas.de/DE/Themen/Teilhabe-Inklusion/Persoennes-Budget/persoennes-budget.html> (Skatīts 04.08.2018.)

Kas ir IB?

Cilvēkiem ar invaliditāti ir tiesības uz aktīvu līdzdalību lēmuma pieņemšanā par rehabilitācijas procesu, pakalpojuma veidu un saturu, piemēram, individuālā atbalsta apjomu. Katram cilvēkam ir tiesības pieņemt lēmumus par savu dzīvi. IB var izmantot ne tikai personas ar invaliditāti, bet arī personas ar prognozējamu invaliditāti. Visa pamats ir cilvēka vēlmes un izvēles brīvība. Iespēja pieņemt lēmumu jānodrošina katram cilvēkam, neskatoties uz to, cik smagi ir veselības traucējumi vai cik komplekss pakalpojumu klāsts nepieciešams. Saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto, IB izmaksā skaidrā naudā mēneša sākumā, pēc tam persona pati iegādājas pakalpojumus, piemēram, individuālo asistenta pakalpojumu. Izņēmuma gadījumos IB izmaksā kā “vaučeru”, kas aizstāj maksu par konkrētu pakalpojumu. Saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto par personas apdrošināšanu sociālajai aprūpei, “vaučeri” var tikt izmantoti tikai sociālās aprūpes pakalpojumiem un tādiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri atbilst un ir noslēguši līgumu ar sociālās aprūpes fondu.

Pakalpojumi un pakalpojumu sniedzēji

IB tiek izmantots, lai saņemtu medicīnisko rehabilitāciju, nodarbinātības pakalpojumus un aktivitātes vietējā kopienā. Ir iespējamās gan vienreizējas izmaksas pakalpojumu saņemšanai, gan ilgtermiņa, gan viena pakalpojuma saņemšanai, gan kompleksu pakalpojumu saņemšanai, kad tiek integrētas vairākas atbalsta jomas un to fondi (piemēram, veselības apdrošināšanas, sociālās aprūpes, vecuma apdrošināšanas, nelaimes gadījuma apdrošināšanas, lauksaimniekiem, kara veterāniem, jauniešu labklājības fonda, sociālās palīdzības un nodarbinātības pabalstiem ir integrācijai paredzētie līdzekļi).

IB var pieprasīt jebkurš cilvēks, kuram tas ir nepieciešams pakalpojumu saņemšanai, katrs pakalpojumu sniedzējs nodrošina par pakalpojumiem informāciju, kā arī ir izveidoti īpaši konsultatīvie punkti

IB ir izveidots ar mērķi, lai atbalstu katra persona varētu saņemt atbilstoši vajadzībām. Piemērs, mazākais apjoms ir sākot no 36,0 euro līdz pat 13,000 euro, vidēji no 200,0 – 800,0 euro mēnesī. Tomēr IB summa nevar pārsniegt iepriekš noteiktos atbalsta apjomus un pakalpojumu izmaksas.

IB pārvaldīšanu un konsultācijas IB piešķiršanā cilvēkiem ar invaliditāti un viņu tuviniekiem nodrošina vietējās rehabilitācijas aģentūru pakalpojumu centri. Papildus visiem pakalpojumu sniedzējiem ir pienākums personu informēt par pakalpojuma saņemšanas iespējām IB ietvaros. Informācija par visiem pakalpojumiem pieejama mājaslapā un konsultāciju centros. Ir izveidots atsevišķs konsultatīvais tālrunis, kur var saņemt informāciju par interešu aizstāvību, personas tiesībām un IB pakalpojumu saņemšanā. Pakalpojuma kvalitātes kontrole arī ir viena no sadaļām, kur klienta viedoklis ir nozīmīgs. Viss tiek veidots tā, lai mazinātu birokrātisko slogu vadoties pēc principa “cik maz vien iespējams, cik daudz nepieciešams” atkarībā no pakalpojuma veida un personas vajadzībām.³⁵

---

³⁵ Persönliches Budget http://www.einfach-teilhabe.de/DE/StdS/Finanz_Leistungen/Pers_Budget/pers_budget_node.html (skatīts 04.08.2018.)

1.6. Igaunija

SBS pakalpojumu raksturojums

Igaunijā sociālos pakalpojumus organizē un nodrošina gan valsts, gan arī pašvaldības.

Sociālie pakalpojumi, kurus nodrošina vietējas pašvaldības:

- aprūpes mājās pakalpojums (ikdienas aktivitāšu atbalstam);
- vispārējs aprūpes pakalpojums ārpus mājas – atbalsts un aprūpe sociālās aprūpes institūcijā;
- atbalsta personas pakalpojums – individuāls atbalsts pieaugušajiem un bērniem, lai veicinātu personas spēju funkcionēt patstāvīgi;
- personas interešu aizstāvis (curatorship of adults) – individuāls atbalsts personas tiesību un juridiskajos jautājumos;
- personīgā asistenta pakalpojums – asistēšana ikdienas aktivitātēs;
- patversmes pakalpojums – īslaicīgi;
- drošās mājas pakalpojums – pagaidu uzturēšanās drošā vidē un atbalsta pakalpojums krīzes situācijā pieaugušajiem un bērniem;
- sociālā transporta pakalpojumi – nodrošina iespēju izmantot transporta pakalpojumus, kas atbilst personas vajadzībām;
- atbalsts mājokļa jautājuma risināšanā personām, kuras pašas to nespēj nodrošināt
- konsultācijas parādsaistību jautājumos;
- atbalsta pakalpojumi personai uzsākot patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes (dzīvesvietas nodrošinājums, pabalsti, individuāli atbalsta pakalpojumi pēc nepieciešamības).

Minētie pakalpojumi jānodrošina obligāti.

Valsts finansētie un organizētie sociālie pakalpojumi:

- sociālās rehabilitācijas pakalpojums personām ar invaliditāti, lai uzlabotu personas spējas iesaistīties ikdienas aktivitātēs un iespēju robežās darbā;
- daļējs atbalsts tehnisko palīgīdzekļu nodrošinājumā;
- speciālie aprūpes pakalpojumi pieaugušajiem, kuriem ir smagi GRT;
- sociālā rehabilitācija personām, kuras cietušas no prettiesiskām darbībām;
- speciāls aprūpes pakalpojums personām, kurām tas piemērojams ar tiesas spriedumu;
- pakalpojumi, kas tiek nodrošināti īslaicīgi dažādu projektu ietvaros.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem, kuri saņem finansējumu pakalpojumu nodrošināšanai no valsts saskaņā ar Sociālās labklājības likuma § 69. pantā noteikto, rehabilitācijas plāna un rehabilitācijas programmas sagatavošanā, jāizveido vismaz 3 speciālistu komanda. Rehabilitācijas plāna sagatavošanā piedalās pati personu un/vai tās likumiskais pārstāvis.

Rehabilitācijas komanda sastāvā ir :

- sociālais darbinieks;
- fizioterapeits vai darba terapeits (ergoterapeits), kas novērtē kustību traucējumus;

- speciālās izglītības skolotājs, logopēds vai darba terapeits, kurš izvērtē redzes, dzirdes vai runas traucējumus vai personas ar GRT vajadzības;
- psihiatrs un darba terapeits, izvērtē 16 gadus vecu un vecāku personu psihiskos traucējumus vai pastāvīga lēmuma pieņemšanas spējas;
- psihiatrs un darba terapeits, novērtē nepieciešamību pēc īpaša pakalpojuma personai vecumā no 16 gadiem ar GRT.

Speciālie aprūpes pakalpojumi paredzēti personām, izņemot pensijas vecuma personas ar demenci.³⁶

Speciālie aprūpes pakalpojumi personām ietver:

- ikdienas atbalsta pakalpojumus;
- nodarbinātības atbalsta pakalpojumus;
- atbalstītās dzīvesvietas pakalpojumu;
- vietējās kopienas pakalpojumu;

24 stundu aprūpi nodrošina personām ar smagiem GRT, nestabilu remisiju – bieža slimības saasināšanās, izteiktu invaliditāti un tām personām, kurām pakalpojums nepieciešams ar tiesas spriedumu.

SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumi

Vietējās pašvaldības ir atbildīgas par sociālo un krīzes pakalpojumu organizēšanu un sniegšanu. Sociālie un krīzes pakalpojumi ir pieejami pastāvīgajiem iedzīvotājiem, gan personām ar uzturēšanās atļauju, gan bēgļiem. Katrai pašvaldībai ir noteikta sava kārtība, kādā tiek sniegti un finansēti sociālie pakalpojumi. Ņemot vērā minēto, pašvaldībās pakalpojumu pieejamība un prasības, kā arī to nodrošinājums var atšķirties.

Lai saņemtu sociālos pakalpojumus, personai jāvēršas ar iesniegumu vietējā pašvaldībā, kur speciālists izvērtē, kāda veida pakalpojumi personai nepieciešami, tai skaitā atbalstu sociālo problēmu risināšanā. Vietējām pašvaldībām ir tiesības noteikt līdzmaksājumu par sociālo pakalpojumu saņemšanu. Katra pašvaldība to nosaka atšķirīgi, izvērtējot arī personas finansiālo situāciju, tomēr finanšu trūkums, nevar būt par pamatu atteikumam pakalpojuma saņemšanai.³⁷

Personas sociālos pakalpojumus var saņemt, balstoties uz sociālās rehabilitācijas plānā noteikto vai tiesas spriedumu, pēc kura rehabilitācijas plānā tiek noteiktas personas specifiskās vajadzības attiecībā uz pakalpojumu. Papildus atzinumu var sniegt arī ārsts – psihiatrs. Iesniegumu pakalpojuma saņemšanai var iesniegt Sociālās apdrošināšanas padomē (Social Insurance Board), kur tiek pieņemts lēmums par pakalpojuma nodrošināšanu. Nekavējoties pakalpojums tiek nodrošināts tikai personām, kurām tas noteikts ar tiesas spriedumu.

³⁶ Social Welfare Act Estonia. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehtiv> (Skatīts: 01.08.2018.)

³⁷ State Portal www.eesti.ee, section “Social services”. Online: <https://www.eesti.ee/en/disabled-people/benefits-and-services-for-disabled-persons/social-services/> (Skatīts: 01.08.2018.)

Rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas kārtība

Iesniegums rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai nav jāiesniedz personām, kuras kārtoti invaliditāti, jo, iesniedzot medicīniskos dokumentus, personai jau uzreiz tiek piedāvāta iespēja saņemt rehabilitācijas pakalpojumu.

Rehabilitācijas pakalpojumu var saņemt bērni līdz 16 gadu vecumam, kuriem tiek kārtota invaliditāte, pilngadīgas personas, kuras kārtoti invaliditāti arī atkārtoti, personas, kurām ir vismaz 40 % darbaspēju zudums, bērni, kuri reģistrēti likumpārkāpumu profilakses darbam.

Ja ir nepieciešama speciāla aprūpe, to nodrošina tikai saskaņā ar rehabilitācijas plānā noteikto.³⁸

Igaunijā deinstitucionalizācijas procesa ietvaros ir izveidoti aprūpes ciemati personām ar GRT. 2017. gadā Eiropas neatkarīgas dzīves sadarbības tīkls (European network on independent living) izdeva ziņojumu par aprūpes ciematu atbilstību deinstitucionalizācijas mērķiem, lai veicinātu personu patstāvību un iespējas iekļauties sabiedrībā. Ziņojumā konstatēts, ka ģimenes tipa mājās var būt kā pārejas risinājums no lielajām institūcijām, taču vēl joprojām veicina noslēgtas vides veidošanu, kas neveicina personas tiesību realizēšanos. Kā pamatojums tiek minēts gan personu skaits vienā vietā, gan atsevišķs personāls ar aktivitātēm turpat uz vietas ciematos, kas veicina segregāciju, izstrādātais dienas režīms ar aktivitātēm, iekšējās kārtības noteikumi, kas personām būtībā ierobežo iespējas pieņemt lēmumus par savu dzīvi, aktivitātēm, kā arī personām ar viegliem GRT ierobežotas iespējas tikt nodarbinātiem ārpus ierastās dzīvesvietas.³⁹

Laikā no 2007. līdz 2013. gadam, izmantojot ES struktūrfondu līdzekļus, DI procesa ietvaros Igaunijā tika celtas ģimenes tipa mājās, ciemati personām ar GRT. Kopā 550 personām ir pieejami jaunā tipa pakalpojumi. Līdz 2023. gadam plānots ieguldīt vēl 47.6 miljonus pakalpojumu izveidošanā - ģimenes tipa mājās, servisa dzīvokļi u.c. – kopumā 1400 personām ar GRT. Ģimenes tipa mājās paredzētas līdz 10 personām un ne vairāk kā 3 mājās vienā vietā. Iepriekš tika iekārtotas pat 6 mājās vienā vietā.⁴⁰

Piemērs, kā sociālie pakalpojumi tiek organizēti Igaunijas galvaspilsētā Tallinā:

Pakalpojumi personām ar invaliditāti:

- aprūpētājs/aizgādānis pilngadīgām personām (ģimenes loceklis) personas ar GRT atbalstam mājās, vidēji smagi GRT 15.40 euro mēnesī, smagi GRT 25.60 euro mēnesī. Paredzēts, ka sniedz atbalstu ēšanā, higiēnā, ģērbšanās, komunikācijā u.c. ikdienas aktivitātēs, tai skaitā nodrošina personai drošu komunikāciju gadījumos, kad persona sava veselības stāvokļa dēļ var apdraudēt sevi vai citus;
- dienas aprūpes centra pakalpojums personām ar GRT;
- atbalstītās dzīvesvietas pakalpojums personām ar GRT;

³⁸State Portal www.eesti.ee, section “Applying for rehabilitation service”. Online:

[https://www.eesti.ee/eng/services/citizen/tervis_ja_tervisekaitse/rehabilitatsiooniteenuse_taotlemine_\(Skatits:01.08.2018.\)](https://www.eesti.ee/eng/services/citizen/tervis_ja_tervisekaitse/rehabilitatsiooniteenuse_taotlemine_(Skatits:01.08.2018.))

³⁹ European Network on Independent Living. An analysis of the extent to which the Estonian care villages for people with intellectual disabilities and mental health conditions comply with the Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care European Network on Independent Living: October, 2017. Pieejams:

http://enil.eu/wp-content/uploads/2017/10/DisabilityWatchdog_Estonia_Oct2017_Final.pdf (Skatīts: 01.08.2018.)

⁴⁰ Ministry of Social Affairs. Special Care and Welfare Development Plan for 2014–2020. Pieejams:

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Puudega_inimetele/special_care_2014-2020.pdf (Skatīts: 01.08.2018.)

- asistenta/atbalsta personas pakalpojums personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem;
- personīgā asistenta pakalpojums;
- transporta pakalpojums/taksometrs;
- sociālā darbinieka konsultācijas;
- aprūpes mājās pakalpojums.

Pieejamā informācija par SBS pakalpojumu apmaksu, finansēšanas mehānismiem

Igaunijā sociālā aprūpe un labklājība tiek finansēta no – valsts budžeta, vietējo pašvaldību budžeta, uz brīvprātības pamata no fizisku un juridisku personu budžeta un citiem avotiem.

No valsts budžeta tiek finansētas nacionālās sociālās aprūpes un labklājības programmas, nacionālā sociālā palīdzība un pabalsti, naudas piešķirumi sociālās aprūpes un labklājības nodibinājumiem, valsts investīcijas sociālajā aprūpē un labklājībā un citu nacionālo uzdevumu īstenošana sociālajā aprūpē un labklājībā.

Vietējo pašvaldību budžeti tiek papildināti ar valsts budžeta subsīdijām. Tie ir izmantojami, lai segtu visus nepieciešamos izdevumus sociālās aprūpes un labklājības jomas vajadzībām valsts deleģēto pienākumu nodrošināšanai pašvaldībām..

Saskaņā ar Sociālās aprūpes un labklājības likumu visus izdevumus, ko nenosedz valsts budžets, nosedz vietējās pašvaldības.⁴¹

Katrai pašvaldībai ir noteikta sava kārtība, kādā tiek sniegti un finansēti sociālie pakalpojumi. Ņemot vērā minēto, pašvaldībās pakalpojumu pieejamība un prasības, kā arī to nodrošinājums var atšķirties.

Lai saņemtu sociālos pakalpojumus, personai jāvēršas ar iesniegumu vietējā pašvaldībā, kur speciālists izvērtē, kāda veida pakalpojumi personai nepieciešami, tai skaitā atbalstu sociālo problēmu risināšanā. Vietējām pašvaldībām ir tiesības noteikt līdzmaksājumu par sociālo pakalpojumu saņemšanu. Katra pašvaldība to nosaka atšķirīgi, izvērtējot arī personas finansiālo situāciju, tomēr finanšu trūkums nevar būt par pamatu atteikumam pakalpojuma saņemšanai.

Personas sociālos pakalpojumus var saņemt, balstoties uz sociālās rehabilitācijas plānā noteikto vai tiesas spriedumu, pēc, kura rehabilitācijas plānā tiek noteiktas personas specifiskās vajadzības attiecībā uz pakalpojumu. Papildus atzinumu var sniegt arī ārsts – psihiatrs.

Apkopojot Igaunijas pieredzi, secināms, ka pašvaldības pilnveido un turpina attīstīt sabiedrībā balstītus pakalpojumus, pakalpojumus finansē no pašvaldību līdzekļiem vai ieviešot projektus. IB netiek izmantots.

1.7.Lietuva

SBS pakalpojumu raksturojums

Viens no galvenajiem dokumentiem, lai uzlabotu dzīves kvalitāti personām ar invaliditāti, Lietuvā ir Nacionālā programma personu ar invaliditāti integrācijai 2013-2019. Programmā ietvertas vairākas jomas: izglītība, profesionālā rehabilitācija, veselības aprūpe, medicīniskā rehabilitācija, dzīves prasmju apmācība, psihosociālā rehabilitācija, sociālie pakalpojumi, sociālā aizsardzība, nodarbinātība, kultūra, sports, brīvais laiks un ģimenes dzīve.

⁴¹ Merle Malvet, Pille Liimal, Kaja Vaabel. Social care and welfare in Estonia. Pieejams: <http://raulpage.org/welfa97.html#funding> (Skatīts: 01.08.2018.)

Sociālo pakalpojumu saņēmēji (personas ar invaliditāti un pensijas vecuma personas)*

Pakalpojuma veids	Skaitis
Institucionālā aprūpe	11159
Sociālie pakalpojumi mājās	17826
Dienas centri	34500
Neatkarīgas dzīves centri	436

*According to data of Statistics Lithuania, 2015

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu likumu (20.02.2006. Nr X-493) sociālo pakalpojumu nodrošināšana iedzīvotājiem, pakalpojumu uzraudzība un kvalitātes kontrole ir vietējo pašvaldību kompetence. Sociālās aprūpes pakalpojumi mājās ietver speciālistu komandu atbalstu (sociālos darbiniekus, sociālā darbinieka asistentus, veselības aprūpes speciālistu, izvērtējot speciālistu nepieciešamību)⁴²

Veci cilvēki un personas ar invaliditāti var saņemt aprūpes mājās pakalpojumu līdz 10 stundām nedēļā, dienas aprūpes pakalpojumus no 2 – 8 stundām dienā līdz 7 reizēm nedēļā, īslaicīgo aprūpi līdz 8 stundām dienā līdz 1 mēnesim personas dzīvesvietā. Atsevišķos gadījumos pakalpojumu ģimenes locekļi var saņemt arī kā pabalstu.

Lai nodrošinātu personu ar GRT tiesības saņemt SBS pakalpojumus atbilstoši individuālajām vajadzībām, Lietuvā ir izstrādāts rīcības plāns pārejai no institucionālās aprūpes uz sabiedrībā balstītiem pakalpojumiem bērniem, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē un personām ar invaliditāti 2014.–2020. gadam.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar invaliditāti ietver: dzīves prasmju apguvi neatkarīgas dzīves nodrošināšanai, atbalsta pakalpojumus atveseļošanās procesā un atveseļošanās, praktisku atbalstu apmācībās un konsultācijās, tai skaitā tehnisko palīg līdzekļu nodrošināšanu personām ar invaliditāti un konsultācijas ģimenes locekļiem. Personīgais asistents tiek nodrošināts, ja nepieciešams atbalsts darba vietā, mācībās vai rehabilitācijā vai citu pakalpojumu saņemšanai.

Lietuvā ir vairākas NVO, kuras strādā ar personām ar GRT. Viena no tām ir VILTIS - Lithuanian Welfare Society for People With Intellectual Disability, kuras biedri sniedz dažādus atbalsta pakalpojumus 66 Lietuvas pilsētās.⁴³

Personām ar GRT ir pieejama un adaptēta arī profesionālās rehabilitācijas programma.⁴⁴

Lietuvā sociālie pakalpojumi personām ar invaliditāti ietver kompleksu atbalstu atbilstoši individuālajām vajadzībām - transports, individuālās konsultācijas, aprūpe mājās, dienas aprūpes centri, neatkarīgas dzīves centri, īstermiņa un ilgtermiņa aprūpe institūcijā. Personas ar

⁴² Permanent Mission of Lithuania. Provision of the support to persons with disabilities in the Republic of Lithuania. 2016. Pieejams: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Disability/ProvisionSupport/States/Permanent%20Mission%20of%20Lithuania.docx> (Skatīts: 02.08.2018.)

⁴³ Lithuanian Welfare Society for People With Intellectual Disability. Online: <http://www.viltis.lt> (Skatīts: 02.08.2018.)

⁴⁴ Ministry of Social Security and Labour . Social report 2016-2017. Vilnius, 2017. Pieejams: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/13545_social-report-2016-2017.pdf (Skatīts: 02.08.2018.)

GRT var saņemt sociālos pakalpojumus neatkarīgas dzīves un nodarbinātības centros, kas ir gan valsts, gan pašvaldību, gan NVO dibinātas institūcijas.⁴⁵

SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumi

Lai saņemtu pakalpojumus, persona vai tās pārstāvis vēršas ar iesniegumu sociālajā dienestā pie sociālā darbinieka atbilstoši dzīvesvietai. Lai saņemtu sociālos pakalpojumus/ sociālo aprūpi sociālais darbinieks veic personas pašaprūpes un dzīves prasmju novērtējumu, kā arī novērtē personas spēju pieņemt patstāvīgi lēmumus ikdienas vajadzību nodrošināšanā (skatīt 2.tabulu).⁴⁶

2.tabula

Aptaujas anketa personas spējai rūpēties par sevi un pieņemt ikdienas lēmumus

N. p. k.	Jautājumi jomās	Ieteicamie jautājumi, kurus sociālais darbinieks lūdz personai noskaidrot par personas spēju rūpēties par sevi un pieņemt ikdienas lēmumus
1.	Vispārīga informācija par personu	Personas vārds, uzvārds? Personas vecums (dzimšanas datums)? Kur persona dzīvo un kāda ir viņa adrese? Ko cilvēks dara (strādā / nestrādā, mācās)? Kādas ir veselības problēmas ? Vai persona lieto ārstu izrakstītas zāles (īpaši garīgās / psihiskās saslimšanas gadījumā)?
2.	Personas ikdienas dzīve, kurā persona pašlaik izjūt grūtības vai problēmas	Kā persona „darbojas“ ar ienākumiem, naudu un izdevumiem, vai arī saprot un var pienācīgi novērtēt naudas vērtību? Kā persona apsaimnieko savu kustamo un nekustamo īpašumu? Vai persona pati var pārstāvēt sevi iestādēs, patstāvīgi vērsties pēc palīdzības un iesniegt dokumentus? Vai persona rūpējas par savu veselības aprūpi: garīgo, fizisko, zobu utt. (vēlas vai nevēlas apmeklēt veselības aprūpes iestādes utt.)? Vai persona rūpējas par dzīves vidi - dzīvojamo māju, tās uzturēšanu? Vai persona rūpējas par savu izskatu un personīgo higiēnu, pārtikas sagatavošanu? Kā persona spēj vadīt savas emocijas (agresiju, eiforiju utt.) un uzvedību? Kā cilvēks reaģē, ja ir veselības problēmas, slimības krīzes simptomu saasināšanās? Kā cilvēks orientējas laikā un vidē? Vai personai ir kontakti ar ģimenes locekļiem? Vai persona rūpējas par saviem nepilngadīgajiem bērniem, ja viņiem tādi ir? Vai kāds vēlas un var rūpēties par personu?

⁴⁵ Ministry of Social Security and Labour. Online: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/socialines-paslaugos-ir-socialinis-darbas/globos-istaigu-sarasai/savarankisko-gyvenimo-namu-sarasas> (Skatīts: 02.08.2018.)

⁴⁶ The Republic of Lithuania Social security and labor minister order on the approval of the person's power to provide your own and adopt detention determination procedure. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/7b137b209f8111e591078486468c1c39?jfwid=-4cu9uc4dx> (Skatīts: 02.08.2018.)

		<p>Vai ir interese radīt un uzturēt jaunas ciešas attiecības ar citiem cilvēkiem (intīmas, draudzība, darbs, apkārtnē, laulība utt.)? Kā cilvēks reaģē uz zaudējumiem? Kā cilvēks brīvajā laikā vēlas piedalīties kopienas, darba vai citās aktivitātēs?</p>
3.	<p>Cilvēka ikdienas dzīves jomas, kurās persona agrāk ir saskārusies ar grūtībām problēmu risināšanā</p>	<p>Kā persona pārvarēja grūtības pagātnē jomās, kas minētas 2. punktā? Vai personai bija grūtības risināt iepriekš minētās problēmas? Ja jā, tad ko? Kā persona nonāca grūtībās? Kāda palīdzība tika sniegta personai un vai tā bija efektīva? Kāds bija neefektīvs atbalsts un kādi bija tā iemesli?</p>
4.	<p>Cilvēka attieksme pret problēmām un nepieciešamība pēc palīdzības</p>	<p>Vai persona atzīst, ka viņam/viņai ir grūtības pieņemt lēmumus ikdienas dzīves jomās? Ja jā, tad kādas? Cik ilgi personai jārisina problēmas? Kā persona izskaidro problēmas un norāda to iemeslus? Kura cilvēka paskaidrojumi un kādās jomās ir reālas un kas tādi nav? Vai kāds uztver, ka kaut ko var mainīt? Vai kāds jūt, ka viņš to var izdarīt pats, arī palīdzot vai nodot lēmumu pieņemšanas procesu citām personām vai iestādēm? Ko cilvēks domā par konkrētām darbībām? Ko būtu vai vajadzētu darīt atsevišķi un kur būtu nepieciešama palīdzība? Kāda persona vai iestāde varētu palīdzēt?</p>
5.	<p>Vispārējās personiskās spējas un iespējas</p>	<p>Vai personas spēj uztvert veselības traucējumus? Vai persona spēj ievērot ārstu norādījumus par zāļu lietošanu vai citiem terapeitiskajiem ieteikumiem? Cik ilgi cilvēks var kontrolēt savus veselības simptomus? Kognitīvā darbība: domāšana, atmiņa, fokusēšana utt. Vai persona vēlas sadarboties ar tiem, kas viņam var palīdzēt?</p>
6.	<p>Personas grūtības adaptēties apkārtējā vidē saskarsmē ar citām personām</p>	<p>Vai jūsu tuvinieks saprot, ka viņam ir grūtības pieņemt lēmumus dažādās jomās? Kādās jomās tās ir un kādas ir grūtības? Cik bieži saskaras ar grūtībām? Vai persona spēj patstāvīgi atrisināt šīs grūtības vai arī tas ir nepieciešams darīt citam? Kura persona varētu sniegt atbalstu un kā tas būtu jāsniedz? Ko un vai radnieki vēlas ietekmēt personas dzīvē, un kāpēc? Vai pastāv kādi radnieku argumenti, kas saistīti ar personas vai citu personu drošību? Cik bieži personiskās darbības apdraud indivīda vai citu personu drošību?</p>
7	<p>Palīdzības un atbalsta iespējas</p>	<p>Vai ir radnieki, kas vēlas sadarboties un sniegt personai palīdzību un sniegt personai palīdzību? Vai radniekiem ir labi nodomi? Vai radniekiem ir nepieciešams papildus atbalsts no kopienas (ārstējošo ārstu, sociālo darbinieku uttml.)</p>
8	<p>Personai nepieciešamā palīdzība</p>	<p>Kādu palīdzību persona saņem un kāda tā varētu būt nākotnē? Kas to varētu sniegt (fiziskas personas, iestādes utt.)?</p>

Pieejamā informācija par SBS pakalpojumu apmaksu, finansēšanas mehānismiem

SBS pakalpojumu finansēšanu nodrošina pašvaldība. Līdzfinansējums tiek noteikts transporta pakalpojumam, ja tāds nepieciešams, higiēnas pakalpojumiem dzīvesvietā, aprūpei mājās un sociālajiem pakalpojumiem. Neatkarīgas dzīves centri, dienas aprūpes centri personām ar invaliditāti ir bez maksas. IB pakalpojuma finansēšanā netiek piedāvāts.

Apkopojot Lietuvas pieredzi, secināms, ka Lietuvā sociālie pakalpojumi personām ar invaliditāti ietver kompleksu atbalstu atbilstoši individuālajām vajadzībām - transports, individuālās konsultācijas, aprūpe mājās, dienas aprūpes centri, neatkarīgas dzīves centri, īstermiņa un ilgtermiņa aprūpe institūcijā. Personas ar GRT var saņemt sociālos pakalpojumus neatkarīgas dzīves un nodarbinātības centros, kas ir gan valsts, gan pašvaldību, gan NVO dibinātas institūcijas. Papildus novērtēšanas instrumenti ir noteikti normatīvajos aktos kā pielikumi, līdz ar to nodrošina vienotu pieeju vajadzību noteikšanā personām ar GRT.

2. Ārvalstu pieredzes kopsavilkums

(1) SBS pakalpojumu raksturojums

Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām noteikts, ka visām personām ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības dzīvot sabiedrībā ar tādu pašu izvēles brīvību kā citiem cilvēkiem, un dalībvalstis veic efektīvus un atbilstošus pasākumus, lai atvieglotu personām ar invaliditāti šo tiesību izmantošanu, pilnīgu iekļaušanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē, tostarp nodrošinot, ka:

- personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem ir iespējas izvēlēties dzīvesvietu un to, kur un ar ko tās dzīvos, un, ka tām neliek dzīvot kādos noteiktos apstākļos;
- personām ar invaliditāti ir pieejami dažādi mājās un dzīvesvietā sniegtie pakalpojumi un citi sociālā atbalsta pasākumi, tostarp personīgā palīdzība, kas nepieciešama, lai dzīvotu un iekļautos sabiedrībā un, lai nepieļautu izolēšanu vai nošķiršanu no sabiedrības;
- plašai sabiedrībai paredzētie sociālie pakalpojumi un objekti ir vienlīdz pieejami arī personām ar invaliditāti un atbilst to vajadzībām.⁴⁷

Kopā apkopota pieejamā informācija par SBS pakalpojumiem personām ar GRT 7 valstīs (Anglija, Dānija, Igaunija, Jaunzēlande, Lietuva, Somija, Vācija).

Apkopojot ārvalstu pieredzi, secināms, ka visas valstis joprojām pilnveido un attīsta sabiedrībā balstītos sociālos pakalpojumus personām ar GRT tā, lai maksimāli veicinātu personu ar invaliditāti tiesību ievērošanu un pilnīgu iekļaušanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē, kā tas ir noteikts ANO Konvencijā.

Kā piemēru var minēt Dāniju, kur atbalsts cilvēkiem ar invaliditāti tiek balstīts uz 3 galvenajiem principiem:

- vienlīdzīga attieksme, atbalsts un statuss cilvēkiem ar invaliditāti sabiedrībā;
- atbildības princips - nozīmē atbildīgo personu pienākumu nodrošināt iespēju cilvēkiem ar invaliditāti piekļūt vietām un pakalpojumiem;
- kompensācijas princips nozīmē, ka cilvēkiem ar invaliditāti jānodrošina atbalsts, lai varētu iekļauties un pilnvērtīgi dzīvot sabiedrībā.

⁴⁷ Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630> (Skatīts: 05.08.2018.)

Savukārt Vācijā pēdējos gados jēdziens “iekļaujoša koncepcija” ir nomainīts uz “līdzdalība” – personas līdzdalība visos ar personas dzīvi saistītos jautājumos. Mērķis ir pašnoteikšanās, līdzvērtīga līdzdalība sabiedrības dzīvē, lai mazinātu diskrimināciju. Tas attiecas gan uz pabalstu sistēmu, gan rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanu, gan arī pakalpojumu sniedzējiem. Autonomijas un pašnoteikšanās veicināšana cilvēkiem ar invaliditāti ir galvenais uzdevums, mazinot atkarību no aprūpes.

Līdzdalība ietver:

- novērst vai mazināt invaliditātes sekas, dzīves kvalitātes pasliktināšanos;
- maksimāli personu ar invaliditāti iesaistīt sabiedrības dzīvē un nodarbinātības pasākumos, lai mazinātu atkarību no sociālajiem pabalstiem;
- nodrošinātu pastāvīgu personas dalību darba dzīvē saskaņā ar vēlmēm un individuālajām spējām;
- veicināt visaptverošu personīgo attīstību, līdzdalību sabiedrības dzīvē un maksimāli neatkarīgu dzīvesveidu.

Arī Somijā pakalpojumi personām ar invaliditāti tiek piešķirti, balstoties uz trim galvenajiem principiem - vienlīdzību, līdzdalību un nepieciešamo pakalpojumu nodrošināšanu un atbalstu.

Sociālās aizsardzības sistēma un normatīvie akti pamatā visās valstīs veidoti tā, lai bezmaksas atbalsts un pakalpojumi būtu pieejami visiem cilvēkiem ar invaliditāti, nodrošinot atbilstošus dzīves apstākļus, individuālās attīstības iespējas un citus atbalsta mehānismus.

Sabiedrībā balstītie pakalpojumi personām ar GRT ir daļa no vispārējās atbalsta sistēmas cilvēkiem ar invaliditāti. Visās valstīs papildus tiek izdalīti pakalpojumi cilvēkiem ar smagiem GRT, kā arī nodrošināti pakalpojumi, ja tie jāpiešķir saskaņā ar tiesas lēmumu.

Sabiedrībā balstīti pakalpojumi ietver gan veselības aprūpes sistēmas pakalpojumus, tādus kā medicīniskā rehabilitācija un ārstēšana, dzīvesvietas nodrošinājumu vispārējā kārtībā un dzīvesvietas nodrošinājumu ar atbalstu, kas tiek nodrošināts kā sociālais pakalpojums, kā arī citus sociālos pakalpojumus. Psihiatriskā aprūpe un ārstēšana tiek nodrošināta, ja tas nepieciešams. Galvenais uzdevums konsultatīvajā darbā ir sniegt atbilstošu ambulatoro vai stacionāro ārstēšanu un turpmāku sociālo atbalstu.

Starpdisciplināra pieeja ir Anglijā, kur izveidots tāds pakalpojums kā kopienas garīgās veselības komanda. Komandas sastāvā ietilpst dažādi speciālisti, tai skaitā psihiatri, sociālie darbinieki, arodārsti un māsas. Viņi sniedz konkrētus pakalpojumus, piemēram, veic ārstēšanu ar medikamentiem, sniedz konsultācijas vai arī informē par citiem pakalpojumiem kopienā. Komanda arī lemj par to, vai personai būtu jābūt iekļautai Aprūpes programmas pieejā. Aprūpes Programmas pieeja ir veids, kā koordinēt sabiedrībā balstītus veselības un sociālās aprūpes pakalpojumu personām ar smagākiem garīgās veselības traucējumiem, kur tām ir identificēti īpaši riska faktori. Līdzīga pieeja ir arī Lietuvā, kur komanda (psihiatrs, psihologs, sociālais darbinieks) strādā Garīgās veselības centros.

Konsultatīvais atbalsts un pakalpojumu pieejamība tiek nodrošināta sociālajos centros, kur palīdzība tiek integrēta, ietverot arī sociālo aprūpi un nepieciešamības gadījumā, sniedzot konsultatīvu palīdzību arī ģimenei (Vācija un Lietuva). Savukārt Dānijā, ja ir nepieciešams komplekss pakalpojums, tiek nodrošināta aprūpe iestādē, bet aprūpe iestādē tiek nodrošināta gan pilnu laiku, gan ar iespēju palikt uz noteiktu laiku, vai tikai brīvdienās, vai kā aizvietojošā aprūpe “atelpas brīža pakalpojums”, vai fiziskā rehabilitācija. Pašvaldība nodrošina atsevišķas

vietas iestādēs, kuru mērķis un pakalpojuma saturs ir paredzēts, lai personai sniegtu atbalstu un apmācību, lai varētu dzīvot patstāvīgi, ja tas iespējams. Pakalpojums ietver prasmju apmācību, sociālpedagoģiskās aktivitātes un ārstēšanu, ja nepieciešams. Līdz ar to, pieeja pakalpojumu sniegšanā arī iestādēs ir elastīga un paredz iespēju katram individuāli noteikt atbalsta veidu.

Visbūtiskākā atšķirība sociālo pakalpojumu piešķiršanā no citām valstīm ir Vācijā, jo tur prioritāte ir nodrošināt personai nodarbinātības iespējas, lai persona spētu kļūt maksimāli neatkarīga, kā arī būtu sociāli apdrošināta. Cilvēkiem ar smagiem GRT, atbilstoši spējām, tiek nodrošināta iespēja strādāt speciāli izveidotās darbnīcās. Darbspēju zudums Vācijā tiek noteikts 3 līmeņos >30% 30 – 50%, 50-100 %. Darba devējiem ir arī pienākums nodrošināt darba vietas personām ar smagu invaliditāti.

Medicīniskā rehabilitācija ir pieejama visās valstīs. Tā ir pieejama bez maksas, vai ir iekļauta apdrošināšanas sistēmā. Piemēram, Vācijā, veselības apdrošināšanā cilvēkiem ar invaliditāti ir iekļauti arī profilaktiskie zobārstniecības pakalpojumi. Citi rehabilitācijas pakalpojumi ietver individuālo psihoterapiju, logopēda konsultācijas, relaksācijas vingrinājumus, masāžu, mākslas un mūzikas terapiju, ūdens procedūras u.c.

Medicīniskā un sociālā rehabilitācija, kā arī ilgtermiņa aprūpe, tai skaitā iestādēs visās valstīs tiek nodrošinātas, ja tas nepieciešams.

Tehniskie palīgīdzekļi un ortopēdiskās ierīces tiek nodrošinātas atbilstoši individuālajām vajadzībām, taču to pieejamība katrā valstī ir atšķirīga, piemēram, Vācijā tehniskos palīgīdzekļus var pieprasīt gan mājas vides, gan izglītības iestādes, gan darba vides pielāgošanai, daļa no palīdzības sniegšanas ir apmācība palīgīdzekļu lietošanā. Papildus tiek nodrošināta ierīču individuāla pielāgošana, labošana un nomaiņa.

Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar invaliditāti ietver: dzīves prasmju apguvi neatkarīgas dzīves nodrošināšanai, atbalsta pakalpojumus atveseļošanās procesā un atveseļošanās, praktisku atbalstu apmācībās un konsultācijās, tai skaitā tehnisko palīgīdzekļu nodrošināšanu personām ar invaliditāti un konsultācijas ģimenes locekļiem. Personīgais asistents tiek nodrošināts, ja nepieciešams atbalsts darba vietā, mācībās vai rehabilitācijā, vai arī citu pakalpojumu saņemšanai.

Transporta pakalpojumiem tiek nodrošināts finansiāls atbalsts visās valstīs. Tas ietver gan sabiedriskā transporta izmantošanu, specializēto transportu, transportu ar pavadoni /takša pakalpojumus.

Pakalpojumi nodarbinātības veicināšanai apmācības, pārkvalifikācija, atbalstītais darbs, specializētās darbnīcas, arī personām ar GRT un lielu darba spēju zudumu (Vācija). Pārējās valstīs pieejamas konsultācijas nodarbinātības veicināšanai un individuāls atbalsts iekļaušanai darba tirgū, piemēram, personīgais asistents. Ja personai sava veselības stāvokļa dēļ nav iespējams strādāt, tiek nodrošināta iespēja saturīgi pavadīt laiku dienas centros vai organizētas citas aktivitātes, kas veicina socializāciju un iekļaušanos sabiedrībā.

Sociālie pakalpojumi, kuri pieejami visās valstīs:

- asistenta/un/vai atbalsta personas pakalpojums;
- aprūpes mājās pakalpojums (dažādi līmeņi, stundu apjoms, atbalsta jomas), piemēram, Lietuvā sociālās aprūpes pakalpojumi mājās ietver speciālistu komandu (sociālos darbiniekus, sociālā darbinieka asistentus, veselības aprūpes speciālistu u.c. izvērtējot speciālistu nepieciešamību);
- dzīvesvietas nodrošinājums ar atbalstu diennakts vai atbalstu dienas laikā (grupu dzīvokļi, atsevišķi dzīvokļi dzīvojamās mājās) Igaunijas esošais modelis ar grupu

mājām nav labākais risinājums, jo konstatēts, ka šajā pieejā ir saskatāmas institucionālas aprūpes pazīmes, kas neveicina personas pašnoteikšanos un autonomiju;

- atelpas brīža pakalpojumi vai aizvietojošā aprūpe pilngadīgām personām, kuras dzīvo ģimenēs;
- vietējās kopienas pakalpojumi - dienas aprūpes centri, brīvā laika pavadīšanas centri. Dienas centros piedāvā gan pedagoģiskus, gan terapeitiskus, gan aprūpes pasākumus saskaņā ar personas individuālo plānu. Dienas aprūpes centros izglītojošas aktivitātes, darbnīcas tiek nodrošinātas ar mērķi veidot jēgpilnu saturu, veicinot individuālos sasniegumus, pat, ja tie ir ļoti minimāli, dzīves piepildījumu ar vērtībām, struktūru un nākotnes perspektīvu;
- individuālas sociālā darbinieka un citu speciālistu konsultācijas (individuālo vajadzību noteikšana; aprūpes vai rehabilitācijas plāna sastādīšana, budžeta plānošana; motivācija pašpalīdzībai; diagnostika; terapeitiskais atbalsts; palīglīdzekļu sakārtošana; brīvdienų nometnes; semināri un izglītojošas aktivitātes tuviniekiem).

SBS pakalpojumu ietvaros atbalstu var saņemt arī personu ar GRT piederīgie, kas veic šo personu aprūpi. Palīdzības apjoms katrā valstī ir atšķirīgs, kompleksa pieeja, ja cilvēkam ir invaliditāte no bērnības ir Vācijā, izmantojot holistisku pieeju, nodrošinot konsultācijas ģimenēm jau no bērna dzimšanas, kā arī vēlāk nodrošinot sociālos pakalpojumus pilngadīgām personām. Tādejādi tiek ievērota pēctecība sniedzot atbalstu, sākot no pirmsskolas, vēlāk skolas vecumā un pēc tam iekļaušanā darba tirgū.

Dzīvesvietas nodrošinājums vispārējā kārtībā, kā sociālais pakalpojums

Cilvēkiem ar invaliditāti ir nodrošināta iespēja irēt dzīvokļus vispārējā kārtībā, atbilstoši katras valsts normatīvajam regulējumam. Vadošais princips ir personas individuālās vajadzības, nevis pats dzīvesvietas piedāvājums. Līdz ar to dzīvesvieta lielākoties tiek nošķirta no pakalpojumiem, lai veicinātu personas iekļaušanos, vienādas iespējas un iespēju dzīvot maksimāli pastāvīgi.

Ja personai nepieciešams atbalsts, tad mājoklis tiek piešķirts kompleksi kopā ar sociālo pakalpojumu (visbiežāk aprūpi mājās vai asistenta pakalpojumu), ja personai ir smagi GRT, tiek piedāvāta iespēja dzīvot grupu dzīvokļos, grupu mājās, vai atsevišķos dzīvokļos, kuros tiek nodrošināta diennakts uzraudzība, atbalsts un aprūpe. Somija pēdējos gados ir veikusi būtiskas izmaiņas, lai cilvēki ar invaliditāti varētu paši lemt par iespēju saņemt mājokli tur kur vēlas un būtu iespēja dzīvot patstāvīgi. Ja persona vēlas dzīvot patstāvīgi jau no 16 gadu vecuma tas ir iespējams. Somijā, speciāli izveidotos mājokļos/dzīvokļos var uzsākt patstāvīgu dzīvi ar individuālu atbalstu.

Papildus mājokļa pakalpojums var ietvert:

- atbalsts, lai iekārtotos mājoklī;
- diennakts aprūpes un sociālās aprūpes pakalpojumi;
- individuālā plāna izstrādi kopā ar personu;
- palīdzību ikdienas dzīves jautājumu risināšanā;
- palīdzību saskarsmē, līdzdalību kultūras un sociālajā dzīvē;
- palīdzību veselības veicināšanā un saglabāšanā;
- organizatoriskā un administratīvā palīdzība.

(2) SBS pakalpojumu piešķiršana un vajadzību novērtēšana

Pakalpojumu piešķiršana visās valstīs notiek pēc līdzīga principa. Speciālists/sociālais darbinieks vai komanda, veic novērtēšanu un tad sadarbībā ar personu tiek sastādīts aprūpes, rehabilitācijas plāns, atbalsta vai pakalpojumu plāns un piešķirts pakalpojums:

- personai, vai personas pārstāvim jāvērtē pašvaldībā ar iesniegumu par nepieciešamo palīdzību;
- sociālais darbinieks un/vai speciāli apmācīts konsultants veic novērtēšanu un sastāda individuālu aprūpes vai rehabilitācijas plānu vai sociālo pakalpojumu plānu. Aprūpes vai rehabilitācijas plāna sastādīšanā aktīvas līdzdalības iespējas jānodrošina pašai personai;
- lai saņemtu sabiedrībā balstītos pakalpojumus, personai nepieciešams veselības aprūpes vai sociālās aprūpes speciālista, piemēram, ārstējošā ārsta vai sociālā darbinieka nosūtījums (Anglija). Ja persona saņem sabiedrībā balstīto aprūpi, tai tiks sastādīts aprūpes plāns (saukts arī aprūpes vai atbalsta plāns). Plānā tiek atspoguļotas personas vajadzības un kā tās tiks nodrošinātas, kā arī noteiktas metodes, kuras izmantos;
- ja pati persona garīgās attīstības traucējumu dēļ nav spējīga pieņemt lēmumu par savu aprūpi, veselības aprūpes speciālistiem ir pienākums runāt ar šīs personas ģimenes locekļiem, ievērojot normatīvajos aktos noteiktos nosacījumus, lai personai tiktu noteikts pārstāvis;
- Somijā pakalpojumus personām ar invaliditāti sociālais darbinieks piešķir individuāli katrai personai, izstrādājot personīgo pakalpojumu plānu;
- Jaunzēlandē ir izveidotas Vajadzību novērtēšanas un Pakalpojumu koordinēšanas aģentūras, kas atrodas Veselības ministrijas pakļautībā un nodrošina pakalpojumus personām ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļiem, lai:
  - ✓ identificētu viņu stiprās puses un atbalsta nepieciešamību;
  - ✓ uzskaitītu personai pieejamos sociālos pakalpojumus;
  - ✓ noteiktu personas atbilstību valsts finansētajiem atbalsta pakalpojumiem.

Vajadzību novērtēšanas mērķis ir noteikt personas ar invaliditāti neatkarības maksimālās iespējas tā, lai tā savu iespēju robežās varētu pilnvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē. Novērtēšanas procesā, ja persona vēlas, var piedalīties arī tās piederīgie, ģimenes locekļi vai aprūpes persona. Novērtēšanas rezultātā personai tiek piedāvāti gan valsts apmaksātie pakalpojumi, gan arī, nepieciešamības gadījumā, sniegta informācija par citiem pakalpojumiem, kurus nodrošina privātie un pašvaldības dibināti pakalpojumu sniedzēji. Ja personas vajadzības mainās, tiek veikta personas vajadzību pārvērtēšana un pakalpojumu atkārtota koordinēšana.

Savukārt Igaunijā sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem, kuri saņem finansējumu pakalpojumu nodrošināšanai no valsts rehabilitācijas plāna un rehabilitācijas programmas sagatavošanā, jāizveido vismaz 3 speciālistu komanda. Rehabilitācijas plāna sagatavošanā piedalās pati persona un/vai likumiskais pārstāvis. Iesniegums rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai nav jāiesniedz personām, kuras kārtoti invaliditāti vai dara to atkārtoti, jo, iesniedzot medicīniskos dokumentus, personai jau uzreiz tiek piedāvāta iespēja saņemt rehabilitācijas pakalpojumu.

Vajadzību novērtēšanā un pakalpojumu piešķiršanā var tikt iesaistīts viens, vai vairāki speciālisti, būtiskākais ir personas līdzdalība novērtēšanas procesā.

(3) SBS pakalpojumu finansēšana

Sabiedrībā balstītie pakalpojumi personām ar invaliditāti ir bez maksas visās valstīs. Vairākās valstīs joprojām ir dalīts finansējums, valsts nodrošinātie pakalpojumi, pašvaldību nodrošinātie pakalpojumi un privātu organizāciju piedāvātie pakalpojumi, kuriem līdzfinansējumu atsevišķās valstīs piešķir ar IB vai subsīdijām pakalpojuma saņemšanai, piemēram, ja personai nepieciešams tāds pakalpojums, kuru valsts vai pašvaldība nenodrošina.

Konsultācijas pie sociālā darbinieka un novērtēšana pakalpojuma saņemšanai ir nodrošināta bez maksas visās valstīs.

Vienlaikus, piemēram, Anglijā tiek vērtēti personas ienākumi, no tā ir atkarīgs arī līdzmaksājums. Finanšu izvērtējumā tiek ņemti vērā personas ienākumi un kapitāls (piemēram, īpašumi u.c.). Ienākumu izvērtējumā netiek ņemti vērā ienākumi, ar kuriem tiek segti saprātīgi izdevumi sakarā ar invaliditāti – garīgās veselības problēmām vai fiziskiem traucējumiem, piemēram, individuālā asistenta izmaksas u.c. Ja gadījumā izvērtējuma rezultātā tiek secināts, ka persona nevar atļauties maksāt līdzmaksājumu par pakalpojumu no saviem līdzekļiem, viņai ir tiesības pārsūdzēt pašvaldības lēmumu vai lūgt pašvaldību pārskatīt ar garīgiem vai funkcionāliem traucējumiem saistītās izmaksas, ko neņem vērā ienākumu izvērtējumā. Pašvaldībai jāaprēķina pakalpojuma cena tā, lai personai pēc pakalpojuma apmaksas, ienākumi nebūtu zem iztikas minimuma līmeņa.

Lielākoties analizētajās valstīs personu ar garīgās attīstības traucējumiem sabiedrībā balstīto pakalpojumu saņemšanai ir pieejams IB (Anglija, Dānija, Jaunzēlande, Vācija).

Tā, piemēram, Anglijā pašvaldības nodrošina līdzfinansējuma daļu izmantojot IB vai arī tiešos maksājumus sociālās aprūpes pakalpojumu saņemšanai. Balstoties uz personas finanšu izvērtējumu un ņemot vērā nepieciešamā pakalpojuma cenu, pašvaldība lemj par IB apmēru. Persona tad var izvēlēties, vai tā IB grib saņemt un pārvaldīt pati, kā tiešo maksājumu, vai arī persona grib, lai pašvaldība koordinē pakalpojumus IB ietvaros tās vietā. Tiešais maksājums ir skaidrās naudas maksājums, kas tiek izmaksāts personai, lai tā pati varētu meklēt pakalpojumu sniedzējus, vienoties ar tiem un apmaksāt tos. Lai palīdzētu personai pārvaldīt tiešos maksājumus, tā var piesaistīt atbalsta personu, ko palīdz izvēlēties pašvaldība.

Savukārt Dānijā IB personas ar invaliditāti saņem individuālā asistenta pakalpojuma ietvaros. Izņēmuma gadījumos arī tad, kad pašvaldība nevar nodrošināt personai nepieciešamo aprūpes mājās pakalpojumu, tai ir iespēja saņemt IB un pašai izvēlēties pakalpojuma sniedzēju. Ja cilvēkam ir smagi fiziski vai GRT un atbalsts nepieciešams vairāk nekā 20 stundas nedēļā, persona pati var pieņemt lēmumu par veidu, kā pakalpojums tiek nodrošināts, izmantojot pieejamos pakalpojumus vai subsīdiju naudā. Personām, kurām atbalsts nepieciešams 20 vai mazāks stundu skaits nedēļā, pašvaldības speciālists izvērtē nepieciešamību subsidēt pakalpojumu naudā.

Jaunzēlandē IB ir pieejams visām personām, kurām tiek nodrošināti mājas un kopienas atbalsta pakalpojumi, (tas ir, individuālā aprūpe un mājsaimniecības vadība) vai atelpas brīža pakalpojums, (tas ir, ģimenē balstītais atelpas brīdis, aprūpētāja atbalsts, atbalsts mājās). IB sniedz personai lielākas iespējas izvēlēties kādu pakalpojuma sniedzēju, kad un kā tai tiks sniegts atbalsts, un kontrolēt tai sniegto atbalstu. Personai ir iespēja pašai piesaistīt konkrētus speciālistus un plānot, kā atbalsts tiks nodrošināts, kā arī, vai persona var pati nodarbināt aprūpes pakalpojumu sniedzējus un vadīt visu pakalpojumu nodrošināšanu. Persona var nolīgt arī IB apsaimniekotājorganizāciju, kura ir atbildīga par to, lai IB apsaimniekošana noritētu bez problēmām un tiktu sniegti atbilstoši pakalpojumi.

Pamatā šajās valstīs sociālie pakalpojumi tiek piešķirti, izvērtējot personas individuālās vajadzības. Vienā no lielākajām Vācijas federatīvajām zemēm Bavārijā kopš 2008. gada ir pieņemts likums, ka persona ar invaliditāti var saņemt sociālās aizsardzības pabalstu un dažādus pabalstus, kurus var izmantot, kā budžeta paketi pakalpojumu saņemšanai, atbilstoši individuālajām vajadzībām. Katram cilvēkam ir tiesības pieņemt lēmumus par savu dzīvi. Vācijā IB var izmantot ne tikai personas ar invaliditāti, bet arī personas ar prognozējamu invaliditāti. Visa pamats ir cilvēka vēlmes un izvēles brīvība. Iespēja pieņemt lēmumu jānodrošina katram cilvēkam, neskatoties uz to, cik smagi ir veselības traucējumi vai cik kompleks pakalpojumu klāsts nepieciešams. Saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto, IB izmaksā skaidrā naudā mēneša sākumā, pēc tam persona pati iegādājas pakalpojumus.

Pārējās valstīs, piemēram, Igaunijā, ir daļa pakalpojumu, kurus nodrošina ar valsts finansējumu, un daļa - ar pašvaldības. Katrai pašvaldībai ir noteikta sava kārtība, kādā tiek sniegti un finansēti sociālie pakalpojumi. Ņemot vērā minēto, pašvaldībās pakalpojumu pieejamība un prasības, kā arī to nodrošinājums var atšķirties. Vietējām pašvaldībām ir tiesības noteikt līdzmaksājumu par sociālo pakalpojumu saņemšanu. Katra pašvaldība to nosaka atšķirīgi, izvērtējot arī personas finansiālo situāciju, tomēr finanšu trūkums, nevar būt par pamatu atteikumam pakalpojuma saņemšanai.

3.Latvijā DI projekta ietvaros veiktās pilngadīgu personu ar GRT izvērtēšanas analīze

Saskaņā ar 9.2.2.2. pasākumu viens no mērķiem ir pilnveidot sociālo pakalpojumu sistēmu, izstrādājot un aprobējot sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānismus⁴⁸. Pamatojoties uz minēto, izmēģinājumu projektā tiks aprobēta jauna veida sociālo pakalpojumu finansēšanas mehānisma ieviešana – IBM SBS pakalpojumu nodrošināšanai pilngadīgām personām ar GRT.

Kvalitatīva IBM izstrādei bija nepieciešama visaptveroša informācija - kādi SBS pakalpojumi personu sociālajai rehabilitācijai un aprūpei nepieciešami, kādi SBS pakalpojumi šobrīd Latvijā ir pieejami, kā arī, kādas ir SBS pakalpojumu izmaksas un to finansēšanas avoti.

Lai iegūtu iepriekš minēto informāciju, LM projekta vadības komanda izmantoja PR mājaslapās pieejamos DI projekta ietvaros veiktos personas izvērtēšanas rezultātus, kuros norādīta informācija par personai piešķirtajiem daudzveidīgajiem pakalpojumiem, tai skaitā SBS pakalpojumiem. IBM izstrādātāji apkopoja un analizēja šo informāciju par personai nepieciešamajiem pakalpojumiem.

Saskaņā ar Rīcības plānā par deinstitucionalizācijas īstenošanu 2015.-2020. gadam norādīto teikts, “deinstitucionalizācija ir vērsta uz neatkarīgas dzīves veicināšanu un sabiedrības radīto šķēršļu mazināšanu cilvēku ar invaliditāti pašnoteikšanās, līdzdalības un iekļaušanas iespējām. Līdz ar to personām ar invaliditāti ir jānodrošina iespēja vadīt un izvēlēties savu dzīvesveidu un dzīvesvietu, piekļuve pakalpojumiem, ko izmanto pārējā sabiedrība un individuāls atbalsts, ja tāds ir nepieciešams. [...] DI ir pakalpojumu sistēmas izveide, kas sniedz personai, kurai ir

---

⁴⁸ Ministru kabineta 2016.gada 9.februāra noteikumi Nr.91 Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" specifiskā atbalsta mērķa 9.2.2. "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.2. pasākumu "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" īstenošanas noteikumi, 2.punkts, Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/280189-darbības-programmas-izaugsme-un-nodarbinātība-9-2-2-specifiska-atbalsta-merka-palielinat-kvalitatīvu-institucionālai-aprūpei> (15.11.2018.).

ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē. DI ir jānovērš situācija, ka personai ir jāpārceļas uz dzīvi ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, jo tai nav pieejams nepieciešamais atbalsts dzīvesvietā jeb sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi”⁴⁹.

DI tiek īstenots visos Latvijas PR, un tajā piedalās 115 pašvaldības⁵⁰. Pasākuma DI ietvaros lielākoties visos PR 2016. gadā un 2017. gadā tika veikta pilngadīgu personu ar GRT individuālo vajadzību izvērtēšana un individuālo atbalsta plānu izstrāde, kuros iekļauti personai nepieciešamie atbalsta pakalpojumi ilgtermiņā un īstermiņā. Izvērtēšana tika organizēta visos piecos plānošanas reģionos, un to veica speciālistu komandas (piesaistot šādus speciālistus: sociālais darbinieks, psihiatrs, ergoterapeits, u.c. speciālisti pēc nepieciešamības), kopumā izvērtējot 1946 personas, tai skaitā 489 personas, kuras dzīvo SAC, un 1357 personas, kuras dzīvo sabiedrībā⁵¹.

Lai izmēģinājumuprojekta ietvaros aprobētu jaunu SBS pakalpojumu finansēšanas modeli, plānojot IBM darbības principus un struktūru, nepieciešama SBS pakalpojumu bāze, kas ļautu plānot un piesaistīt izmēģinājumuprojektā iesaistītajām personām individuāli nepieciešamos SBS pakalpojumus. Līdz ar to izmēģinājumuprojekta īstenošanai ir izmantoti DI projekta ietvaros iegūtie dati par personām nepieciešamajiem SBS pakalpojumiem, kā arī ir apskatīta izvērtēšanas metodika.

IBM izmēģinājumuprojektā ir būtiski veikt personu atkārtotu izvērtējumu un nepieciešamo SBS pakalpojumu noteikšanu:

- ņemot vērā to, ka DI projekta ietvaros pamatā visos PR personu izvērtēšana tika veikta 2017. gadā, VPR 2018. gadā, savukārt, izmēģinājumuprojektu plānots uzsākt 2019.gada trešajā ceturksnī, un IBM izstrādes procesā konsultējoties ar pakalpojumu sniedzējiem, dažādiem ekspertiem, tika secināts, ka personu vajadzību izvērtēšana uzsākot izmēģinājumuprojektu ir jāveic atkārtoti;
- Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, noteic, ka pakalpojumu sniedzējs ne retāk kā reizi 12 mēnešos un pēc attiecīgā sociālā pakalpojuma sniegšanas beigām novērtē klienta sociālās situācijas izmaiņas un sasniegtos rezultātus⁵².

3.1. Personu izvērtēšanas mērķis, izmantotie instrumenti un kārtība

DI projekta ietvaros ir veikta personu funkcionālo spēju izvērtēšana un individuālo vajadzību novērtējums. Balstoties uz izvērtējuma rezultātiem un sadarbībā ar personām, sastādīti individuālie atbalsta plāni, kuros noteikti katrai personai nepieciešamie pakalpojumi un atbalsta apjoms.

Lai nodrošinātu vienotu pieeju izvērtēšanas procesā un atbalsta plānu sastādīšanā visos PR, speciāli par AIS metodes koncepciju un lietošanu apmācīti speciālisti izmantoja vienotu pieeju,

⁴⁹ Rīcības plāns deinstitutionalizācijas īstenošanai 2015.-2020.gadam. Iegūts no: http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/null/2015_15_07_ricplans_final.pdf (15.11.2018.).

⁵⁰ LM mājas lapa; Iegūts no: <http://www.lm.gov.lv/lv/aktualitates-arhivs/91024-isi-par-deinstitutionalizaciju-kas-tas-ir-un-kadas-parmainas-gaidamas> (15.11.2018.).

⁵¹ Visu PR izvērtējumu datu apkopojums.

⁵² Ministru kabineta 2017. gada 13.jūnija noteikumi Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, 5.6. punkts, Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=291788> (15.11.2018.).

tas ir, personas vajadzību izvērtēšana tika veikta izmantojot zinātnisko metodi – AIS instrumentu, kā tas noteikts Ministru kabineta 2015. gada 16.jūnija noteikumos Nr.313.⁵³

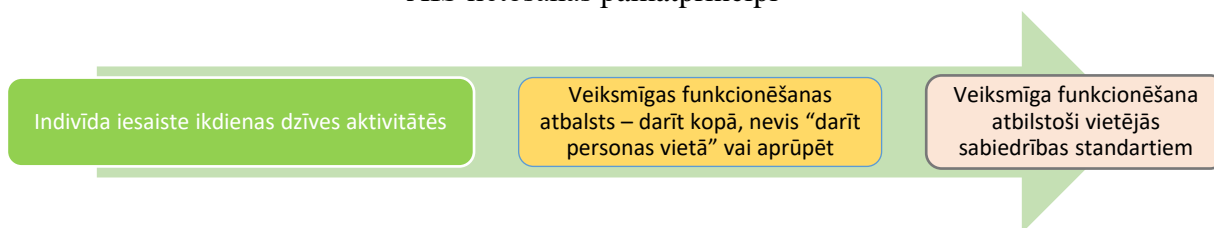
Kāpēc tika izmantots AIS metode personas vajadzību izvērtēšanai:

- nodrošina uz personu centrētu atbalsta plānošanas procesu, palīdzot cilvēkiem apzināt savas individuālās vēlmes, prasmes un dzīves mērķus (uz indivīdu vērsti pakalpojumi un atbalsts, traucējumu funkcionālais apraksts);
- izmantojama dažādos līmeņos (indivīda, pašvaldības, valsts) nepieciešamo resursu un pakalpojumu plānošanā, tai skaitā izmaiņas uzskatos par cilvēkiem ar īpašām vajadzībām;
- ir zinātniski izstrādāta un nodrošina atbalsta vajadzību novērtēšanas ticamību un validitāti;
- izvērtēšanā piedalās klients un vismaz 2 respondenti (personas, kas personu labi pazīst un ir atbalsta tīkli, kas nodrošina individualizētu atbalstu), tādejādi nodrošinot izvērtējuma objektivitāti;
- ļauj izdarīt secinājumus, kāda situācija ir Latvijā šobrīd: sociālo darbinieku profesionalitātes, attieksmes, pieejamo resursu un pakalpojumu ziņā personām ar GRT, ļaujot saskatīt virzienus, kas jāpilnveido, tai skaitā aktivitātes atbilstoši personas kulturālajām tradīcijām un hronoloģiskajam vecumam.

AIS lietošanas pamatprincipi (skatīt 2.attēlu) personu ar GRT izvērtēšanas procesā atspoguļo galvenos AIS darbības posmus.

2.attēls

AIS lietošanas pamatprincipi

AIS izvērtēšanas metode ir strukturēta sekojoši:

- izvērtējuma uzbūve, kurā ir izdalīts padziļināts un visaptverošs personas individuālo vajadzību un nepieciešamā atbalsta izvērtējums 9 jomās, (kopā 88 kritēriji): medicīniskais atbalsts, uzvedības atbalsts, sadzīves aktivitātes, sabiedriskās dzīves aktivitātes, mūžizglītības aktivitātes, nodarbinātības aktivitātes, veselības un drošības aktivitātes, sociālās aktivitātes, papildu aizsardzība un paš aizstāvības aktivitātes.
- izvērtēšanas norise – process, sastāv no:
  - ✓ intervija: 2-2,5 stundas (nosakot personas izvērtēšanas procesa ilgumu ņemot vērā konkrētās personas funkcionēšanas spējas un vajadzības);

⁵³ Ministru kabineta 2015. gada 16.jūnija noteikumi Nr.313 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1.pasākuma "Deinstitutionalizācija" īstenošanas noteikumi", 19.1.10.2.punkts, Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/274957-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-2-2-specifiska-atbalsta-merka-palieldinat-kvalitativu-institucionalai-aprupei> (16.11.2018.).

- ✓ piedalās persona un 2 respondenti (piemēram, ģimenes locekļi, sociālie darbinieki u.c. personai uzticami tuvinieki);
  - ✓ iegūto rezultātu apkopošana (neapstrādātie punkti -> standarta punkti -> procentiles);
  - ✓ prioritāro jomu noteikšana;
  - ✓ individuālā atbalsta plāna izstrāde.
- izvērtēšanas speciālisti, viņu atbildība un uzdevumi. Izvērtēšanu veica speciāli ar AIS metodes koncepciju un lietošanu apmācīti (sertificēti) speciālisti, papildus izvērtēšanā piesaistot citus speciālistus, kā, piemēram, sociālais darbinieks, psihiatrs, ergoterapeits u.c. speciālisti atbilstoši vajadzībai;
  - ieteicamās izvērtēšanas pieejas un metodes, piemēram, ikdienas komunikācija, padziļināta intervija, novērošana u.c.;
  - ieteicamie atbalsta plāna izstrādes galvenie principi, nosakot atbalsta plānā ietveramās sadaļas (personas sociālo vajadzību raksturojums, veselības un funkcionēšanas spēju raksturojums; personas problēmu un vajadzību pēc pakalpojumiem definējums; atbalsta plāna mērķis un uzdevumi; saņemtie, pieejamie un nepieciešamie resursi; veicamie pasākumi (gan PR, gan pašvaldībai, kurā persona atrodas); individuālā izvērtējuma sagatavošanai notikušo konsultāciju skaits un ilgums; individuālā izvērtējuma procesuālais apraksts).

Personu izvērtēšanai tika noteikts sekojošs mērķa grupas sadalījums:

- personas, kuras saņem valsts finansētus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pakalpojumus un pasākuma īstenošanas laikā pāriet uz dzīvi sabiedrībā;
- personas, kuras potenciāli var nonākt valsts ilgstošas aprūpes institūcijā un kurām ir noteikta smaga vai ļoti smaga invaliditāte (I vai II invaliditātes grupa).⁵⁴

Izvērtējot personu, speciālistu komanda sastādīja atbalsta plānu, kurā tika noteikts, kādas funkcionālās spējas personai ir jāpilnveido, pakalpojumi, kas personai ir nepieciešami atbilstoši vajadzībām, mērķi personas prasmju pilnveidošanai, attīstībai ilgtermiņā un īstermiņā. Atbalsta plānā tika norādīti pakalpojumi, ko persona saņem, kā arī pakalpojumi, kas personai ir zināmi un pieejami dzīvesvietas pašvaldībā (tuvākajā apkārtnē), ko potenciāli persona varētu saņemt, bet dažādu šķēršļu dēļ nesaņem un pakalpojumi, kas personas pašvaldībā nav pieejami, bet ir nepieciešami personai, lai persona varētu neatkarīgi dzīvot sabiedrībā.

Tāpat, atbalsta plānos tika norādīti uzdevumi, kas jāveic gan PR, gan pašvaldībai, kurā persona dzīvo. Ar atbalsta plānā iekļautajiem pasākumiem tika iepazīstināta persona, kā arī viņiem tika izskaidrota atbalsta plānā noteikto uzdevumu/pasākumu būtība un tālākie soļi, ko persona vai viņas likumiskais pārstāvis apliecināja ar savu parakstu.

Izvērtēšanā iesaistītās speciālistu komandas apkopoja izvērtēšanas laikā iegūto informāciju un nodeva to PR.

3.2. Personu atbalsta plānos iekļauto pakalpojumu apkopojums un analīze

PR apkopoja izvērtēšanas speciālistu komandu iesniegtos datus par katra novada individuālajos atbalsta plānos norādītajiem atbalsta pakalpojumiem, speciālistiem, terapiju veidiem.

Izmēģinājumuprojekta speciālisti apkopoja datus no visiem PR un noskaidroja, ka atbilstīgi individuālo izvērtējumu datiem kopumā izvērtētas 1946 personas, tai skaitā KPR 15 novados ir

⁵⁴ Visu PR izvērtējumu datu apkopojums, ietverot izvērtēšanas mērķa grupu sadalījumu.

izvērtētas 326 personas, VPR 26 novados - 208 personas, LPR 18 novados - 471 persona, ZPR 21 novadā - 300 personas un RPR 29 novados - 641 persona.⁵⁵

Analizējot PR sniegto informāciju par atbalsta plānos iekļautajiem pakalpojumiem, izmēģinājumu projekta speciālisti secināja, ka kopumā norādīti 43 dažāda veida atbalsta pakalpojumi, tai skaitā sociālie, veselības aprūpes, rehabilitācijas, izglītības un citi atbalsta pakalpojumi, dažādu speciālistu konsultācijas, kā arī sniegti ieteikumi brīvā laika pavadīšanai (skatīt 3. pielikumu).⁵⁶ PR atbalsta plānos apkopotie dati sniedza informāciju tikai par nepieciešamo pakalpojumu kopumu, atsevišķi nenorādot, vai tie ir nepieciešami ilgtermiņā vai īstermiņā.

Sagrupējot PR norādītos pakalpojumus, var izdalīt sekojošas atbalsta pakalpojumu jomas un skaitu (skatīt 3. pielikumu)⁵⁷:

- konsultācijas un individuālais atbalsts, sociālais darbs – 11 dažādi speciālisti;
- sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi – 13 pakalpojumu veidi;
- nodarbinātība (speciālistu, profesionālās rehabilitācijas un nodarbinātības pakalpojumi) - 5 pakalpojumu veidi;
- veselības aprūpes pakalpojumi – 21 pakalpojumu veids;
- izglītības pakalpojumi (vidējā, augstākā, profesionālā);
- tehniskie palīglīdzekļi, mājokļa un vides pieejamība;
- dzīvesvieta (sociālā māja, sociālais dzīvoklis vai servisa dzīvoklis).

Atbilstoši atbalsta plānos norādītajam, visbiežāk ir atzīmētās personu vajadzības pēc nepieciešamajiem ģimeniskai videi pietuvinātiem sociālajiem pakalpojumiem, kas sagrupējami sekojošā secībā: speciālistu individuālās konsultācijas un individuālais atbalsts (1434 personām), grupu nodarbības, atbalsta/ pašpalīdzības grupas (1165 personām), grupu māja /dzīvoklis (986 personām), specializētās darbnīcas (928 personām), asistenta, pavadoņa-asistenta pakalpojums, atbalsta personas pakalpojums (617 personām), dienas centra pakalpojumi (493 personām), sociālais mentors (396 personām), aprūpe mājās (272 personām), atelpas brīža pakalpojums (225 personām), transporta pakalpojumi (tai skaitā specializētais transports) (77 personām), ģimenes asistenta pakalpojums (32 personām), atbalstītā lemtspēja (20 personām), atkarību profilakses pasākumi (4 personām). Visos PR norādīts, ka vislielākā nepieciešamība ir pēc speciālistu individuālajām konsultācijām un individuālā atbalsta. Pieprasītākie ir sociālā darbinieka, sociālā rehabilitētāja, psihologa, ergoterapeita, psihiatra, audiologopēda pakalpojumi, kanisterapija, silto smilšu terapija, mākslas terapija, tai skaitā mūzikas terapija.

Pēc veselības aprūpes speciālistu pakalpojumiem nepieciešamību norāda tikai KPR un ZPR. KPR, izvērtējot 326 personas, 420 gadījumos⁵⁸ norādīta nepieciešamība pēc veselības aprūpes speciālistu pakalpojumiem, tai skaitā visbiežāk nepieciešams psihiatra (111 gadījumos) un psihiatrijas māsu pakalpojums (64 gadījumos), psihologa, ergoterapeita, logopēda (audiologopēds) individuālās konsultācijas, fizioterapeita pakalpojumi, tai skaitā deju un kustību terapija/ārstnieciskā vingrošana, ūdens procedūras (peldbaseins), medicīnas māsu pakalpojumi, kā arī nepieciešami narkologa, ortopēda, oftalmologa, surdotulka un dietologa pakalpojumi. Savukārt ZPR, izvērtējot 300 personas, 28 gadījumos norāda psihiatra nepieciešamību un 67 gadījumos ģimenes ārsta nepieciešamību. Tiek norādīta ginekologa, seksopatologa, narkologa, fizioterapeita, ergoterapeita pakalpojumu un konsultāciju

⁵⁵ Visu PR izvērtējumu datu apkopojums.

⁵⁶ Visu PR izvērtējumu datu apkopojums, ietverot visus atbalsta plānos norādītos pakalpojumu veidus.

⁵⁷ Norādīto pakalpojumu veidi sagrupēti atbilstoši pakalpojumu jomām.

⁵⁸ Vienai personai var būt nepieciešami vairāki speciālisti.

nepieciešamība, kā arī īpašo terapiju metodes – reitterapijas, smilšu, mākslas terapijas speciālistu nodarbības. Tas ir signāls veselības aprūpes sistēmai par medicīnas aprūpes pakalpojumu sakārtošanu minētajos PR, jo nav pieļaujams, ka personām nav pieejams ģimenes ārsta pakalpojums vai psihiatra pakalpojums.

Izglītības jomas pakalpojumu nepieciešamību norāda tikai ZPR - 68 gadījumos. Visbiežāk tā ir nepieciešami pedagoga pakalpojumi pamatizglītības vai vidējās izglītības iegūšanai, prasmju apmācību nodarbībām un interešu izglītības, kā arī profesionālās izglītības iegūšanai.

Tehnisko palīgīdzekļu, mājokļa un vides pieejamības jomā nepieciešamība norādīta tikai ZPR - 5 gadījumos. Trīs PR 77 gadījumos (KPR – 42, VPR – 13, ZPR – 22) norādīta personai nepieciešamība saņemt specializētā transporta pakalpojumus.

Dzīvesvietas jautājuma risināšanā nepieciešamība norādīta visos piecos PR 81 gadījumā (KPR – 26, RPR – 15, VPR – 17, ZPR – 13, LPR - 10). Vajadzība pēc mājokļa ir konstatēta visām izvērtētajām personām, kas izteikušas vēlmi pāriet no dzīves institūcijā uz dzīvi sabiedrībā, taču tāda ir arī sabiedrībā dzīvojošām personām. KPR 26 gadījumos minēts sociālās mājas pakalpojuma nepieciešamība, bet pārējos četros PR minēta sociālā dzīvokļa vai servisa dzīvokļa nepieciešamība.

Nodarbinātības pakalpojumu nepieciešamība minēta četros PR - 547 gadījumos saistībā gan ar nodarbinātību, gan profesionālo izvēli saistītiem pakalpojumiem, kas mērķgrupai ir nozīmīgāki pakalpojumi. KPR, izvērtējot 326 personas, nodarbinātības pakalpojums minēts 235 gadījumos, tai skaitā visbiežāk minēts atbalstītais darbs, NVA pakalpojumi, subsidēta darba vieta, karjeras konsultācijas, SIVA pakalpojumi, profesionālās rehabilitācijas pakalpojums. RPR, izvērtējot 641 personas, 186 gadījumos minēta tikai subsidētās darba vietas vai atbalstītā darba pakalpojums. ZPR, izvērtējot 300 personas, 115 gadījumos minēti tikai nodarbinātības pasākumi (atbalstītais darbs, NVA pakalpojumi). VPR, izvērtējot 208 personas, tikai 18 gadījumos minēta nepieciešamība pēc subsidētām darba vietām vai atbalstītā darba, kā arī norādītas karjeras konsultācijas⁵⁹.

Analizējot izvērtējuma rezultātus, secināms, ka visas pakalpojumu jomas kopumā norāda uz personas pamatvajadzībām, kas jāņem vērā, atbalstot personu sekmīgu integrēšanu un dzīvi sabiedrībā, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē.

3.3. Speciālistu, kas veica izvērtēšanu, viedokļi un ieteikumi

Lai noskaidrotu izvērtēšanā iesaistīto speciālistu viedokli par atbalsta plānos norādīto SBS pakalpojumu nepieciešamību, kā arī izvērtēšanas procesā gūtajām atziņām par personas vajadzībām un situāciju PR, izmēģinājumuprojekta speciālisti organizēja domnīcu “Ekspertu viedoklis par DI projekta ietvaros veikto pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem izvērtējumu Deinstitutionalizācijas ietvaros”, kura notika 11.09.2018. Domnīcā piedalījās izvērtēšanā iesaistīto speciālistu komandu pārstāvji no visiem PR. Speciālisti domnīcā sniedza atbildes uz dažādiem jautājumiem par izvērtēšanas procesu.

No domnīcās sniegtajām atbildēm, kā arī izvērtēšanas procesā gūtajām atziņām, būtiskākie ir sekojoši speciālistu atzinumi un ierosinājumi:

- personu izvērtēšana jāveic speciālistiem, kuri ir apmācīti par AIS metodes koncepciju un lietošanu. Darbs jāorganizē komandā, papildus piesaistot nepieciešamos speciālistus, piemēram, psihiatru, ergoterapeitu vai fizioterapeitu, sociālo darbinieku, psihologu vai

---

⁵⁹ Visu PR izvērtējumu datu apkopojums, ietverot personu skaitu katram sociālā pakalpojuma veidam.

citus speciālistus atbilstoši vajadzībai. Personas izvērtēšana būtu jāveic personai drošā un pazīstamā vidē, jo personas funkcionalitāte ir atkarīga no sociālajiem apstākļiem, vides pielāgotības, pieejamajiem resursiem;

- personas sociālās funkcionēšanas nodrošināšanai būtiski sniegt ne tikai sociālās jomas pakalpojumus, bet arī veselības aprūpes un izglītības pakalpojumus, veidojot kompleksu, individuālu pakalpojumu grozu, jo minētās jomas ir savstarpēji cieši saistītas, ietekmējot personas funkcionēšanas spējas;
- personas informētības palielināšanai par atbalsta iespējām, sociālajiem dienestiem būtu ieteicams veidot sadarbību ar ģimenes ārstiem, izvietojot, piemēram, informatīvus bukletus par pakalpojumiem. Speciālisti vērsa uzmanību arī uz sociālo dienestu, īpaši attālajos reģionos, informētības trūkumu par pieejamajiem SBS pakalpojumiem, tai skaitā, valsts nodrošinātajiem;
- izvērtētāji AIS metodi, kā instrumentu, atzīst par piemērotu personu vajadzību izvērtēšanai un atbalsta vajadzību noteikšanā. Iesaka ar AIS metodi personu izvērtēt reizi 3 gados, bet ja būtiski mainās apstākļi, tad biežāk – pēc vajadzības;
- izvērtētāji norāda, ka par DI procesu, personām un viņu piederīgajiem, institūciju darbiniekiem joprojām trūkst izpratnes par tā nepieciešamību, par tā norisi, un ir jūtama liela pretestība un neizpratne. Tādēļ intervētājiem nākas ļoti motivēt personas un viņu piederīgos iesaistīties izvērtēšanas procesā;
- dzīvesvietā personām nepieciešams nodrošināt sociālās mājas, daudzdzīvokļu mājā sociālos dzīvokļus, kur ir pielāgota vide un kur pie personas periodiski nāk mentors, ģimenes asistents sniedzot vajadzīgo atbalstu;
- nepieciešams attīstīt atbalstītā darba pakalpojumu, kas personai palīdzētu atrast darbu un iekļauties darba tirgū. Darba vietās personai būtu jābūt atbalsta personām;
- personai būtu nepieciešams ergoterapeits tieši dzīvesvietā, jo ne visi spēj darboties grupās;
- svarīgi ir nodrošināt transporta pakalpojumu, jo konstatēts, ka bieži (KPR, ZPR, VPR) persona pakalpojumu neizmanto vai izglītības ieguve netiek nodrošināta tieši transporta trūkuma dēļ. Tas būtiski ietekmē personas socializāciju un funkcionēšanas spēju attīstību;
- personām ne mazāk svarīga atbalsta sistēma ir ģimene, līdz ar to nepieciešams stiprināt personas ģimeni, sniedzot atbalsta pakalpojumus ģimenes locekļiem, piemēram, psihologa konsultācijas un atbalsts, grupu nodarbības, atelpas brīdis arī mājās. Daudzi ģimenes locekļi ir ļoti noslēgušies ar savu problēmu;
- novados vērojams speciālistu un pakalpojumu trūkums, bet ir pakalpojumi, kuriem būtu jābūt pieejamiem katrā novadā, piemēram, fizioterapeita, ergoterapeita, psihologa, logopēda un transporta pakalpojumiem. Pārējiem pakalpojumiem būtu jābūt pieejamiem kaut vai PR līmenī;
- nosakot personai nepieciešamos atbalsta pakalpojumus, personas viedoklis jāņem vērā, tomēr noteicošajam viedoklim pakalpojumu piešķiršanai un saņemšanai jābūt speciālistu (speciālistu komandas) viedoklim;
- ņemot vērā, ka esošā kārtība neveicina sociālo pakalpojumu attīstību, kā arī sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai daudzi pakalpojumi ir saistīti ar veselības aprūpes jomu, būtu nepieciešama sadarbība ar atbildīgajām institūcijām, kā arī jaunu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vadlīniju izstrādē.

Analizējot atbalsta plānos norādīto pakalpojumu klāstu, terapiju un speciālistu nepieciešamību, kā arī uzklusot domnīcā pausto izvērtēšanas speciālistu viedokli un gūtās atziņas, izmēģinājumu projekta speciālisti secināja, ka personas sociālās rehabilitācijas nodrošināšanai būtiski ir saņemt atbalstu ne tikai sociālajā jomā, bet rehabilitācijā, kurā ietverti arī personai

individuāli nepieciešamie veselības aprūpes, nodarbinātības, dzīvesvietas (mājoklis) un izglītības pakalpojumi. Minēto jomu mijiedarbība tiešā veidā ietekmē personas sociālo funkcionēšanu un tas ir svarīgs potenciāls personas sociālo prasmju un spēju attīstībai, jo ir vienlīdz svarīgi saņemt nepieciešamos pakalpojumus kompleksi un tādā apmērā un laikā, kādā tie personai ir nepieciešami. Tāpat būtiski ir stiprināt ģimenes locekļu resursus, nodrošinot atbalsta pieejamību un izglītošanās iespējas. Vienlīdz svarīgi ir iesaistīt personu lēmumu pieņemšanā un ģimenes locekļus atbildības dalīšanā par personai nepieciešamo pakalpojumu nodrošināšanu.

Lai veiktu aktuālo SBS pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīzi Latvijā, pasākuma 9.2.2.2. ietvaros tika veikts Pētījums, analizējot datus trīs gadu griezumā – no 2014.-2016. gadam, tai skaitā, statistikas datus par visās 119 pašvaldībās pieejamajiem valsts un pašvaldību finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem un klientu grupām, kurām sociālie pakalpojumi tiek nodrošināti. Pētījuma ietvaros arī veikta padziļināta statistikas datu analīze par 38 pašvaldībās pieejamajiem SBS pakalpojumiem un šo pakalpojumu saņēmējiem. Pētījuma Gala ziņojuma 1.sējuma⁶⁰ esošajos secinājumos un ieteikumos par SBS pakalpojumu stratēģisko plānošanu, norādīts, ka “šobrīd esošā SBS pakalpojumu piešķiršanas un saņemšanas kārtība neveicina uz personas vajadzību izzināšanu un apmierināšanu orientētu SBS pakalpojumu sniegšanu, plānošanu un attīstību. Nepieciešama pakāpeniska virzība uz tādu SBS pakalpojumu nodrošināšanas modeli, kas ļautu plānot SBS pakalpojumu sniegšanu atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām [...]. Tāpat secināts, ka “nav attīstīti SBS pakalpojumi cilvēkiem, kuriem ir konstatēti FT jau no dzimšanas brīža. Nepieciešams izveidot atbalsta sistēmu, iesaistot dažādu nozaru profesionāļu sniegtos pakalpojumus, kas nodrošinātu secīgu un pēctecīgu atbalstu personai ar FT no dzimšanas brīža un visā viņa dzīves laikā, tai skaitā nodrošinot atbilstošus un katram indivīdam nepieciešamus SBS pakalpojumus, kas uzlabotu viņu dzīves kvalitāti”.

Ņemot vērā DI projektā veiktās personas izvērtēšanas rezultātus un noskaidrotās vajadzības, izmēģinājumu projekta mērķis ir izveidot atbilstošu finansēšanas modeļa mehānismu un IB veidošanas principus, lai nodrošinātu personai nepieciešamos SBS pakalpojumus, ietverot sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai personai nepieciešamos SBS pakalpojumus, kā arī nodrošinot personas un personas ģimenes locekļu līdzdalību un atbildību SBS pakalpojumu nodrošināšanas procesā.

4. Esošās situācijas analīze Latvijā

Normatīvais regulējums

Invaliditātes noteikšanas procesu Latvijā reglamentē Invaliditātes likums. No 2015. gada 1. janvāra personām no 18 gadu vecuma līdz valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamajam vecumam izvērtē funkcionēšanas ierobežojumu un tā pakāpi, nosaka darbspēju zaudējumu procentos:

- I invaliditātes grupu, ja darbspēju zaudējums ir 80—100 procentu apmērā, — ļoti smaga invaliditāte;
- II invaliditātes grupu, ja darbspēju zaudējums ir 60—79 procentu apmērā, — smaga invaliditāte;

⁶⁰ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums 58.lpp. (7.ieteikums) un 63.lpp. (25.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (15.11.2018.).

- III invaliditātes grupu, ja darbspēju zaudējums ir 25—59 procentu apmērā, — mēreni izteikta invaliditāte.

Personām pēc valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšanas, nosaka I invaliditātes grupu — ļoti smaga invaliditāte, II invaliditātes grupu — smaga invaliditāte vai III invaliditātes grupu — mēreni izteikta invaliditāte, kā arī sakarā ar to nepieciešamos atbalsta pasākumus⁶¹.

Personu loku, kurām ir tiesības saņemt SBS pakalpojumus, tai skaitā pilngadīgas personas ar GRT, kā arī šo pakalpojumu definīcijas, saņemšanas kārtību, samaksas un finansēšanas principus, prasības pakalpojumu sniedzējiem, regulē vairāki likumi, virkne MK noteikumu, kas nosaka valsts un pašvaldību pienākumus SBS pakalpojumu nodrošināšanā.

Pašvaldība par saviem budžeta līdzekļiem nodrošina tādus SBS pakalpojumus, pēc kuriem pašvaldībā ir pieprasījums vai ar valsts garantēto apjomu nepietiek. Pašvaldības sniegto SBS pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtību, tai skaitā, pabalstus, kas tiek novirzīti SBS pakalpojumu apmaksai, reglamentē pašvaldību saistošie noteikumi.

Saskaņā ar normatīvajiem aktiem pilngadīgām personām ar GRT SBS pakalpojumu finansēšanas principi pašvaldībās ir sekojoši:

- finansē no valsts budžeta līdzekļiem;
- finansē gan no valsts budžeta un pašvaldības budžeta līdzekļiem (dalītais finansējums) ar vai bez klienta līdzdalības;
- finansē no pašvaldības budžeta līdzekļiem.

Latvijā no valsts budžeta līdzekļiem 100% tiek finansēti sekojoši SBS pakalpojumi un pabalsti:

(1) Valsts finansēts asistenta pakalpojums:

- ✓ personai ar I vai II invaliditātes grupu, darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā funkcionēšanas ierobežojumu dēļ nevar veikt patstāvīgi un kurai ir garīgās veselības traucējumi⁶²;
- ✓ pakalpojuma apjoms nepārsniedzot 40 stundu nedēļā⁶³;
- ✓ pabalsta saņemšanas pamatojums: VDEĀVK atzinums par asistenta pakalpojuma nepieciešamību personai, ja tai asistents nepieciešams tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā funkcionēšanas ierobežojumu dēļ nevar veikt patstāvīgi⁶⁴;
- ✓ valsts budžeta līdzekļus izmanto šādu asistenta pakalpojuma izmaksu nodrošināšanai: asistentu atalgojumam, darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām, transporta izdevumiem, pavadot personu ar invaliditāti, administrēšanas izdevumiem⁶⁵;
- ✓ līdzekļu apmērs asistenta pakalpojumam tiek noteikts atbilstoši valsts budžetā attiecīgajā gadā asistenta pakalpojuma nodrošināšanai piešķirtajiem līdzekļiem. Samaksu sociālajiem dienestiem par sniegto asistenta pakalpojumu veic Labklājības ministrija⁶⁶.

⁶¹ Invaliditātes likuma 6.pants. Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=211494> (21.09.2018.).

⁶² Ministru kabineta 2012. gada 18.decembra noteikumi Nr. 942 “Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā”, 2.punkts. Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=253781> (21.09.2018.).

⁶³ Turpat 3.punkts.

⁶⁴ Turpat 2.punkts.

⁶⁵ Turpat 22.punkts.

⁶⁶ Turpat 21.punkts.

- (2) Pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās⁶⁷:
- ✓ pabalsta apmērs ir 79,68 euro par katru pilnu sešu mēnešu periodu⁶⁸;
  - ✓ pabalsta apmēru pārskata MK pēc labklājības ministra ierosinājuma atbilstoši valsts budžeta iespējām, kā arī izvērtējot ekonomisko situāciju valstī un ņemot vērā Centrālās statistikas pārvaldes noteikto vidējo faktisko patēriņa cenu indeksu⁶⁹;
  - ✓ pabalsta saņemšanas pamatojums: VDEĀVK atzinums par medicīnisko indikāciju noteikšanu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un pabalsta saņemšanai⁷⁰;
  - ✓ pabalstu VSAA bez maksas pārskaita pabalsta saņēmēja kontā vai pēc pabalsta saņēmēja pieprasījuma par maksu piegādā viņa dzīvesvietā⁷¹.
- (3) Pabalsts invalīdam, kuram nepieciešama kopšana⁷²:
- ✓ pabalsta apmērs ir 213,43 euro mēnesī⁷³;
  - ✓ pabalsta apmēru pārskata MK pēc labklājības ministra ierosinājuma atbilstoši valsts budžeta iespējām, kā arī izvērtējot ekonomisko situāciju valstī⁷⁴;
  - ✓ pabalsta saņemšanas pamatojums: VDEĀVK atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem⁷⁵;
  - ✓ pabalstu VSAA bez maksas pārskaita pabalsta saņēmēja kontā, vai pēc pabalsta saņēmēja pieprasījuma par maksu piegādā viņa dzīvesvietā⁷⁶.

No valsts budžeta un pašvaldības budžeta līdzekļiem (dalītais finansējums), ar vai bez klienta līdzdalības, pilngadīgām personām ar GRT tiek finansēti sekojoši SBS pakalpojumi:

- (4) DAC izveidošanas un uzturēšanas izdevumi tiek finansēti no valsts budžeta sekojošā kārtībā: izveidošanas un uzturēšanas izdevumus izveidošanas gadā - valsts finansē 80 procentu, pašvaldība - 20% apmērā, darbības pirmajā gadā - valsts finansē 60 procentu, pašvaldība - 40% apmērā, otrajā gadā - valsts finansē 40 procentu, pašvaldība - 60% apmērā, trešajā gadā - valsts finansē 20%, pašvaldība 80% apmērā). Turpmākajos gados šie izdevumi 100% apmērā tiek segti no pašvaldību budžetiem⁷⁷;
- (5) grupu māju (dzīvokļu) pakalpojums:
- ✓ valsts piedalās grupu māju (dzīvokļu) izveidošanas un aprīkošanas finansēšanā to izveidošanas gadā 50% apmērā atbilstoši gadskārtējā valsts budžeta likumā piešķirtajām apropriācijām⁷⁸;
  - ✓ valsts piedalās ar uzturēšanos grupu mājā (dzīvoklī) saistīto izdevumu finansēšanā 50 procentu apmērā no vienai personai paredzētajām ilgstošas

⁶⁷ Ministru kabineta 2009. gada 22.decembra noteikumi Nr. 1606 "Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību". Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=202851> (21.09.2018.).

⁶⁸ Turpat 2.punkts.

⁶⁹ Turpat 3.punkts.

⁷⁰ Turpat 5.punkts.

⁷¹ Turpat 12.punkts.

⁷² Ministru kabineta 2009. gada 22.decembra noteikumi Nr. 1608 "Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību", 2.punkts. Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=202853> (21.09.2018.).

⁷³ Turpat 2.punkts.

⁷⁴ Turpat 3.punkts.

⁷⁵ Turpat 5.punkts.

⁷⁶ Turpat 5.punkts.

⁷⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums, 13.panta ceturtnā daļa. Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=68488> (21.09.2018.).

⁷⁸ Turpat 13.panta piektā daļa.

- sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas uzturēšanas izmaksām tām personām ar GRT, kuras atgriežas no ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām. Līdzfinansējuma apjomu un piešķiršanas kārtību nosaka Ministru kabinets. Izdevumus, kas saistīti ar uzturēšanos Eiropas reģionālās attīstības fonda nacionālās programmas ietvaros uz valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pamata izveidotajās grupu mājās (dzīvokļos), valsts sedz pilnā apmērā⁷⁹;
- ✓ izdevumus par grupu dzīvokļa pakalpojumu sedz no pašvaldības budžeta⁸⁰;
  - ✓ grupu dzīvokļa klienta pienākums ir samaksāt pakalpojuma sniedzējam par dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju (atbilstoši lietojamajai daļai)⁸¹;
  - ✓ LM aprēķina valsts līdzfinansējumu viena klienta dienas uzturēšanās izdevumiem grupu dzīvoklī aprēķina, ņemot vērā vidējo izmaksu summu, kas nepieciešama vienas personas uzturēšanai valsts ilgstošas sociālās aprūpes iestādē personām ar GRT⁸².
  - ✓ ja sociālo pakalpojumu sniedzējs, kurš personām ar GRT sniedz grupu dzīvokļa vai pusceļa mājas pakalpojumu, nesaņem valsts līdzfinansējumu, minēto pakalpojumu saņemšanas kārtību un to samaksas kārtību nosaka pašvaldība, kura nodrošina attiecīgo pakalpojumu⁸³.
- (6) no valsts budžeta līdzekļiem tiek nodrošināts atbalsts pašvaldībām, kuras nodrošina SBS pakalpojumus personas dzīvesvietā personām, kas nesaņem valsts vai pašvaldības finansētus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pakalpojumus⁸⁴.
- ✓ valsts atbalstu piešķir tai pašvaldībai, kura personai apmaksā šādus sociālos pakalpojumus dzīvesvietā: aprūpe mājās, dienas centra, dienas aprūpes centra, grupu mājas (dzīvokļa), specializētās darbnīcas, atelpas brīža, sociālās un psihosociālās rehabilitācijas pakalpojumi, speciālistu konsultācijas, individuālā atbalsta, atbalsta grupas un grupu nodarbību pakalpojumi un citi sociālie pakalpojumi dzīvesvietā, kuri nepieciešami personai un kuri ir iekļauti personas individuālajā sociālās aprūpes vai sociālās rehabilitācijas plānā⁸⁵;
  - ✓ valsts atbalsta apmērs par SBS pakalpojumu nodrošināšanu dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā⁸⁶;
  - ✓ ja pašvaldības faktiskie izdevumi par sniegtajiem SBS pakalpojumiem dzīvesvietā vienai personai ir lielāki par plānoto valsts atbalsta apmēru, starpību atbilstoši faktiskajiem izdevumiem nodrošina pašvaldība no pašvaldības budžeta līdzekļiem.

Lai nodrošinātu personu ar GRT tiesības uz SBS pakalpojumiem atbilstoši viņu individuālajām vajadzībām, Latvijā uzsākta sociālās aprūpes sistēmas reforma ar uzsvāru uz DI, kas Latvijā ir tikai attīstības sākuma stadijā.

⁷⁹ Turpat 13.panta sestā daļa.

⁸⁰ Ministru kabineta 2007. gada 04.decembra noteikumi Nr. 829 "Noteikumi par dienas centru, grupu māju (dzīvokļu) un pusceļa māju izveidošanas un uzturēšanas izdevumu līdzfinansēšanu", 21.punkts Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=167547> (21.09.2018.).

⁸¹ Turpat 22.punkts.

⁸² Turpat 25.punkts.

⁸³ Turpat 26.punkts.

⁸⁴ Ministru kabineta 2018. gada 18. decembra noteikumi Nr. 797 "Valsts atbalsta piešķiršanas kārtība pašvaldībām par sociālo pakalpojumu nodrošināšanu personas dzīvesvietā", 1.1.punkts Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/303855-valsts-atbalsta-pieskirsanas-kartiba-pasvaldibam-par-socialo-pakalpojumu-nodrosinasanu-personas-dzivesvieta> (21.01.2019.)

⁸⁵ Turpat 4.punkts.

⁸⁶ Turpat 7.punkts.

Sociālo pakalpojumu jomas attīstības plānošanas dokuments "Pamatnostādnes sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020. gadam" piedāvā mainīt līdzšinējo pieeju un izpratni par sociālajiem pakalpojumiem ne tikai kā aprūpes formu, bet kā atbalsta instrumentu indivīdu aktivizēšanai un iekļaušanai sabiedrībā, radot iespēju cilvēkiem dzīvot sabiedrībā un baudīt savas pamattiesības un rīcības brīvību.

DI procesā iesaistītas dažādas personu ar invaliditāti organizācijas, kā arī valsts un pašvaldību institūcijas.

Saskaņā ar Rīcības plānā DI īstenošanai 2015.-2020.gadam norādīto, "deinstitutionalizācija ir vērsta uz neatkarīgas dzīves veicināšanu un sabiedrības radīto šķēršļu mazināšanu cilvēku ar invaliditāti pašnoteikšanās, līdzdalības un iekļaušanas iespējām. Līdz ar to personām ar invaliditāti ir jānodrošina iespēja vadīt un izvēlēties savu dzīvesveidu un dzīvesvietu, piekļuvi pakalpojumiem, ko izmanto pārējā sabiedrība un individuāls atbalsts, ja tāds ir nepieciešams, bet bērniem – iespēja izaugt ģimenē. [...] DI ir pakalpojumu sistēmas izveide, kas sniedz personai, kurai ir ierobežotas spējas sevi aprūpēt, nepieciešamo atbalstu, lai tā spētu dzīvot mājās vai ģimeniskā vidē. DI ir jānovērš situācija, ka personai ir jāpārceļas uz dzīvi ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, jo tai nav pieejams nepieciešamais atbalsts dzīvesvietā jeb sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi"⁸⁷.

Saskaņā ar MK noteikumiem Nr.313 DI procesā pilngadīgām personām ar GRT paredzēts nodrošināt šādus SBS pakalpojumus - aprūpe mājās, dienas aprūpes centrs, specializētās darbnīcas, grupu dzīvokļi, īslaicīgās sociālās aprūpes jeb "atelpas brīža" pakalpojumi, speciālistu konsultācijas un individuālais atbalsts, atbalsta grupas un grupu nodarbības⁸⁸.

Tomēr SBS pakalpojumu apjoms, kurus būtu nepieciešams saņemt personām ar GRT, ir ievērojami lielāks, jo citās valstīs, kurās notiek DI process, personām nepieciešamā atbalsta ietvaros tiek paredzēts būtiski plašāks SBS pakalpojumu klāsts.

SBS plānošana, sniegšana, finansēšana un administrēšana

Lai gūtu vispārīgu priekšstatu par situāciju Latvijā sociālo pakalpojumu sniegšanas jomā un veiktu aktuālo SBS pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīzi Latvijā, pasākuma 9.2.2.2. ietvaros tika veikts Pētījums. Pētījums ietver informāciju (statistikas datu analīze trīs gadu griezumā (no 2014. gada līdz 2016. gadam)) par 119 pieejamajiem valsts un pašvaldību finansētajiem sociālajiem pakalpojumiem un klientu grupām, par SBS pakalpojumu finansēšanas un organizēšanas kārtību padziļinātai analīzei izvēlētajās 38 pašvaldībās, tai skaitā 8 nacionālās nozīmes attīstības centros (Daugavpils, Rēzekne, Valmiera, Jēkabpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja un Ventspils), kuras ir noslēgušas līgumus ar PR par DI pieejamajiem SBS pakalpojumiem personām ar GRT.

Balstoties uz ekspertu fokusgrupu un domnīcu diskusiju, aptaujas rezultātiem, pētījumā ir raksturoti principi, pēc kādiem sociālais dienests iniciē un ievieš SBS pakalpojumus pašvaldībās. Izpētes process kopumā deva iespēju identificēt kārtību, riskus un būtiskas problēmas SBS pakalpojumu sniegšanā pašvaldībās, tie ir:

⁸⁷ Rīcības plāns deinstitutionalizācijas īstenošanai 2015.-2020.gadam. Iegūts no: http://www.lm.gov.lv/upload/aktualitates/null/2015_15_07_ricplans_final.pdf (21.09.2018.).

⁸⁸ Ministru kabineta 2015. gada 16. jūnija noteikumu Nr.313 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1.pasākuma "Deinstitutionalizācija" īstenošanas noteikumi", 41. punkts. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/274957-darbibas-programmas-izaugme-un-nodarbinatiba-9-2-2-specifiska-atbalsta-merka-palielinat-kvalitativu-institucionalai-aprupei-al....> (22.09.2018.).

(1) Normatīvo aktu regulējums:

- ✓ pašvaldībām ir atšķirīga pieeja SBS pakalpojumu normatīvajam regulējumam – vairākas pašvaldības visu piedāvāto sociālo pakalpojumu regulējumu ir ietvērušas vienos saistošajos noteikumos, dažas pašvaldības, papildus vispārējiem sociālos pakalpojumus reglamentējošiem saistošajiem noteikumiem, ir atsevišķi apstiprinājušas saistošos noteikumus konkrētam pakalpojuma veidam;
- ✓ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, citos likumos un MK noteikumos uzskaitītie sociālo pakalpojumu veidu nosaukumi tiek konsekventi lietoti pašvaldību saistošajos noteikumos, ir vienāds to nosaukums un saturs. Taču tiem SBS pakalpojumiem, kurus neregulē šie iepriekšminētie normatīvie akti, pašvaldībās tiek izmantoti dažādi nosaukumi;
- ✓ vairākās pašvaldībās, piemēram, Ozolnieku novads, Bauskas novads, Tērvetes novads, ir izstrādāti saistošie noteikumi, kas reglamentē pabalstu saņemšanu, kurus persona ar GRT var izmantot SBS pakalpojumu apmaksai, piemēram, pabalsts aprūpes mājās pakalpojuma nodrošināšanai, pabalsts sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai, pabalsts trūcīgām vai maznodrošinātām pilngadīgām personām klīniskā psihologa apmeklējuma apmaksai;
- ✓ pašvaldības sniedz virkni SBS pakalpojumu, kas nav reglamentēti pašvaldību saistošajos noteikumos, bet tiek sniegti balstoties uz vispārējiem principiem, kas noteikti Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, MK noteikumos vai arī SBS pakalpojums tiek piešķirts ar īpašu domes lēmumu u.c.⁸⁹.

(2) SBS pakalpojumu stratēģiskā plānošana:

- ✓ nozarē kopumā trūkst stratēģisko uzstādījumu par ilgtermiņa mērķiem sociālo pakalpojumu attīstībai, tas ir, tiek īstenots sociālo pakalpojumu sniegšanas process bez uzstādījuma par konkrēta rezultāta sasniegšanu, nav informācijas par SBS pakalpojumu pēctecību. Nepieciešams definēt katra SBS pakalpojuma mērķus un kvalitatīvos rezultatīvos rādītājus, lai jebkuram procesā iesaistītajam ir skaidrība un vienota izpratne, kāds ir SBS pakalpojuma vēlamais sasniedzamais rezultāts un kāda ir konkrētā SBS pakalpojuma pievienotā vērtība;
- ✓ pašvaldībās šobrīd nav nodalīta SBS pakalpojumu plānošanas, satura definēšanas, finanšu plānošanas, procesa organizācijas, izpildes un kontroles funkcijas (it īpaši tas novērojams novados ārpus pilsētām, kur sociālo dienestu kapacitāte ir ierobežota). Lai no tā izvairītos, ir nepieciešams nodalīt SBS pakalpojuma plānošanas procesu no SBS pakalpojuma izpildes, lai neveidotos situācija, ka SBS pakalpojums tiek plānots, balstoties uz pašvaldības interesēm, domājot, kādas ir pašvaldības iespējas un vēlmes to izpildīt, nevis respektējot iedzīvotāju vajadzības. Pastāvošā kārtība kavē pārmaiņas SBS pakalpojuma organizācijā un neveicina SBS pakalpojuma pieejamību un attīstību;
- ✓ SBS pakalpojumi pārsvarā tiek finansēti no valsts un pašvaldības budžetiem, veidojot “divu maku” principu, kas neveicina finansējuma izlietojuma lietderīgumu un efektivitāti. Valsts un pašvaldību budžeta līdzekļus efektīvāk būtu iespējams pārvaldīt, tos administrējot, sadalot un uzraugot vienkopus, tas ir, pašvaldībās;

⁸⁹ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums no 22.lpp. līdz 26.lpp. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (21.09.2018.).

- ✓ pašvaldībās SBS pakalpojumu izmaksas bieži vien nav pilnībā nošķirtas no pārējo pašvaldības funkciju izmaksām. Līdz ar to veidojas situācija, ka pašvaldība nevar identificēt, cik tai izmaksā konkrētais SBS pakalpojums;
- ✓ pašvaldībās esošā SBS pakalpojumu piešķiršanas un saņemšanas kārtība, neveicina uz personu vērstu domāšanas principu ievērošanu un attiecīgi, personas vajadzībām atbilstošu SBS pakalpojumu sniegšanu, plānošanu un attīstību. Nepieciešama pakāpeniska virzība uz SBS pakalpojumu nodrošināšanas modeli, kas ļautu plānot SBS pakalpojumu saņemšanu atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām, kā tas ir, piemēram, IBM, rīcībspējīgām un lemtspējīgām personām (ar izņēmumiem) ar noteiktu individuālo SB pakalpojumu apjomu un ar efektīvu motivācijas mehānismu, vienlaikus maksimāli izvairoties no līdzekļu fiziskas piešķiršanas konkrētai personai⁹⁰.
- ✓ pašvaldībās SBS pakalpojumus plāno:
  - pēc iepriekšējā gada izpildes rezultātiem;
  - pēc iepriekšējā gadā klientu saņemtajiem pieprasījumiem;
  - apzinot mērķa grupas vajadzības;
  - apzinot pakalpojumu sniedzēju piedāvātos pakalpojumus;
  - pieredzes apmaiņas rezultātā;
  - pēc speciālistu ieteikuma⁹¹.

(3) Biežāk finansētie un līdzfinansētie pašvaldību SBS pakalpojumi personām ar GRT:

- ✓ aprūpes mājās pakalpojumi;
- ✓ atbalsta grupas, grupu nodarbības, pašpalīdzības grupas;
- ✓ DAC pakalpojumi;
- ✓ ģimenes asistenta pakalpojumi
- ✓ speciālistu individuālās konsultācijas (piemēram, psihoterapeita, psihologa, ergoterapeita u.c.);
- ✓ grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojumi;
- ✓ “atelpas brīža” pakalpojums;
- ✓ specializēto darbnīcu pakalpojumi;
- ✓ asistenta pakalpojumi;
- ✓ atbalsta personas pakalpojumi;
- ✓ specializētā autotransporta pakalpojums u.c.;
- ✓ higiēnas pakalpojumi;
- ✓ sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no psihoaktīvām vielām atkarīgām personām;
- ✓ krīzes centru sniegtie, krīzes tālruņa un uzticības tālruņa nodrošinātie pakalpojumi;
- ✓ servisa dzīvokļa nodrošinātie pakalpojumi (personām ar smagiem funkcionāliem traucējumiem)⁹²;

(4) Vairākās pašvaldībās tiek piešķirti pabalsti, kurus paredzēts novirzīt SBS pakalpojumu apmaksai, tas ir:

- ✓ pabalsts aprūpes mājās nodrošināšanai;
- ✓ pabalsts sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai, tas ir, lai novērstu vai mazinātu invaliditātes, darbnespējas, atkarības vai vardarbības un citu faktoru

⁹⁰ Turpat 26.lpp. līdz 27.lpp.

⁹¹ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” III sējums no 22.lpp. līdz 26.lpp. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_III_sejums.pdf (19.10.2018.).

⁹² Turpat 24.lpp.

izraisītās negatīvās sociālās sekas klienta dzīvē, nodrošinātu sociālā statusa atgūšanu un iekļaušanos sabiedrībā;

✓ pabalsts mājokļa pielāgošanai personām, kuras pārvietojas riteņkrēslā⁹³.

(5) SBS pakalpojumu sniedzēju raksturojums pašvaldības finansētajos/ līdzfinansētajos SBS pakalpojumos (juridiskais statuss):

✓ sociālā dienesta darbinieki vai sociālā dienesta pakļautībā esošu iestāžu darbinieki;

✓ pašvaldības iestāde vai struktūrvienība;

✓ SBS pakalpojumu sniedzējs (NVO (biedrības, nodibinājumi, fondi u.c.), SIA (sabiedrība ar ierobežotu atbildību), AS (akciju sabiedrība)), kurš ir reģistrēts Uzņēmumu reģistrā un viens no pakalpojuma sniedzēja darbības veidiem ir sociālo pakalpojumu sniegšana;

✓ pašnodarbināta persona.

Pašvaldībās trūkst profesionālu un kvalitatīvu pakalpojumu sniedzēju⁹⁴.

(6) Kārtība, kādā pašvaldība piesaista pakalpojuma sniedzēju tā finansētajos/līdzfinansētajos SBS pakalpojumos:

✓ veicot iepirkumu (absolūti lielākajā daļā gadījumu);

✓ pakalpojuma sniedzēji paši vērsas pašvaldībā ar sadarbības piedāvājumu;

✓ sameklējot informāciju par pakalpojuma sniedzēju sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā;

✓ konsultējoties ar citām pašvaldībām par to, kādi pakalpojums sniedzēji viņiem sniedz pakalpojumus;

✓ cits (veicot klientu vajadzību izpēti, iesniedzot projektu un piedaloties projektu konkursā, pēc biedrības iniciatīvas vai valsts deleģētas funkcijas rezultātā)⁹⁵.

(7) Pašvaldības finansēto/līdzfinansēto SBS pakalpojumu administrēšanas kārtība pašvaldībā:

✓ pakalpojumu administrēšanu veic sociālais dienests (absolūti lielākajā daļā gadījumu);

✓ pakalpojumu administrēšanu veic pakalpojuma sniedzējs (trīs reizes retāk);

✓ pašvaldība deleģē funkciju citai institūcijai vai savai struktūrvienībai;

Pēc veiktajām ekspertu diskusijām secināms, ka SBS pakalpojumu administrēšanu efektīvāk varētu nodrošināt tā iestāde, kas SBS pakalpojumu sniedz. Pašvaldību sociālajiem dienestiem būtu galvenokārt jābūt tiem, kuri plāno pakalpojumu stratēģiju un attīstību, kā arī novērtē sasniegtos rezultātus⁹⁶.

(8) Pašvaldības sniegto SBS pakalpojumu finansēšanas avoti un plūsma:

✓ dalītais - finansē gan valsts, gan pašvaldība;

✓ valsts;

✓ pašvaldības;

✓ privātais (dažādu organizāciju finansējums);

✓ ziedojumi;

✓ klientu iemaksas;

✓ Eiropas Savienības fondi vai citi ārvalstu finanšu instrumenti.

⁹³ Turpat 20.lpp.un 21.lpp.

⁹⁴ Turpat 30.lpp.

⁹⁵ Turpat 30.lpp.

⁹⁶ Turpat 30.lpp. un 31.lpp.

Līdzekļus efektīvāk varētu pārvaldīt, tos plānojot un uzraugot vienkopus, tas ir, to darot pašvaldībās, jo pašvaldības fiziski atrodas tuvāk SBS pakalpojumu saņēmējiem un labāk pārzina viņu vajadzības, var novērtēt SBS pakalpojumu piemērotību un efektivitāti⁹⁷.

- (9) Kārtība, kādā tiek veikti norēķini par SBS pakalpojumiem:
- ✓ pakalpojuma sniedzējam tiek maksāts pēc faktiskās izpildes (pakalpojuma saņemšanas);
  - ✓ pakalpojuma sniedzējam tiek maksāts ikmēneša finansējums saskaņā ar plānoto finansējuma sadalījumu;
  - ✓ pakalpojuma sniedzējam tiek maksāts avanss un gala norēķins pēc faktiskās izpildes (pakalpojuma saņemšanas);
  - ✓ pašvaldība klientam izmaksā pabalstu un klients pats norēķinās ar pakalpojuma sniedzēju par saņemto pakalpojumu;
  - ✓ klients pats pārņem pakalpojumu un pašvaldība kompensē pakalpojuma saņēmējam izlieto to finansējumu saskaņā ar attaisnojuma dokumentiem;
  - ✓ klients pats pārņem pakalpojumu par saviem finanšu līdzekļiem⁹⁸.
- (10) Kārtība, kādā tiek veikta samaksa par pašvaldības finansētu/līdzfinansētu SBS pakalpojumu sniegšanu:
- ✓ samaksu par SBS pakalpojumu pakalpojuma sniedzējam veic valsts, pašvaldības vai cita iestāde, kura finansē SBS pakalpojuma nodrošināšanu;
  - ✓ samaksa par SBS pakalpojumu tiek veikta saskaņā ar rēķinu un iesniegto izpildes atskaiti;
  - ✓ samaksa pakalpojuma sniedzējam par pakalpojumu tiek veikta saskaņā ar klienta iesniegumu valsts, pašvaldības vai citā iestādē, kura finansē pakalpojuma nodrošināšanu, un attaisnojuma dokumentiem (čeki, maksājuma uzdevumi, biļetes u.c.);
  - ✓ samaksu par pakalpojumu pakalpojuma sniedzējam veic pats klients atbilstoši rēķinam vai citam maksājuma pieprasījuma dokumentam;
  - ✓ samaksu par pakalpojumu pakalpojuma sniedzējam veic pats klients atbilstoši rēķinam vai citam maksājuma pieprasījuma dokumentam⁹⁹.
- (11) Kārtība, kādā tiek noformētas saistības par SBS pakalpojumu sniegšanu:
- ✓ tiek slēgti līgumi ar pakalpojuma sniedzējiem;
  - ✓ pašvaldības iestādēm, struktūrvienībām tiek piešķirts finansējums saskaņā ar budžetu;
  - ✓ saskaņā ar domes lēmumu piešķirts finansējums;
  - ✓ pats klients veic samaksu par pakalpojumu¹⁰⁰.
- (12) Veidi, kā pašvaldībās tiek ieviesti un iniciēti klientam nepieciešamie SBS pakalpojumi:
- ✓ klienti ir griezušies sociālajā dienestā pieprasot pakalpojumus;
  - ✓ pašvaldība veikusi klientu vajadzību izpēti;
  - ✓ pēc NVO, pakalpojuma sniedzēju ieteikumiem, pieprasījuma;
  - ✓ informē sabiedrība¹⁰¹.
- (13) SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu mērvienības noteikšana (pakalpojuma vienas vienības izmaksu mērvienība) pašvaldībā:
- ✓ stundas;

⁹⁷ Turpat 31.lpp. un 32.lpp.

⁹⁸ Turpat 32.lpp. un 33.lpp.

⁹⁹ Turpat 34.lpp. un 35.lpp.

¹⁰⁰ Turpat 35.lpp. un 36.lpp.

¹⁰¹ Turpat 36.lpp. un 37.lpp.

- ✓ dienas;
- ✓ grupas;
- ✓ konsultācijas;
- ✓ mēneša;
- ✓ cits, piemēram, personu skaits, apmeklējumu skaits un cilvēkdienas, saskaņā ar tāmi, pakalpojumu sniedz darbinieks, kam ir noteikta mēneša darba alga¹⁰².

(14) SD nodrošināto SBS pakalpojumu izmaksu noteikšanas metodika:

- ✓ pakalpojuma grozs (reti);
- ✓ izdevumu tāme (lielākajā skaitā gadījumu);
- ✓ izmaksas tiek noteiktas pēc pieejamā finansējuma;
- ✓ cits, piemēram, stundas tarifa likme;
- ✓ pakalpojumu sniedz speciālists, kam ir noteikta mēneša darba alga;

Daudzos gadījumos pakalpojumu sniedz speciālists, kam ir noteikta mēneša darba alga, tāpēc izmaksu noteikšanas metodika netiek piemērota¹⁰³.

(15) Iemesli, kāpēc pašvaldība atsaka pakalpojumus:

- ✓ nav finansējuma;
- ✓ nav pakalpojuma sniedzēja;
- ✓ klientam nevar nodrošināt vides pieejamību;
- ✓ cits, piemēram, vietu skaita ierobežojums, klienta agresīva vai nepieņemama rīcība, neatbilstība MK noteikumiem, klienta motivācijas trūkums, transporta nepieejamība, kā arī grupas nenokomplektēšanās.

Lai mazinātu to gadījumu skaitu, kad SBS pakalpojums tiek atteikts, vai nepiešķirts pakalpojumu sniedzēju trūkuma dēļ, pētījumā tika apzināti iemesli, kāpēc pakalpojuma sniedzēji neattīsta savus SBS pakalpojumus un kas būtu motivējoši atbalsta pasākumi SBS pakalpojumu attīstībai. Pētījumā tika secināts, ka:

- (1) klientam, viņa ģimenei un pakalpojuma sniedzējiem ir nepieciešama skaidra vīzija par vidējā termiņa un ilgtermiņa mērķiem – rezultātiem, kurus sociālā politika tiecas sasniegt un plānotajām darbībām, izmaksām SBS pakalpojumu nodrošināšanai;
- (2) papildinoši iepriekš minētajam, pakalpojuma sniedzējiem šobrīd trūkst drošības par sevis izveidotā SBS pakalpojuma ilgtspēju, tāpēc SBS pakalpojumu attīstībā pašvaldībām nepieciešams slēgt sadarbības līgumus/nodomu protokolus par konkrēta SBS pakalpojuma sniegšanu ilgtermiņā;
- (3) atsevišķi pakalpojuma sniedzēji norāda, ka SBS pakalpojumu attīstību traucē tas, ka viņiem trūkst līdzekļu sākotnējās infrastruktūras un materiāltehniskā aprīkojuma izveidei – gan ēkas infrastruktūras izbūvei, gan telpu iekārtojuma un darba materiālu iegādei. Esošajā situācijā nereti šim mērķim tiek piesaistīti ziedojumi vai ES fondu līdzekļi. Ņemot vērā, ka pakalpojumu sniedzēju sniegtajiem SBS pakalpojumiem parasti nav peļņas, valstiskā vai pašvaldību mērogā, nepieciešams paredzēt atbilstoša apjoma atbalstu infrastruktūras izveidei;
- (4) SBS pakalpojumu attīstībā nepieciešams paredzēt līdzekļus metodisko materiālu izstrādei un apmācībām pirms SBS pakalpojuma uzsākšanas. Esošajā situācijā nereti šim mērķim līdzekļi netiek piešķirti, taču apmācības un darbinieku sagatavošana ir būtiska, lai SBS pakalpojumu varētu sniegt kvalitatīvi un pārdomāti.¹⁰⁴

¹⁰² Turpat 39.lpp.un 40.lpp.

¹⁰³ Turpat 40.lpp.un 41.lpp.

¹⁰⁴ Turpat no 43.lpp. līdz 45.lpp.

Secinājumi:

- (1) Pašvaldībām ir atšķirīga pieeja sociālo pakalpojumu normatīvajam regulējumam – ir pašvaldības, kas visu piedāvāto sociālo pakalpojumu regulējumu ir ietvērušas vienos saistošajos noteikumos, ir pašvaldības, kam papildus vispārējiem sociālo pakalpojumu reglamentējošiem saistošajiem noteikumiem, ir atsevišķi apstiprināti pakalpojuma veidam saistošie noteikumi. Pašvaldības sniedz virkni SBS pakalpojumu, kas nav reglamentēti normatīvajos aktos.
- (2) Dažādās pašvaldībās vieniem un tiem pašiem sociālajiem pakalpojumiem tiek izmantoti dažādi nosaukumi.
- (3) Nozarē kopumā trūkst stratēģisko uzstādījumu par ilgtermiņa mērķiem sociālo pakalpojumu attīstībai, nav informācijas par SBS pakalpojumu pēctecību. Nepieciešams definēt katra SBS pakalpojuma mērķus un kvalitatīvos rezultātīvos rādītājus, lai jebkuram procesā iesaistītajam ir skaidrība un vienota izpratne, kāds ir SBS pakalpojuma vēlamais sasniedzamais rezultāts un kāda ir konkrētā SBS pakalpojuma pievienotā vērtība.
- (4) Pašvaldībās nav nodalīts SBS pakalpojuma plānošanas process no SBS pakalpojuma izpildes. SBS pakalpojums tiek plānots, balstoties uz pašvaldības interesēm, domājot, kādas ir pašvaldības iespējas un vēlmes to izpildīt, nevis respektējot iedzīvotāju vajadzības.
- (5) Esošā SBS pakalpojumu piešķiršanas un saņemšanas kārtība neveicina uz personu vērstu domāšanas principu ievērošanu un attiecīgi, personas vajadzībām atbilstošu SBS pakalpojumu sniegšanu, plānošanu un attīstību. Nepieciešama pakāpeniska virzība uz SBS pakalpojumu nodrošināšanas modeli, kas ļautu plānot SBS pakalpojumu saņemšanu atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām.
- (6) Kopumā 10 no 38 analizētajām pašvaldībām saviem iedzīvotājiem finansē/līdzfinansē piecus vai mazāk nekā piecus SBS pakalpojumus (no 22 SBS pakalpojumiem, kas tika padziļināti analizēti aptaujās). Starp nacionālas nozīmes attīstības centriem salīdzinoši mazāku skaitu SB pakalpojumu veidus finansē un līdzfinansē Ventspils un Rēzekne, Daugavpils un Jēkabpils (7-8 pakalpojumus).
- (7) Lielākais izaicinājums un drauds SBS pakalpojumu attīstībā ir profesionālu un kvalitatīvu pakalpojumu sniedzēju trūkums.
- (8) SBS pakalpojumu administrēšanu efektīvāk varētu nodrošināt tā iestāde, kas SBS pakalpojumu sniedz. Pašvaldību sociālajiem dienestiem būtu galvenokārt jābūt tiem, kuri plāno pakalpojumu stratēģiju un attīstību, kā arī novērtē sasniegtos rezultātus.
- (9) Pašvaldībās SBS pakalpojumi tiek sniegti esošā valsts vai pašvaldības budžeta ietvaros.
- (10) Vienotas informācijas trūkums starp dažādām iestādēm, kā arī personu datu aizsardzības ierobežojumi ir iemesli, kāpēc sociālais dienests un arī pakalpojumu sniedzēji nereti nav informēti par visiem viņu teritorijā esošajiem potenciālajiem klientiem, kuriem varētu būt nepieciešami noteikti SBS pakalpojumi.
- (11) Nepieciešams rast balansu SBS pakalpojumu finansēšanā starp izmaksu mērvienībām - SBS pakalpojums kā viena vienība un SBS pakalpojumam izlietotais laiks.
- (12) No pētījumā veiktajām ekspertu diskusijām secināms, ka sociālā dienesta rīcībā ir tikai daļēja informācija par viņu potenciālajiem klientiem – sociālie dienesti nav informēti par visām personām, kurām varētu būt nepieciešami SBS pakalpojumi.
- (13) Pašvaldībās metodisko materiālu izstrādei un darbinieku apmācībām, pirms SBS pakalpojuma uzsākšanas, esošajā situācijā nereti netiek paredzēti un netiek piešķirti līdzekļi, taču apmācības un darbinieku sagatavošana ir būtiska SBS pakalpojumu attīstībā, lai SBS pakalpojumu varētu sniegt kvalitatīvi un pārdomāti.

- (14) Pašvaldībām trūkst līdzekļu sākotnējās infrastruktūras un materiāltehniskā aprīkojuma izveidei – gan ēkas infrastruktūras izbūvei, gan telpu iekārtojuma un darba materiālu iegādei.
- (15) Esošā kārtība Latvijā neveicina sociālo pakalpojumu attīstību, tādēļ ir nepieciešama jaunu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vadlīniju izstrādē.

5.SBS pakalpojumu finansēšanas mehānisma modeļu variantu salīdzinošā analīze

Veicot SVID analīzi, salīdzinātas stiprās un vājās puses, iespējas un draudi diviem SBS pakalpojumu saņemšanas finansēšanas mehānismiem - IB modelim (skatīt 3.tabulu) un SBS pakalpojumu finansēšanas mehānismam Latvijā (skatīt 4.tabulu).

Stiprās puses – kas var palīdzēt sasniegt noteikto mērķi.

Vājās puses – kas var kavēt mērķa sasniegšanu.

Iespējas – ārējie faktori, kas var palīdzēt sasniegt noteikto mērķi.

Draudi – ārējie faktori, kas var kavēt noteiktā mērķa sasniegšanā.

IB modeļa SVID analīze

3.tabula

IB modeļa SVID analīze

Iekšējie faktori	
Stiprās puses	Vājās puses
Individualizēts finansējuma veids IB modelim ļauj plānot SBS pakalpojumu saņemšanu atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām	IB modeļa finansējuma administrēšanas riski, kas saistīti ar atbildības par finansēm deleģēšanu privātām personām
Uz personu individuālām vajadzībām vērsta SBS pakalpojumu nodrošināšana. Koncentrējas uz personu kā indivīdu.	
IB modelis paredz vajadzību izvērtēšanu un nepieciešamo SBS pakalpojumu noteikšanu sadarbībā ar pašu personu.	
Finanšu līdzekļi izvērtējuma rezultātā noteikto mērķu sasniegšanai tiek piešķirti, lai persona, saņemtu SBS pakalpojumus atbilstoši nospraustajiem mērķiem	Publiskās finanses ne vienmēr var segt visus izdevumus atbilstoši personas vajadzībām
Nodrošina personas lielāku iesaistīšanos IB nodrošināšanas procesā un līdz ar to arī lielāku atbildību par piešķirto līdzekļu racionālu izmantošanu.	Grūtības, SBS pakalpojumu koordinēšanas un sadarbības starp iesaistītajām pusēm, nodrošināšanā.
IB modelis paredz finanšu līdzekļu konsolidāciju, ņemot vērā visus pieejamos finanšu resursus (valsts, kas ietver izglītības, sociālo un veselības jomu un	

pašvaldību), personas un ziedotāju finansējumu.	
Personas pašnoteikšanās stiprināšana personai no SBS pakalpojuma saņēmēja kļūstot par darba devēju (piemēram, asistenta pakalpojuma pirkšana un nodokļu maksājumu veikšana).	Neatbilstošs finanšu plūsmas plānojums pašvaldības un valsts budžetā SBS pakalpojumu nodrošināšanai, kas saistīts ar faktisko SBS pakalpojumu pieprasījumu nevis ar plānoto.
Iespēja personai kontrolēt veidu, kādā tiek sniegti SBS pakalpojumi, kā arī izvēlēties pakalpojumu sniedzējus.	SBS pakalpojumu pieejamības ierobežojumi, ko var radīt neskaidrība par konkrētu SBS pakalpojumu pieprasījumu.
Nepieciešamā atbalsta nodrošināšana atbilstoši personas vajadzībām, nevis pašvaldības nodrošinātajam SBS pakalpojumu klāstam un apjomam.	Sociālo darbinieku kompetence saistībā ar atbilstoša finansēšanas mehānisma piemērošanu izvēloties IB, kā tiešo maksājumu personai vai pašvaldības nodrošinātu SBS pakalpojumu administrēšanas procesu.
Personas motivācijas un atbildības veicināšana izvirzīto mērķu sasniegšanā, iesaistot personu SBS pakalpojumu, izvēlē un sniedzot iespēja izvēlēties pakalpojumu sniedzēju.	Finanšu administrēšanas kontroles nodošana IB pārvaldītāju atbildībā var radīt riskus pārāk lielā ietekmes deleģēšanā IB pārvaldītājiem finanšu resursu pārvaldīšanā.
Ārējie faktori	
Iespējas	Draudi
IB modelī finansējums tiek piešķirts personai, lai persona, izvērtējot viņa vajadzības, atbilstoši nospraustajiem mērķiem saņemtu SBS pakalpojumus.	IB modelī SBS pakalpojumus nodrošina atbilstoši valsts un pašvaldības budžeta iespējām. Nepieciešamais laiks un finanšu resursi esošā normatīvā regulējuma pārskatīšanai, pilnveidei un jaunu normatīvo aktu izstrādei var kavēt IB modeļa ieviešanas tempus.
Jaunu SBS pakalpojumu veidošana atbilstoši personas vajadzībām, veidojot SBS pakalpojumu tirgu, tai skaitā, IBM budžeta pārvaldīšanai.	SBS pakalpojumu tirgus dabiska attīstība, nepietiekams skaits SBS pakalpojumu sniedzēju.
SBS pakalpojumu kvalitātes attīstība brīvā tirgus apstākļos, tai skaitā, ekonomiski mazāk aktīvajās pašvaldībās.	Nepieciešami sabiedrības informēšanas pasākumi, speciālistu apmācība un nepieciešamais laiks jauna veida risinājumu akceptēšanai.
Personas iespējas saņemt nepieciešamos SBS pakalpojumus atbilstošā apjomā.	Personas vajadzību izvērtēšanas veicēju izglītošana un izpratnes veidošana par attieksmes maiņu uz personu vērstu pieeju nepieciešamā atbalsta plānošanā.

Latvijas SBS pakalpojumu finansēšanas mehānisma SVID analīze

Iekšējie faktori	
Stiprās puses	Vājās puses
Iespēja pieprasīt un saņemt SBS pakalpojumus.	Atbilstoši personas vēlmēm, tiek piemeklēti SBS pakalpojumi no pieejamajiem valsts un pašvaldības finansētajiem SBS pakalpojumiem, kuru saņemšanas kritērijiem persona atbilst.
Finanšu līdzekļi SBS pakalpojumiem – nauda tiek piešķirta konkrētam SBS pakalpojumam.	Personai nav iespēju ietekmēt SBS pakalpojumu nodrošināšanas procesu, kas neveicina atbildību par piešķirto līdzekļu racionālu izmantošanu.
Normatīvajos aktos tiek noteikti SBS pakalpojumu veidi, saņemšanas kritēriji, kas nodrošina vienotu SBS pakalpojumu piešķišanas procedūru.	Personai lielākajā daļā pašvaldību nav iespējams saņemt individualizētus SBS pakalpojumus, kas nav minēti normatīvajos aktos.
Valsts un pašvaldību sociālie dienesti novērtē SBS pakalpojumu pieprasījumu, sasniegtos rezultātus, plāno SBS pakalpojumu attīstības stratēģiju	SBS Pakalpojumu pieejamība daudzās pašvaldībās ir ierobežota, jo tām nepietiek finanšu un profesionālo resursu.
Lielākajā daļā pašvaldību SBS pakalpojumu administrēšanu un sniegšanu veic sociālie dienesti.	Pašvaldībām ir atšķirīga pieeja nodrošināto SBS pakalpojumu izmaksu noteikšanas metodikā (pakalpojuma grozs, izdevumu tāme, izmaksas tiek noteiktas pēc pieejamā finansējuma, algas u.c.). Pašvaldībām ir dažādas norēķinu kārtības par SBS pakalpojumiem (pēc faktiskās izpildes, avanss, ikmēneša finansējums saskaņā ar plānoto finansējuma sadalījumu, klientam izmaksā pabalstu, un klients pats norēķinās ar pakalpojuma sniedzēju par saņemto SBS pakalpojumu, pašvaldība kompensē SBS pakalpojuma saņēmējam izlietoto finansējumu saskaņā ar attaisnojuma dokumentiem).
Ārējie faktori	
Iespējas	Draudi
Pārsvārā, ar dažiem izņēmumiem, pakalpojuma sniedzējus piedāvā sociālais dienests sniedzot SBS pakalpojumus ar sociālā dienesta resursiem vai noslēgto	Netiek ņemtas vērā personas vēlmes, izvēloties pakalpojuma sniedzēju. Personai ierobežota ietekme uz lēmumu pieņemšanu par SBS pakalpojuma izvēli.

līgumu ietvaros saskaņā ar veikto iepirkumu.	
SBS pakalpojumu finansēšanai pieejams publiskais (valsts un pašvaldību) un klienta finansējums.	SBS pakalpojumus valsts un pašvaldības nodrošina atbilstoši budžeta iespējām, klients atbilstoši materiālajam stāvoklim.
	Problēmas atrast SBS pakalpojumu sniedzējus, īpaši mazaktīvajās pašvaldībās.
Pieejami valsts un pašvaldību finansēti SBS pakalpojumu gan veselības, sociālajā un izglītības jomā.	SBS pakalpojumu sniegšana netiek konsolidēta no visām jomām, finanšu sadrumstalojums, rada neefektīvu tā izlietojumu. SBS pakalpojums tiek plānots, balstoties uz pašvaldības interesēm, domājot, kādas ir pašvaldības iespējas un vēlmes to izpildīt, nevis respektējot personu vajadzības.
	SBS pakalpojumu piešķiršanas un saņemšanas kārtība, neveicina uz personu vērstu domāšanas principu ievērošanu un attiecīgi, personas vajadzībām atbilstošu SBS pakalpojumu sniegšanu, plānošanu un attīstību.
	Vienotas informācijas trūkums starp dažādām iestādēm, kā arī personu datu aizsardzības ierobežojumi ir iemesls, kāpēc sociālais dienests un arī pakalpojumu sniedzēji nereti nav informēti par visiem viņu teritorijā esošajiem potenciālajiem klientiem, kuriem varētu būt nepieciešami noteikti SBS pakalpojumi.
	Sociāli ekonomiskās atšķirības reģionos un pašvaldībās, kas rada risku nodrošināt vienādu SBS pakalpojumu pieejamību visās Latvijas pašvaldībās.

Izanalizējot abus SBS pakalpojumu saņemšanas finanšu mehāniska modeļus, tika secināts, ka abi finanšu modeļi var tikt izmantoti SBS pakalpojumu nodrošināšanai mērķa grupas personām.

Savukārt izmēģinājumu projektā tiks aprobēts IB modelis, lai piemērotu šo sistēmu Latvijas situācijai un iegūtu pieredzi darbā ar šo finanšu mehānismu Latvijā.

II. IBM PILNGADĪGĀM PERSONĀM AR GRT IEVIEŠANAS METODIKA

Izstrādājot IBM Latvijā, tika iepazīta dažādu valstu pieredze individuālā (personīgā) budžeta ieviešanā un apzināts Latvijas sociālo dienestu speciālistu, SBS pakalpojumu sniedzēju un ekspertu viedoklis.

Eksperti iepazīs ar esošās situācijas raksturojumu SBS pakalpojumu nodrošināšanā Latvijā Pētījumā, kurā norādīts, ka sociālo pakalpojumu jomā ir nepieciešama pakāpeniska virzība uz tādu SBS pakalpojumu nodrošināšanas modeli, kas iespēju robežās ļautu plānot SBS pakalpojumu sniegšanu, atbilstoši katras personas individuālajām vajadzībām, kā tas ir paredzēts IBM rīcībspējīgām un lemtspējīgām personām (ar izņēmumiem) ar noteiktu individuālo SBS pakalpojumu apjomu un efektīvu motivācijas mehānismu, vienlaikus maksimāli izvairoties no līdzekļu fiziskas piešķiršanas personai. IB pieeja ietver klienta vajadzību izvērtēšanu un tām atbilstošu SBS pakalpojumu izmaksu segšanai paredzēto finanšu līdzekļu plānošanu un piešķiršanu, paredzot personai brīvi izvēlēties pakalpojuma sniedzēju. IB gadījumā SBS pakalpojuma lietotājam ir tieša ietekme uz piešķirtā finansējuma izmantošanu.¹⁰⁵

IBM veidošanas pamatā ir atzinums, ka cilvēkiem ar funkcionēšanas traucējumiem ir individualizēts vajadzību kopums un, ka “viena pieeja visiem”, klientam pieprasot un speciālistam nosakot klienta atbilstību sociālo pakalpojumu saņemšanas kritērijiem un nodrošinot sociālos pakalpojumus atbilstoši pašvaldību iestāžu vai noslēgto līgumu piedāvājumam, neder visiem.

Iepazīstoties ar dažādu valstu pieredzi IBM ieviešanā, neskatoties uz to, ka šī pieeja dažādās valstīs ir atšķirīga IBM pamatpostulāts ir - identificēt personas vajadzības, novērtēt piešķiramā finansējuma apjomu un dot iespēju pašai personai piedalīties lēmumu pieņemšanā par nepieciešamajiem pakalpojumiem. IB tiek noteikti ierobežojumi piešķirtā finansējuma izlietojumam un nodrošināta kontrole pār izvīrīto mērķu sasniegšanu, saskaņā ar izvēlētajiem pakalpojumiem. IBM katrā valstī tiek veidots, ņemot vērā konkrētās valsts sociāli-ekonomisko, fiskālo un kultūras kontekstu. Līdz ar to katra valsts izstrādā savu IBM, akceptējot vienotu kopīgo pieeju. IBM nodrošina resursu piešķiršanas un izmantošanas taisnīgumu, caurspīdīgumu un veicina ierobežoto publisko līdzekļu izmantošanas efektivitāti.

IBM lietderību un ilgtspēju nosaka šādi principi:

- radošums – kad klienti zina, ka var paši lemt par savu IB izlietojumu, viņi var attīstīt radošus risinājumus, kā pieejamo IB integrēt ar pašu līdzekļiem, kā arī racionāli izmantot publiskos (valsts un pašvaldības) līdzekļus;
- atbildība – klients var efektīvi kontrolēt viņam piešķirto IB izvīrīto mērķu sasniegšanai. IB ir atbalsta veids, kas nodrošina personas lielāku iesaistīšanos un līdz ar to arī lielāku atbildību par piešķirto līdzekļu racionālu izmantošanu;
- ilgtspēja – kopēja sadarbība un atbildīga rīcība pret ikvienu IB saņēmēju visdažādākajos kontekstos, kas nodrošina elastīgu pieeju, iesaistot IB saņemšanas procesā visus interesentus

---

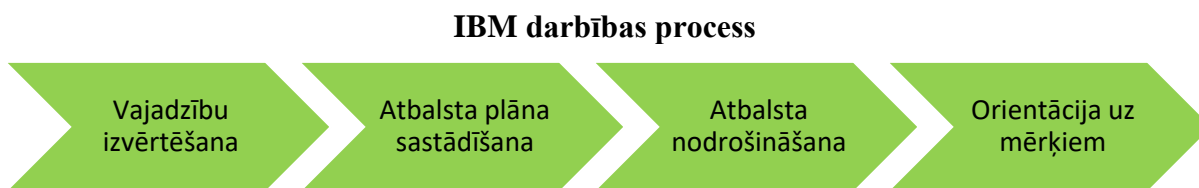
¹⁰⁵ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums 58.lpp. (7.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

– SBS pakalpojumu saņēmējus, pakalpojumu sniedzējus, politikas veidotājus un sabiedrību kopumā.

IB modeļa darbības pamatā ir (skatīt 1.attēlu):

- vajadzību izvērtēšana;
- atbalsta plāna sastādīšana;
- SBS pakalpojumu nodrošināšana;
- orientācija uz mērķu sasniegšanu - rezultātu pārskatīšana veicot atkārtotu izvērtēšanu un atbalsta plāna sastādīšanu.

3.attēls

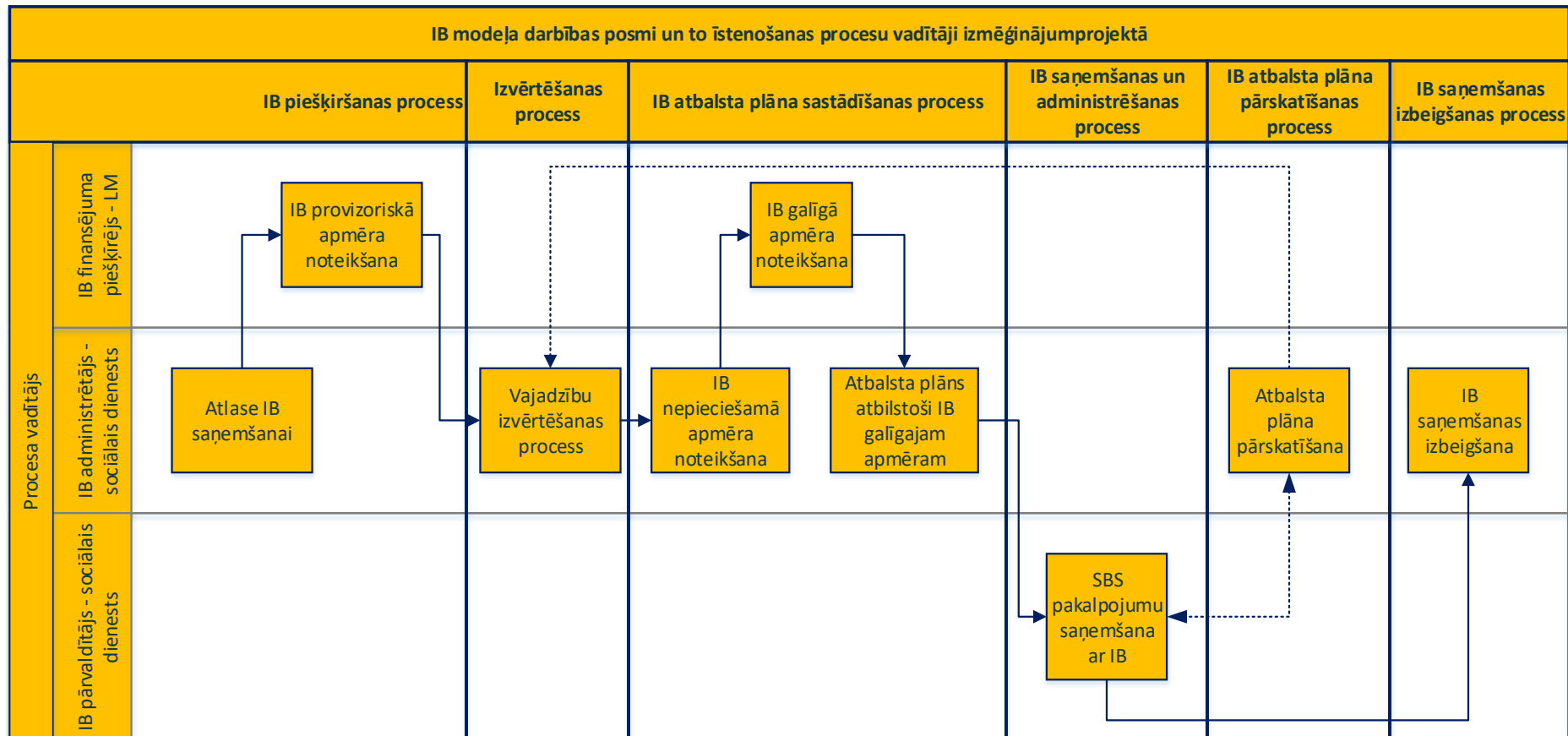
Iepazīstoties ar dažādu valstu pieredzi, projekta ietvaros ir izveidots IBM, kur iekļauts sekojošais:

- IB aprēķina personai, kurai ir noteiktas tiesības saņemt atbalstu, aprēķinot IB apmēru saskaņā ar atbalsta plānā noteiktajiem SBS pakalpojumiem.
- IBM tiek noteikts izdevumu ierobežojums, nosakot IB nepieciešamo apmēru, kas ir arī maksimālais apmērs.
- Sadarbojoties personai un izmēģinājumu projekta darbiniekam, personai tiek identificētas vajadzības, kas maksimāli nodrošinās mērķu sasniegšanu un vajadzību apmierināšanu, pamatojoties uz nospraustajiem mērķiem un identificētajām vajadzībām tiek izstrādāts atbalsta plāns 12 mēnešiem, ņemot vērā pieejamo finansējumu.
- Atbalsta plānu apstiprina izmēģinājumu projekta darbinieks un persona.

IBM metodikas veidojošie pamatprincipi:

- (1) Persona brīvprātīgi piedalās IB saņemšanas un SBS pakalpojumu nodrošināšanas procesā.
- (2) IB pamatā ir personas vajadzības un personīgie mērķi.
- (3) IB procesā aktīvi piedalās pati persona.
- (4) IB apmēru nosaka katrai personai individuāli.
- (5) IB tiek iekļauti SBS pakalpojumi atbilstoši veiktajam personas vajadzību izvērtējumam, sadarbojoties un iesaistot pašu personu.
- (6) Persona var izvēlēties un iesniegumā norādīt vēlamo pakalpojumu sniedzēju.
- (7) SBS pakalpojumi IB tiek nodrošināti pieejamā finansējuma ietvaros.
- (8) IB piešķiršana un lietošana ir elastīga un mainīga, pielāgojoties personas mainīgajām vajadzībām un vēlmēm.

- (9) Pēc noteikta laika perioda vai nepieciešamības personas noteiktais IB var tikt pārskatīts, mainot SBS pakalpojumu veidu, apjomu un pakalpojuma sniedzēju, atbilstoši SBS pakalpojumu saņemšanas laikā sasniegtajiem rezultātiem.
- (10) IB aptver dažādus finanšu avotus un atbalsta veidus, lai varētu apmierināt ļoti īpašas vajadzības un vēlmes.
- (11) IB nodrošināšanas procesā tiek ievērota individuāla pieeja, izvērtējot personas vajadzības.
- IBM metodika nosaka IB piešķiršanas, saņemšanas, finansēšanas un administrēšanas kārtību (skatīt 4.attēlu).

1. IBM definīcija, mērķis un uzdevumi

IB modelis ir Labklājības ministrijas Projekta ietvaros izstrādātā IB finansēšanas sistēma, kas aprobežama izmēģinājumu projektā. IB ir individualizēti plānots atbalsts, SBS pakalpojumu saņemšanai pilngadīgām personām ar GRT, lai palīdzētu personai tikt galā ar problēmām, kas saistītas ar garīgās veselības traucējumiem, un dzīves kvalitātes nodrošināšanai, kamēr tā dzīvo sabiedrībā.

IB ir naudas summa euro, kas noteikta SBS pakalpojumu saņemšanai, ar mērķi, novērst pilngadīgas personas ar GRT problēmu un situācijas pasliktināšanos, uzlabot personas sociālās un personīgās funkcionēšanas spējas un veicināt individuālo attīstību, kā arī pilnveidot personas individuālās dzīves iespējas.

IB tiek piešķirts individuāli, nosakot personai nepieciešamo SBS pakalpojumu apjomu, novērtējot SBS pakalpojumu kopējās izmaksas un to saņemšanas iespējas noteiktā laika periodā. IB var tik finansēts no viena vai vairākiem finanšu avotiem.

IB modeļa mērķi:

- piedāvāt personai lielākas pašnoteikšanās iespējas (cilvēkiem ar invaliditāti vienādas pašnoteikšanas iespējas) un plānot atbalstu, ņemot vērā katras personas individuālās vajadzības, tādējādi nodrošinot katrai personai iespējami efektīvāko atbalstu funkcionālo traucējumu un to radīto seku novēršanai vai mazināšanai, un veicinātu vienlīdzīgu iespēju izmantošanu ar citiem sabiedrības locekļiem;
- palielināt publiskā finansējuma izmantošanas efektivitāti un lietderību.

Atbalsta plāns – pilngadīgas personas ar GRT vajadzību izvērtēšanas rezultātā, sadarbojoties vajadzību izvērtētājam un personai, atbalsta plāns sastādīts ilgtermiņa un īstermiņa mērķiem, kas ietver SBS pakalpojumus un šo SBS pakalpojumu izmaksas, kuras tiek periodiski pārskatītas.

IB modeļa uzdevumi:

- nodrošināt personas, kura atbilst izvirzītajiem kritērijiem, vajadzību izvērtēšanu un individuālā atbalsta plāna sagatavošanu, sadarbojoties un iesaistot personu atbalsta plāna sagatavošanas procesā;
- praktiski nodrošināt, ka persona piedalās lēmumu pieņemšanas procesā par atbalsta plāna mērķiem, to sasniegšanai nepieciešamajiem SBS pakalpojumiem un pakalpojumu sniedzējiem;
- aprēķināt IB nepieciešamo apmēru pārskata periodam personai, kas atbalsta plāna sastādīšanas procesā tiek precizēts, ņemot vērā pieejamā finansējuma apmēru;
- nodrošināt personai visaptverošu informāciju par IBM, tā ietvaros pieejamiem SBS pakalpojumiem un to izmaksām; sniegt nepieciešamo informāciju lēmuma pieņemšanai, bet neietekmēt lēmuma pieņemšanas procesu;
- nodrošināt atbalstu SBS pakalpojumu saņemšanai (informācija utt.);
- pēc noteikta laika perioda vai nepieciešamības personai sastādītais atbalsta plāns var tikt pārskatīts, mainot SBS pakalpojumu veidu, apjomu un pakalpojuma sniedzēju, atbilstoši SBS pakalpojumu saņemšanas laikā sasniegtajiem rezultātiem;
- uzraudzīt piešķirtā IB izlietošanu un tā atbilstību sākotnēji apstiprinātajam atbalsta plānam.

2. IB mērķa grupa, tās atlasē kritēriji un IB piešķiršanas kārtība

Personas dalībai izmēģinājumu projektā tiek atlasītas, ievērojot sekojošu atlasē kārtību un šādas atlasē kritērijus (skatīt 5.attēlu):

1.posms – pieteikšanās dalībai izmēģinājumu projektā

1.posma atlasē kritēriji:

- 1.kritērijs – personai VDEĀVK ir noteikusi smagu vai ļoti smagu invaliditāti (I vai II invaliditātes grupa) un personai ir GRT, kas DI projekta ietvaros vai no 2014. gada ir izgājušas no valsts ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijas uz dzīvi sabiedrībā un personas, kas dzīvo sabiedrībā un kuras potenciāli var nonākt valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.
- 2.kritērijs – personai ir pilni 18 gadi;
- 3.kritērijs – persona ir deklarēta konkrētajā pašvaldībā.

Pašvaldības Sociālais dienests uzaicina personas pieteikties dalībai izmēģinājumu projektā, informējot viņus par atlasē kritērijiem un iesniegumu iesniegšanas termiņu. Pēc tam personas raksta iesniegumu par vēlmi piedalīties izmēģinājumu projektā (skatīt 4.pielikumu). Iesniegums sastāv no divām daļām. Pirmo daļu aizpilda persona, kurā norāda:

- vārdu, uzvārdu;
- personas kodu/identifikācijas Nr.;
- deklarēto dzīves vietas adresi;
- dzimšanas datumu;
- vai ir bērni.

Otro daļu, lai mazinātu administratīvo slogu personai, aizpilda IB administrētājs, pārbaudot datu bāzēs šādu informāciju:

- kādu invaliditātes grupu VDEĀVK ir noteikusi personai;
- datums, kad beidzas VDEĀVK noteiktā invaliditāte;
- vai persona laika periodā no 2014. gada ir izgājusi no ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijas;
- cik personai ir bērnu (ja persona ir pozitīvi atbildējusi uz iesnieguma attiecīgo jautājumu);
- vai personai ir VDEĀVK atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem un datums, kad beidzas VDEĀVK noteiktā īpaša kopšana.

Sociālā dienesta darbinieks, saņemot iesniegumu, reģistrē to un uz iesnieguma norāda tā iesniegšanas datumu un laiku (stundas un minūtes), kā arī pārbauda, vai minētā persona atbilst 1.posma kritērijiem, vai iesniegumā atspoguļotā informācija ir pareiza un vai atbilst personas iesniegtajiem pamatojošajiem dokumentiem.

Gadījumā, ja VDEĀVK invaliditātes grupas apliecinātajos dokumentos nav norādīts, ka personai ir GRT, tad GRT esamību var pierādīt ar izziņu no psihiatra (ģimenes ārsta), kuru pieprasa persona pati un kurā ir norādīta vispārīga informācija par to, ka personai ir GRT.

Veicot personu atlasē, informācija par personu tiek apkopota un ņemta vērā uz izmēģinājumu projekta pirmā mēneša 1.datumu.

Ja persona atbilst 1.posma kritērijiem, tad izmēģinājumuprojekta darbinieks ievada informāciju 5.pielikumā un informāciju iesniedz Labklājības ministrijā, kas turpina personu atlasī izmēģinājumuprojektā pēc pārējiem kritērijiem.

Ja persona neatbilst 1.posma kritērijiem, tad izmēģinājumuprojekta darbinieks rakstiski informē personu par neatbilstību dalībai izmēģinājumuprojektā.

2.posms – personu atlase dalībai izmēģinājumuprojektā

Šajā posmā personu atlasī veic LM projekta īstenošanas komanda atbilstoši šādiem kritērijiem:

- 1.kritērijs - dalībai izmēģinājumuprojektā no katras pašvaldības tiek izvēlētas 10 personas;
- 2.kritērijs - tiek atlasītas 60 personas, kas DI projekta ietvaros vai no 2014. gada ir izgājušas no valsts ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijas uz dzīvi sabiedrībā un 40 personas, kas dzīvo sabiedrībā un kuras potenciāli var nonākt valsts ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

Veicot tālāko atlasī no katras grupas, kas ir noteiktas 2. kritērijā, personas tiek proporcionāli izvērtētas, atlasītas un sagrupētas sekojoši:

- pirmā grupa - personas, kam ir VDEĀVK atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem;
- otrā grupa - personas, kurām ir bērni;
- trešā grupa - pārējās personas, kuras ir pieteikušas dalību izmēģinājumuprojektā.

Gadījumā, ja kādā no iepriekšminētajām personu grupām (pirmā un otrā) nav pieteikušies pietiekošs skaits cilvēku, tad atlasā pārējās personas no trešās grupas.-.

Pēc veiktās personu atlasī, atbilstoši 2.posma kritērijiem, izmēģinājumuprojekta darbinieks ievada informāciju 5.pielikumā.

Veicot personu atlasī, informācija par personu tiek apkopota un ņemta vērā uz izmēģinājumuprojekta pirmā mēneša 1.datumu.

Ja vairākām personām, pēc 2.posma atlasī, ir līdzvērtīgs vērtējums, un nav iespējams pieņemt lēmumu par dalību izmēģinājumuprojektā, tad turpinās šo personu vērtēšana atbilstoši 3.posma kritērijiem.

3.posms – personu atlase pēc papildus kritērijiem

Ņemot vērā 2.posma vērtēšanas un atlasī rezultātus, tiek turpināta secīga personu atlasī atbilstoši 3.posma kritērijiem:

- 1.kritērijs – personas iesnieguma, dalībai izmēģinājumuprojektā, saņemšanas laiks (stundas un minūtes), un priekšroka tiek dota tām personām, kuru iesniegums sociālajā dienestā ir saņemts pirmais.

Personas tiek izvērtētas un atlasītas atbilstoši 3.posma 1.kritērijam.

Lai nodrošinātu maksimālu personu iesaisti izmēģinājumuprojektā, personas, kas netiek iekļautas izmēģinājumuprojektā, tiek informētas, ka gadījumā, ja kāda no personām atsakās piedalīties izmēģinājumuprojektā vai arī izmēģinājumuprojekta īstenošanas laikā atsakās no dalības tajā, tad viņiem tiek piedāvāta iespēja piedalīties izmēģinājumuprojektā.

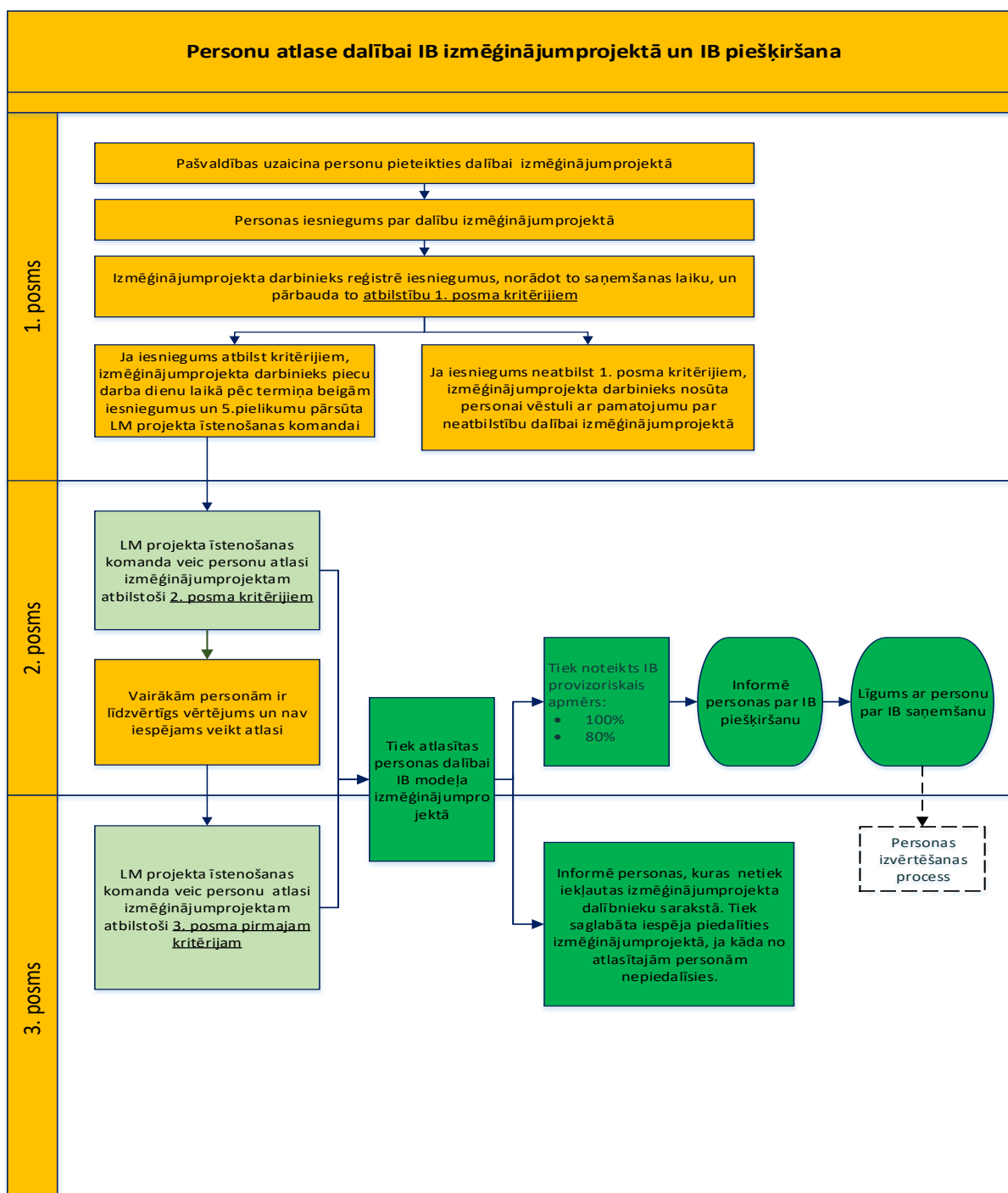
Atbilstoši veiktajai atlasī sociālais dienests informē:

- personas par dalību izmēģinājumuprojektā;

- LM projekta īstenošanas komandu par personām, kas piedalīsies izmēģinājumprojektā, iesniedzot 5.pielikumu un iesniegumus LM projekta īstenošanas komandai.

LM projekta īstenošanas komanda, saskaņā ar izstrādāto metodiku (skatīt 3.2.apakšpunktu), nosaka katrai personai IB provizorisko apmēru 12 mēnešiem un informē par to Sociālo dienestu, kas informē personas par IB provizoriskā apmēra lielumu.

5.attēls

Uzsākoties izmēģinājumprojektam, sociālais dienests noslēdz līgumu ar personu par dalību izmēģinājumprojektā. Pirms līguma slēgšanas izmēģinājumprojekta darbinieks Latvijas

Vēstneša Tiesu nolēmumu arhīvā¹⁰⁶ pārbauda vai personai nav ierobežota rīcībspēja un, ja ir, tad kādās jomās. Tas nepieciešamas, lai saprastu vai aizgādnim arī ir jāparaksta līgums.

Līgumu paraksta persona, vai gadījumos, kad personai noteikti rīcībspējas ierobežojumi¹⁰⁷, paraksta aizgādnis kopā ar personu vai aizgādnis personas vietā. Tomēr Līguma slēgšanas procesā primāri pēc iespējas izmēģinājumuprojekta darbinieks ņem vērā personas viedokli un vēlmes un, ja persona var un grib parakstīt līgumu, tad izmēģinājumuprojekta darbinieks nodrošina, ka persona arī paraksta to.

Pēc līguma noslēgšanas persona aizpilda dzīves kvalitātes novērtējuma anketu, pēc tam tiek uzsākts personas izvērtēšanas process.

Pēc atbalsta plāna sastādīšanas/parakstīšanas sociālais dienests informē plānošanas reģionus un LM projekta vadības komanda informē CFLA par personām, kas piedalīsies izmēģinājumuprojektā.

Izmēģinājumuprojekta uzsākšanas brīdī personai ir jābūt spēkā esošai invaliditātei (I vai II invaliditātes grupa). Persona var turpināt piedalīties izmēģinājumuprojektā arī tajā gadījumā, ja viņam izmēģinājumuprojekta laikā beidzas invaliditāte un atbilstoši noteikumiem par prognozējamās invaliditātes, invaliditātes un darbspēju zaudējuma noteikšanas kritērijiem, termiņiem un kārtību, tā netiek atkārtoti noteikta.

3. IBM finansēšanas un organizēšanas kārtība

3.1. IB apmēra aprēķina metode vienai personai

IBM izstrādes procesā katras personas datu apstrādei, atbalsta plāna izstrādei, aprēķinu veikšanai un IB apmēra noteikšanai ir izveidots individualizēts fails IBM matrica, pielietojot MS EXCEL datnes (skatīt 6.pielikumu).

IBM matrica sastāv no desmit daļām/ tabulām (skatīt 6.pielikumu):

- 6.1.tabula – Personas dati;
- 6.2.tabula – Atbalsta plāns/ I daļa - SBS pakalpojumu saraksts un SBS pakalpojumu saņemšanas intensitāte - līguma ar personu pielikums;
- 6.3.tabula – Atbalsta plāns/ II daļa – IB apmēra aprēķins SBS pakalpojumu nodrošināšanai;
- 6.4.tabula - Atbalsta plāns/ II daļa – IB apmēra aprēķins SBS pakalpojumu nodrošināšanai – līguma ar personu pielikums;
- 6.5.tabula – Atbalsta plāns/ III daļa – SBS pakalpojumu saņemšanas intensitātes apjoms - līguma ar personu pielikums;
- 6.6.tabula – IBM iekļauto SBS pakalpojumu saraksts;
- 6.7.tabula – Iesniegums;
- 6.8.tabula - Atbalsta plāna faktiskā izpilde;
- 6.9.tabula – IBM matricas tehniskā tabula.

IBM matricas 6.1.tabula “Personas dati” norāda detalizētu informāciju par personas datiem, tai skaitā, sensitīvajiem datiem.

¹⁰⁶Saite uz Latvijas Vēstneša Tiesu nolēmumu arhīvu - <https://www.vestnesis.lv/oficialie-pazinojumi/tiesu-nolemumi>.

¹⁰⁷ Piemēram, ierobežotas tiesības vērsties valsts un pašvaldību iestādēs.

IBM matricas 6.2.tabula “Atbalsta plāns/I daļa - SBS pakalpojumu saraksts un SBS pakalpojumu saņemšanas intensitāte” – balstoties uz veikto personas vajadzību izvērtējumu, nosaka kopīgus ilgtermiņa un īstermiņa mērķus, un, lai sasniegtu šos mērķus, sastāda SBS pakalpojumu sarakstu 12 mēnešu periodam, kurā norāda SBS pakalpojumus prioritārā secībā. Izmēģinājumprojekta darbinieks sadarbībā ar personu izvēlas tos SBS pakalpojumus, kas pēc viņu kopēja viedokļa dod vislielāko pievienoto vērtību un sekmē definēto mērķu sasniegšanu, kā arī norāda SBS pakalpojumu saņemšanas intensitāti. Šī tabula ir līguma ar personu pielikums, kuru paraksta izmēģinājumprojekta darbinieks un persona (nepieciešamības gadījumā arī aizgādājis).

IBM matricas 6.3.tabulā “Atbalsta plāns/II daļa – IB apmēra aprēķins SBS pakalpojumu nodrošināšanai” - balstoties uz 6.2.tabulā sastādīto SBS pakalpojumu sarakstu un 6.6.tabulā norādīto faktisko pakalpojumu sniedzēju un SBS pakalpojuma cenu, tiek aprēķināts IB nepieciešamais apmērs un saskaņā ar atbalsta plāna izveidošanas procesu IB kopējais apmērs, ņemot vērā dažādus finanšu avotus.

IBM matricas 6.4.tabulā “Atbalsta plāns/II daļa – IB apmēra aprēķins SBS pakalpojumu nodrošināšanai” – šī tabula veidojas automātiski no 6.3.tabulā veiktajiem aprēķiniem un ir līguma ar personu pielikums, kuru paraksta izmēģinājumprojekta darbinieks un persona (nepieciešamības gadījumā arī aizgādājis).

IBM matricas 6.5.tabulā “Atbalsta plāns/III daļa – SBS pakalpojumu saņemšanas intensitātes apjoms” - šajā tabulā tiek atspoguļots plānotais SBS pakalpojumu saņemšanas intensitātes apjoms (reižu skaits) 12 mēnešu periodam sadalījumā pa mēnešiem, uzsākot saņemt SBS pakalpojumus. Šī tabula ir līguma ar personu pielikums, kuru paraksta izmēģinājumprojekta darbinieks un persona (nepieciešamības gadījumā arī aizgādājis).

IBM matricas 6.6.tabulā “IBM iekļauto SBS pakalpojumu saraksts” norāda informāciju par SBS pakalpojumu faktiskajiem pakalpojuma sniedzējiem un faktisko SBS pakalpojuma cenu.

IBM matricas 6.7.tabulā “Iesniegums” - personas iesniegums, kurā tiek norādīti konkrēti pakalpojuma sniedzēji, kas sniegs SBS pakalpojumus personai saskaņā ar atbalsta plānu.

IBM matricas 6.8.tabula “Atbalsta plāna faktiskā izpilde” paredzēta, IB ietvaros piešķirtā SBS pakalpojuma intensitātes un finansējuma apguves uzraudzībai. Tabulā ir SBS pakalpojumu sadalījuma plāns gan intensitātes apjomam, gan finansējumam, informācija par faktiski saņemto SBS pakalpojumu apjomu un faktiski izlietoto finansējumu.

IBM matricas 6.9.tabulā “IBM matricas tehniskā tabula” – šī tabula paredzēta tehniskajam atbalstam 6.2. un 6.3. tabulu aprēķinu veikšanai.

Ar IBM matricu strādā un to aizpilda IB administrētājs - izmēģinājumprojekta darbinieks, detalizēta IBM matricas aizpildīšanas instrukcija pieejama 7.pielikumā.

3.2.IB minimālā un maksimālā apjoma noteikšana

IB provizoriskais apmērs – ir naudas summa euro, ko LM aprēķina un pārskata periodam nosaka personai 100% vai 80% no kopējā pārskata periodā pieejamā finansējuma, SBS pakalpojumu apmaksai.

IB nepieciešamais apmērs – ir maksimālā naudas summa euro, kas personai ir nepieciešama pārskata periodā un kas tiek aprēķināta, pamatojoties uz izvērtēšanas rezultātā atbalsta plānā noteiktajiem SBS pakalpojumiem un faktiskajām SBS pakalpojumu cenām.

IB galīgais apmērs – ņemot vērā personai noteikto IB provizoriskā un IB nepieciešamā apmēra proporciju, kā arī izmēģinājumu projektā pieejamos finanšu līdzekļus, LM noteiktais naudas summas apmērs euro, kas no izmēģinājumu projekta līdzekļiem ir pieejams personai SBS pakalpojumu saņemšanai konkrētajā pārskata periodā.

IB kopējais apmērs – ir naudas summa euro, ko persona var izlietot pārskata periodā, lai saņemtu atbalsta plānā noteiktos SBS pakalpojumus un kas nevar pārsniegt IB nepieciešamo apmēru.

Izstrādājot IBM ir izdalīti četri IB apmēra noteikšanas posmi:

- (1) posms - veicot personu atlasi dalībai izmēģinājumu projektā, atbilstoši noteiktajiem kritērijiem, tiek aprēķināts 12 mēnešu IB provizoriskais apmērs, kas veido 100% vai 80% no kopējā pārskata periodā pieejamā finansējuma SBS pakalpojumu apmaksai (aprēķinu skatīt 8.pielikumā).

IBM izstrādes laikā, tiekoties ar pakalpojumu sniedzējiem, sociālo dienestu speciālistiem un ekspertiem, kā arī DI projekta personu izvērtēšanas ekspertiem, tika noskaidrots, ka personām, kas iznākušas no ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijas, personām, kurām ir VDEĀVK atzinums par īpašās kopšanas nepieciešamību, un personām, kurām ir bērni, nepieciešams lielāks atbalsts.

Līdz ar to tika pieņemts, ka izmēģinājumu projektā tiek noteikts IB provizoriskais apmērs:

- personām, kuras kopš 2014. gada ir iznākušas no ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijām, personas, kurām ir VDEĀVK atzinums par īpašās kopšanas nepieciešamību, un personas, kurām ir bērni, IB apmērs tiek noteikts 100% no kopējā pārskata periodā pieejamā finansējuma SBS pakalpojumu apmaksai;
- pārējām personām IB apmērs tiek noteikts 80% no kopējā pārskata periodā pieejamā finansējuma SBS pakalpojumu apmaksai.

IB provizorisko apmēru aprēķina LM projekta īstenošanas komanda 12 mēnešu pārskata periodam. Līdz ar to izmēģinājumu projektā IB provizoriskais apmērs tiek aprēķināts vienu reizi, uzsākot izmēģinājumu projektu.

- (2) posms – aizpildot IBM matricu un izstrādājot atbalsta plānu (skatīt 6.3.pielikumu), atbilstoši izvērtēšanas rezultātā noteiktajam SBS pakalpojumu sarakstam, faktiskajām SBS pakalpojumu cenām, tiek aprēķināts 12 mēnešu IB nepieciešamais (maksimālais) apmērs. Gadījumā, ja IB nepieciešamais apmērs ir mazāks vai vienāds ar IB provizorisko apmēru, tad šis ir arī IB galīgais (kopējais) apmērs.

IB nepieciešamo apmēru aprēķina izmēģinājumu projekta darbinieks sadarbībā ar personu.

- (3) posms – ja 2.posmā rodas finanšu līdzekļu atlikums, tad finanšu līdzekļu atlikums tiek pārdalīts starp personām, kuriem 2.posmā IB nepieciešamais apmērs ir lielāks par IB provizorisko apmēru un aprēķināts 12 mēnešu IB galīgais apmērs (aprēķinu skatīt 9.pielikumā).

Lai ievērotu taisnīguma, vienlīdzības un caurspīdīguma principus, finanšu līdzekļu atlikums tiek vienlīdzīgi sadalīts starp personām, kurām IB nepieciešamais apmērs ir lielāks par IB provizorisko apmēru, ievērojot šādu finansējuma pārdales principu - tām personām, kurām ir lielāks IB nepieciešamais apmērs, tām arī proporcionāli pārdala lielāku finansējumu.

IB galīgo apmēru aprēķina LM projekta īstenošanas komanda.

- (4) posms – tiek aprēķināts IB kopējais apmērs, ņemot vērā personai piešķirto IB galīgo apmēru (izmēģinājumu projekta finansējums), valsts un pašvaldību finansējumu un citu

finansējumu, piemēram, personas, lai maksimāli nodrošinātu personas atbalsta plānā iekļauto SBS pakalpojumu saņemšanu (skatīt 6.3.pielikumu).

IB kopējo apmēru aprēķina izmēģinājumuprojekta darbinieks sadarbībā ar personu.

IBM nodrošināšanai nepieciešamā kopējā finansējuma aprēķins tiks noteikts pēc izmēģinājumuprojekta beigām, ņemot vērā izmēģinājumuprojekta rezultātus, precizēto IBM un pieejamos statistikas datus.

3.3.IB finansēšanas avoti, dažādu IBM finansēšanas variantu apraksts

IBM izstrādes procesā konsultējoties ar sociālo dienestu speciālistiem, pakalpojumu sniedzējiem, dažādiem ekspertiem, kā arī ņemot vērā Pētījuma rezultātus, tika konstatēts, ka SBS pakalpojumi tiek finansēti:

- no pašvaldības budžeta;
- no valsts budžeta;
- no dažādu projektu, ko īsteno NVO, līdzekļiem;
- no DI projekta līdzekļiem;
- no ziedojumiem;
- no pašas personas līdzekļiem.

IBM izstrādes procesā tika apzināti un ņemti vērā gan valsts, gan pašvaldību šobrīd finansētie SBS pakalpojumi un pabalsti SBS pakalpojumu un transporta pakalpojumu apmaksai (skatīt 5.tabulu).

Līdz ar to IBM izstrādes procesā tika piedāvāti un analizēti trīs dažādi izmēģinājumuprojekta IB finansēšanas varianti, kuriem aprakstīti iespējamie IBM finanšu avoti, noteikti šo variantu priekšrocības un trūkumi, lai izvēlētos labāko variantu izmēģinājumuprojekta īstenošanā.

Lai uzskatāmāk varētu izskaidrot katra IB finansēšanas varianta būtību, ir izveidots piemērs, ar kura palīdzību ir raksturoti IB finansēšanas varianti (skatīt 10.pielikumu).

Piemērā noteiktie rādītāji:

- IB galīgais apmērs 800 euro (izmēģinājumuprojekta finansējums);
- IB nepieciešamajam apmēram ir noteikti trīs varianti - 500 euro, 1370 euro vai 2000 eur;
- rādītājam – persona pirms izmēģinājumuprojekta saņem SBS pakalpojumus vai pabalstus, noteikti divi varianti - persona pirms dalības izmēģinājumuprojektā saņem SBS pakalpojumus un pabalstus 900 euro apmērā vai nesaņem SBS pakalpojumus un pabalstus.

Turpmāk analizētas katra finansēšanas varianta priekšrocības un trūkumi atbalsta plānu īstenošanai ņemot vērā iepriekšminētos rādītājus.

1.variants – IB finansēšanai primāri tiek izmatots izmēģinājumuprojekta finansējums un sekundāri publiskais finansējums pabalstiem un citi finansējumi – (skatīt 6.tabulu) SBS pakalpojumi tiek segti tikai no IB, nepārsniedzot IB galīgo apmēru, kā arī, aprēķinot IB kopējo apmēru, tiek ņemti vērā pašvaldības pabalsti SBS pakalpojumu nodrošināšanai un valsts un pašvaldības pabalsti transporta pakalpojumu nodrošināšanai, ja tādi ir, un citi finanšu avoti, piemēram, pašas personas finansējums. Veicot šī varianta analīzi 10.pielikumā dotajā piemērā, tiek secināts, ka:

- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai IB nepieciešamais apmērs atbalsta plānā ir noteikts, piemēram, 1370 euro mēnesī (10.pielikuma 1.1.piemērs) vai lielāks –2000 euro mēnesī (10.pielikuma 1.3.piemērs). Abos piemēros IB nepieciešamais apmērs pārsniedz noteikto IB galīgo apmēru 800 euro, kā arī SBS pakalpojumu un pabalstu apjomu (900 euro), ko persona jau šobrīd saņem. Līdz ar to šajā variantā personai pieejamais IB kopīgais apmērs SBS pakalpojumu saņemšanai būs 800 euro. Šādā gadījumā faktiski pasliktināsies personas situācija, jo, samazinoties finansējumam, samazināsies personai pieejamo SBS pakalpojumu apjoms;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais un atbalsta plānā noteiktais SBS pakalpojumu apjoms 1370 euro mēnesī (10.pielikuma 1.2.piemērs) pārsniedz IB provizorisko apmēru 800 euro, un persona izmēģinājumuprojekta uzsākšanas brīdī nesaņem nekādus SBS pakalpojumus, tad personai turpmāk tiks nodrošināti SBS pakalpojumi IB provizoriskā apmēra līmenī, tas ir , 800 euro. Šādā gadījumā personas situācija uzlabosies, tomēr netiks pilnībā apmierinātas atbalsta plānā norādītās personas vajadzības;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms ir 500 euro mēnesī (10.pielikuma 1.4.piemērs), bet persona līdz dalībai izmēģinājumuprojektā ir saņēmusi SBS pakalpojumus 900 euro apmērā, tad personai turpmāk tiek nodrošināti SBS pakalpojumi 500 euro apmērā, samazinot līdz izmēģinājumuprojekta uzsākšanai nodrošināto SBS pakalpojumu klāstu. Šāda situācija faktiski liecinātu, ka ir uzlabojusies personas dzīves kvalitāte un SBS pakalpojumi ir nepieciešami mazākā apmērā.

6.tabula

1. varianta priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības	Trūkumi
Ir iespēja novirzīt finansējumu lielākam SBS pakalpojumu saņēmēju lokam - izmēģinājumuprojekta laikā pašvaldības var sniegt lielāku atbalstu SBS pakalpojumu saņēmējiem vai paplašināt to loku ņemot vērā finanšu ekonomiju, kas rodas, izmēģinājumuprojekta dalībniekiem piešķirtos valsts un pašvaldību SBS pakalpojumus finansējot tikai no IBM.	Pastāv liels risks, ka vajadzību izvērtējuma rezultātā noteikto SBS pakalpojumu apjoms pārsniegs IB galīgo apmēru, tiek ierobežota visu nepieciešamo SBS pakalpojumu saņemšana, kas samazinās arī IBM ietekmes rezultāta. Līdz ar to, izmēģinājumuprojekta gala novērtējumā nav iespējams sniegt objektīvu novērtējumu IBM ietekmei atbalsta plānā noteikto mērķu sasniegšanā, jo SBS pakalpojumi netiek nodrošināti nepieciešamajā apmērā.
Tiek veicināta SBS pakalpojumu attīstība, jo gadījumos, kad pašvaldība piešķirs pabalstu SBS pakalpojuma nodrošināšanai, tiek minimizēts risks, ka pabalsts netiek izmantots SBS pakalpojumu saņemšanai. ¹⁰⁸	Pastāv liels risks, ka vajadzību izvērtējuma rezultātā atbalsta plānā noteikto SBS pakalpojumu apjoms pārsniegs IB galīgo apmēru, kā arī personai līdz šim saņemto SBS pakalpojumu apjomu. Faktiski tiek

¹⁰⁸ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums 56.lpp. (2.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

Priekšrocības	Trūkumi
	pasliktināta personas situācija, liedzot saņemt SBS pakalpojumus līdzšinējā apmērā. Veidojas situācija, kas var pasliktināt personas stāvokli un nav atbilstoša personas vislabākajām interesēm.
	Salīdzinot personas IB ietvaros saņemto atbalsta apmēru ar līdzšinējo atbalsta apmēru, pastāv liels risks, ka IB ietvaros atbalsta apmērs samazināsies.

2.variants - IB finansēšanai primāri tiek izmatots izmēģinājumu projekta finansējums un sekundāri dažādi finanšu avoti (publiskais finansējums SBS pakalpojumiem un pabalstiem un citi finansējumi) – (skatīt 7.tabulu) IB galīgais apmērs tiek novirzīts atbalsta plānā iekļauto SBS pakalpojumu apmaksai un, ja nepieciešams, trūkstošais finansējums tiek piesaistīts no valsts vai pašvaldības finanšu avotiem tiem SBS pakalpojumiem, kuri jau tiek saņemti, kā arī tiek ņemti vērā pašvaldības pabalsti SBS pakalpojumu apmaksai un valsts un pašvaldības pabalsti transporta pakalpojumu nodrošināšanai, ja tādi ir, un citi finanšu avoti, piemēram, personas pašas finansējums. Veicot šī varianta analīzi 10.pielikumā dotajā piemērā, tiek secināts, ka:

- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir noteikts, piemēram, 1370 euro (10.pielikuma 2.1.piemērs), tas ir, pārsniedz IB galīgo apmēru 800 euro, tad personas atbalsta plāna īstenošanas kopējo finansējumu 1370 euro veidos IB galīgais apmērs 800 euro, un trūkstošais finansējums 570 euro tiek piesaistīts no valsts vai pašvaldības finansējuma tiem SBS pakalpojumiem, kurus persona saņēma pirms dalības izmēģinājumu projektā un kuri ir iekļauti atbalsta plānā. Šādā gadījumā tiek pilnībā apmierinātas atbalsta plānā norādītās personas vajadzības;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir noteikts 2000 euro (10.pielikuma 2.3.piemērs) un persona līdz dalībai izmēģinājumu projektā būs saņēmusi SBS pakalpojumus un pabalstus 900 apmērā euro, tad personas atbalsta plāna īstenošanas kopējo finansējumu veidos IB galīgais apmērs 800 euro un finansējums 900 euro tiek piesaistīts no valsts vai pašvaldības finansējuma tiem SBS pakalpojumiem, kurus persona saņēma pirms dalības izmēģinājumu projektā un kuri ir iekļauti atbalsta plānā. Līdz ar to, personai pieejamais kopējais finansējums būs 1700 euro. Šādā gadījumā personas situācija uzlabosies, tomēr netiek pilnībā apmierinātas atbalsta plānā norādītās personas vajadzības;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir noteikts 1370 euro (10.pielikuma 2.2.piemērs) un persona līdz dalībai izmēģinājumu projektā nav saņēmusi SBS pakalpojumus un pabalstus, tad personas kopējais pieejamais finansējums būs IB galīgais apmērs 800 euro. Šādā gadījumā personas situācija uzlabosies, tomēr netiek pilnībā apmierinātas atbalsta plānā norādītās personas vajadzības;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir norādīts 500 euro (10.pielikuma 2.4.piemērs), bet

persona līdz dalībai izmēģinājumu projektā ir saņēmusi SBS pakalpojumus un pabalstus 900 euro apmērā, tad personai turpmāk tiek nodrošināti SBS pakalpojumi 500 euro apmērā, samazinot līdz izmēģinājumu projekta uzsākšanai nodrošināto SBS pakalpojumu apjomu. Šāda situācija faktiski liecinātu, ka ir uzlabojies personas dzīves kvalitāte un SBS pakalpojumi ir nepieciešami mazākā apmērā.

IB modeļa finansēšanas varianti izmēģinājumprojektā

Varianti	Primārais finansējuma avots	Sekundārais finansējuma avots, gadījumā, ja primārais nav pietiekošs		Kopējais finansējums
1	IB galīgais apmērs (projekta finansējums)	+	Valsts un pašvaldību pabalsti	IB kopējais apmērs Kopējais finansējums ≤ IB nepieciešamais apmērs (Atbalsta plānā noteiktais atbilstoši izvērtēšanas rezultātiem)
2	IB galīgais apmērs (projekta finansējums)	+	Valsts un pašvaldību pabalsti + Valsts un pašvaldību nodrošinātie/finansētie pakalpojumi	
3	Valsts un pašvaldību nodrošinātie/finansētie pakalpojumi* + Valsts un pašvaldību pabalsti*	+	IB galīgais apmērs (projekta finansējums)	
				+ Citi finanšu avoti
				=

2. varianta priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības	Trūkumi
Persona saņem SBS pakalpojumus lielākā apmērā, kas ir pietuvināts IB nepieciešamajam apmēram, tas ir, tiek apmierinātas lielākā apjomā personas vajadzības.	Sarežģītāks SBS pakalpojumu saņemšanas un administrēšanas process, jo atbalsta plānā var tikt iekļauti SBS pakalpojumi, kas tiek finansēti ne tikai no izmēģinājumu projekta finansējuma, bet arī no valsts un pašvaldības finansējuma, pašas personas finansējums.
Valsts un pašvaldību finanšu līdzekļu ekonomija, tajā gadījumā, kad, izvērtēšanas rezultātā, atbalsta plānā tiek noteikts SBS pakalpojumu apjoms par mazāku finansējumu, atbilstoši reālajām personas vajadzībām.	Pastāv risks, ka vajadzību izvērtējuma rezultātā atbalsta plānā noteikto SBS pakalpojumu apjoms pārsniegs IB galīgo apmēru un SBS pakalpojumu un pabalstu apmēru, ko persona jau saņēma pirms izmēģinājumu projekta, līdz ar to pilnībā netiks apmierinātas personas atbalsta plānā noteiktās vajadzības.
Personai tiek nodrošināti nepieciešamie SBS pakalpojumi iespējami optimālākajā apmērā, kas vienlaikus ļauj maksimāli novērtēt IBM ietekmi uz personas vajadzību apmierināšanu un rezultātu sasniegšanu.	
Realizējot šādu finansējuma modeli, var iegūt objektīvus faktiskos rezultātus par dažādiem IBM finansēšanas avotiem, nosakot vidēji nepieciešamā IB apjomu kopumā, kā arī secināt, kāds var būt maksimāli saņemtais IB atbalsts izvērtēto vajadzību nodrošināšanai.	
Tiek veicināta SBS pakalpojumu attīstība, jo gadījumos, kad pašvaldība piešķirs pabalstu SBS pakalpojuma nodrošināšanai, tiek minimizēts risks, ka pabalsts netiek izmantots SBS pakalpojumu saņemšanai. ¹⁰⁹	

3.variants - IB finansēšanai primāri tiek izmatots publiskais finansējums pakalpojumiem un pabalstiem, un tikai pēc tam (sekundāri), ja tas ir nepieciešams, tiek izmantots izmēģinājumu projekta finansējums un citi finansējumi – (skatīt 8.tabulu) vispirms SBS pakalpojumi tiek apmaksāti no jau esošajiem valsts vai pašvaldības finanšu avotiem, bet no izmēģinājumu projekta līdzekļiem (IB galīgā apmēra) tiek maksāts trūkstošais apjoms, kā arī tiek

¹⁰⁹ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums 56.lpp. (2.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

nemti vērā pašvaldības pabalsti SBS pakalpojumu apmaksai un valsts un pašvaldības pabalsti transporta pakalpojumu nodrošināšanai, ja tādi ir, un citi finanšu avoti, piemēram, personas pašas finansējums. Veicot šī varianta analīzi 10.pielikumā dotajā piemērā, tiek secināts, ka:

- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir noteikts, piemēram, 1370 euro (10.pielikuma 3.1.piemērs), tas ir, pārsniedz IB galīgo apmēru 800 euro, kā arī SBS pakalpojumu apjomu, ko persona jau saņem šobrīd 900 euro, tad personas kopējais finansējums tiek noteikts 1370 euro, ko veidos esošais valsts un pašvaldības finansējumu 900 euro apmērā, un no IB galīgā apmēra 800 euro tiek piešķirti trūkstošie 470 euro. Šādā gadījumā tiek pilnībā apmierinātas atbalsta plānā norādītās personas vajadzības;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir noteikts, piemēram, 2000 (10.pielikuma 3.3.piemērs) euro, tas ir, pārsniedz IB galīgo apmēru 800 euro un SBS pakalpojumu apjomu, ko persona jau šobrīd saņem 900 euro, tad personai kopējais pieejamais finansējums tiek noteikts 1700 euro, ko veidos esošais valsts un pašvaldības finansējums 900 euro apmērā un IB galīgā apmēra finansējums 800 euro. Šādā gadījumā personas situācija uzlabosies, tomēr netiek pilnībā apmierinātas atbalsta plānā norādītās personas vajadzības;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir noteikts 1370 euro (10.pielikuma 3.2.piemērs) un pārsniedz IB galīgo apmēru 800 euro, bet persona izmēģinājumu projekta uzsākšanas brīdī nesaņem nekādus SBS pakalpojumus un pabalstus, personai turpmāk tiek nodrošināti SBS pakalpojumi IB galīgā apmēra līmenī, tas ir, 800 euro no izmēģinājumu projekta finanšu līdzekļiem. Šādā gadījumā personas situācija uzlabosies, tomēr netiek pilnībā apmierinātas atbalsta plānā norādītās personas vajadzības;
- ja, izvērtējot personas vajadzības, tiek konstatēts, ka personai nepieciešamais SBS pakalpojumu apjoms atbalsta plānā ir noteikts 500 euro (10.pielikuma 3.4.piemērs) un persona līdz dalībai izmēģinājumu projektā ir saņēmis SBS pakalpojumus 900 euro apmērā, tad personai turpmāk tiek nodrošināti SBS pakalpojumi 500 euro apmērā no valsts vai pašvaldības budžeta, samazinot līdz izmēģinājumu projekta uzsākšanai nodrošināto SBS pakalpojumu apjomu. Šāda situācija faktiski liecinātu, ka ir uzlabojies personas dzīves kvalitāte un SBS pakalpojumi ir nepieciešami mazākā apmērā.

8.tabula

3.varianta priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības	Trūkumi
Līdzīgi kā 2.varianta finansējuma modelī, personai var nodrošināt nepieciešamos SBS pakalpojumus iespējami optimālākajā apmērā, kas vienlaikus ļauj maksimāli novērtēt IBM ietekmi uz personas dzīves kvalitāti.	Pastāv liels risks, ka atbalsta plāna īstenošanai nepieciešamais finansējums var tikt nodrošināts tikai no valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļiem, vai minimāli, piesaistot izmēģinājumu projekta finansējumu.
Tiek veicināta SBS pakalpojumu attīstība, jo gadījumos, kad pašvaldība piešķirs pabalstu SBS pakalpojuma nodrošināšanai, tiek minimizēts risks, ka	Sarežģītāks SBS pakalpojumu saņemšanas un administrēšanas process, jo atbalsta plānā var tikt iekļauti SBS pakalpojumi, kas tiek finansēti ne tikai no izmēģinājumu projekta finansējuma, bet arī no valsts un pašvaldības finansējuma.

Priekšrocības	Trūkumi
pabalsts netiek izmantots SBS pakalpojumu saņemšanai. ¹¹⁰	
	Pastāv liels risks, ka viena SBS pakalpojuma saņemšanai ir jāadministrē līdzekļi gan no izmēģinājumu projekta, gan valsts vai pašvaldības finansējuma, gan no citiem finanšu avotiem, piemēram, pašas persona finansējums.
	Pastāv risks, ka, vajadzību izvērtējuma rezultātā, atbalsta plānā noteikto SBS pakalpojumu apjoms pārsniegs IB galīgo apmēru un SBS pakalpojumu un pabalstu apmēru, ko persona jau saņēma pirms izmēģinājumu projekta, kopsummu, pilnībā netiks apmierinātas personas atbalsta plānā noteiktās vajadzības.

Izanalizējot visu trīs IB finansējuma variantu priekšrocības un trūkumus, priekšroka tiek dota 2.varianta finansēšanas modelim, kas tiks izmantots izmēģinājumu projektā, jo:

- (1) šajā modelī vispilnīgāk tiek apmierinātas personas individuālās vajadzības;
- (2) maksimāli no dažādiem avotiem finansējot atbalsta plānā noteiktos SBS pakalpojumus, būs iespējams pilnīgāk novērtēt faktiski IB nepieciešamo apmēru un tā ietekmi uz atbalsta plānā nosprausto mērķu sasniegšanā;
- (3) būs iegūti rezultāti par faktiski nepieciešamo IB finansējuma apjomu SBS pakalpojumu nodrošināšanai personām, iespēja noteikt vidējo IB nepieciešamo apmēru, kā arī maksimālo IB apmēru, kas ir būtiski, veidojot IBM galējo versiju pēc izmēģinājumu projekta.

Pēc izmēģinājumu projekta, veicot rezultātu izvērtēšanu, pabalsti un no citiem avotiem finansētie pakalpojumi tiks ņemti vērā, taču tie netiks iekļauti atbalsta plānos izmēģinājumu projekta laikā, izņemot gadījumus, kad valsts, pašvaldības vai cits finansējums tiks piesaistīts tieši atbalsta plānā iekļautā pakalpojuma apmaksai.

Izmēģinājumu projekta laikā divos gadījumos SBS pakalpojumi netiek apmaksāti no izmēģinājumu projekta finanšu līdzekļiem:

- asistenta pakalpojums pašvaldībās (valsts apmaksātais), sakarā ar sarežģīto SBS pakalpojuma administrēšanas procesu;
- SBS pakalpojumus, kuru sniegšanu nodrošina pašvaldība no saviem līdzekļiem, ja pakalpojumam nav definēta cena un šāds pakalpojums netiek apmaksāts DI ietvaros izmantojot vienas vienības izmaksu metodiku.

¹¹⁰ Pētījuma "Gala ziņojums "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze"" I sējums 56.lpp. (2.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

Gadījumos, kad pakalpojumam nav definēta cena, bet līdz šim tas tika apmaksāts DI atbilstoši vienas vienības izmaksām, apmaksu veic atbilstoši vienas vienības izmaksām.

Izmēģinājumu projekta laikā divos gadījumos SBS pakalpojumi netiek apmaksāti no izmēģinājumu projekta finanšu līdzekļiem:

- asistenta pakalpojums pašvaldībā (valsts apmaksātais), sakarā ar sarežģīto SBS pakalpojuma administrēšanas procesu;
- SBS pakalpojumus, kuru sniegšanu nodrošina pašvaldība no saviem līdzekļiem, ja pakalpojuma sniedzējs ir sociālā dienesta darbinieks, piemēram, psihologs, un konkrētajam SBS pakalpojumam sociālais dienests nav noteicis cenu.

Pētījuma laikā tika novērota būtiska atšķirība SBS pakalpojumu nodrošinājumā pa reģioniem un atkarībā no pašvaldību lieluma. To ietekmē gan pakalpojumu sniedzēju trūkums, gan finansējuma trūkums, gan pašvaldības vadības politiskā griba¹¹¹.

Pēc izmēģinājumu projekta tiks izvērtētas iespējas minēto secinājumu ņemt vērā, veidojot IBM gala versiju, lai SBS pakalpojumu saņēmējiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas visā Latvijas teritorijā būtu vienlīdzīgas iespējas SBS pakalpojumu nodrošināšanā, jo pēc iedzīvotāju skaita mazās pašvaldības bieži vien ekonomisku apsvērumu dēļ nevar atļauties izveidot un sniegt SBS pakalpojumus.¹¹²

3.4. Personālas vajadzību izvērtēšana, atbalsta plāna izstrāde un IB apmēra noteikšana

3.4.1. Personālas vajadzību izvērtēšanas process

Personu vajadzību izvērtēšanās procesa izstrādē tiek ņemts vērā Pētījumā iekļautais ieteikums, ka SBS pakalpojumus nepieciešams plānot/sniegt pēctecīgi un atbilstoši personas funkcionēšanas traucējumiem, spējām, psihosomatiskajam un sociālās attīstības progresam, pamazām virzoties no tādiem SBS pakalpojumiem, kur nepieciešamais atbalsts ir lielāks uz tādiem SBS pakalpojumiem, kur personai ir augstāka patstāvīguma pakāpe un nepieciešamais atbalsts ir mazāks.¹¹³

Izmēģinājumu projekta darbinieks, uzsākot personas vajadzību izvērtēšanas procesu, saņem no Sociālā dienesta informāciju par personas aprūpes līmeņa izvērtēšanu (AIS vai cits izvērtēšanas instruments) un vērtē tajā esošo informāciju, lai iegūtu maksimāli plašāku un visaptverošāku priekšstatu par personas funkcionalitāti.

Veicot personu vajadzību izvērtēšanu, tiek ievēroti šādi principi:

- izvērtēšanas procesā iesaistītās puses koncentrējas uz personu kā individu;
- ļauj personai paust savu viedokli un vēlmes;
- ļauj personai formulēt savus mērķus un sasniedzamos rezultātus;
- ļauj personai piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā;
- pielāgo atbalstu personas vajadzībām;
- sadarbībā ar personu izstrādā uz rezultātu orientētu atbalsta plānu.

¹¹¹ Pētījuma "Gala ziņojums "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze"" I sējums 59.lpp. (10.ieteikums). Pieejams:

http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

¹¹² Turpat.

¹¹³ Turpat, 63.lpp. (22.ieteikums).

Izmēģinājumu projektā personu vajadzību izvērtēšanā tiek izmantotas uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodes¹¹⁴.

Uz personu vērstā domāšana un plānošana ir strukturētu metožu kopums, kas paredzētas personas vajadzību izvērtētājiem, lai palīdzētu nodrošināt dzīves kvalitāti no personas perspektīvas – lai plānotu kopā ar personu, nevis personas vietā. Šīs metodes var tikt izmantotas, lai palīdzētu personai domāt par to, kas šobrīd ir svarīgs personas dzīvē un ko persona vēlas sasniegt nākotnē. Plānojot tiek veidots personas atbalsta tīkls, ietverot visus cilvēkus, kas personas dzīvē ir nozīmīgi. Šī metode skata personu kā vienu veselumu un nefokusējas uz medicīnisko vai funkcionālo modeļi, kuri „izlabo to, kas ir “nepareizs”. Tas ir veids, kā atklāt, aprakstīt un nodrošināt tādu dzīvi, kādu vēlas persona, nevis personas ģimenes locekļi vai sociālo pakalpojumu sniedzēji”.¹¹⁵ IB modelī uz personu vērstā pieeja palīdz noskaidrot personas ilgtermiņa un īstermiņa mērķus, personai nepieciešamos SBS pakalpojumus un ar attiecīgo uz personu vērstās plānošanas metožu palīdzību kopā ar personu un viņas atbalsta loku tiek sagatavots individuālais atbalsta plāns.

Uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodes iedrošina cilvēkus pašiem pieņemt sev būtiskos lēmumus. Uz personu vērstās pieejas pamatā ir cieņpilna attieksme pret visiem iesaistītajiem spēlētājiem. Izmantojot uz personu vērsto pieeju, ir iespējams atklāt, izprast un skaidri aprakstīt personas unikālās raksturojošās iezīmes tā, lai personai būtu pozitīva kontrole pār savu dzīvi, lai persona justos novērtēta par tās ieguldījumu vietējā kopienā (pagātnē, pašreiz un turpmāk) un lai saņemtu nepieciešamo atbalstu no sava atbalsta tīkla.

Uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodes palīdz cilvēkiem pašiem izprast, kādu dzīvi viņi vēlas, noskaidrot, kāds atbalsts nepieciešams, lai sasniegtu to, ko viņi vēlas; palīdz noteikt atbalsta personāla lomu un nodrošināt, ka atbalsta sniedzēji palīdz personai sasniegt savus mērķus. Plānošana saved kopā cilvēkus, kas iesaistīti personas atbalstīšanā un parāda atbalsta sniedzējiem, kā viņi var palīdzēt personai sasniegt savus mērķus.

Uz personu vērstās plānošanas pamatelementi¹¹⁶ :

- persona ir centrā – tas nozīmē, ka persona pati izvēlas, kas būs iesaistīts/i plānošanā, un, ja iespējams, nosaka plānošanas sanāksmes vietu un laiku;
- personas izvēlētie tuvinieki un draugi ir partneri plānošanas procesā;
- atbalsta plāns parāda, kas personai ir svarīgi šobrīd un nākotnē un kāds atbalsts ir nepieciešams;
- atbalsta plāns palīdz personai veidot viņas vietu vietējā kopienā;
- atbalsta plāns rezultējas regulārā personas uzklaušā un turpmākās darbības noteikšanā saskaņā ar atbalsta plānā paredzēto. Atbalsta plānu īstenot nozīmē palīdzēt personai sasniegt dzīvē to, ko tā vēlas.

Izmēģinājumu projekta sākumā un beigās izmēģinājumu projekta darbinieki veic personu izvērtēšanu nosakot personas attiecīgo aprūpes līmeni, saskaņā ar Ministru kabineta 2019.gada

---

¹¹⁴ M.Smalla, H.Sandersones un B.Allena 2005. gada rokasgrāmata “Uz personu vērstā domāšana”, un B.Satlera un M.Smalla 2008. gada rokasgrāmata “Uz personu vērstā apraksta lietošanas pamācība” – abas rokasgrāmatas angļu valodā un latviešu valodā pieejamas RC ZELDA un tiek izsniegtas tikai tiem speciālistiem, kas izgājuši apmācības. Detalizētāk ar daļu no šīm metodēm var iepazīties “Rokasgrāmata atbalsta personas pakalpojuma sniedzējiem (neaprobētā versija)”. Pieejama: <http://zelda.org.lv/atbalsta-personas-pakalpojums>

¹¹⁵ I.Leimane-Veldmeijere, A.Mazapša, A.Pavlovska, S.Skirmante, Rokasgrāmata: Pirmie soļi atbalstītās lemtspējas ieviešanā Latvijā, Rīga: RC ZELDA, 2016. gada aprīlis, 3. lpp., http://zelda.org.lv/wp-content/uploads/ZELDA_LV.pdf

¹¹⁶ Apraksts sagatavots, balstoties uz RC ZELDA trenera Maikla Smalla (ASV) 2011. gadā vadītā apmācību kursa mācību materiāliem.

2. aprīļa noteikumiem Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu”¹¹⁷.

Izmēģinājumuprojekta sākumā izmēģinājumuprojekta darbinieki piedalās apmācībā par uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodēm, to pielietošanu, veicot personu vajadzību izvērtēšanu un atbalsta plāna sastādīšanu, kā arī par personas aprūpes līmeņa noteikšanu.

Izvērtēšanas process:

Izmēģinājumuprojekta darbinieks sadarbībā ar personu:

(1) vienojas par vajadzību izvērtēšanas procesa norisi, laiku un izvērtēšanas procesā papildus iesaistītajām pusēm.

Izvērtēšanas procesā papildus iesaistītās puses var būt dažādas – tas būs atkarīgs no tā, kādus cilvēkus persona pati norādīs kā uz sarunu aicināmos. Tas tiek noskaidrots ar uz personu vērstās plānošanas metodi “Attiecību karte”, kas palīdz uzsākt plānošanu un tuvāk iepazīt personu, kam tiks veidots atbalsta plāns.¹¹⁸ Attiecību karti izmēģinājumuprojekta darbinieks aizpilda kopā ar personu, lai saprastu, kuri cilvēki pašreiz atbalsta personu. Izmēģinājumuprojekta darbinieks izjautā personu par katru personas nosaukto cilvēku – tie varētu būt draugi, kaimiņi, ģimenes locekļi, kā arī tie, kuri nodrošina personai sociālos un medicīniskos pakalpojumus vai pat kopienas locekļi. Savukārt persona norāda, cik tuvu vai tālu šie cilvēki atrodas no apļa centra. Tuvāk tiek ierakstīti cilvēki, kam persona pēc pašas vērtējuma uzticas visvairāk. Analizējot iegūto informāciju, izmēģinājumuprojekta darbinieks uzzina, kurus cilvēkus kopā ar personu iesaistīt turpmākajā personas izvērtēšanas un atbalsta plānošanas procesā.¹¹⁹

(2) nosaka personas attiecīgo aprūpes līmeni, saskaņā ar Ministru kabineta 2019.gada 2. aprīļa noteikumiem Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanu”¹²⁰.

(3) veic personas vajadzību izvērtējumu.

Izmantojot uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodes, tiek izvērtētas personas vajadzības.¹²¹

Veicot personas vajadzību izvērtēšanu, IBM tiek izdalītas trīs atbalsta jomas, kurās personai, atbilstoši personas vajadzībām, tiks nodrošināts atbalsts:

- 1.atbalsta joma – dzīvošana, personas aprūpe un speciālistu atbalsts;
- 2.atbalsta joma – atbalsts nodarbinātībā, izglītības iegūšanā un prasmju apgūšanā;
- 3.atbalsta joma - brīvais laiks.

¹¹⁷ Skaidrojumu par aprūpes līmeņu noteikšanu skatīt: <http://www.lm.gov.lv/lv/15538-nozares-politika/socialie-pakalpojumi/noderiga-informacija/aprupes-limenu-noteikšanas-metodika>

¹¹⁸ Attiecību karte detalizētāk aprakstīta “Rokasgrāmatā Atbalsta personas pakalpojuma sniedzējiem (neaprobētā versija)” skat. 28.lpp. Pieejams: <http://zelda.org.lv/atbalsta-personas-pakalpojums>

¹¹⁹ Leimane-Veldmeijere I., Mazapša A., Pavlovska A., Skirmante S. Rokasgrāmata: Pirmie soļi atbalstītās lemtspējas ieviešanā Latvijā, Rīga: RC ZELDA, 2016. 53. lpp. Pieejams: http://zelda.org.lv/wp-content/uploads/ZELDA_LV_.pdf

¹²⁰ Skaidrojumu par aprūpes līmeņu noteikšanu skatīt: <http://www.lm.gov.lv/lv/15538-nozares-politika/socialie-pakalpojumi/noderiga-informacija/aprupes-limenu-noteikšanas-metodika>

¹²¹ Detalizētāk ar daļu no metodēm var iepazīties “Rokasgrāmatas Atbalsta personas pakalpojuma sniedzējiem (neaprobētā versija)” 51.-64.lpp. Pieejams: <http://zelda.org.lv/atbalsta-personas-pakalpojums>

Atbalsta jomas ir sakārtotas prioritārā secībā, tas nozīmē, ka augstākā prioritāte ir 1.atbalsta jomai utt.. Izmēģinājumu projekta darbinieks sagatavo personas SBS pakalpojumu sarakstu pa atbalsta jomām.

- (4) izvirza sasniedzamos mērķus un vienojas par atbalsta plānā iekļaujamajiem SBS pakalpojumiem prioritārā secībā.

Katrai atbalsta jomai, ja tas ir nepieciešams, ņemot vērā personas vajadzības, izvirza sasniedzamos mērķus, un, atbilstoši nospraustajiem mērķiem, izvēlas SBS pakalpojumus, ar kuriem var sasniegt šos mērķus. Atbalsta plānā SBS pakalpojumus iekļauj prioritārā secībā, ņemot vērā atbalsta jomas prioritāti, bet atbalsta plānā atbalsta jomas neizdala (6.2.pielikums). Piemēram, veicot personu vajadzību izvērtēšanu, tiek konstatēts, ka personai nepieciešams atbalsts 2. un 3.atbalsta jomā. Līdz ar to vispirms tiek noformulēti mērķi 2.atbalsta jomai un atbalsta plānā iekļauti SBS pakalpojumi, kas nepieciešami, lai sasniegtu nosprausto 2.atbalsta jomas mērķi. Pēc tam tas pats tiek izdarīts ar 3.atbalsta jomu. Var būt arī tā, ka ar vienu SBS pakalpojumu var sasniegt divu atbalsta jomu nospraustos mērķus.

Izvērtējot personas vajadzības, izmēģinājumu projekta darbinieks var atbalsta plānā iekļaut tos pakalpojumus, kura nepieciešamības izvērtēšana ir viņa kompetencē, piemēram, viņš konstatē, ka personai ir nepieciešams psiholoģisks atbalsts, izmēģinājumu projekta darbinieks var atbalsta plānā iekļaut psihologa (klīniskā psihologa) konsultācijas. Kā arī atbalsta plānā izmēģinājumu projekta darbinieks var iekļaut arī citus pakalpojumus, kas kalpo atbalsta plānā nosprausto mērķu sasniegšanai un kuru nepieciešamību ir apstiprinājis cits speciālists, piemēram, ģimenes ārsts, psihiatrs, psihologs u.c.

Līdz 2019.gada 30.novembrim projekta ietvaros tiek īstenots atbalsta personas pakalpojuma aprobācijas izmēģinājumu projekts un, lai novērstu dubultā finansējuma risku, tad IB modeļa aprobācijas izmēģinājumu projektā atbalsta personas pakalpojumu personas varēs saņemt no 2019.gada 1.decembra. Personas, kuras jau saņem atbalsta personas pakalpojumu atbalsta personas pakalpojuma aprobācijas izmēģinājumu projektā, turpina to saņemt šajā izmēģinājumu projektā līdz 2020.gada 31.oktobrim.

Izvērtēšanas procesā izmēģinājumu projekta darbinieks lūdz personu informēt par SBS pakalpojumiem, kurus saņem, iesniedzot izmēģinājumu projekta darbiniekam pamatojošos dokumentus (līgumus, lēmumus utt.) vai arī izmēģinājumu projekta darbinieks pieprasa no pakalpojuma sniedzējiem minēto informāciju.

- (5) visu iepriekšminēto informāciju izmēģinājumu projekta darbinieks savada IBM matricas (skatīt 6.pielikumu) 6.2.tabulā "Atbalsta plāns/ I daļa - SBS pakalpojumu saraksts un SBS pakalpojumu saņemšanas intensitāte", ko paraksta izmēģinājumu projekta darbinieks un persona, un ievieto to personas klienta lietā.

3.4.2. IB atbalsta plāna sastādīšanas process

Atbalsta plāna sastādīšanas procesā var piedalīties arī personas aizgādnieks, ja tas nepieciešams. Atbalsta plānu paraksta persona, vai gadījumos, kad personai noteikti rīcībspējas ierobežojumi¹²², paraksta aizgādnieks kopā ar personu vai aizgādnieks personas vietā. Tomēr

---

¹²² Piemēram, ierobežotas tiesības vērsties valsts un pašvaldību iestādēs.

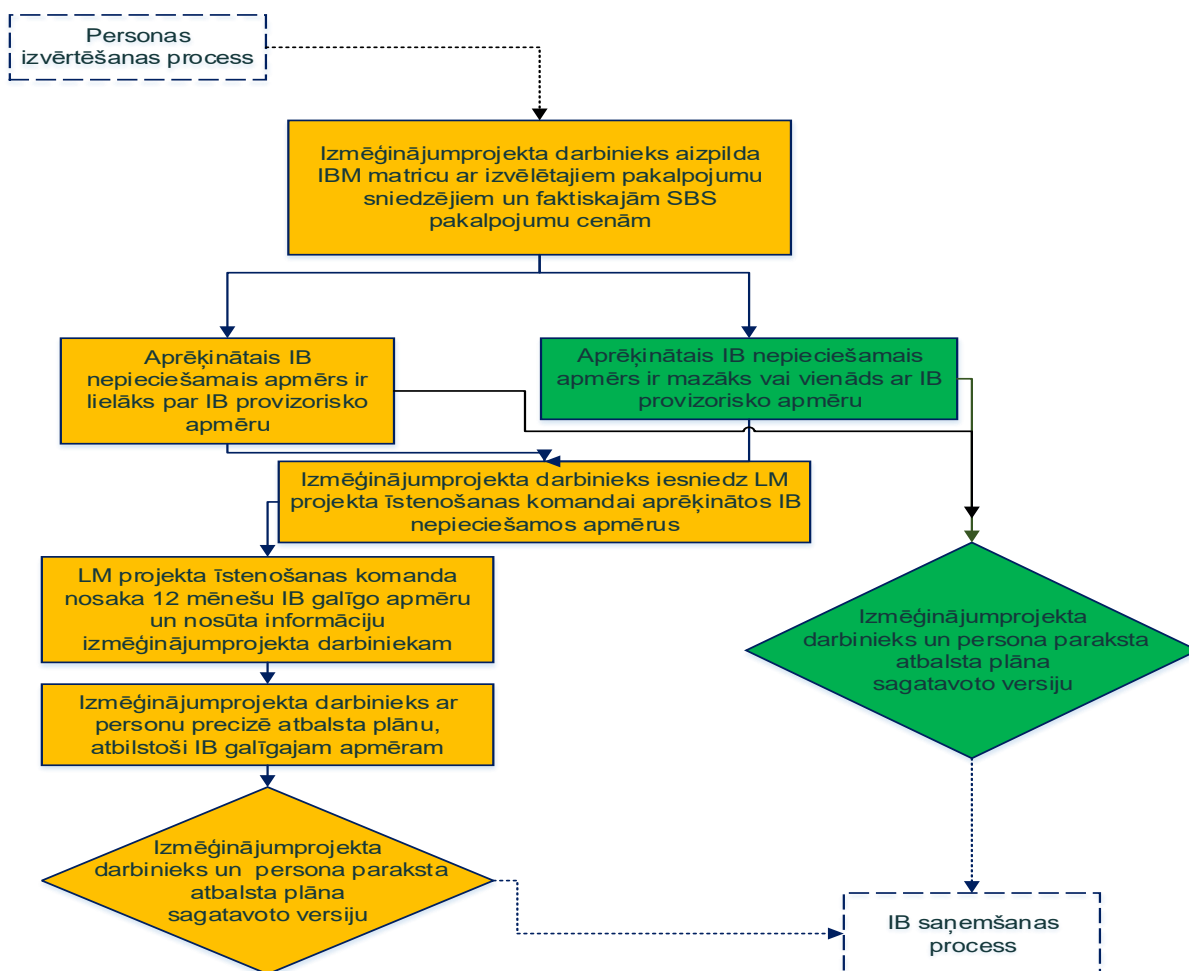
atbalsta plāna sastādīšanas procesā primāri pēc iespējas izmēģinājumuprojekta darbinieks ņem vērā personas viedokli un vēlmes un, ja persona var parakstīt atbalsta plānu, tad arī paraksta to.

- (1) Pēc personas vajadzību izvērtēšanas procesa pabeigšanas, izmēģinājumuprojekta darbinieks vienojas ar personu par pakalpojumu sniedzējiem, kuri sniegs personai nepieciešamos SBS pakalpojumus. Izmēģinājumuprojekta darbinieks noskaidro personas vēlmes par konkrētiem pakalpojumu sniedzējiem un viņu sniegto SBS pakalpojumu cenas (skatīt 6.attēlu), kā arī pārbauda vai pakalpojuma sniedzējam ir atbilstoša kvalifikācija SBS pakalpojumu sniegšanai (skatīt 11.pielikumu).
- (2) Par tiem SBS pakalpojumiem, kuriem konkrēts pakalpojuma sniedzējs nav zināms, izmēģinājumuprojekta darbinieks piedāvā personai sociālajam dienestam zināmos pakalpojumu sniedzējus vai arī persona pati apņemas sameklēt pakalpojuma sniedzējus un vienojas par nākamās tikšanās datumu.
- (3) Nākamajā tikšanās reizē izmēģinājumuprojekta darbinieks, sadarbojoties ar personu, aizpilda IBM matricā SBS pakalpojumu sarakstu (skatīt 6.6.pielikumu) ar konkrētiem pakalpojumu sniedzējiem un SBS pakalpojumu faktiskajām cenām. Atbilstoši aizpildītajam IBM matricas SBS pakalpojumu sarakstam, tiek aprēķināts IB nepieciešamais apmērs (skatīt 6.4.pielikumu).
- (4) Ja IB nepieciešamais apmērs ir mazāks vai vienāds ar IB provizorisko apmēru, izmēģinājumuprojekta darbinieks un persona paraksta sagatavoto atbalsta plānu, kas ir līguma ar personu pielikums. Viens eksemplārs glabājas personas klienta lietas dokumentācijā sociālajā dienestā, otrs tiek atdots personai.
- (5) Ja IB nepieciešamais apmērs ir lielāks par IB provizorisko apmēru, izmēģinājumuprojekta darbinieks veic atbalsta plānā iekļauto SBS pakalpojumu apjoma samazinājumu līdz IB provizoriskajam apmēram. Pēc tam izmēģinājumuprojekta darbinieks un persona paraksta sagatavoto atbalsta plānu, kas ir līguma ar personu pielikums, un persona uzsāk SBS pakalpojumu saņemšanas procesu. Viens eksemplārs glabājas personas klienta lietas dokumentācijā sociālajā dienestā, otrs tiek atdots personai. Pēc sešiem mēnešiem (2020.gada maijs) izmēģinājumuprojekta darbinieks pēc vajadzības precizē, papildina atbalsta plānu un nosūta visu personu aizpildītās IBM matricas LM projekta īstenošanas komandai. Pēc informācijas saņemšanas par visām personām LM projekta īstenošanas komanda nosaka IB galīgo apmēru tām personām, kurām IB nepieciešamais apmērs ir lielāks par IB provizorisko apmēru un informē par to izmēģinājumuprojekta darbinieku. IB galīgais apmērs tiek noteikts saskaņā ar 3.2. apakšpunktā aprakstīto IB pārdales principu (skatīt 9.pielikumu).
- (6) Pēc informācijas saņemšanas par IB galīgo apmēru izmēģinājumuprojekta darbinieks tiekas ar personu un vienojas par atbalsta plāna korekcijām, atbilstoši IB galīgajam apmēram (skatīt 6.3. un 6.4. pielikumu) un aprēķina IB kopējo apmēru. Pēc precizētā atbalsta plāna izveides, ņemot vērā to, ka Atbalsta plāns ir līguma ar personu pielikums, izmēģinājumuprojekta darbinieks un persona paraksta sagatavoto atbalsta plānu. Viens eksemplārs glabājas personas klienta lietas dokumentācijā sociālajā dienestā, otrs tiek atdots personai, un pēc tam tiek turpināts IB SBS pakalpojumu saņemšanas process.

6.attēls

IB atbalsta plāna sastādīšanas process

3.4.3. IB atbalsta plāna pārskatīšanas process

Īstenojot atbalsta plānu un saņemot SBS pakalpojumus, var rasties situācijas, ka atbalsta plānā ir jāveic korekcijas. Tam var būt vairāki iemesli (skatīt 7.attēlu):

- (1) var mainīties personas veselības stāvoklis, dzīves apstākļu (situācija) vai sasniedzamie mērķi;

Ja personas veselība IB saņemšanas laikā krasi uzlabojas vai pasliktinās, mainās dzīves apstākļi vai sasniedzamie rezultāti, ir nepieciešama personas atkārtota izvērtēšana, lai noteiktu turpmākos SBS pakalpojumus un to apjomu. Izmēģinājumu projekta darbinieks organizē jaunu personas izvērtēšanas procesu un jauna atbalsta plāna sastādīšanu.

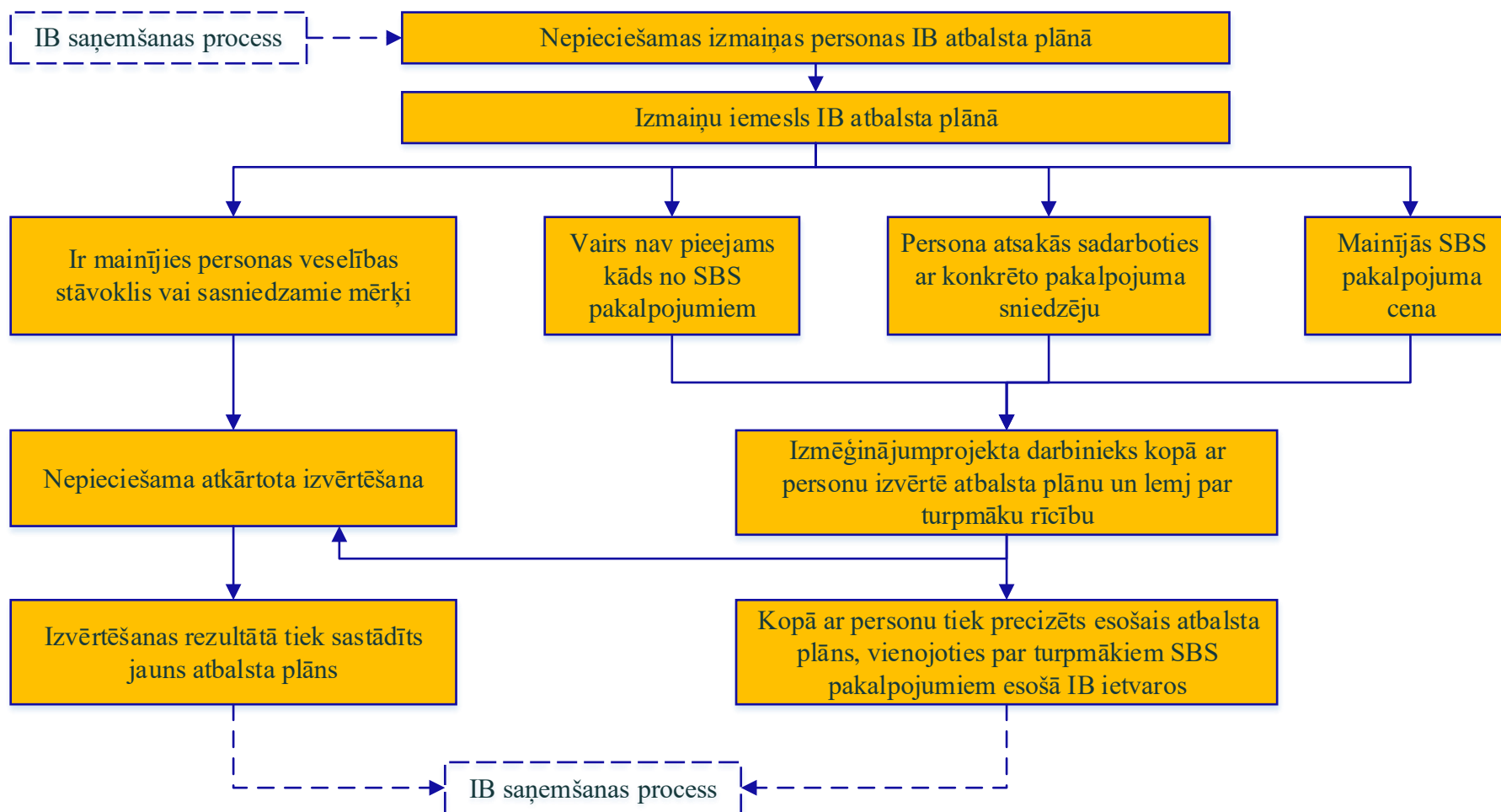
- (2) kāds no personas atbalsta plānā noteiktajiem SBS pakalpojumiem vairs nav pieejams;
- (3) mainījies SBS pakalpojuma cena u.c..

Ja iestājas kāds no iepriekš minētajiem gadījumiem, tad izmēģinājumu projekta darbinieks izvērtē atbalsta plānu un lemj par turpmāko rīcību:

- ja atbalsta plānā iekļauto SBS pakalpojumu var aizstāt ar līdzvērtīgu SBS pakalpojumu vai arī aizstāt ar to SBS pakalpojumu, kas ir iekļauts atbalsta plānā, bet nepietiekamā finansējuma dēļ netika akceptēts, tad izmēģinājumu projekta darbinieks kopā ar personu koriģē atbalsta plānu un vienojas par turpmākajiem SBS pakalpojumiem esošā IB ietvaros;
- ja saņemot SBS pakalpojumus rodas nepieciešamība veikt atbalsta plāna grozījumus, savstarpēji mainot SBS pakalpojumu apjomus esošā finansējuma ietvaros, tad tiek veikti atbalsta plāna tehniskie grozījumi.

- ja nav iespējams aizstāt atbalsta plānā iekļauto SBS pakalpojumu ar līdzvērtīgu, tad izmēģinājumuprojekta darbinieks organizē jaunu personas vajadzību izvērtēšanu un jauna atbalsta plāna sastādīšanu.

IB atbalsta plāna pārskatīšana

4. IB saņemšanas kārtība

4.1. IB saņemšanas veidi

IB pārvaldītājs – persona/organizācija, kas nodrošina IB saņemšanu, piesaistot pakalpojumu sniedzējus, koordinējot SBS pakalpojumu saņemšanu, veicot samaksu par sniegtajiem SBS pakalpojumiem, atskaitoties IB administrētājam par IB apsaimniekošanu, sniedzot atbalstu personai visos nepieciešamajos veidos IB saņemšanas laikā.

Izanalizējot ārvalstu praksi, IB saņemšana un pārvaldīšana var tikt organizēta vairākos veidos:

- (1) IB kā tiešo maksājumu var saņemt persona pati vai viņas aizgādnieks, un ar pakalpojuma sniedzēju par saņemtajiem SBS pakalpojumiem norēķināties pats.

Priekšrocības:

- samazinās administratīvais slogs un administratīvās izmaksas, kas saistītas ar pakalpojumu sniedzēju piesaistes un SBS pakalpojumu apmaksas nodrošināšanu;
- iespēja nepieciešamības gadījumā elastīgāk mainīt pakalpojumu sniedzēju;
- neatkarība un patstāvība lēmumu pieņemšanā attiecībā uz pakalpojumu sniedzēju izvēli.

Trūkumi:

- pastāv risks, ka finansējums netiks izlietots paredzētajam mērķim;
- personai ir jānodrošina grāmatvedības uzskaites atbilstoši normatīvajiem aktiem, kas var sagādāt personai grūtības finansējuma apguvē, kā arī radīt papildus izdevumus personai, līdz ar to samazinot IB apmēru, kuru novirza SBS pakalpojumu apmaksai.

- (2) Personas IB pārvaldīšana var tikt nodota institūcijai un attiecīgā institūcija (sociālais dienests, NVO, pakalpojuma sniedzējs u.c.), atbilstoši personas interesēm, organizē, pērk vai nodrošina SBS pakalpojumu saņemšanu.

Priekšrocības:

- tiek mazināts risks, ka IB var tikt izlietots neatbilstošiem mērķiem.

Trūkumi:

- ja IB pārvaldītājs ir institūcija, tad tai par IB pārvaldīšanu no IB varētu būt jāmaksā daļa (%),
- palielinās IB administrēšanas slogs institūcijai;
- ilgstošāks SBS pakalpojumu saņemšanas organizēšanas process, administratīvo darbību veikšanai.

Izanalizējot abus iepriekšminētos IB saņemšanas veidus, IBM izstrādes procesā tika nolemts, ka izmēģinājumu projektā tiks organizēts IB saņemšanas process, izmantojot pašvaldības sociālos dienestus kā IB pārvaldītāju. Šāds IB pārvaldīšanas veids vislabāk ļaus novērtēt IBM darbības mehānismu, administrēšanas procesu un izslēgs iespēju, ka IB tiek izlietots neatbilstošiem mērķiem. Līdz ar to, būs iespējas novērtēt IB izmantošanas priekšrocības izvirzīto mērķu sasniegšanai. Tomēr pēc izmēģinājumu projekta tiks izvērtētas iespējas, ka IB pārvaldītājs varētu būt kāda cita institūcija. Līdz ar to sociālais dienests būtu IB administrētājs.

4.2. IB saņemšanas process

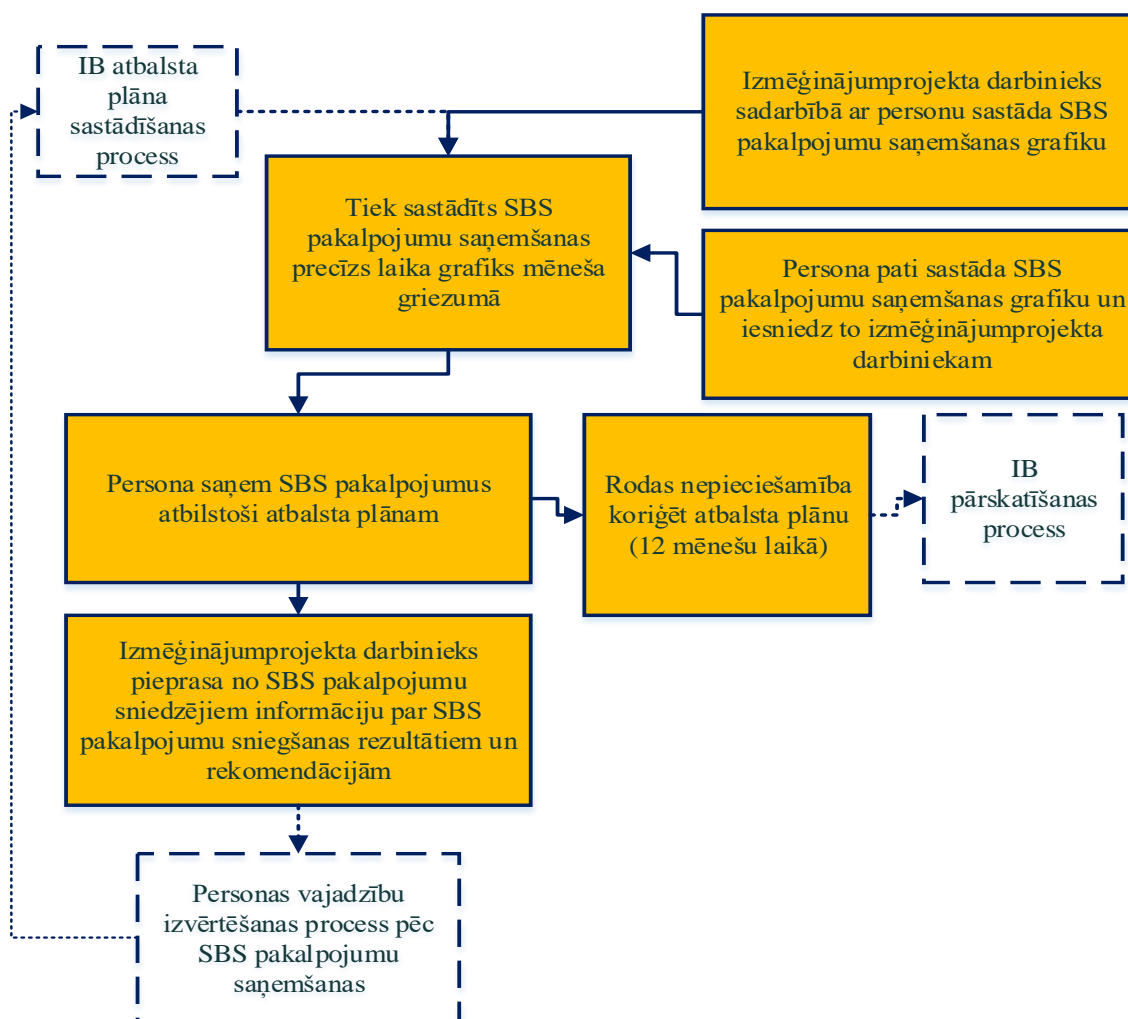
IBM atbalsta plāns un IB tiek sastādīts un piešķirts uz 12 mēnešiem, bet nepieciešamības gadījumā, atbalsta plāns un IB var tikt pārskatīti arī ātrāk (skatīt 8.attēlu).

IB saņemšanas process (skatīt 8.attēlu):

- (1) izmēģinājumuprojekta darbinieks, kopā ar personu, vienojas par SBS pakalpojumu saņemšanas laiku mēneša griezumā. Persona pati var sastādīt SBS pakalpojumu saņemšanas grafiku un iesniegt to izmēģinājumuprojekta darbiniekam, vai sadarbībā ar izmēģinājumuprojekta darbinieku sastādīt SBS pakalpojumu saņemšanas grafiku;
- (2) atbilstoši izstrādātajam un apstiprinātajam atbalsta plānam un sastādītajam laika grafikam tiek saņemti SBS pakalpojumi;
- (3) ja rodas nepieciešamība veikt korekcijas atbalsta plānā pirms plānotā termiņa beigām (12 mēnešu periods), izmēģinājumuprojekta darbinieks rīkojas saskaņā ar IB saņemšanas procesa pārskatīšanas shēmu (skatīt 7.attēlu);
- (4) atbalsta plāna darbības (izmēģinājumuprojekta) vienpadsmitā mēneša otrajā pusē /divpadsmitajā mēnesī, izmēģinājumuprojekta darbinieks pieprasa informāciju no SBS pakalpojumu sniedzējiem par SBS pakalpojumu sniegšanas rezultātiem un rekomendācijām.

8.attēls

SBS pakalpojumu saņemšanas process IB modeļa ietvaros

Atbalsta plāna darbības (izmēģinājumuprojekta) divpadsmitajā mēnesī izmēģinājumuprojekta darbinieks organizē atkārtotu personas izvērtēšanu saskaņā ar IB saņēmēja izvērtēšanas procesa aprakstu.

Personas izvērtēšana nepieciešama, lai novērtētu izmēģinājumuprojekta laikā iegūtos rezultātus, nosakot, kādā apmērā ir sasniegti izvērtēšanas sākumā atbalsta plānā uzstādītie mērķi, kā arī, lai sniegtu personai rekomendācijas turpmākai personas sociālajai rehabilitācijai un sociālajai aprūpei. Veicot persona izvērtēšanu, izmēģinājumuprojekta darbinieks aizpilda IBM matricas 6.2.tabulu, nosakot nepieciešamos SBS pakalpojumus.

Izmēģinājumuprojekta noslēgumā persona aizpilda ESF projekta dalībnieka aptaujas anketu un atkārtoti aizpilda dzīves kvalitātes izvērtējuma anketu. Kā arī veic atkārtotu aprūpes līmeņa noteikšanu.

Nepieciešamais atbalsts personai, lai tā veiksmīgi un efektīvi apsaimniekotu IB līdzekļus

Izmēģinājumuprojektā pašvaldības sociālais dienests veiks gan administrētāja, gan IB pārvaldītāja funkcijas. Tā kā IB finansējumu izmēģinājumuprojektā nesaņems persona pati, šī projekta ietvaros nav lietderīgi izstrādāt vadlīnijas IB apsaimniekošanas pārvaldīšanai. Tomēr pēc izmēģinājumuprojekta īstenošanas, aptaujājot personas un iegūstot viņu viedokļus par šo jautājumu, tiks izskatīta iespēja, ka arī persona ir IB pārvaldītājs.

Nepieciešamais atbalsts personai tiks sniegts visā IBM aprobācijas gaitā. Izmēģinājumuprojekta darbinieks visā IB izvērtēšanas, piešķiršanas un saņemšanas laikā sniegs personai emocionālu, konsultatīvu un profesionālu atbalstu. Izmēģinājumuprojekta darbinieks, vienojoties ar personu par vajadzību izvērtēšanas procesa norisi un vietu, organizēs un vadīs personas izvērtēšanas procesu, sniedzot personai nepieciešamo konsultatīvo atbalstu. Izmēģinājumuprojekta darbinieks vienosies ar personu par gala versiju atbalsta plānam. Visā IB saņemšanas laikā persona varēs saņemt izmēģinājumuprojekta darbinieka konsultatīvo atbalstu un palīdzību par viņam interesējošiem jautājumiem - par pakalpojumu sniedzēju izvēli, SBS pakalpojumu sniedzēju maiņu, sadarbības jautājumiem ar SBS pakalpojumu sniedzējiem, tai skaitā, problēmsituāciju gadījumos u.c. Izmēģinājumuprojekta darbinieks visā IB saņemšanas procesā ir galvenā kontaktpersona un padomdevējs personai, lai maksimāli atbalstītu personu SBS pakalpojumu saņemšanas gaitā.

5. IB saņemšanas izbeigšanas kārtība

Izmēģinājumuprojekta laikā personai var tikt izbeigta IB saņemšana. Tam var būt vairāki iemesli:

- personas atteikšanās no IB saņemšanas, personas veselības vai citu iemeslu dēļ;
- persona nepilda noslēgtā līguma saistības;
- un citi, piemēram, dzīves vietas maiņa.

Iestājoties iepriekš minētajiem nosacījumiem:

- (1) izmēģinājumuprojekta darbinieks sagatavo lēmumu par IB saņemšanas izbeigšanu;
- (2) gadījumā, ja persona nepilda līguma saistības, izmēģinājumuprojekta darbinieks pirms lēmuma pieņemšanas, satiekas ar personu, izrunājas un tikai tajā gadījumā, ja izmēģinājumuprojekta darbinieks nespēj vienoties ar personu par iespējamo risinājumu un tālāko dalību izmēģinājumuprojektā, izmēģinājumuprojekta darbinieks sagatavo lēmumu par IB saņemšanas izbeigšanu, un informē LM projekta īstenošanas komandu par personu, kurai tiek pārtraukta dalība izmēģinājumuprojektā;

- (3) izmēģinājumuprojekta darbinieks izvēlas jaunu dalībnieku un informē LM projekta īstenošanas komandu, kas nosaka IB provizorisko apmēru un informē par to izmēģinājumuprojekta darbinieku. Jaunajam izmēģinājumuprojekta dalībniekam tiek uzsākts IB piešķiršanas, izvērtēšanas un saņemšanas process atbilstoši procesa aprakstam.

6. IBM iekļauto SBS pakalpojumu saraksts

6.1.SBS pakalpojumu saraksts

Pamatojoties uz personu DI projektā veikto ekspertu izvērtējumu un atbilstoši izvērtējumam ekspertu ieteiktajiem SBS pakalpojumiem personām, kā arī IBM izstrādes procesa gaitā, konsultējoties ar dažādiem pakalpojumu sniedzējiem, sociālo dienestu speciālistiem un sociālās jomas ekspertiem, ir izveidots IB iekļauto SBS pakalpojumu saraksts.

Veidojot SBS pakalpojumu sarakstu tiek ņemti vērā Pētījuma ieteikumi:

- LM ir jāizveido vienots sociālo pakalpojumu saraksts (pakalpojumu katalogs), tajā norādot gan sociālā pakalpojuma veida nosaukumu, gan pakalpojuma saturu un pakalpojuma sniegšanā iesaistītos speciālistus, kas izslēgtu iespēju, ka dažādās pašvaldībās viens un tas pats sociālais pakalpojums tiek skaidrots/sniegts atšķirīgi.¹²³
- SBS pakalpojumu pieejamību var būtiski uzlabot, mainot pakalpojumu sniedzēju darba laiku. SBS pakalpojuma sniedzējiem ir jāpiedāvā/jānodrošina elastīgs SBS pakalpojumu sniegšanas laiks.¹²⁴
- LM, pašvaldībām un pakalpojumu sniedzējiem, atbilstoši savai kompetencei, ir nepieciešams definēt katra SBS pakalpojuma mērķus un kvalitatīvos rezultātīvos rādītājus, lai ikvienam procesā iesaistītajam ir skaidra un vienota izpratne, kas ir konkrēta SBS pakalpojuma sasniedzamais rezultāts un tā pievienotā vērtība.¹²⁵

SBS pakalpojumu saraksts veidots, ievērojot šādus principus:

- (1) visi SBS pakalpojumu sarakstā iekļautie SBS pakalpojumi ir pieejami Latvijā;
- (2) SBS pakalpojumu sarakstu var precizēt un papildināt atbilstoši IB metodikā noteiktai kārtībai;
- (3) SBS pakalpojumu sarakstā ir iekļauti SBS pakalpojumi, kuriem normatīvajos aktos ir noteiktas prasības SBS pakalpojuma nodrošināšanai, profesionālās organizācijas ir izvirzījušas prasības SBS pakalpojuma nodrošināšanai vai pakalpojumu sniedzēji (piemēram, psihologs) darbojas atbilstoši profesionālajai kompetencei/ sagatavotībai (skatīt 11.pielikumu).

SBS pakalpojumu saraksts (skatīt 13.pielikumu):

1. Speciālistu konsultācijas un atbalsts (personai - psihologa, klīniskā psihologa, psihoterapeita, ergoterapeita, fizioterapeita, logopēda, audiologopēda, speciālā pedagoga, sociālā darbinieka, Montesori metodikas speciālista, smilšu terapijas, silto smilšu, mūzikas terapijas, drāmas terapijas, vizuālis plastiskās mākslas terapijas, deju un kustību terapijas, ABA terapijas, kanisterapijas, reitterapijas nodarbības u.c./ personas dabiskajam atbalsta lokam – psihologs, psihoterapeits).
2. Atbalsta grupas un grupu nodarbības (personai un personas dabiskajam atbalsta lokam).

¹²³ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums 56.lpp. (1.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

¹²⁴ Turpat, 63.lpp. (24.ieteikums).

¹²⁵ Turpat, 57.lpp. (3.ieteikums).

3. Specializētās darbnīcas pakalpojums.
4. Dienas aprūpes centra pakalpojums.
5. Grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums.
6. Ģimenes asistenta pakalpojums.
7. Pavadonis.
8. Pavadonis (valsts apmaksātais asistents pašvaldībā).
9. Asistents.
10. Aprūpes mājās pakalpojums.
11. Atelpas brīža pakalpojums institūcijā un mājās.
12. Atbalsta personas pakalpojums.
13. Individuālā atbalsta programma.

IBM izstrādes procesā, izvērtējot DI projektā apkopotos pakalpojumus, kas nepieciešami personām, un, konsultējoties ar DI projekta personu vajadzību izvērtēšanas ekspertiem, pašvaldību Sociālo dienestu darbiniekiem, pakalpojumu sniedzējiem, tika konstatēts, ka personām ir nepieciešami transporta pakalpojumi un specializētā transporta pakalpojumi, lai būtu iespējams saņemt SBS pakalpojumus. Līdz ar to papildus atbalsta plānā tiek iekļauti arī transporta pakalpojumi un specializētā transporta pakalpojumi.

Ja veicot personas vajadzību izvērtēšanu, tiek konstatēts, ka personai ne ar vienu no SBS pakalpojumu sarakstā iekļautajiem SBS pakalpojumiem nav iespējams apmierināt personas vajadzības, tad IB ietvaros ir iespējams saņemt SBS pakalpojumu – Individuālā atbalsta programma, kas ir alternatīvais risinājums SBS pakalpojuma nosprausto mērķu sasniegšanai. Piemēram:

- persona vēlas strādāt. Saskaņā ar SBS pakalpojumu sarakstu viņai būtu nepieciešams piešķirt specializētās darbnīcas pakalpojums, bet konkrētajā pašvaldībā šāds SBS pakalpojums nav pieejams, vai arī persona vēlas strādāt atklātā darba tirgū. Līdz ar to, ja darba vietā, kur persona strādā, personai tiek nodrošināts darba audzinātājs – cilvēks, kas personu apmāca un atbalsta darba procesā, tad tiek izstrādāta un iekļauta atbalsta plānā individuālā atbalsta programma personai.;
- personai nepieciešams nodrošināt dzīvesvietu. Saskaņā ar SBS pakalpojumu sarakstu viņai būtu nepieciešams piešķirt grupu dzīvokļa pakalpojumu, bet konkrētajā pašvaldībā šāds SBS pakalpojums nav pieejams. Līdz ar to, vispirms vienojoties ar pašvaldību/Sociālo dienestu par minētā risinājuma ilgtspēju, tiek izstrādāta un iekļauta atbalsta plānā individuālā atbalsta programma personai, kurā iekļauj nepieciešamos izdevumus saistībā ar dzīvesvietas nodrošināšanu.

6.2.SBS pakalpojumu saraksta precizēšana un papildināšana

Izmēģinājumprojektā IBM īstenošanas procesā, ņemot vērā reālo situāciju, SBS pakalpojumu saraksts var tik precizēts un papildināts.

Ja persona sadarbībā ar izmēģinājumprojekta darbinieku konstatē, ka personai nepieciešams jauns SBS pakalpojums, kas nav iekļauts SBS pakalpojumu sarakstā, tad izmēģinājumprojekta darbinieks informē par to LM projekta īstenošanas komandu, un tā, konsultējoties ar sociālās jomas ekspertiem un pakalpojumu sniedzējiem, izvērtē šo jauno SBS pakalpojumu (skatīt 9.attēlu):

- ja šī SBS pakalpojuma saturs atbilst jau kādam SBS pakalpojumu sarakstā iekļautajam SBS pakalpojumam, tad LM projekta īstenošanas komandu par to informē visus

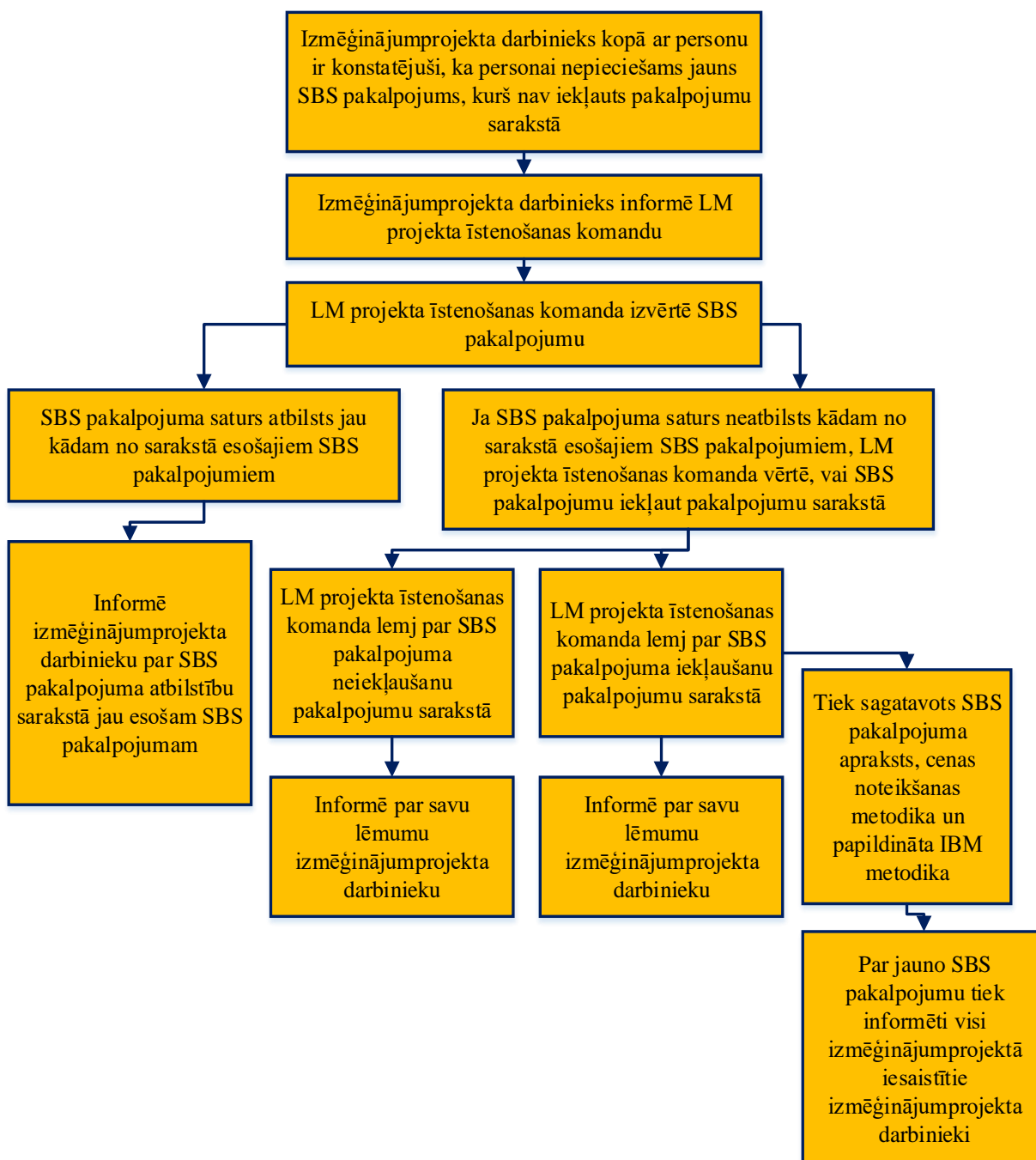

izmēģinājumu projekta darbiniekus. Ja nepieciešams, papildina, precīzē konkrētā SBS pakalpojuma aprakstu;

- ja jaunā SBS pakalpojuma saturs neatbilst nevienam no SBS pakalpojumu sarakstā iekļautajiem SBS pakalpojumiem, LM projekta īstenošanas komanda vērtē, vai jauno SBS pakalpojumu iekļaut SBS pakalpojumu sarakstā. Neatkarīgi no LM projekta īstenošanas komandas pieņemtā lēmuma, par to tiek informēti visi izmēģinājumu projekta darbinieki. Pozitīva lēmuma gadījumā jaunais SBS pakalpojums tiek iekļauts SBS pakalpojumu sarakstā, un tam tiek sagatavots apraksts, kā arī tiek papildināta vienas vienības izmaksu noteikšanas metodika un IBM metodika.

9.attēls

SBS pakalpojumu saraksta papildināšanas process

6.3. SBS pakalpojumu apraksti

SBS pakalpojuma apraksta mērķis ir izveidot vienotu pieeju un izpratni par SBS pakalpojumu un to saturu, lai nodrošinātu SBS pakalpojuma sniegšanas kvalitāti un efektivitāti. Izveidojot aprakstu ņemtas vērā normatīvo aktu prasības un SBS pakalpojumu jomā pastāvošā labā prakse Latvijā.

IBM izveides procesā ekspertu komanda sagatavoja SBS pakalpojuma apraksta veidlapu (skatīt 12.pielikumu), kas satur šādu informāciju:

- SBS pakalpojuma definīcija, mērķis un uzdevumi;
- SBS pakalpojuma mērķa grupa, izdalot tiešo un netiešo mērķa grupu, – visu SBS pakalpojumu sarakstā iekļauto SBS pakalpojumu tiešā mērķa grupa ir personas, kuriem VDEĀK ir noteikusi I vai II invaliditātes grupu¹²⁶;
- SBS pakalpojuma saturs – apraksta personai sniedzamo atbalstu atbilstoši katra SBS pakalpojuma sniegšanas nosacījumiem;
- SBS pakalpojuma ieviešanā iesaistītie speciālisti – norāda speciālistus, kas sniedz šo SBS pakalpojumu;
- SBS pakalpojuma sniegšanas laiks – norāda, kādā laikā SBS pakalpojums tiek sniegts, piemēram, dienas aprūpes centra pakalpojums tiek sniegts darba dienās normālajā darba laikā vai pēc vienošanās, turpretī atelpas brīža pakalpojums var tikt sniegts visu diennakti;
- SBS pakalpojuma apjoms – aprakstā norāda personai nepieciešamo vidējo SBS pakalpojuma apjomu, kuru sniedzot tad tiks pielāgots atbilstoši katras personas spējām un vajadzībām, kā arī konkrētā SBS pakalpojuma sniegšanas nosacījumiem. Pie SBS pakalpojuma sniegšanas apjoma tiek norādīta arī laika mērvienība;
- SBS pakalpojuma ietvaros sasniedzamie rezultāti - aprakstā ir nodefinēti rezultatīvie rādītāji;
- kritēriji SBS pakalpojuma saņemšanai – aprakstā ir nodefinēti kritēriji atbilstoši, kuriem persona var saņemt SBS pakalpojumu. Visiem izmēģinājumu projekta sarakstā iekļautajiem SBS pakalpojumiem ir 3 kopējie kritēriji:
  - persona, kam VDEĀVK ir noteikusi I vai II invaliditātes grupu;
  - noslēgts līgums par IB saņemšanu;
  - veiktais personas vajadzību izvērtējums un atbalsta plānā ierakstītais SBS pakalpojums.

SBS pakalpojuma saņemšanas kritēriji var tikt papildināti, ņemot vērā funkcionālā traucējuma veidu, smaguma pakāpi un konkrētā SBS pakalpojuma saņemšanas nosacījumus.

- pakalpojuma saņēmēja un pakalpojuma sniedzēja tiesības un pienākumi – aprakstā atbilstoši katra SBS pakalpojuma saņemšanas nosacījumiem aprakstītas SBS pakalpojuma saņēmēja un pakalpojuma sniedzēja tiesības un pienākumi;
- prasības pakalpojuma sniedzējiem – aprakstā norādīts, kādiem nosacījumiem ir jāatbilst pakalpojuma sniedzējam, kādi normatīvie akti ir saistoši pakalpojuma sniedzējiem, konkrētā SBS pakalpojuma nodrošināšanai;
- normatīvie akti, kuri reglamentē SBS pakalpojuma saņemšanu – uzskaita normatīvos aktus, kas tiek piemēroti SBS pakalpojumu saņemšanai izmēģinājumu projekta ietvaros.

Ņemot vērā iepriekšminēto, katram SBS pakalpojumam, kas ir iekļauts SBS pakalpojumu sarakstā, ir izveidots SBS pakalpojuma apraksts (skatīt 13.pielikumu). SBS pakalpojumu apraksti ir izveidoti, sadarbojoties ar pakalpojumu sniedzējiem un sociālās jomas ekspertiem.

---

¹²⁶ Saskaņā ar MK noteikumiem Nr.91

Ja izmēģinājumu projekta īstenošanas laikā tiek konstatēts, ka kādā no SBS pakalpojumu aprakstiem nav atspoguļota pilnīga informācija par šo SBS pakalpojumu, tad tas attiecīgi var tikt precizēts un papildināts.

7. SBS pakalpojumu izmaksu noteikšanas metodika

Izstrādājot SBS pakalpojuma vienas vienības izmaksu noteikšanas metodiku, tika veiktas konsultācijas ar ekspertiem un ņemta vērā DI projekta pieredze, kā arī Pētījuma ieteikums izvērtēt optimālāko SBS pakalpojumu finansēšanas izmaksu noteikšanas mērvienības veidu.¹²⁷

SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanas metodika ir balstīta uz šādiem principiem:

- tā ir iepriekš noteikta - SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšana ir aprakstīta IBM metodikā;
- tā ir taisnīga – SBS pakalpojumu faktiskās izmaksas tiks kompensētas visām pašvaldībām un personām saskaņā ar metodikā izstrādātajiem nosacījumiem;
- tā ir objektīva - SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanas metodika tiks piemērota vienādi visās pašvaldībās, kas piedalīsies izmēģinājumu projektā;
- tā ir pierādāma – visi SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanas metodikā iekļautie izmaksu veidošanas varianti ir balstīti uz pierādāmiem nosacījumiem.

IBM izstrādes procesā apskatīti trīs iespējamie SBS pakalpojumu cenu noteikšanas varianti izmēģinājumu projektā un, analizējot šos variantus, parādīti to trūkumi un priekšrocības:

1. variants - SBS pakalpojuma vienas vienības cena tiek speciāli aprēķināta un šis aprēķins sastāv no SBS pakalpojuma sniegšanas faktiskajām izmaksu pozīcijām (piemēram, atlīdzība speciālistiem, telpu īre, komunālās izmaksas utt.), atbilstoši SBS pakalpojuma saturam.

9.tabula

1.varianta priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības	Trūkumi
Katram SBS pakalpojumam cena tiek aprēķināta pēc vienotiem principiem.	Regulāri ir jāveic cenu pārskatīšana, ja valstī mainās nodokļu politika, normatīvais regulējums un pieaug inflācija, atbilstoši kuram ir veidots SBS pakalpojuma vienas vienības cenu aprēķins.
IBM administrētājiem ir vienkāršāk un precīzāk plānot finansējumu, kas nepieciešamas IB saņēmējiem.	Pastāv risks, ka faktiskās SBS pakalpojuma izmaksas ir daudz lielākas un pakalpojuma sniedzēji nevar nodrošināt kvalitatīvus SBS pakalpojumus.
Pakalpojumu sniedzējiem nav iespējas noteikt nepamatoti augstu SBS pakalpojuma cenu.	Pastāv risks, ka SBS pakalpojuma saņēmējs var nesaņemt SBS pakalpojumu, jo pakalpojuma sniedzējiem nav ekonomiski

¹²⁷ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums 61.lpp. (15.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_noddevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

Priekšrocības	Trūkumi
	izdevīgi sniegt SBS pakalpojumu par šādu cenu.
	Valstī tiek noteikta viena vidējā cena un netiek ņemtas vērā katra konkrētā pakalpojuma sniedzēja faktiskās izmaksas, nodrošinot konkrētā SBS pakalpojuma sniegšanu, jo dažos Latvijas novados vienam un tam pašam SBS pakalpojumam var būt dažādas cenas, kā arī dažādiem pakalpojuma sniedzējiem, kas sniedz vienu un to pašu SBS pakalpojumu vienā novadā, faktiskās izmaksas dažādu faktoru ietekmē var atšķirties.
	Tiek pārkāpti brīvās konkurences principi, jo konkurence ir viens no galvenajiem brīvā tirgus ekonomikas pamatelementiem. Tā veicina ekonomisko darbību un piedāvā pakalpojumu saņēmējiem plašāku kvalitatīvu SBS pakalpojumu klāstu par konkurētspējīgākām cenām. Cenas tirgū veidojas pieprasījuma un piedāvājuma izmaiņu ietekmē. Eiropas Savienības konkurences politika paredz vienādu noteikumu piemērošanu visiem uzņēmumiem, kas darbojas iekšējā tirgū, tādējādi tajā netiek izkropļota konkurence.
	Lai jauniem SBS pakalpojumiem izstrādātu un aprēķinātu vienas vienības cenu, nepieciešams veikt situācijas izpēti, kas aizņem daudz laika.

2.variants - tiek piemērota tirgus cena SBS pakalpojuma vienas vienības cenas noteikšanā.

10.tabula

2.varianta priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības	Trūkumi
Palielinās iespēja, ka IB saņēmējs var saņemt SBS pakalpojumu neatkarīgi no tā, kurā Latvijas novadā dzīvo.	Pastāv risks, ka IB administrētāji ieplānos par maz/daudz finansējumu SBS pakalpojumu finansēšanai.
Tiek atbalstīta brīvā konkurence, jo tiek veicināta tirgus ekonomiskā darbība, piedāvājot pakalpojumu saņēmējiem plašāku kvalitatīvu SBS pakalpojumu klāstu par konkurētspējīgākām cenām.	Gadījumā, kad IB saņēmējs pats izvēlas pakalpojumu sniedzēju, pastāv risks, ka pakalpojuma sniedzējs noteiks nepamatoti augstu SBS pakalpojuma cenu.
Mazinās administratīvais slogs, jo nav jāveic cenu pārskatīšana, ja valstī mainās nodokļu politika, normatīvais regulējums un pieaug inflācija.	
Pakalpojuma sniedzējs nosaka sava SBS pakalpojuma cenu atbilstoši faktiskajām izmaksām. Līdz ar to tiek mazināts risks, ka pakalpojuma sniedzēji nevar nodrošināt kvalitatīvu SBS pakalpojuma sniegšanu.	
Palielinoties konkurencei starp pakalpojumu sniedzējiem, nākotnē pastāv iespēja, ka SBS pakalpojumu cenas var samazināties.	

3.variants - tiek piemērota cena, kas jau šobrīd ir noteikta normatīvajos aktos.

11.tabula

3.varianta priekšrocības un trūkumi

Priekšrocības	Trūkumi
Tiek izmantoti vienlīdzības, taisnīguma un objektivitātes principi attiecībā pret visiem SBS pakalpojumu saņēmējiem, neatkarīgi no tā, kas SBS pakalpojumu piešķir.	Tiek pārkāpti brīvās konkurences principi.
IBM administrētājiem ir vienkāršāk un precīzāk plānot finansējumu, kas nepieciešamas IB saņēmējiem.	Pastāv risks, ka faktiskās SBS pakalpojuma izmaksas ir daudz lielākas un pakalpojuma

Priekšrocības	Trūkumi
	sniedzēji nevar nodrošināt kvalitatīvus SBS pakalpojumus.
Pakalpojumu sniedzējiem nav iespējas noteikt nepamatoti augstu SBS pakalpojuma cenu.	IB saņēmējs var nesaņemt SBS pakalpojumu, jo pakalpojuma sniedzēji nav ieinteresēti sniegt SBS pakalpojumu par šādu cenu, zem SBS pakalpojuma pašizmaksas.
	Valstī tiek noteikta viena cena un netiek ņemtas vērā katra konkrētā pakalpojuma sniedzēja faktiskās izmaksas, jo dažos Latvijas novados vienam un tam pašam SBS pakalpojuma var būt dažādas cenas, kā arī dažādiem pakalpojuma sniedzējiem, kas sniedz vienu un to pašu SBS pakalpojumu vienā novadā, faktiskās izmaksas dažādu faktoru ietekmē var atšķirties.
	Tikai atsevišķiem SBS pakalpojumiem var piemērot šo cenu noteikšanas metodi.

Izanalizējot SBS pakalpojumu cenu noteikšanas variantus un ņemot vērā to, ka SBS pakalpojuma vienas vienības izmaksu noteikšanas metodikai ir jābalstās uz taisnīguma, vienlīdzības, objektivitātes un pierādāmības principiem, tad izmēģinājumu projektā tiks izmatoti divi SBS pakalpojumu cenu noteikšanas varianti:

1. SBS pakalpojumi, kuriem izmēģinājumu projekta laikā tiek piemērota tirgus cena;
2. SBS pakalpojumi, kuriem izmēģinājumu projekta laikā tiek piemērota cena, kas noteikta normatīvajos aktos.

Lai mazinātu administratīvo slogu DI projektā (pašvaldībai nav jāiesniedz izdevumus pamatojošie dokumenti), tika izstrādāta “Metodika par vienas vienības izmaksu standarta likmju aprēķinu un piemērošanu”¹²⁸, saskaņā, ar kuru pašvaldībām par personām saņemtajiem SBS pakalpojumiem tiek kompensētas vidējās SBS pakalpojuma izmaksas. Ņemot vērā to, ka izmēģinājumu projektā tiek aprobēts IBM un ir nepieciešams uzzināt faktiskās SBS pakalpojumu izmaksas, izmēģinājumu projekta lielākai daļai SBS pakalpojumu sarakstā iekļautajiem SBS pakalpojumiem tiek izmantota tirgus cena (skatīt 14.pielikumu).

Vienam SBS pakalpojumam – pavadona pakalpojumam (asistents pašvaldībā), izmēģinājumu projektā, lai ievērotu vienlīdzības, taisnīguma un objektivitātes principus, tiks izmantota cena, kas noteiktas MK noteikumu Nr.942 22.punktā (skatīt 14.pielikumu):

No IBM var tikt segti arī transporta un specializētā transporta izdevumi, ja tie ir iekļauti atbalsta plānā.

¹²⁸ “Metodika par vienas vienības izmaksu standarta likmju aprēķinu un piemērošanu Eiropas Sociālā fonda darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa „Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” pasākuma „Deinstitutionalizācija” īstenošanai”. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/vienas_vienibas_izmaksu_metodika.pdf

SBS pakalpojumam – individuālā atbalsta programma, cena tiek noteikta atbilstoši sniedzamā atbalsta saturam un faktiskajām izmaksām pieejamā finansējuma ietvaros.

No DI pārņemtajiem SBS pakalpojumiem, kurus sniedz pašvaldības/ Sociālā dienesta struktūrvienība, izmēģinājumu projektā apmaksā tiek veikta atbilstoši faktiskajai cenai, tas nozīmē:

- ja SBS pakalpojumam ir **definēta cena** (piemēram, Sociālā dienesta maksas pakalpojumu cenrādī), izmēģinājumu projektā apmaksā notiek **atbilstoši šai cenai**;
- ja SBS pakalpojumam nav definēta cena, bet līdz šim tas tika apmaksāts DI projekta ietvaros atbilstoši vienas vienības izmaksu metodikai¹²⁹, apmaksā izmēģinājumu projektā tiek veikta **atbilstoši vienas vienības izmaksu metodikai**;
  - ja SBS pakalpojumam nav definēta cena un tas netiek apmaksāts DI ietvaros, izmantojot vienas vienības izmaksu metodiku, tad šādu SBS pakalpojumu izmēģinājumu projektā neapmaksā. Tomēr SBS pakalpojums tiek iekļauts atbalsta plānā un tam ir jānorāda finansējuma avots (pašvaldība u.c.). Šādā gadījumā atbalsta plānā arī norāda SBS pakalpojuma tirgus cenu vai DI projekta vienas vienības metodikā noteikto SBS pakalpojuma cenu, lai varētu ne tikai aprēķināt personai nepieciešamā finansējuma apjomu, bet arī apkopot informāciju par personai nepieciešamo atbalstu.

Ja sastādot atbalsta plānu, kādam SBS pakalpojumam nav zināma cena, jo SBS pakalpojumu plānots nodrošināt pēc vairākiem mēnešiem, tad SBS pakalpojumam atbalsta plānā norāda vidējo tirgus cenu vai DI projekta vienas vienības izmaksu metodikā norādīto cenu, piemēram, plānots dienas aprūpes centra pakalpojumu nodrošināt no 2020.gada maija un pakalpojuma sniedzējam vēl nav aprēķināta SBS pakalpojuma cena, izmēģinājumu projekta darbinieks atbalsta plānā var ierakstīt DI projekta vienas vienības izmaksu metodikā norādīto cenu 19,17 euro.

Izmēģinājumu projekta darbiniekam ir jāņem vērā un jāpārlicinās, ka IBM ieviešanas izmēģinājumu projektā:

- **pakalpojuma sniedzējs, nevar noteikt IB saņēmējam augstāku SBS pakalpojuma cenu, nekā viņš ir noteicis pārējiem SBS pakalpojuma saņēmējiem brīvajā tirgū;**
- **pakalpojuma sniedzēji, kuri sniedz SBS pakalpojumus, kuriem IBM metodikā ir noteiktas SBS pakalpojumu cenas vai cenas maksimālais apmērs saskaņā ar normatīvajiem aktiem, nevar noteikt augstāku SBS pakalpojuma cenu, nekā tas ir noteikts normatīvajos aktos.**

SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanas metodiku piemēro, ievērojot šādus nosacījumus un ierobežojumus:

- atelpas brīža pakalpojuma institūcijā saņemšanas laikā persona nevar saņemt citus SBS pakalpojumus, izņemot, ja personai ir nepieciešama pavadīšana uz mācībām vai darba vietu;
- atelpas brīža pakalpojuma mājās saņemšanas laikā persona nevar saņemt aprūpes mājās pakalpojumu;

---

¹²⁹ Metodika par vienas vienības izmaksu standarta likmju aprēķinu un piemērošanu Eiropas Sociālā fonda darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1. pasākuma “Deinstitutionalizācija” īstenošanai, skat. http://www.lm.gov.lv/upload/LMmet_UnitCost_9221_31052019.pdf

- aprūpes mājās pakalpojumu persona var saņemt tikai tajā gadījumā, ja netiek sniegts vienlaicīgi asistenta pakalpojums;
- asistenta pakalpojuma saņemšanas laikā persona nevar saņemt pavadona pakalpojumu;
- ja persona saņem gan dienas aprūpes centra, gan specializētās darbnīcas pakalpojumu, kopējais abu pakalpojumu apmērs nevar pārsniegt piecas darba dienas nedēļā;
- ja persona saņem dienas aprūpes centra pakalpojumu, kurā tiek nodrošinātas gan dažādu speciālistu individuālās konsultācijas/nodarbības, gan grupu nodarbības, attiecīgi viņš nevar saņemt gan šo pašu speciālistu konsultācijas/nodarbības, gan grupu nodarbības citur;
- izmēģinājumu projektā transporta un specializētā transporta pakalpojumu apjoms vienai personai var sasniegt 10% no IB apmēra, bet nepieciešamības gadījumā, izmēģinājumu projekta darbiniekam izvērtējot personas vajadzības un iespējas saņemt SBS pakalpojumus, šo pakalpojumu apjoms var tikt palielināts;
- asistentam, pavadonim sabiedriskā transporta pakalpojumu apmaksai tajā gadījumā, ja personai ir II invaliditātes grupa;
- maksimālais piešķirtais SBS pakalpojumu apjoms noteikts atbalsta plānā. Ja mēneša ietvaros SBS pakalpojums netiek nodrošināts pilnā apmērā (personas slimība, nāve, atteikšanās no SBS pakalpojuma, SBS pakalpojuma pārtraukšana u.c.), samaksu veic par faktiski sniegto SBS pakalpojuma apjomu;
- personas izvērtēšana notiek reizi 12 mēnešos. IB kopējais apmērs tiek noteikts 12 mēnešu periodam un, ja attaisnojošu iemeslu dēļ persona nav saņēmusi konkrētajā mēnesī atbalsta plānā noteiktos SBS pakalpojumus, savstarpēji vienojoties ar izmēģinājumu projekta darbinieku un pakalpojumu sniedzēju, persona šos SBS pakalpojumus var saņemt atlikušajos pārskata perioda mēnešos.
- Ja persona saņem dienas aprūpes centra pakalpojumu un šajā laikā viņam ir nepieciešams apmeklēt citu SBS pakalpojumu, piemēram, psihologa konsultāciju, tad dienas aprūpes centra pakalpojums tiek samaksāt par dienu, ja dienas aprūpes centra pakalpojuma cenas mērvienība ir diena.

SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanas metodika tiek pārskatīta pie šādiem nosacījumiem:

- ja tiek veikti grozījumi MK noteikumos Nr.942 un noteiktas jaunas SBS pakalpojumu cenas.

SBS pakalpojumu vienas vienības izmaksu noteikšanas metodikas pārskatīšanu veic LM projekta īstenošanas komanda, informējot par to IB administrētāju/izmēģinājumu projekta darbinieku.

8. IB administrētāja darba organizācija

IB administrētājs – institūcija, kas nodrošina personas vajadzību izvērtēšanu un atbalsta plāna sastādīšanu, IB piešķiršanu un apmēra noteikšanu, pārrauga IBM procesa nodrošināšanu un administrēšanu, atbilstoši IB metodikā noteiktajam.

8.1. Prasības IB administrētājam

Sociālie dienesti ir galvenās institūcijas, kuru kompetencē ir palīdzēt personām, kā arī sociālie dienesti ir tuvāk potenciālajam klientam, labāk zina viņa vajadzības un var novērtēt IB

lietderību un efektivitāti¹³⁰, izmēģinājumuprojekta IB administrēšana izmēģinājumuprojekta laikā tiek nodota pašvaldību sociālajiem dienestiem.

Nemot vērā iepriekš minēto un Metodikā noteikto, IB administrētājs ir pašvaldības sociālais dienests, kurš IBM procesa nodrošināšanai un administrēšanai darbā pieņem speciālistu - izmēģinājumuprojekta darbinieku.

Prasības izmēģinājumuprojekta darbiniekam:

(2) Izglītība:

- persona, kura ir ieguvusi augstāko izglītību sociālajā darbā.

(3) Profesionālā pieredze, pamatprasmes, un specifiskās zināšanas komunikācijā ar personām:

- ir prasme patstāvīgi plānot un organizēt savu darbu (kritiskā domāšana, prasme analizēt situāciju, komunicēt un risināt problēmas, pārzināt sociālā darba profesionālo jomu, spēja operatīvi un patstāvīgi pieņemt lēmumus);
- pārzina personas attīstības un funkcionālo traucējumu raksturojumu, tai skaitā intelektuālās attīstības traucējumu un psihisko saslimšanu raksturīgākās izpausmes, lai izvēlētos efektīvāko problēmu risināšanas veidu;
- ir pamatiemaņas informācijas sagatavošanā un sniegšanā vieglajā valodā;
- ir zināšanas par alternatīvo komunikāciju;
- ir prasme strādāt komandā un vadīt komandu;
- ir prasme orientēties likumdošanā un profesionāli šīs zināšanas izmantot praksē;
- ir datora lietošanas prasme (MS programmas, Internet Explorer u.c.);
- ir augsta atbildības sajūta.
- vēlams pārzināt uz personu vērstās domāšanas un plānošanas pamatmetodes, kā arī citas sociālā darba teorijas un metodes.

(4) Valodu prasmes:

- brīvi pārvalda valsts valodu;
- nepieciešamas krievu valodas zināšanas¹³¹
- citu valodu zināšanas ir vēlamas, lai pilnveidot zināšanas citu valstu praksēs.

(5) Zināšanu profesionālā pilnveide:

- jābūt gatavam apgūt jaunas zināšanas, jābūt vēlmei pilnveidoties un attīstīt savas iemaņas, lai kvalitatīvi spētu veikt savus darba profesionālos pienākumus, kā arī personas vēlmēm atbilstoša SBS pakalpojuma sniegšanas filozofiju;
- pirms darba uzsākšanas jāapgūst un turpmāk darbā jāpielieto uz personu vērstās domāšanas un plānošanas pamatmetodes personas vajadzību noteikšanai un atbalsta sniegšanai.

(6)Saskarsmes un komunikācijas prasmes:

- jāpastāv savstarpējai uzticībai savstarpējās attiecībās starp izmēģinājumuprojekta darbinieku un personu;
- jābūt vēlme strādāt ar personu;

---

¹³⁰ Pētījums "Esošo sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas sistēmas analīze" 58.lpp. (5.ieteikums). Iegūts no: <http://www.lm.gov.lv/text/3755>. (21.01.2019.)

¹³¹ Krievu valodas zināšanas ir vēlamas, jo persona, kuru dzimtā valoda ir krievu valoda, bieži vien nepārvalda valsts valodu vispār, vai nepārvalda tādā līmenī, lai spētu efektīvi komunicēt. Neskatoties uz to, ka Latvijā oficiālā valsts valoda ir latviešu valoda, kvalitatīvai atbalsta sniegšanai nepieciešams nodrošināt informāciju tādā valodā, kāda personai ir vieglāk saprotama. Turklāt Latvijā nav izveidotas latviešu valodas apmācības programmas personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem.

- jābūt iecietīgam pret personu;
- jārespektē personu, ievērojot, godīgas un cieņpilnas attiecības, personas vērtības un mērķus, personas cilvēktiesības, tiesības uz privāto dzīvi, konfidencialitāti un autonomiju, personas iespējamās individuālās un kultūras atšķirības saistībā ar personas invaliditāti, veselības traucējumiem, dzimumu, seksuālo orientāciju, rasi, etnisko piederību, nacionālo piederību, vecumu, reliģisko piederību, valodu, sociālo statusu un ekonomisko stāvokli;
- jāprot izvēlēties efektīvāko un piemērotāko komunikācijas un problēmu risināšanas veidu, tai skaitā jāprot komunicēt vieglajā valodā;

(7) Ētikas prasības:

- savā profesionālajā darbā ievēro sociālo darbinieku ētikas kodeksu un profesionālās darbības ētiskos pamatprincipus:
  - respektē personas personību, gribu un vēlmes, godu un cieņu, vērtības un mērķus, cilvēktiesības, tiesības uz privāto dzīvi, konfidencialitāti un autonomiju, personas iespējamās individuālās un kultūras atšķirības saistībā ar personas invaliditāti, veselības traucējumiem, dzimumu, seksuālo orientāciju, rasi, etnisko piederību, nacionālo piederību, vecumu, reliģisko piederību, valodu, sociālo statusu un ekonomisko stāvokli;
  - jāzina sava loma un savas darbības robežas;
  - jāizvairās no iespējamiem interešu konfliktiem.

8.2. IB administrētāja tiesības un pienākumi

Izmēģinājumprojekta darbinieka tiesības:

- saskaņā ar normatīvo regulējumu un Metodiku pieprasīt un saņemt no valsts un pašvaldību iestādēm un citām valsts pārvaldes iestādēm, privātpersonām, tai skaitā ārstniecības iestādēm, nepieciešamo informāciju un dokumentus, kas nepieciešami pienākumu veikšanai, lai sniegtu SBS pakalpojumus personai, kā arī citu kompetencē esošo jautājumu risināšanai;
- apstrādāt personas datus, ievērojot normatīvo regulējumu datu aizsardzības jomā;
- veikt personas vajadzību izvērtēšanu, izmantojot uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodes;
- sniegt norādījumus pakalpojumu sniedzējiem un personai savas kompetences ietvaros;
- izstrādāt atbalsta plānu personai;
- pieņemt patstāvīgus lēmumus jautājumos, kas sasaistīti ar IB administrēšanas procesu, savas kompetences ietvaros;
- iesaistīt personu SBS pakalpojumu saņemšanas procesā, vienojoties par veicamajiem pasākumiem;
- pieprasīt personai un pakalpojuma sniedzējiem ievērot garantijas vēstule vai līgumā norādītos nosacījumus un normatīvo aktu prasības;
- pārraudzīt un administrēt personas IB finanšu līdzekļus;
- izvērtēt IB ietvaros sniegto SBS pakalpojumu kvalitāti;
- informēt fiziskas un juridiskas personas par SBS pakalpojumiem;
- izskatīt ierosinājumus, sūdzības un sniegt atbildes savas kompetences ietvaros;
- izbeigt IB piešķiršanu personai vai SBS pakalpojuma sniegšanu, ja persona pret izmēģinājumprojekta darbinieku vai SBS pakalpojuma sniedzēju izturas necienīgi vai aizskaroši, apdraud veselību vai dzīvību, veic noziedzīgas darbības;

- iesniegt priekšlikumus sociālajam dienestam un LM projekta īstenošanas komandai IBM pilnveidei.

Izmēģinājumu projekta darbinieka pienākumi:

- nodrošināt nepieciešamo informāciju par IB saņemšanu, personai saprotamā veidā un valodā informēt personu par SBS pakalpojumiem, tiesībām tos saņemt IB ietvaros un to sniegšanas kārtību, skaidrot par mērķiem un rezultātiem, kas veicinās personas dzīves kvalitāti;
- sniegt nepieciešamo atbalstu, lai persona varētu paust savu gribu un izdarīt patstāvīgu izvēli;
- darbā izmēģinot uz personu vērstās domāšanas un plānošanas pamatmetodes personas vajadzību noteikšanai un atbalsta sniegšanai, nepieciešamības gadījumā jāizmanto citas sociālā darba teorijas un metodes;
- veikt personas vajadzību izvērtēšanu, izmantojot uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodes;
- izstrādāt atbalsta plānu personai sadarbībā ar personu;
- veicināt personas ieinteresētību un motivāciju saņemt SBS pakalpojumus;
- apzināt SBS pakalpojumu tīkla iespējas, piesaistīt un koordinēt SBS pakalpojumu pieejamību;
- organizēt SBS pakalpojumu sniegšanu personai ievērojot viņas intereses;
- noslēgt līgumu ar personu par IB saņemšanu;
- noslēgt līgumu (sagatavot garantijas vēstuli) ar pakalpojuma sniedzēju par SBS pakalpojuma nodrošināšanu;
- apstrādājot personas datus (arī sensitīvos datus), kā arī pakalpojuma sniedzēju datus, ievērot konfidencialitāti un datu aizsardzību atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam;
- sadarboties ar pašvaldības sociālo dienestu, valsts, pašvaldības un citām institūcijām;
- nekavējoties, ne vēlāk kā nākamajā darba dienā, paziņot Valsts policijai, ja ir pamats uzskatīt, ka persona cietusi vardarbības, ļaunprātīgas izmantošanas rezultātā, pienācīgas aprūpes un uzraudzības trūkuma vai cita personas tiesību pārkāpuma dēļ;
- izvērtēt un sniegt priekšlikumus par SBS pakalpojumu kvalitāti, kā arī sekmēt jaunu SBS pakalpojumu attīstību;
- veidot personas klienta lietu;
- apkopot un analizēt informāciju par IB personai un sniegtajiem SBS pakalpojumiem;
- sagatavot un LM iesniegt izmēģinājumu projektā noteiktos pārskatus noteiktajā kārtībā un termiņā;
- pildīt izmēģinājumu projekta LM projekta īstenošanas komandas uzdotos uzdevumus savas kompetences ietvaros;
- pārzināt SBS pakalpojumu personai politikas īstenošanu Latvijā, reģionā un pašvaldībā;
- ievērot Latvijas Republikā spēkā esošos likumus un normatīvos aktus.

9. IB saņēmēja tiesības un pienākumi

Veidojot SBS pakalpojumu aprakstus, ir nedefinētas IB saņēmēja tiesības un pienākumi, atbilstoši konkrētajiem SBS pakalpojumu saņemšanas nosacījumiem. Līdz ar to vispārīgās IB saņēmēja tiesības un pienākumi ir sekojoši:

- IB saņēmēja ir tiesības:
  - saņemt IB atbilstoši IBM metodikā noteiktajam;

- saņemt individuālām vajadzībām atbilstošus un atbalsta plānā noteiktos SBS pakalpojumus dzīvesvietā atbilstoši noslēgtajam līgumam;
- līdzdarboties lēmuma pieņemšanas procesā par SBS pakalpojuma saņemšanu;
- saņemt informāciju par SBS pakalpojumiem un tā saņemšanas nosacījumiem un kārtību, sev saprotamā veidā un valodā (vieglā valoda);
- atteikties no SBS pakalpojumu saņemšanas;
- vērsties ar lūgumu pie iemēģinājumuprojekta darbinieka par SBS pakalpojuma nepietiekamo vai neapmierinošo kvalitāti un pieprasīt pakalpojuma sniedzēja maiņu;
- uz vēlmju un izdarīto izvēļu respektēšanu;
- izteikt viedokli, priekšlikumus un sūdzības par SBS pakalpojumu.
- IB saņēmēja pienākumi ir:
  - piedalīties personas vajadzību izvērtēšanā, (izmantojot uz personu vērstās domāšanas un plānošanas metodes), atbalsta plāna sastādīšanā un pildīt tajā noteikto;
  - aktīvi līdzdarboties SBS pakalpojumu saņemšanas procesā;
  - informēt SBS pakalpojuma sniedzēju par neierašanos uz plānoto konsultāciju/nodarbību, ja ir objektīvi apstākļi, kā arī saskaņot tālāko rīcību;
  - informēt SBS pakalpojuma sniedzēju par vispārējo veselības stāvokli, sniegt SBS pakalpojuma sniegšanai nepieciešamo informāciju, brīdināt par varbūtējiem riskiem;
  - izturēties pret SBS pakalpojumu sniedzējiem ar cieņu, neapdraudēt pakalpojuma sniedzēju veselību vai dzīvību u.c.;
  - neskaidrību gadījumā griezties pie SBS pakalpojuma sniedzēja atbildīgā darbinieka un kopā risināt visas problēmas, lai sasniegtu atbalsta plānā izvirzītos mērķus;
  - ievērot speciālistu sniegtās rekomendācijas;
  - informēt izmēģinājumuprojekta darbinieku un pakalpojuma sniedzēju par dzīves vietas maiņu, kā arī par citām izmaiņām ģimenes situācijā;
  - informēt izmēģinājumuprojekta darbinieku, ja starp IB saņēmēju un pakalpojuma sniedzēju rodas konfliktsituācija;
  - ievērot konfidencialitāti un neizpaust informāciju par citu SBS pakalpojumu saņēmēju privāto dzīvi;
  - sniegt patiesu informāciju;
  - iesaistīties un līdzdarboties savas situācijas risināšanā.

10. Pakalpojumu sniedzēju piesaistes kārtība

Nemot vērā to, ka ir ļoti svarīgi nodrošināt personai SBS pakalpojumus maksimāli tuvu viņa dzīvesvietai, tad uzsākot sniegt SBS pakalpojumu, pašvaldībām jāizmanto dažādi pakalpojumu sniedzēju piesaistes veidi:

- sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā pieejamā informācija par pakalpojumu sniedzējiem;
- informācija par jau esošajiem pakalpojumu sniedzējiem savā pašvaldībā un arī tuvākajās kaimiņu pašvaldībās;

- par pašvaldības teritorijā esošajām NVO un to sniegtajiem SBS pakalpojumiem;
- personas un viņa aizbildņa sniegtā informācija par jau esošajiem pakalpojumu sniedzējiem, kurus tie izmanto;
- internetā pieejamā informācija par pakalpojumu sniedzējiem.

Uzsākot izmēģinājumuprojektu, tiks ņemti vērā Pētījumā norādītie ieteikumi, ka Sociālajam dienestam ir jāveic savas teritorijas potenciālo pakalpojumu sniedzēju apzināšana, uzskaitē un aktīvāk jāsadarbojas ar pakalpojumu sniedzējiem un NVO SBS pakalpojuma ieviešanā, sniegšanā un attīstībā¹³². Sociālajam dienestam ir jāizvērtē esošā situācija SBS pakalpojumu nodrošināšanā un jālemj par piemērotāko pakalpojumu sniedzēju piesaistes veidu - SBS pakalpojumu sniedz pašvaldība pati, vai to sniedz iepirkts pakalpojuma sniedzējs.¹³³

Ieviešot IBM, pakalpojumu sniedzēji tiks atlasīti šādos veidos:

- atbilstoši Publisko iepirkumu likumam 2. pielikuma sadaļā "Veselības, sociālie un saistītie pakalpojumi" minētajiem iepirkuma nomenklatūras (CPV) kodiem, ja iepirkuma paredzamā līgumcena ir mazāka par 750 000 *euro*, tad pašvaldība nepiemēros Publisko iepirkuma likumu, bet veiks iepirkumu atbilstoši saviem normatīvajiem aktiem;
- atbilstoši Publisko iepirkumu likuma 2. pielikuma sadaļā "Veselības, sociālie un saistītie pakalpojumi" minētajiem iepirkuma nomenklatūras (CPV) kodiem, ja iepirkuma paredzamā līgumcena ir 750 000 *euro* bez PVN vai lielāka, tad pašvaldības piemēros Publisko iepirkumu likumu;
- tajā gadījumā, ja persona atbalsta plāna sastādīšanas procesā, izmēģinājumuprojekta darbiniekam nosauks konkrētus pakalpojuma sniedzējus, tad persona rakstīs iesniegumu, kurā norādīs SBS pakalpojumus un pakalpojumu sniedzējus, un saskaņā ar iesniegumu izēģinājumuprojekta darbinieks pārbaudīs pakalpojumu sniedzēja atbilstību konkrētā SBS pakalpojuma sniedzēja kvalifikācijai un prasībām (skatīt 11.pielikumu), nodrošinās SBS pakalpojumu saņemšanu.

11. Ētikas prasības IB modeļa ieviešanā iesaistītajām pusēm

Ētikas prasības ir darbinieka morāles un tikumības noteikumu kopums, kas darbiniekam ir jāievēro savā profesionālajā darbībā izmēģinājumuprojekta laikā, un ir saistošas visiem darbiniekiem, kuri ir iesaistīti personas izvērtēšanā, atbalsta plāna izstrādē un IB procesa administrēšanā (piemēram, izmēģinājumuprojekta darbinieks, sociālais darbinieks, ergoterapeits, rehabilitologs, u.c. speciālisti).

Izstrādājot ētikas prasības, ņemti vērā vairākām profesijām izstrādātie ētikas kodeksi, piemēram, Latvijas Psihologu biedrības Profesionālās ētikas kodekss¹³⁴, Latvijas profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācijas izveidotais Latvijas sociālo darbinieku ētikas kodekss¹³⁵.

¹³² Pētījuma "Gala ziņojums "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze"" I sējums 60.lpp. (13. ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

¹³³ Turpat, 62.lpp. (20. ieteikums).

¹³⁴ Latvijas Psihologu biedrība (LPB), LPB Profesionālās ētikas kodekss [online] Pieejams: <http://www.psihologubiedriba.lv/?p=146>

¹³⁵ Latvijas profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku asociācija, Latvijas sociālo darbinieku ētikas kodekss. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/upload/publikacijas/sdetikaskodekss.pdf>

Ētikas prasību mērķis – nodrošināt izmēģinājumuprojekta darbību, kas balstīta uz profesionālajiem ētikas pamatprincipiem, lai veicinātu izmēģinājumuprojektā iesaistīto darbinieku godprātīgu rīcību saskaņā ar tiesību normām, profesionālajām pamatvērtībām un principiem, kā arī dažādu iesaistīto profesionāļu profesionālās ētikas standartiem. Ētikas prasības norāda, kādi apsvērumi jāņem vērā, izvērtējot profesionālās rīcības atbilstību.

Ētikas prasībās ietvertie profesionālās ētikas pamatprincipi un ētikas normas darbiniekam ir jāievēro savā profesionālajā darbībā attieksmē pret jebkuru personu, savstarpējā saskarsmē, kā arī attiecībās ar izmēģinājumuprojekta vadību, sociālo dienestu, valsts, pašvaldības un nevalstiskajām institūcijām, SBS pakalpojuma sniedzējiem, sadarbības partneriem un citām personām.

Izmēģinājumuprojekta darbinieks savā profesionālajā darbībā ievēro arī Latvijas Profesionālo sociālo un aprūpes darbinieku pieņemto Latvijas sociālo darbinieku ētikas kodeksu, ciktāl tas nav pretrunā ar izmēģinājumuprojektā izstrādātajām ētikas prasībām.

Situācijās, kas nav minētas šajās ētikas prasībās, darbinieks rīkojas saskaņā ar vispārējām uzvedības un morāles normām.

Profesionālās ētikas pamatprincipi

Darbiniekam ir pienākums ievērot šādus profesionālās ētikas pamatprincipus:

- Godīgums un taisnīgums:
  - darbinieks izturas godprātīgi pret saviem pienākumiem, principiāli rīkojas ikvienā negodīgas rīcības gadījumā;
  - darbinieks rīkojas taisnīgi, ievērojot personu vienlīdzību likuma priekšā un neizrādot labvēlību vai nepamatotas privilēģijas kādai no tām;
  - pildot savus pienākumus un pieņemot lēmumus, ņem vērā personas vēlmes un intereses;
  - darbiniekam ir augsta tiesiskā apziņa, viņš rīkojas profesionāli, tikai un vienīgi saskaņā ar normatīvajiem aktiem.
- Atbildīgums:
  - lai sasniegtu profesionāli visaugstāko rezultātu, darbinieks amata pienākumus un darba uzdevumu veic atbildīgi, izmantojot savas zināšanas, prasmes un darba pieredzi;
  - darbinieks izturas pieklājīgi, iejūtīgi un atsaucīgi pret personu, novērš pieļautās kļūdas un nepieciešamības gadījumā atvainojas personai;
  - darbinieks ir uzticīgs izmēģinājumuprojekta darbības mērķiem un pamatvērtībām;
  - darbinieks ir uzņēmīgs, mērķtiecīgs un cenšas sasniegt labākus rezultātus, regulāri papildinot savas profesionālās zināšanas, izrādot pašiniciatīvu, un izsaka savus priekšlikumus darba pilnveidošanai.
- Objektivitāte un neatkarība:
  - pieņemot lēmumus, darbinieks ņem vērā tikai objektīvu un pārbaudītu informāciju, pamatojas uz iegūtajiem faktiem un pierādījumiem. Darbinieks nedrīkst izdarīt spiedienu uz personu, lai mainītu tā lēmumu;
  - darbinieks savu pienākumu izpildē un lēmumu pieņemšanā norobežojas no personīgajām interesēm un ārējās ietekmes (citu personu politisku, reliģisku vai sociālu grupu interesēm, pakļaušanās sabiedrības protestiem vai bailēm no kritikas);
  - darbinieks apzinās sava amata prasības un nosacījumus, kā arī savas darbības ieguldījumu, tādēļ izjūt personisku atbildību par veiktā darba kvalitāti izmēģinājumuprojekta kopīgo mērķu sasniegšanai;
  - darbinieks savus pienākumus veic profesionāli un savlaicīgi, ievērojot precizitāti, lai nodrošinātu izmēģinājumuprojekta darba efektivitāti un kvalitāti. Darbinieks veic tādus pienākumus un pieņem tādus lēmumus, kas atbilst viņa kompetences līmenim;
  - darbinieks savā darbībā un izteikumos saskarsmē ar sabiedrību ir lojāls pret dienestu;

- ar profesionālo darbību saistītajos publiskajos izteikumos darbinieks pauž izmēģinājumuprojekta vadības viedokli, iepriekš to saskaņojot. Lietišķajos kontaktos ar sabiedrību un masu informācijas līdzekļu pārstāvjiem sniedzamo informāciju darbinieks iepriekš saskaņo ar izmēģinājumuprojekta vadību.
- **Konfidencialitāte un datu aizsardzība:**
  - darbinieka uzdevums ir informēt personu par nepieciešamību iegūt personas datus un izskaidrot, kā dati tiks izmantoti un uzglabāti;
  - darbinieka pienākums ir rūpēties par izmēģinājumuprojekta laikā iegūto personas datu aizsardzību, izpaužot tos vienīgi SBS pakalpojumu sniedzējiem, ar kuriem noslēgts līgums par SBS pakalpojumu sniegšanu izmēģinājumuprojektā, un normatīvajos aktos minētajām iestādēm;
  - darbinieks nodrošina personas tiesības uz sadarbību vērstām attiecībām, kas balstītas uz uzticēšanos, privātās dzīves respektēšanu un konfidencialitāti;
  - darbinieks informāciju, kas viņam kļuvusi zināma, pildot darba vai amata pienākumus izmēģinājumuprojekta laikā, nedrīkst prettiesiski izpaust vai izmantot mērķiem, kas nav saistīti ar amata pienākumu veikšanu vai konkrētu darba uzdevumu pildīšanu izmēģinājumuprojektā;
  - darbinieks aizsargā izmēģinājumuprojekta ierobežotas pieejamības, komercnoslēpumu saturošo informāciju un neizmanto to privātu mērķu sasniegšanai;
  - darbinieks, paužot informāciju, kas saistīta ar izmēģinājumuprojekta darbību, ir piesardzīgs, apzinoties, ka katra atsevišķa darbinieka rīcība veido kopējo izpratni par IB, kā jaunu pieeju SBS pakalpojumu nodrošināšanu personām sabiedrībā;
  - izmēģinājumuprojekta darbinieks nodrošina uzglabātās informācijas konfidencialitāti;
  - darbinieks sniedz izmēģinājumuprojekta vadībai nepieciešamo informāciju, kura tiek saglabāta konfidenciala un netiek publiskota.
- **Profesionalitāte:**
  - darbiniekam savā darbībā jāievēro Latvijas Republikas Satversme, valsts un personu likumīgās intereses, profesionālās uzvedības prasības, izmēģinājumuprojekta prasības un darba līguma noteikumi;
  - darbinieks rūpējas par nepārtrauktu profesionālās kvalifikācijas celšanu un pieredzes gūšanu: ir uzņēmīgs, mērķtiecīgs, izrāda iniciatīvu, regulāri papildina savas profesionālās zināšanas, lasot nozares literatūru, apmeklējot seminārus un izglītojošus kursus, kā arī seko līdzi procesiem atbilstošajā nozarē Latvijā un pasaulē un sniedz priekšlikumus darba uzlabošanai un pilnveidošanai;
  - darbinieks veicot savus pienākumus:
    - neizmanto līdzekļus, kas varētu diskreditēt viņa profesiju vai izmēģinājumuprojektu;
    - nepārvērtē savas spējas, kvalifikācijas līmeni vai iegūto pieredzi;
    - nenoniecina citu darbinieku darbu;
  - darbinieks neiesaistās darbībā, profesijā vai pasākumā, kas var mazināt viņa godprātību, objektivitāti un neatkarību, vai mazināt izmēģinājumuprojekta reputāciju.
- **Cieņa:**
  - darbiniekam darba attiecībās jāievēro savstarpēja cieņa, jābūt pieklājīgam, iecietīgam un izpalīdzīgam pret personu, personas piederīgajiem vai likumiskiem pārstāvjiem, kolēģiem, gan pret citām personām;
  - darbinieks atbalsta citu darbinieku darbu un savstarpēji sadarbojas, sniedzot vai saņemot nepieciešamo palīdzību darba pienākumu veikšanai;
  - darbinieks izvairās kritizēt personu, citu kolēģi, nedodot iespēju sevi aizstāvēt, un pilnībā izteikties;

- attieksmei un runai ar personu ir jābūt saprotamai, lietišķai un labvēlīgai, darbinieks respektē un veicina personas cilvēktiesību, vērtību, goda un cieņas apzināšanos un attīstību;
- ar savu rīcību vai izteikumiem nedrīkst diskriminēt vai apvainot personu, savus kolēģus, vadību un padotos neatkarīgi no viņu individuālās un kulturālās atšķirības saistībā ar cilvēka invaliditāti, izcelsmi, dzimumu, seksuālo orientāciju, rasi, etnisko piederību, nacionālo piederību, vecumu, reliģisko piederību, valodu un sociāli ekonomisko statusu;
- nedrīkst pieļaut personas, kolēģu un citu personu pazemošanu, cinisku attieksmi, nomelnošanu;
- jāizvairās no augstprātības attiecībā pret personu un kolēģiem.

Interesešu konflikta novēršana:

- darbinieks ir informēts par normatīvo aktu prasībām interesešu konflikta jautājumos, pārzina iespējamās riska jomas, kurās šādi konflikti var rasties;
- interesešu konflikts rodas situācijā, kad darbiniekam ir personiskas intereses, kas ietekmē, vai var ietekmēt godīgu un objektīvu darba vai amata pienākumu veikšanu;
- darbinieks atsakās no darba pienākumu veikšanas vai amata savienošanas visos gadījumos, kad ētisku apsvērumu dēļ varētu tikt apšaubīta darbinieka darbības objektivitāte un neitralitāte vai ka viņš pieņem lēmumus vai piedalās lēmumu pieņemšanā personisko interesešu vai apsvērumu ietekmē;
- darbinieks lēmumus pieņem vienīgi personas un izmēģinājumuprojekta interesēs, ievērojot ētikas prasības. Darbinieks neizmanto amata stāvokli un izmēģinājumuprojekta resursus privāto interesešu risināšanai, personiska labuma vai citu personu savtīgu labumu gūšanai;
- par situāciju, kurā darbiniekam, pildot amata pienākumus vai darba uzdevumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar ieņemamo amatu saistītas darbības, kas var ietekmēt (vai radīt iespaidu par šādu ietekmi) darbinieka, tā ģimenes locekļa, radnieka vai darījumu partnera personiskās vai mantiskās intereses, darbinieks informē izmēģinājumuprojekta vadību, lai novērstu šādu situāciju;
- darbinieks neatbalsta un neslēpj prettiesisku rīcību. Darbiniekam ir pienākums izmēģinājumuprojekta vadībai sniegt informāciju par viņam zināmiem prettiesiskiem gadījumiem un koruptīviem nodarījumiem, kā arī ne tikai par paša iespējamu nonākšanu interesešu konflikta situācijā, bet arī par citu darbinieku iespējamu atrašanos interesešu konflikta situācijā;
- darbinieks informāciju par iespējamiem, viņam zināmiem koruptīviem nodarījumiem un interesešu konfliktiem rakstveidā iesniedz personīgi vai anonīmi izmēģinājumuprojekta vadībai;
- izmēģinājumuprojekta vadībai ir pienākums izskatīt saņemtos iesniegumus par iespējamiem koruptīviem nodarījumiem un interesešu konfliktiem;
- izmēģinājumuprojekta vadībai ir aizliegts izpaust informāciju par to, kurš ir informējis par koruptīviem nodarījumiem, vai interesešu konfliktiem, un radīt šim darbiniekam tiešas vai netiešas nelabvēlīgas sekas;

Darbinieku uzvedības pamatprincipi:

- darbiniekam jāatbild par sava amata pienākumu vai darba uzdevumu likumīgu, godprātīgu, kvalitatīvu veikšanu un korektām attiecībām ar personu, kolēģiem, vadītājiem un padotajiem;
- darbiniekam jārīkojas saskaņā ar personas un izmēģinājumuprojekta interesēm, citu starpā ir aizliegta nepamatota dienesta vai izmēģinājumuprojektā iesaistīto darbinieku aprunāšana;

- darbinieks amata vai darba pienākumus pilda, atturoties no darbībām, kas varētu negatīvi ietekmēt lēmuma pieņemšanu un mazināt izmēģinājumuprojekta autoritāti un darbības nozīmi;
- darbinieks ar savu izturēšanos pret personu un citiem darbiniekiem nedrīkst radīt pamatu aizdomām par negodprātīgu rīcību un ietekmējamu stāvokli. Darbinieki nepieņem jebkādas tiesas un netiesas dāvanas, labvēlības un pateicības izpausmes, kas pielīdzināmas dāvanām un ir saistītas ar darba pienākumu pildīšanu;
- darbiniekam ir pienākums īstenot izmēģinājumuprojekta prasības. Paklausības pienākums neietver pienākumu ievērot rīkojumus, kas liek darīt kaut ko nelikumīgu vai neētisku;
- darbinieks apzinās un atzīst savu zināšanu, prasmju un darbības ierobežojumus, un vēršas pie izmēģinājumuprojekta vadības pēc padomiem un atbalsta sarežģītās situācijās;
- darbiniekam ir pienākums ziņot izmēģinājumuprojekta vadībai par apstākļiem, kas viņam kļuvuši zināmi un kas var nodarīt personai, darbiniekiem, izmēģinājumuprojektam vai kādam citam zaudējumus vai kaitējumu;
- darbinieks izmanto darba laiku intensīvi un lietderīgi;
- darbiniekam ir pienākums lietot un rūpēties par izmēģinājumuprojekta resursiem visekonomiskākajā un racionālākajā veidā;
- darbinieks izrāda pašiniciatīvu un izsaka savus priekšlikumus darba pilnveidošanai;
- darbinieks ir atbildīgs par darba pienākumu savlaicīgu un kvalitatīvu izpildi;
- darbinieks sadarbojas ar kolēģiem, sniedzot un saņemot nepieciešamo palīdzību profesionālo pienākumu izpildē, un ļaunprātīgi neizmanto kolēģu uzticēšanos;
- darbinieks, vienlaikus atrodoties darba attiecībās ar citu darba devēju, ievēro ētikas prasībās iekļautos pamatprincipus, normas un nerada zaudējumus izmēģinājumuprojektam;
- darbinieks ārpus darba laika izvēlas tādu uzvedības stilu, lai neradītu šaubas par tā profesionalitāti.

Profesionālās ētikas un uzvedības pamatprincipu izvērtēšana:

- sūdzības par darbinieku šajās ētikas prasībās noteikto normu pārkāpumiem izskata sociālā dienesta vadība sadarbībā ar LM projekta īstenošanas komandu;
- sociālā dienesta vadība sadarbībā ar LM projekta īstenošanas komandu uzrauga ētikas prasību izpildi;
- ētikas prasību neievērošanas gadījumā jautājumu par darbinieka neētisku rīcību var ierosināt ikviena fiziska vai juridiska persona. Iesniegums vai informācija ar pietiekamu pamatojumu par personas neētisko rīcību tiek iesniegti sociālā dienesta vadībai, kas informē LM projekta īstenošanas komandu. Iesniegums vai informācija var būt anonīma;
- sociālā dienesta vadība sadarbībā ar LM projekta īstenošanas komandu pieņem lēmumu par darbinieka atbildību un rīcību, ja tie ir pretrunā ar ētikas prasībās noteiktajām normām;
- sociālā dienesta vadība, informējot LM projekta īstenošanas komandu, var izteikt piezīmi vai rājienu Darba likuma 90.panta noteiktajā kārtībā. Ja ētikas prasību pārkāpums ir uzskatāms par būtisku, darbiniekam tiek uzteikts darba līgums Darba likumā noteiktajā kārtībā, un sociālā dienesta vadība šī darba veikšanai izraugās citu darbinieku.

12.Pienākumu un atbildību sadalījums starp personu un citām IB modeļa ieviešanā iesaistītajām pusēm

IBM ieviešanas procesā izmēģinājumuprojektā ir iesaistītas vairākas puses –persona, sociālais dienests (IB administrētājs un IB pārvaldītājs), izmēģinājumuprojekta darbinieks, citi speciālisti, kuri piedalās personas vajadzību izvērtēšanā, un pakalpojuma sniedzēji, kas savā starpā

sadarbojas. Katra no minētajām pusēm savas kompetences ietvaros ir atbildīga par pienākumu izpildi pret otru pusi.

Sadarbojoties ar personu, sociālā dienesta, kā IB administrētāja un IB pārvaldītāja, pienākumos un atbildībā ir sekojošas darbības:

- sociālais dienests uzaicina personas pieteikties dalībai izmēģinājumu projektā;
- noslēdz līgumu ar personu par piedalīšanos izmēģinājumu projektā vai lauž minēto līgumu, ja rodas IBM metodikā noteikts apstākļi līguma izbeigšanai;
- noslēdz līgumu ar pakalpojumu sniedzēju par dalību izmēģinājumu projektā vai pakalpojuma sniedzējam iesniedz garantijas vēstuli, kurā apliecinā, ka, dienests veiks samaksu par personai sniegto SBS pakalpojumu. Gadījumā, ja sociālajam dienestam ir jau līgums ar pakalpojuma sniedzēju, ja tas ir iespējams, tad var nodrošināt SBS pakalpojumu sniegšanu šī līguma ietvaros.

IBM ieviešanas procesa vadīšanu nodrošina sociālā dienesta izmēģinājumu projekta darbinieks, kura atbildībā ir sekojošas darbības:

- izvērtēšanas procesa vadīšana, administrēšana un pārraudzība;
- atbalsta plāna sastādīšana, pārskatīšana un pārraudzība;
- piešķirtā IB izlietošanas pārraudzība (tā atbilstība sākotnēji apstiprinātajam atbalsta plānam);
- SBS pakalpojumu sniedzēju piesaiste;
- līgumattiecību noformēšana ar personu un SBS pakalpojumu sniedzējiem - organizē, vada un pārrauga;
- izmēģinājumu projekta finanšu un rezultatīvo rādītāju atskaišu sagatavošana par sniegto SBS pakalpojumu, administrēšana un pārraudzība.

IBM ieviešanā persona, izmēģinājumu projekta darbinieks, izvērtēšanā iesaistītie speciālisti un SBS pakalpojuma sniedzēji strādā komandā, kas kopīga mērķa sasniegšanai apvieno speciālistus ar dažādām zināšanām un profesionālajām kompetencēm. Strādājot komandā, starp speciālistiem notiek efektīva sadarbība un mijiedarbība personas problēmu risināšanā, kā arī personas dzīves kvalitātes uzlabošanā.

Sadarbojoties savas kompetences ietvaros, puses savā starpā dalās pienākumos un atbildībā, veicot sekojošas darbības:

- izmēģinājumu projekta darbinieks:
  - sadarbībā ar personu, piesaistot cilvēkus no personas dabiskā atbalsta loka, izvērtē personas vajadzības, nepieciešamības gadījumā izvērtēšanā piesaista citus speciālistus, vada un pārrauga izvērtēšanas procesu.
  - izvērtēšanas procesa sākumā izmēģinājumu projekta darbinieks izvērtē no personas saņemtos dokumentus un informāciju un vienojas par konkrētās personas izvērtēšanas vietu un laiku;
  - ja personas vajadzību izvērtēšanā tiek piesaistīti citi speciālisti, izmēģinājumu projekta darbinieks organizē tikšanos ar personu un izvērtēšanas speciālistiem un sastāda izvērtēšanas norises grafiku, ņemot vērā vides kontekstu, tas ir, speciālisti vienojas, kas un kur veiks izvērtēšanu, piemēram, mājās, sociālajā dienestā u.c.;
  - pēc individuālā izvērtējuma veikšanas, izmēģinājumu projekta darbinieks iepazīstina personu ar atbalsta plāna gala variantu;
  - pēc personas izvērtēšanas procesa pabeigšanas, izmēģinājumu projekta darbinieks vienojas ar personu par pakalpojumu sniedzējiem, kuri sniegs personai nepieciešamos SBS pakalpojumus, un sadarbojoties ar personu, aizpilda IBM matricā pakalpojumu

sarakstu ar konkrētiem pakalpojumu sniedzējiem un viņu SBS pakalpojumu faktiskajām cenām, persona uzraksta iesniegumu, kurā norāda konkrētus pakalpojuma sniedzējus (6.7.pielikums);

- pēc personas izvērtēšanas procesa pabeigšanas izmēģinājumuprojekta darbinieks sadarbībā ar personu sastāda atbalsta plānu, nosaka IB 12 mēnešiem un vienojas par gala versiju atbalsta plānam. Atbalsta plānu paraksta izmēģinājumuprojekta darbinieks un persona, tas ir līguma ar personu pielikums (6.pielikums);
  - nepieciešamības gadījumā, izmēģinājumuprojekta darbinieks, sadarbībā ar personu, pārskata atbalsta plānu, veic korekcijas vai lemj par turpmāko rīcību;
  - atbalsta plānā noteikto SBS pakalpojumu saņemšanas pēdējā mēnesī (izmēģinājumuprojekta piecpadsmītajā mēnesī), izmēģinājumuprojekta darbinieks pieprasa informāciju no pakalpojumu sniedzējiem par SBS pakalpojumu sniegšanas rezultātiem un rekomendācijām;
  - izmēģinājumuprojekta noslēgumā sešpadsmitajā mēnesī, pēc SBS pakalpojumu saņemšanas, izmēģinājumuprojekta darbinieks izvērtē un apkopo pakalpojumu sniedzēju iesniegto informāciju un viedokļus par personas rehabilitācijas procesa rezultātiem, aizpilda veidlapu “IBM atbalsta plānā noteikto sociālās rehabilitācijas mērķu novērtēšana”.
- SBS pakalpojuma sniedzējs:
    - uzsākot SBS pakalpojuma sniegšanu, tiekas ar personu, individuāli vienojas par SBS pakalpojuma sniegšanas norisi, regularitāti, nosacījumiem un nodrošina personai SBS pakalpojumu saturu un apjomu atbilstoši atbalsta plānam;
    - ikdienā atspoguļo SBS pakalpojumu sniegšanu un saņemšanu individuāli katram saņēmējam klientu reģistrācijas žurnālā. Persona ar parakstu apstiprina katru SBS pakalpojuma saņemšanas gadījumu;
    - sniedz personai psihoemocionālu, konsultatīvu un profesionālu atbalstu SBS pakalpojumu saņemšanas laikā, tai skaitā problēmsituāciju gadījumos u.c.;
    - SBS pakalpojuma sniegšanas laikā nodrošina personas datu aizsardzību un konfidencialitāti, ētisku rīcību sadarbībā ar personu;
    - uztur sadarbību un atgriezenisko saiti ar personu un izmēģinājumuprojekta darbinieku;
    - informē izmēģinājumuprojekta darbinieku, ja starp personu un pakalpojuma sniedzēju pastāv interešu konflikts, SBS pakalpojuma sniegšana kļuvusi neiespējama vai persona nav sasniedzama;
    - pēc atbalsta plānā noteikto SBS pakalpojumu saņemšanas, iesniedz izmēģinājumuprojekta darbiniekam informāciju par personas SBS pakalpojumu sniegšanas rezultātiem un rekomendācijām.
  - persona:
    - tiekas ar izmēģinājumuprojekta darbinieku un iesniedz iesniegumu par vēlmi piedalīties izmēģinājumuprojektā, kā arī citus dokumentus, kas nepieciešami IB piešķiršanai, kurus nosaka izmēģinājumuprojekta darbinieks;
    - pēc līguma noslēgšanas ar sociālo dienestu par dalību izmēģinājumuprojektā, tiekas ar izmēģinājumuprojekta darbinieku, vienojas par personas vajadzību izvērtēšanas vietu un laiku, nepieciešamības gadījumā piedalās izvērtēšanas norises grafiku sastādīšanā (sākotnējā un gala) un aizpilda dzīves kvalitātes novērtējuma anketu (25.pielikums);
    - pēc izvērtēšanas procesa pabeigšanas, vienojas ar izmēģinājumuprojekta darbinieku par mērķiem, SBS pakalpojumiem un pakalpojumu sniedzējiem, kuri sniegs personai nepieciešamos SBS pakalpojumus un SBS pakalpojumu faktiskajām cenām, sagatavo iesniegumu, kurā norāda konkrētus pakalpojumu sniedzējus (6.7.pielikums), un piedalās atbalsta plāna sastādīšanā/saskaņošanā/apstiprināšanā un IB noteikšanā 12 mēnešiem. Persona paraksta atbalsta plānu;

- pie SBS pakalpojuma sniedzēja, klientu reģistrācijas žurnālā ar parakstu apstiprina katru SBS pakalpojuma saņemšanas gadījumu;
- izmēģinājumuprojekta darbiniekam un pakalpojuma sniedzējam sniedz informāciju par vispārējo veselības stāvokli (apliecina ārsta izziņa) un citām problēmām, kuras būtu nepieciešams risināt vai kuras var ietekmēt nodarbības un brīdina par varbūtējiem riskiem;
- informē pakalpojuma sniedzēja konsultāciju/nodarbību vadītāju par neierašanos uz plānoto konsultāciju/nodarbību;
- informē pakalpojumu sniedzēju un izmēģinājumuprojekta darbinieku, ja veselības stāvokļa dēļ nav iespējams turpināt saņemt SBS pakalpojumu;
- neskaidrību vai problēmsituāciju gadījumā vēršas pie izmēģinājumuprojekta darbinieka un pakalpojuma sniedzēja atbildīgā darbinieka un kopā risina visas problēmas;
- informē izmēģinājumuprojekta darbinieku dzīves vietas maiņas gadījumā vai par citām izmaiņām ģimenes situācijā, ja tas var ietekmēt izmēģinājumuprojekta gaitu;
- nekavējoši informē izmēģinājumuprojekta darbinieku, ja ar pakalpojuma sniedzēju rodas konfliktsituācija;
- pret pakalpojumu sniedzējiem izturas ar cieņu, neapdraud pakalpojuma sniedzēju darbinieku veselību vai dzīvību, ievēro konfidencialitāti un neizpauž informāciju par citu SBS pakalpojumu saņēmēju privāto dzīvi u.c.;
- uzsākot un noslēdzot dalību izmēģinājumuprojektā, persona, nepieciešamības gadījumā sadarbojoties ar izmēģinājumuprojekta darbinieku, aizgādni vai kādu no dabiskā atbalsta loka personām, aizpilda dzīves kvalitātes novērtējuma anketu. Aizpildītās anketas persona iesniedz izmēģinājumuprojekta darbiniekam viedokļu un informācijas apkopošanai;
- izmēģinājumuprojekta noslēgumā persona, nepieciešamības gadījumā sadarbojoties ar izmēģinājumuprojekta darbinieku, aizgādni vai kādu no dabiskā atbalsta loka personām, aizpilda ESF projekta dalībnieka aptaujas anketu. Persona aizpildītās anketas iesniedz izmēģinājumuprojekta darbiniekam viedokļu un informācijas apkopošanai.

13. IB saņēmēja atbalsta tīkla un dažādu SBS pakalpojumu sniegšanā iesaistīto pušu sadarbības un komunikācijas modeļi

Atbalsta sniegšanas procesā iesaistīto pušu komunikācija vienmēr jābūt vērstai uz sadarbību, ar vēlmi darboties vienotā komandā, lai persona ar atbalsta palīdzību nonāktu pie labākā iespējamā problēmu risinājuma atbilstoši personas vajadzībām.

Uzsākot personas sadarbību ar citām iestādēm vai organizācijām, izmēģinājumuprojekta darbinieks var iepazīstināt ar personas komunikācijas veidu, lai citas iesaistītās puses varētu veidot komunikāciju atbilstoši personas vajadzībām (skatīt 11. attēlu).

Personai var būt nepieciešams izmēģinājumuprojekta darbinieka atbalsts ikdienā, komunicējot ar:

- sociālā dienesta speciālistiem par iespējām saņemt sociālos pakalpojumus, kuri nav iekļauti IBM, un sociālo palīdzību;
- bāriņtiesu speciālistiem par bērna un vecāka tiesību jautājumiem, ja personas apgādībā ir bērns;
- ārstniecības iestādes speciālistiem par personas veselības aprūpes jautājumiem;

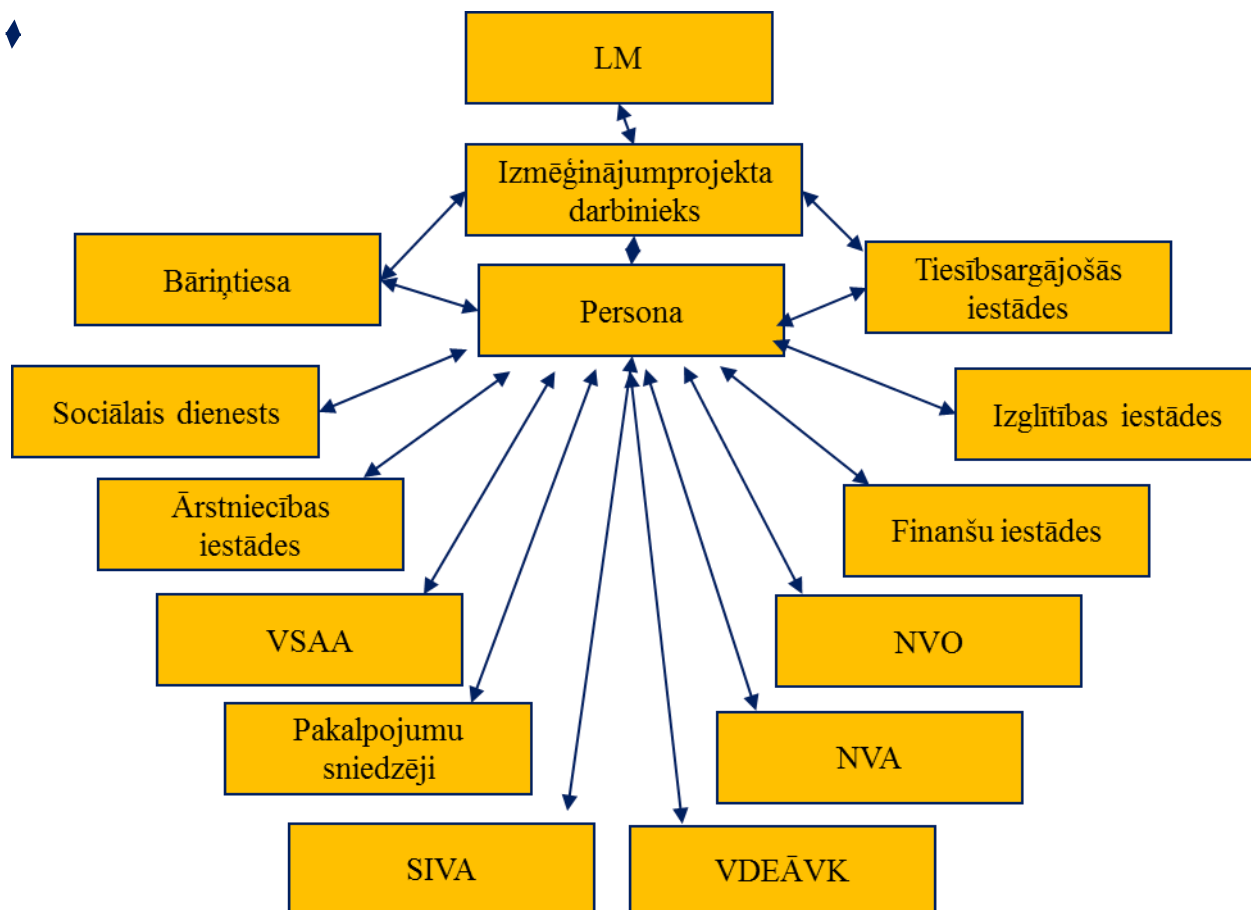
- pakalpojumu sniedzējiem par sniegtajiem SBS pakalpojumiem;
- tiesībsargājošām iestādēm gadījumā, ja persona ir cietusi no noziedzīga nodarījuma vai pati izdarījusi administratīvu pārkāpumu vai noziedzīgu nodarījumu;
- izglītības jomas (skola, bērnudārzs, ja personas apgādībā ir bērns u.c.) speciālistiem;
- NVA speciālistiem par personas nodarbinātības un apmācību iespējām;
- NVO speciālistiem par SBS pakalpojumu saņemšanu, piemēram, speciālistu konsultācijas, atbalsta grupas u.c.;
- finanšu iestādēm par personas ikdienas finanšu jautājumiem;
- SIVA speciālistiem par profesionālās rehabilitācijas un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem personai;
- VSAA par pabalstu saņemšanas jautājumiem;
- VDEĀVK par personas fizisko vai psihisko spēju ierobežojuma pakāpes izvērtēšanu un invaliditātes noteikšanu.

Visos šajos gadījumos izmēģinājumuprojekta darbiniekam būs starpnieka loma, lai veidotu dialogu starp iesaistīto institūciju un personas jautājumu risināšanu.

Visu IBM īstenošanas procesu laikā izmēģinājumuprojekta darbinieks sadarbosies ar personu un SBS pakalpojumu sniedzējiem SBS pakalpojumu nodrošināšanas procesā.

Sadarbība starp iestādēm tiek īstenota, ņemot vērā normatīvos aktus datu aizsardzības jomā. Visos gadījumos sadarbība ar citām iestādēm, (tai skaitā informācijas apmaiņa par konkrētu personu) tiek īstenota ar personas piekrišanu. Izmēģinājumuprojekta darbinieka pienākums ir respektēt un ievērot personas izdarīto izvēli.

Personas un dažādu IBM ieviešanas procesā iesaistīto pušu sadarbības un komunikācijas modelis

Ar bāriņtiesu un policiju pēc attiecīgo tiesībsargājošo iestāžu izteikta motivēta lūguma vai pēc savas iniciatīvas izmēģinājumu projekta darbinieks var sadarboties, neinformējot un neiegūstot piekrišanu no personas.

Izmēģinājumu projekta darbinieks veicinās arī pakalpojumu sniedzēju sadarbību ar citām institūcijām, ja tas būs nepieciešams, lai nodrošinātu personai nepieciešamo SBS pakalpojumu kādā no minētajām institūcijām.

Izmēģinājumu projekta darbinieka sadarbība ar izglītības iestādēm būs nepieciešama gadījumos, kad IBM noteiktā atbalsta īstenošana ietekmēs izglītības jomas vai minēto iestāžu līdzdalība būs nepieciešama, lai efektīvi īstenotu noteikto atbalstu. Šajos gadījumos izmēģinājumu projekta darbiniekam būs starpnieka loma, lai veidotu dialogu iesaistīto institūciju starpā jautājuma risināšanai.

Lai sasniegtu labākus rezultātus, sadarbībā ne mazāk svarīgs ir personas atbalsta tīkls. Tie ir cilvēki, uz kuriem persona paļaujas un cilvēki, kurus persona nepieciešamības gadījumā var piesaistīt (skatīt 12. attēlu):

- ģimenes locekļi un tuvinieki;
- draugi;

- kaimiņi;
- darba devēji un kolēģi;
- sociālā dienesta sociālais darbinieks;
- izmēģinājumu projekta darbinieks;
- izglītības iestādes speciālisti;
- draudzes/kopienas locekļi;
- NVO speciālisti.

Atbalsta tīkls personai ir milzīga vērtība un bagātība, kā arī būtisks aprūpes elements, lai efektīvāk nodrošinātu personai nepieciešamo atbalstu, un kopīgi radītu labākos rezultātus, kas balstīts uz šādām pamatvērtībām:

- personas aprūpē ir iesaistīti ģimenes locekļi, kas viens otram palīdz un rūpējas - tas veicina mīlestības un aprūpes kvalitatīvu nodrošinājumu;
- uzmanības centrā ir attiecību stiprināšana;
- uztur drošību, sniedzot praktisku, informatīvu un emocionālu atbalstu, kas nodrošina personas veselības stāvokļa uzlabošanu/nepasliktināšanos;
- mērķtiecība: visiem atbalsta dalībniekiem ir kopīgs mērķis – tas personu iedvesmo uz darbību un līdzdalību;
- bieži darbojas ar aizrautību, radošumu, gudrību un spontanitāti;
- dažādās pusēs, kas veido personas atbalsta tīklu un zina par konkrētām personas vajadzībām, apvienojas, lai nodrošinātu atbalstu, kas palīdz efektīvāk izmantot veselības un SBS pakalpojumus;
- apvieno pieredzi.

12.attēls

Personas pastāvošā vai potenciālā atbalsta tīkla dalībnieku sadarbības un komunikācijas modelis

Komunikācijā un sadarbībā, ar kādu no atbalsta tīkla pusēm, personai var būt nepieciešams izmēģinājumuprojekta darbinieka atbalsts ikdienā. Izmēģinājumuprojekta darbinieka uzdevums veidot dialogu starp personu un atbalsta tīklā iesaistītajām pusēm, lai nodrošinātu saziņu un sadarbību starp visiem, kas veicina personas labklājību un integrāciju sabiedrībā.

14. IB modeļa ietvaros sasniedzamie rezultāti

Izmēģinājumuprojekta ietvaros sasniedzamie rezultāti:

- noskaidrot IB saņēmēju, izmēģinājumuprojekta darbinieku, pakalpojumu sniedzēju, viedokli pret IBM un administratīvā sloga apjomu;
- izpētīt kādas varētu būt IBM darbības modifikācijas.

IB izmēģinājumuprojekta īstenošanas procesā tiks iegūti sekojoši kvantitatīvie rādītāji, kas tiks analizēti izvērtējot IB modeļa efektivitāti:

- (1) veiktās personu vajadzību izvērtēšanas reizes;
- (2) IB saņēmēji - personas, norādot sadalījumu pēc vecuma, dzimuma, funkcionēšanas traucējuma veida u.c.;
- (3) saņemtie SBS pakalpojumi, norādot SBS pakalpojumu veidus sadalījumā pēc personas vecuma, dzimuma utt..

Lai varētu izanalizēt atbalsta plānā iekļauto mērķu izpildi, beidzot sniegt SBS pakalpojumu izmēģinājumuprojekta darbinieks pieprasa no pakalpojumu sniedzējiem atzinumu (brīvā formā) par SBS pakalpojuma saņemšanas laikā sasniegtajiem mērķiem.

Izveidojot IBM, izmēģinājumuprojektā gūtie rezultatīvie un kvalitatīvie rādītāji tiks ņemti vērā, lai analizētu Latvijā spēkā esošos normatīvos regulējumus sociālo pakalpojumu jomā, piemēram, MK noteikumi Nr.338, kas ir saistoši jebkuram pakalpojumu sniedzējam utt., un sniegti priekšlikumi atbilstošu grozījumu veikšanai normatīvajos aktos.

15. Aptaujas anketas, ar kuru palīdzību novērtē IB saņēmēja dzīves kvalitātes sfēras jeb domēnus:

15.1. Dzīves kvalitātes jēdziens un izvērtēšanas instrumenta izvēle

Dzīves kvalitātes jēdziens

Dzīves kvalitāte ir daudzdimensionāls jēdziens, kas raksturo indivīda, sociālo grupu un sabiedrības vispārējo labklājības līmeni. Tas veidojas no daudzām komponentēm, kas objektīvi ietekmē cilvēku dzīvi un subjektīvi izpaužas kā apmierinātības līmenis ar dzīvi¹³⁶.

Dzīves kvalitāte aptver objektīvus indikatorus, ar kuriem saprot ekonomisko situāciju, nodarbinātību, mājokli, veselības aprūpi, ģimeni, sociālo līdzdalību, gan subjektīvo apmierinātību ar dzīvi kopumā un atsevišķām tās jomām¹³⁷.

Dzīves kvalitātes izvērtēšanas instrumenta izvēle

Ņemot vērā to, ka atbalsta personas pakalpojuma izmēģinājumuprojektā pielieto subjektīvās

¹³⁶ Stepčenko, A. (2006) Dzīves kvalitātes indikatori Eiropas Savienībā. Metodoloģiski jautājumi/ Socioloģija. Grām.: Latvijas Universitātes raksti: Ekonomika, 701. sējums. Rīga: LU. 140. – 154. lpp.

¹³⁷ Bela B., Labā dzīve: subjektīvie vērtējumi un vīzijas, Dzīves kvalitāte Latvijā, Zinātne, 2006, 38-50. lpp.

dzīves kvalitātes instrumentu (“*Subjective quality of life instrument*”, autori: Antonella Gigantesco un Massimo Giuliani (Itālija))¹³⁸ tika pieņemts lēmums arī šajā izmēģinājumu projektā dzīves kvalitātes mērīšanai pielietot šo instrumentu.

Itālijas pētnieku izveidotais Subjektīvais dzīves kvalitātes instruments (autori: *Antonella Gigantesco un Massimo Giuliani*) sastāv no 10 pašnovērtējuma jautājumiem, kas ir formulēti sarunvalodā, ar atbildes skalu no 1 līdz 10 un, izmantojot “sejas” simbolu, kas padara aptauju vieglāk uztveramu respondentam. Šī aptauja ir balstīta uz vienu no vienkāršākajām dzīves kvalitātes aptaujām – apmierinātības ar dzīvi domēnu skalu (*Satisfaction of the life domain scale*, autori: Baker un Intagliata¹³⁹). Šo aptauju var izmantot gan cilvēki ar intelektuālas attīstības traucējumiem, gan cilvēki ar psihiskām saslimšanām. Aptauja ir viegli adaptējama un to var arī izmantot, aptaujājot personas dabiskā atbalsta sniedzējus. Aptauja ietver visus galvenos domēnus, kas parasti tiek iekļauti šādos instrumentos, tās aizpildīšana neprasa daudz laika vai īpašu apmācību. Instrumenta autori atļāva izmantot šo dzīves kvalitātes vērtēšanas instrumentu, un instrumenta izmantošana ir bez maksas (skatīt 24. pielikumu). Anketas ir izmantojamas personu un to dabiskā atbalsta sniedzēju aptaujāšanai. Dabiskā atbalsta sniedzēju aptauju ir paredzēts izmantot kā primāro informācijas avotu tikai tajos gadījumos, kad persona nespēs pietiekami skaidri komunicēt, vai arī patstāvīgi, bez dabiskā atbalsta sniedzēja palīdzības, atbildēt uz jautājumiem (25.pielikums).

15.2. Aptaujas veikšanas process

Kā sākotnējās informācijas ieguves metode ir izvēlēta aptauja, kas paredz uzdot pētāmajai grupai mutiskus vai rakstiskus jautājumus un pieļauj iegūto atbilžu statistisko apstrādi. Tas ir visefektīvākais veids daudzveidīgas informācijas iegūšanai par to, ko cilvēki domā, par viņu vēlmēm un vajadzībām, uzskatiem, attieksmēm un viedokļiem. Aptaujā kopumā paredzēts iegūt informāciju no, apmēram, 100 personām.

Ņemot vērā pētījuma mērķa grupas specifiku, tiks akceptētas abas aptaujas metodes: anketēšana (ja, persona pati patstāvīgi vēlēšies aizpildīt anketu) un intervija (izmēģinājumu projekta darbinieks intervē personu, uzdodot tai anketas jautājumus). Intervijas metode izmēģinājumu projekta darbinieka un personas savstarpējās komunikācijas rezultātā var nodrošināt aptaujas jautājumu pilnīgāku izpratni un patiesāku atbilžu sniegšanu, tomēr izmēģinājumu projekta darbinieks sākotnēji piedāvās personai trīs iespējas – pašai aizpildīt anketu, darīt to kopā ar izmēģinājumu projekta darbinieku vai anketu aizpildīt kopā ar dabiskā atbalsta sniedzēju.

Aptaujas veikšanas kārtība

- (1) Pēc līguma par piedalīšanos izmēģinājumu projektā parakstīšanas, izmēģinājumu projekta darbinieks piedāvās personai aizpildīt dzīves kvalitātes novērtēšanas aptaujas anketu. Līdz ar to aptaujas anketa būs daļa no personas lietas.
- (2) Tā kā izmēģinājumu projekta darbinieks jau būs izskaidrojis personai izmēģinājumu projekta mērķi, tad izmēģinājumu projekta darbinieks pamatos aptaujas nepieciešamību ar to, ka šī aptauja palīdzēs novērtēt izmēģinājumu projekta rezultātus un kā IBM rezultātā būs mainījusies personas dzīve. Tāpēc aptauja tiks veikta divas reizes

---

¹³⁸ Gigantesco A, Giuliani M. Quality of life in mental health services with a focus on psychiatric rehabilitation practice. *Ann Ist Super Sanita*. 2011;47(4):363–372. Pieejams: <http://www.scielosp.org/pdf/aiss/v47n4/a07v47n4.pdf>

¹³⁹ Baker F, Intagliata J. Quality of life in the evaluation of community support systems. *Eval Program Plann* 1982;5: 69-79.

izmēģinājumu projekta norises laikā – izmēģinājumu projekta sākumā un izmēģinājumu projekta beigās. Ja persona netiek atbalstīta visā izmēģinājumu projekta laikā un līgums tiek izbeigts ātrāk, tad aptauja tiek veikta līguma izbeigšanas datumā. Ja līgums tiek izbeigts neatrisināta konflikta dēļ, kas ietekmē arī attiecības starp izmēģinājumu projekta darbinieku un personu, vai arī persona nav atrodamā, tad aptaujas veikšana varētu būt neiespējama.

- (3) Uzsākot darbu ar personu, katrai personai izveido kodu (6.pielikums), lai nodrošinātu datu konfidencialitāti Līdz ar to uz anketas tiek norādīts nevis personas vārds, uzvārds, bet tikai personai piešķirtais kods, kuru izmēģinājumu projekta darbinieks pierēģistrē dzīves kvalitātes novērtēšanas aptaujas reģistrā.
- (4) Uzsākot personas aptauju, izmēģinājumu projekta darbinieks paskaidros, ka persona drīkst neatbildēt uz jautājumiem, uz kuriem tā nevēlas atbildēt un, ka persona drīkst jebkurā laikā pārtraukt aptaujas aizpildīšanu.

Pēc tam, kad ir izskaidrots aptaujas mērķis, izmēģinājumu projekta darbinieks jautā personai, vai viņa ir gatava aizpildīt aptauju patstāvīgi, vai arī viņai ir vajadzīga palīdzība.

Ja persona aizpilda aptauju patstāvīgi, izmēģinājumu projekta darbinieks izskaidro kā anketa aizpildāma, piedāvā personai pietiekami daudz laika anketas aizpildīšanai, un pēc tam saņem no personas aptaujas oriģinālu.

Ja persona lūdz palīdzību, izmēģinājumu projekta darbinieks intervē personu, demonstrējot skalu un lūdzot personu norādīt pareizo atbildi skalā, un aizpilda aptaujas anketu.

- (5) Ja personai ir nopietnas grūtības ar verbālo komunikāciju, viņa nespēj komunicēt un sniegt savas atbildes uz aptaujas jautājumiem, izmēģinājumu projekta darbinieks var vērsties pie personas dabiskā atbalsta sniedzēja, lai viņa aizpilda aptauju, interpretējot personas viedokli.
- (6) Visas sākotnējās aptaujas nepieciešams aizpildīt, tiekoties ar personu klātienē. Turpmāk aptaujas iespējams veikt arī pa tālruni, bet tikai izņēmuma gadījumos¹⁴⁰.
- (7) Elektroniskais žurnāls (katrs izmēģinājumu projekta darbinieks veidos savu žurnālu pašvaldībā) (skatīt 26. pielikumu), būs pieejams konkrētās pašvaldības sociālā dienesta izmēģinājumu projekta darbiniekam un LM projekta īstenošanas komandai. Aizpildītās anketas oriģināls tiks pievienots personas lietai, kas tiks glabāta slēgtā skapī sociālajā dienestā.

Reģistrā tiek iekļauti sekojoši dati: vai aptauja ir aizpildīta, aizpildīšanas datums, vai aptauja bija aizpildīta patstāvīgi, vai ar palīdzību, vai aptauju aizpildīja dabiskā atbalsta sniedzējs (tuvinieks), vai aptauja tika aizpildīta, tiekoties klātienē vai sazinoties pa tālruni.

- (8) Aptaujas datu apstrādei un apkopošanai izmēģinājumu projekta darbinieks aptaujas anketas ieskenēs un ievietos FTP serverī, kur tās būs pieejamas LM projekta īstenošanas komandai datu apstrādei un analīzes veikšanai.

Pirms anketas datu apstrādes sociologs anketas atvērtos jautājumus formatēs tādā veidā, lai tos varētu statistiski analizēt, proti, tiks veikta apraksta veidā iegūto atbilžu kodēšana. Aptaujas datu analīzes process tiks nodrošināts, izmantojot datu apstrādes programmas. Kā pamatmetode tiks pielietota statistikas datu analīzes metode, kvalitatīvās kontentanalīzes metode un citas metodes.

Iegūtie dati tiks apstrādāti un analizēti dažādos griezumos, salīdzinot datus pa:

- pašvaldībām;

---

¹⁴⁰ Izņēmuma gadījumi varētu būt, ja persona atrodas slimnīcā vai ārzemēs un klātienē tikšanās nav iespējama.

- ņemot vērā pašvaldību lielumu (iedzīvotāju skaits līdz 4000, no 4000-10000, no 10000 un vairāk, nacionālās nozīmes attīstības centri), kā arī salīdzinot pa PR;
- personu dzimumiem;
- vecuma grupām;
- SBS pakalpojumu veidiem, kā arī citiem no apkopotās informācijas un rādītājiem izrietošiem griezumiem.

III. IBM ADMINISTRĒŠANA IZMĒĢINĀJUMPROJEKTĀ

1. IBM ieviešanas nosacījumi

IBM izmēģinājumuprojekta mērķis ir aprobēt izveidoto IBM ieviešanas mehānismu atbilstoši izstrādātajam IBM aprakstam, organizēšanas un finansēšanas kārtībai.

Izmēģinājumuprojekta norise

Izmēģinājumuprojekts tiks īstenots 16 mēnešus, iesaistot izmēģinājumuprojektā vismaz 100 personas, katrā plānošanas reģionā 20 personas.

Personu atlase dalībai izmēģinājumuprojektā notiks izmēģinājumuprojekta pirmajā mēnesī - personas iesniedz iesniegumu Sociālajā dienestā, Sociālais dienests nosūta iesniegumus LM. LM ar rīkojumu speciāli izveidota komisija veic personu atlasībai izmēģinājumuprojektā un personu, kuri piedalīsies izmēģinājumuprojektā, sarakstus nosūta Sociālajiem dienestiem, un tie informē personas par atlases rezultātiem.

Izmēģinājumuprojekta pirmajos trijos mēnešos tiks:

- veikta sociālo darbinieku un LM projekta īstenošanas komandas apmācība par IBM darbību izmēģinājumuprojektā, jo darbinieku sagatavošanai un apmācībai ir būtiska loma, lai varētu sniegt kvalitatīvu un profesionālu pakalpojumu;¹⁴¹
- noslēgti līgumi ar personām par dalību izmēģinājumuprojektā;
- nodrošināta dzīves kvalitātes aptaujas anketas aizpildīšana;
- noteikts personas aprūpes līmenis;
- veikta personu izvērtēšanas procesa organizēšana un vadīšana;
- nodrošināta atbalsta plāna sastādīšana (pakalpojumu sniedzēju piesaiste un garantijas vēstulju/līgumu sagatavošana).

Izmēģinājumuprojekta laikā tiks veikta personu vajadzību izvērtēšana ne mazāk kā 2 reizes:

- pirmā personu vajadzību izvērtēšana plānota izmēģinājumuprojekta otrajā/trešajā mēnesī;
- otrā personu vajadzību izvērtēšana plānota izmēģinājumuprojekta piecpadsmitajā mēnesī.

Pirmais atbalsta plāns tiks sastādīts uz 12 mēnešiem.

Izmēģinājumuprojekta piecpadsmitā mēneša beigās persona atkārtoti aizpildīs dzīves kvalitātes anketu un ESF dalībnieka aptaujas anketu, kā arī izmēģinājumuprojekta darbinieks noteiks atkārtoti personas aprūpes līmeni.

Plānotais finansējums un izmaksu pozīcijas izmēģinājumuprojektā

¹⁴¹ Pētījuma "Gala ziņojums "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze"" I sējums 64.lpp. (29.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_noddevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

Ar katru pašvaldību tiek veikti norēķini par faktiski veiktajām izmaksām, kas radušās un veiktas Izmēģinājumuprojekta īstenošanas laikā (skatīt 29.pielikumu). Pašvaldībām tiek segtas šādas izmaksas:

- atlīdzība sociālajam darbiniekam pilnā apmērā, ja sociālais darbinieks strādā ar 10 personām, bet mazāka personu skaita gadījumā - proporcionāli personu skaitam. Izmēģinājumuprojektā plānots, ka katrā pašvaldībā izmēģinājumuprojekta darbinieks strādās ar 10 personām;
- transporta izmaksas izmēģinājumuprojekta darbiniekam (izmaksas par degvielu un sabiedriskā transporta izmantošanu);
- SBS pakalpojumu apmaksā personai par faktiski saņemtajiem atbalsta plānā iekļautajiem SBS pakalpojumiem;
- netiešo attiecināmo izmaksu izdevumiem 15 % (piecpadsmit procentu) apmērā no atlīdzības izmaksām izmēģinājumuprojekta darbiniekam, ja izmēģinājumuprojekta darbinieks tiek piesaistīts uz darba līguma pamata¹⁴².

LM projekta īstenošanas komanda sekos līdzi izmēģinājumuprojekta izmaksu faktiskajam izlietojumam un nepieciešamības gadījumā veiks izmaksu korekciju, kas ir atkarīga no sekojošiem nosacījumiem:

- Gadījumā, ja kādā no pašvaldībām izmēģinājumuprojekta norises laikā samazināsies personu skaits un tas būs mazāks par 10, tad attiecīgi izmēģinājumuprojekta darbiniekiem atalgojums tiks aprēķināts proporcionāli personu skaitam, ņemot vērā MK noteikumus Nr.91 noteikto, ka no katra plānošanas reģiona izmēģinājumuprojektā ir jāpiedalās 20 personām.
- Nepieciešamības gadījumā pašvaldībai var tikt veiktas transporta izmaksu korekcijas, ņemot vērā faktiski izlietoto finansējumu, tas ir, palielinātas/samazinātas, pārdalot pašvaldībai, kurai nepieciešamas lielākas transporta izmaksas, bet nepārsniedzot kopējo plānoto transporta izmaksu summu izmēģinājumuprojektā.
- SBS pakalpojumu izmaksas katrai pašvaldībai ir atkarīgas no IB galīgā apmēra, ko nosaka uz 12 mēnešiem atbilstoši IBM metodikā noteiktajai kārtībai;
- Ja samazinās/palielinās personu skaits pašvaldībā (plānotas 10 personas pašvaldībā), tad arī mainās netiešās attiecināmās izmaksas, kas tiek aprēķinātas 15 % apmērā no atlīdzības izmaksām izmēģinājumuprojekta darbiniekam.

Ņemot vērā Pētījumā veiktos ieteikumus:

- lai panāktu ekonomiski izvērtētu lēmumu pieņemšanu attiecībā uz SBS pakalpojumu sniegšanu pašvaldībās, ir jāizveido sistēma, kurā pašvaldības nodala SBS pakalpojuma izmaksas no pārējām pašvaldību funkciju izmaksām. Minētās izmaiņas veicinās pašvaldību budžeta efektīvu plānošanu un kontroli, sniegs precīzu informāciju par izlietoto finansējumu tieši SBS pakalpojumiem¹⁴³. Līdz ar to pašvaldība izmēģinājumuprojekta īstenošanai atvērs jaunu vai izmantos esošu atsevišķu kontu Valsts kasē, lai nodrošinātu izmēģinājumuprojekta budžeta efektīgu plānošanu un kontroli, kā arī būs iespējams iegūt precīzu informāciju par izmēģinājumuprojekta faktiskajām izmaksām;
- lai izslēgtu risku, ka samaksa par sniegto SBS pakalpojumu, var tikt veikta pat mēnesi pēc tā sniegšanas, un līdz ar to mazinātu risku pakalpojumu sniedzēju ieinteresētību SBS pakalpojumu sniegšanā, tad pašvaldībām izmēģinājumuprojekta pirmajā mēnesī tiks ieskaitīts

¹⁴² Finanšu ministrijas "Vadlīnijas attiecināmo un neattiecināmo izmaksu noteikšanai 2014.-2020.gada plānošanas periodā" 15.1. apakšpunkts. Pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/00-vadlinijas/2-1--attiecinamibas-vadlinijas_2014-2020.pdf.

¹⁴³ Pētījuma "Gala ziņojums "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze"" I sējums 58.lpp. (6.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

avansa maksājums SBS pakalpojumu apmaksai¹⁴⁴, par kuru norēķins tiks veikts izmēģinājumuprojekta beigās.

Tiešās un netiešās attiecināmās izmaksas¹⁴⁵

Tiešās attiecināmās izmaksas ir izmēģinājumuprojekta īstenošanas izmaksas, kas tieši saistītas ar izmēģinājumuprojekta mērķa sasniegšanu. Tiešās attiecināmās personāla izmaksas ir izmēģinājumuprojekta īstenošanas personāla atlīdzības izmaksas, kas rodas, noslēdzot darba līgumu starp darba devēju un darba ņēmēju. Tās ietver tikai darbinieka algu, normatīvajos aktos noteiktās piemaksas, izņemot virsstundas. Tāpat uz izmēģinājumuprojekta tiešajām personāla izmaksām var attiecināt uz nepilnu slodzi nodarbinātā atlīdzības izmaksas, kas uz darba līguma vai rīkojuma pamata strādā tikai uz projektu. Izmaksas, kas rodas uz uzņēmuma līguma pamata, netiek ietvertas tiešajās attiecināmajās personāla izmaksās.

Netiešās attiecināmās izmaksas ir 15% no tiešajām attiecināmajām personāla izmaksām. Netiešās attiecināmās izmaksas ir izmēģinājumuprojekta attiecināmās izmaksas, kas nav tieši saistītas ar izmēģinājumuprojekta rezultātu sasniegšanu, bet atbalsta un nodrošina atbilstošus apstākļus izmēģinājumuprojekta veicamo darbību realizācijai un izmēģinājumuprojekta rezultātu sasniegšanai. Tās ir finansējuma saņēmēja personāla administratīvās izmaksas, kas paredzētas iestādes ikdienas darbības nodrošināšanai – izmaksas, kuras nepieciešamas, lai organizācija varētu darboties un kuras nav tieši saistītas ar projekta īstenošanu, piemēram, telpu un iekārtu izmantošanas izmaksas, komunālie un sakaru maksājumi, iestādes vadības un atbalsta struktūrvienību izmaksas.

Projekta netiešajās attiecināmajās izmaksās ietilpst:

- kancelejas preces, biroja piederumi un biroja aprīkojuma īre vai iegāde;
- telpu noma vai īre, komunālie maksājumi un telpu uzturēšanas izmaksas (tai skaitā iestādes koplietošanas telpu un koplietošanas resursu izmantošanas izmaksu proporcionāla segšana);
- telekomunikācijas, interneta izmaksas un pasta pakalpojumu izmaksas (izmaksu proporcionāla segšana);
- IT uzturēšanas izmaksas (piemēram, nepieciešamās licences un programmatūras atjauninājumi);
- iestādes atbalsta un vadības personāla, kas tieši vai netieši iesaistīti projekta īstenošanā, atlīdzības izmaksas, kas nav iekļautas projekta tiešajās attiecināmajās personāla izmaksās, tai skaitā īstenošanas personāla atlīdzības izmaksas, ja projektā noteiktā laika posmā (ne mazāk kā viens mēnesis) tiek strādāts mazāk par 30% no sava darba laika;
- veselības apdrošināšanas izmaksas, obligātās veselības pārbaudes nodrošināšanas izmaksas, redzes korekcijas līdzekļu izmaksas;
- darba vietas aprīkojuma iegādes izmaksas;
- citas izmaksas, kas nav iekļautas izmēģinājumuprojekta tiešajās attiecināmajās izmaksās, bet ir nepieciešamas izmēģinājumuprojekta rezultātu sasniegšanai.

Samaksas kārtība par faktiski saņemtajiem SBS pakalpojumiem

Izmēģinājumuprojektā apmaksā par personu faktiski saņemtajiem SBS pakalpojumiem, kas nodrošināti atbilstoši noslēgtā līguma starp sociālo dienestu un personu nosacījumiem un apmēram, tiks veikta sekojoši:

¹⁴⁴ Turpat, 61.lpp. (14.ieteikums).

¹⁴⁵ Finanšu ministrijas "Vadlīnijas attiecināmo un neattiecināmo izmaksu noteikšanai 2014.-2020.gada plānošanas periodā" 5.lpp. Pieejams: http://www.esfondi.lv/upload/00-vadlinijas/2-1--attiecinamibas-vadlinijas_2014-2020.pdf

- noslēdzot līgumu ar pakalpojuma sniedzēju un atbilstoši tam veicot samaksu par faktiski saņemtajiem SBS pakalpojumiem;
- izsniedzot pakalpojuma sniedzējam garantijas vēstuli un pēc tam veicot samaksu par faktiski saņemtajiem SBS pakalpojumiem;
- atmaksājot personai/aizgādņim izdevumus, par faktiski saņemtajiem un apmaksātajiem SBS pakalpojumiem, pamatojoties uz personas/aizgādņa iesniegtajiem izdevumus attaisnojošajiem dokumentiem.

IBM metodikas piemērošana ārkārtas situācijas laikā

Ārkārtas situācijas laikā pakalpojumus var nodrošināt attālināti, un sociālais darbinieks izvērtē vai minētajā veidā var nodrošināt pakalpojuma kvalitāti un sasniegt plānoto rezultātu.

Attālināto pakalpojumu sniegšanai ir jābūt dokumentāli pārbaudāmai, (t.sk. jābūt informācijai par attālināti sniegtā pakalpojuma laiku un saturu klienta lietā vai pieejamam pakalpojuma sniedzēja sagatavotam attālināti sniegtas konsultācijas vai nodarbības protokolam un, ja iespējams, ekrānattēls (print screen), kurā redzami konsultācijas vai nodarbības dalībnieki un norises laiks (webex, skype, whatsapp u.c.)).

Par attālināti sniegtajiem pakalpojumiem pakalpojuma apmeklējumu uzskaites lapā norāda, ka pakalpojums sniegts attālināti. Ja persona neparakstās pakalpojuma uzskaites lapā un nav iespējams pievienot attālinātās konsultācijas ekrānattēlu (no whatsapp, skype utt.) vai telefonsarunu izdrukā, sociālais darbinieks pats var parakstīties apmeklējuma lapā ar norādi, ka ir sazinājies ar personu un pārliecinājies, ka persona ir saņēmusi minēto pakalpojumu. Pakalpojuma sniegšanas ilgumam jāatbilst garantijas vēstulē vai līgumā noteiktajam.

Ārstniecības personām, īpaši psihoterapeitiem, un psihologiem informācija par sniegtās konsultācijas saturu glabājas personas lietā pie konkrētā speciālista, bet tā nav obligāti jāiesniedz sociālajā dienestā. Tas saistīts ar pacientu datu aizsardzību un šādu informāciju bez personas piekrišanas var pieprasīt tikai normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos. Izņēmums varētu būt gadījumi, kad konkrētais pakalpojums atbalsta plānā tika iekļauts tieši ar mērķi sagatavot speciālista atzinumu, un persona tam ir piekritusi, tad šis ir atzinums jāiesniedz sociālajā dienestā, (tāpat kā tas ir bijis līdz ārkārtējai situācijai valstī).

Minētais neattiecas uz sociālajiem pakalpojumiem, piemēram, ģimenes asistentu, kurš gatavo saturisko atskaiti, tāpat kā līdz šim.

Izmaiņu veikšana IBM ieviešanas metodikā

Ja ieviešot IBM tiek konstatēts, ka nepieciešamas precizēt vai papildināt izstrādāto metodiku, tad LM projekta īstenošanas komanda sadarbība ar IBM izstrādātājiem kopīgi vienojas par izmaiņām metodikā un rakstiski saskaņo šīs izmaiņas. Atbilstoši saskaņotajām izmaiņām tiek precizēta metodika.

LM mājaslapā tiek ievietotas gan metodikas izmaiņas, gan metodikas konsolidētā versija. Pēc tam LM projekta īstenošanas komanda, informē sociālos darbiniekus par metodikā veiktajām izmaiņām.

2. IBM administrēšanas kārtība

Izmēģinājumu projekta laikā IB procesa administrēšanu veic sociālā dienesta izmēģinājumu projekta darbinieks, īstenojot sekojošas darbības:

- pārvalda un nodrošina personas klienta lietas dokumentācijas apriti un uzglabāšanu;
- organizē un vada personas vajadzību pirmreizējo un atkārtoto izvērtēšanu. Atkārtotu vajadzību izvērtēšanu veic izmēģinājumu projekta pēdējā mēnesī, un, ja nepieciešams, arī izmēģinājumu projekta laikā.
- organizē un vada IB piešķiršanas un IB atbalsta plāna sastādīšanas un pārskatīšanas procesu izmēģinājumu projektā noteiktajā kārtībā;
- organizē un vada SBS pakalpojumu sniegšanu:
  - apzina un piesaista SBS pakalpojuma sniedzējus;
  - informē personu par potenciālajiem SBS pakalpojuma sniedzējiem saprotamā veidā un vienojas ar personu/aizgādni par konkrēta SBS pakalpojuma sniedzēja piesaisti;
  - sniedz konsultācijas personai, nepieciešamības gadījumā arī aizgādnim un SBS pakalpojuma sniedzējiem;
  - veido kontaktus starp personu, aizgādni un SBS pakalpojumu sniedzējiem, ar minētām pusēm uztur sadarbību un atgriezenisko saiti;
  - sniedz nepieciešamo atbalstu personai IB saņemšanas un citos jautājumos;
- organizē, vada un pārrauga līgumattiecību noformēšanu ar personu par IB saņemšanu. Pirms līguma slēgšanas Latvijas Vēstneša Tiesu nolēmumu arhīvā¹⁴⁶ pārbauda vai personai nav ierobežota rīcībspēja un, ja ir, tad kādās jomās;
- organizē, vada un pārrauga līgumattiecību noformēšanu ar SBS pakalpojuma sniedzēju par pakalpojumu sniegšanu (līgums vai sociāla dienesta garantijas vēstule);
- organizē un vada IB pārskatīšanas procesu (ja nepieciešams) izmēģinājumu projektā noteiktajā kārtībā;
- organizē un vada starpprofesionālās, starpinstitucionālās un citas tikšanās;
- saskaņo un pārrauga IB samaksu pamatojošo dokumentu apriti (SBS pakalpojuma sniedzēju atskaites par sniegto SBS pakalpojumu, samaksa pakalpojuma sniedzējiem; pavadzīmes/rēķini, maksājuma uzdevumi utt.);
- pārrauga un administrē IB līdzekļu izlietojumu (datu ievade IBM matricā, rezultatīvo rādītāju uzskaitē, atskaišu sagatavošana Labklājības ministrijai, u.c.).

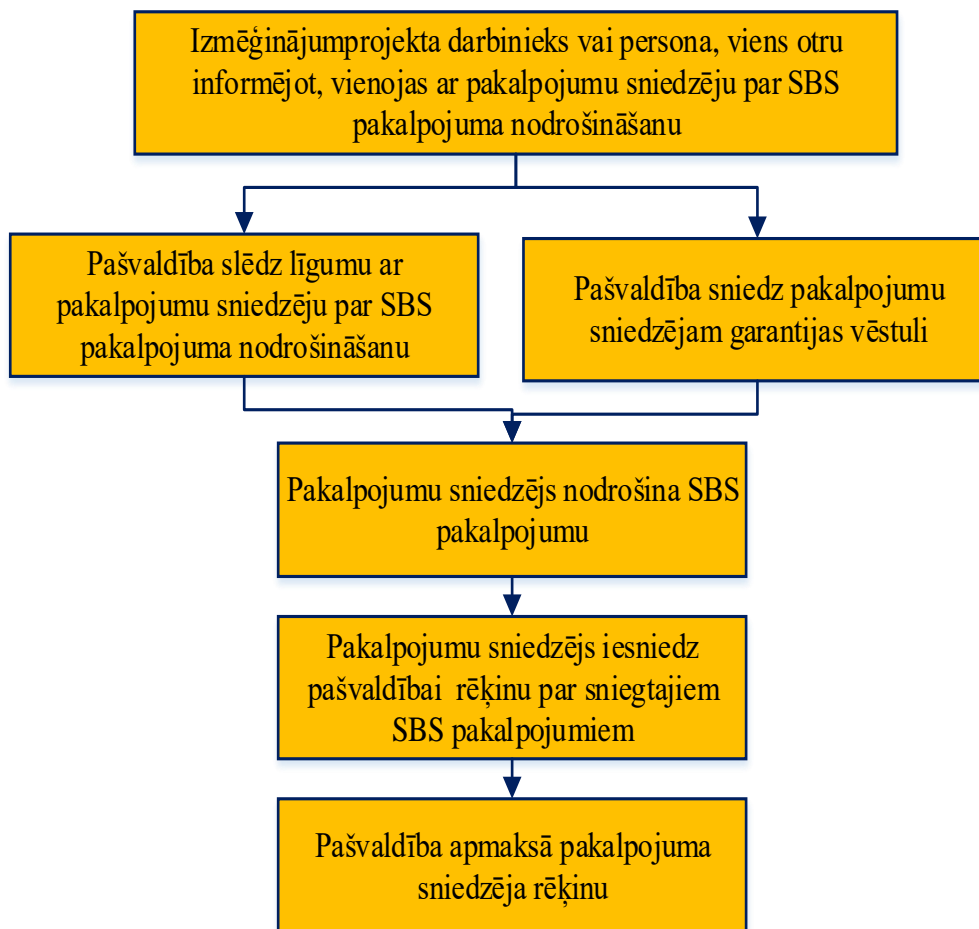
IBM administrēšanas kārtība izmēģinājumu projekta laikā attēlota 10. attēlā.

10. attēls

IBM administrēšanas kārtība

---

¹⁴⁶Saite uz Latvijas vēstneša Tiesu nolēmumu arhīvu - <https://www.vestnesis.lv/oficialie-pazinojumi/tiesu-nolemumi>

2.2. Atskaišu sagatavošanas kārtība

Atskaitīšanās izmēģinājumprojektā notiek divos līmeņos (skatīt 10.tabulu):

- 1.līmenis – izmēģinājumprojekta darbinieks sagatavo mēneša naudas plūsmas pārskatu, mēneša atskaiti par paveikto darbu izmēģinājumprojektā un ceturkšņa faktiski izlietotā finansējuma pārskatu un rezultatīvo rādītāju pārskatu;
- 2.līmenis – LM projekta īstenošanas komanda sagatavo mēneša un ceturkšņa kopsavilkuma pārskatus par izmēģinājumprojekta īstenošanas gaitu.

Nemot vērā Pētījuma ieteikumu par to, ka administratīvais slogs šobrīd ir nesamērīgi augsts - virknē gadījumu atskaišu sagatavošana par sniegto SBS pakalpojumu, pēc jomā strādājošo viedokļiem, aizņem līdz pat 40% no speciālista darba laika¹⁴⁷ un, lai to novērstu, ir nepieciešams automatizēt kontroles procesu ar IT risinājumiem. Līdz ar to, veidojot izmēģinājumprojekta informācijas uzkrāšanas un atskaitīšanās sistēmu, tika maksimāli automatizēti visi informācijas uzkrāšanas, atskaišu sagatavošanas procesi izmēģinājumprojektā.

Izmēģinājumprojekta darbinieks katru maksājumu un saņemto rēķinu, čeku u.c. grāmatvedības izdevumu pamatojošo dokumentu līdz pārskata mēneša beigām ievada datu bāzē mapē “IBM matrica un atskaites” (skatīt 14.attēlu):

¹⁴⁷ Pētījuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze”” I sējums 62.lpp. (21.ieteikums). Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_noddevums_i_sejums.pdf (04.2018.).

- 17.pielikumā ievadītā informācija par faktiski izlietoto finansējumu no izdevumus pamatojošajiem dokumentiem (bankas konta izraksts, rēķini, čeki u.c.) automātiski tiek aizpildīta katras personas IBM matricas 6.8.tabulā (6.8.pielikums);
- no 17.pielikumā ievadītās informācijas sociālais darbinieks sagatavo mēneša naudas plūsmas pārskatu (23.pielikums) un līdz pārskata mēneša sekojošā mēneša 10. datumam iesniedz LM pārskata oriģinālu, ieskenē izmēģinājumuprojekta bankas konta izrakstu un ievieto FTP serverī mapē “Maksājumu attaisnojumu dokumenti”;
- no 17.pielikumā ievadītās informācijas izmēģinājumuprojekta darbinieks sagatavo pārskatu par ceturksnī faktiski izlietotā finansējuma un rezultatīvo rādītāju izpildi (30.pielikums) un līdz pārskata ceturksņa sekojošā mēneša 28. datumam iesniedz LM pārskata oriģinālu;
- izdevumus pamatojošos attaisnojuma dokumentus katru mēnesi līdz nākamā mēneša 10 datumam ieskenē un ievieto FTP serverī mapē “Maksājumu attaisnojumu dokumenti”;
- pirms pārskatu iesniegšanas LM sociālais darbinieks tās saskaņo ar LM projekta īstenošanas komandu un tikai tad iesniedz pārskatu oriģinālus LM.

Attaisnojuma dokumenti ir, piemēram, algu maksājums – tabele, atalgojuma aprēķins, algu saraksts; pakalpojuma rēķins – līgums, rēķins. Ja izdevumi ir radušies saskaņā ar pašvaldības iepirkumu (piem., transporta izdevumi), iepirkuma dokumentācijai arī jābūt ieskenētai. Visi dokumentu oriģināli glabājas pašvaldībā (skatīt 2.tabulu)

LM projekta īstenošanas komanda elektroniski sagatavo šādus pārskatus (skatīt 10.tabulu):

- katru mēnesi pašvaldību naudas plūsmas pārskatu kopsavilkumu;
- katru mēnesi pašvaldību faktiski izlietotā finansējuma pārskatu kopsavilkumu;
- reizi ceturksnī vai pēc nepieciešamības biežāk pašvaldību rezultatīvo rādītāju pārskatu kopsavilkumi.

Izdevumus pamatojošie attaisnojuma dokumenti jāapstrādā saskaņā ar grāmatvedības noteikumiem un pašvaldības iekšējo kārtību. Uz katra attaisnojuma dokumenta papildus jābūt:

- 1.atzīmei – uzrakstītam ar roku vai uzspiestam ar zīmogu “Projekts Nr.9.2.2.2./16/I/001 “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” vai ar pašvaldību noslēgtā līguma numuram;
- 2.atzīmei – uzrakstīta ar roku atsauce uz izmaksu pozīciju no 29.pielikuma un faktisko izmaksu summa, piemēram, izmaksu pozīcija 1.1.atalgojums – 738.34 euro.

10.tabula

Atskaišu/pārskatu uzglabāšana

Atskaišu veids un nosaukums	Atskaišu pārskatu uzglabāšanas veids
-----------------------------	--------------------------------------

	papīra formātā sociālajā dienestā	elektroniski FTP serverī
Mēneša pārskati		
Izmēģinājumprojekta darbinieka mēneša atskaite (31. pielikums)	+	+
Naudas plūsmas pārskats (23. pielikums)	+	+
LM projekta īstenošanas komandas izveidotais pašvaldību naudas plūsmas pārskatu kopsavilkums		
Ceturkšņa pārskati		
Faktiski izlietotā finansējuma un rezultātīvo rādītāju izpildes pārskats (30. pielikums)	+	+
LM projekta īstenošanas komandas izveidotais pašvaldību faktiski izlietotā finansējuma un rezultātīvo rādītāju izpildes pārskatu kopsavilkums		+
Datu bāzes		
Sociālā darbinieka darba mape (19.attēls)		+
LM projekta īstenošanas komandas datu bāze (18.attēls)		+

Pārskatu sagatavošanas un iesniegšanas process var tikt precizēts un pilnveidots, ņemot vērā izmēģinājumprojekta laikā konstatētās problēmas.

2.3. IB modeļa uzraudzības kārtība

IBM kvalitātes un izmēģinājumprojekta īstenošanas caurskatāmību paredzēts nodrošināt:

- (1) organizējot izmēģinājumprojektā iesaistītajās 10 pašvaldībās izmēģinājumprojekta darbinieku apmācības darbam ar IBM;
- (2) sagatavojot un sniedzot, regulāras izmēģinājumprojekta darbinieka atskaites par padarīto darbu (skatīt 31.pielikumu). Izmēģinājumprojekta darbinieka atskaišu informācija tiek glabāta elektroniski FTP serverī, kas uzraudzības nolūkos jebkurā laikā būs pieejama LM projekta īstenošanas komandai. Izmēģinājumprojekta darbiniekam elektroniski FTP serverī būs pieejama informācijai tikai par savas pašvaldības IB saņēmējiem;
- (3) organizējot regulāras izmēģinājumprojektā iesaistītā personāla tikšanās:
  - sociālā dienesta izmēģinājumprojekta darbinieka tikšanās ar SBS pakalpojuma sniedzējiem (pēc nepieciešamības), lai risinātu administratīvus, organizatoriskus vai saturiskus jautājumus;
  - LM projekta īstenošanas komandas, IBM izstrādātāja tikšanās ar izmēģinājumprojekta darbiniekiem Rīgā (vismaz 1 reizi ceturksnī vai pēc nepieciešamības biežāk), lai pārrunātu sasniegtos rezultātus un risinātu problēmjautājumus. Tikšanās var notikt kovīziju sesijas formātā. Kovīzijās tiks izmantota refleksīvā metode - dalībnieki saņems savstarpēju atbalstu un pieredzes apmaiņu profesionālās un personīgās efektivitātes paaugstināšanai un sarežģītu darba situāciju risināšanai¹⁴⁸;

148 Īss metodes apraksts: Visser C., Norman H. The Solution-Focused Reflecting Management Team. Pieejams: <http://www.solutionsology.co.uk/trainingpages/SFRManagementTeam.pdf>

- LM projekta īstenošanas komandas un IBM izstrādātāja tikšanās (1 reizi mēnesī vai pēc nepieciešamības), lai risinātu organizatoriskus vai saturiskus jautājumus par metodisko vadību;
- (4) organizējot LM projekta īstenošanas komandas un IBM izstrādātāja vizītes uz sociālajiem dienestiem (vismaz vienu reizi izmēģinājumuprojekta laikā uz katru sociālo dienestu), lai konsultētu par visiem neskaidrajiem jautājumiem saistībā ar IBM ieviešanu un apzinātu IBM ieviešanas problēmas un riskus;
- (5) veicot intervijas ar:
  - IB saņēmējiem (uzsākot un noslēdzot dalību izmēģinājumuprojektā), kurās tiek noskaidrots personu/aizgādņu viedoklis par dzīves kvalitāti (dzīves kvalitātes novērtējuma aptaujas anketa);
  - IB saņēmējiem (noslēdzot dalību izmēģinājumuprojektā), kurās tiek noskaidrots personas viedoklis par sociālo situāciju un sociālo statusu (ESF projekta dalībnieka aptaujas anketa);
- (6) nepieciešamības gadījumā organizējot LM projekta īstenošanas komandas un IBM izstrādātāju individuālas tikšanās ar personām/aizgādņiem;
- (7) IBM ieviešanā iesaistīto pušu aptaujas, intervijas par IBM darbību izmēģinājumuprojekta laikā.

3. IB saņēmēja lietas dokumentācija

Izmēģinājumuprojekta ietvaros sociālā dienesta izmēģinājumuprojekta darbinieks katram IB saņēmējam veido atsevišķu personas klienta lietu papīra formātā. Personas klienta lietā iekļauj šādus dokumentus un ziņas (skatīt 12.tabulu):

- titullapa, kurā norādīta identificējoša informācija par personu un klienta lietu: vārds, uzvārds, personas kods, adrese, tālrunis, e-pasts, atzīmēts klienta lietas uzsākšanas/izbeigšanas datums, izmēģinājumuprojekta darbinieka vārds, uzvārds, paraksts (15.pielikums);
- pamatinformācija, kurā vienkopus ir apkopota identificējoša informācija (personu dati, nodarbošanās) un kontaktinformācija (adrese, tālrunis, e-pasts, radniecība) par aizgādni (ja tas ir saistoši) u.c. (6.1.pielikums);
- personas klienta lietas saturs;
- IB piešķiršanas pamatojošie dokumenti (personas iesniegums, izvērtēšanas dokumenti, atbalsta plāns u.c.);
- līgumattiecības apliecinājošie dokumenti par IB nodrošināšanu un SBS pakalpojumu sniegšanu (līgums ar personu);
- IB finanšu līdzekļu izlietojuma dokumenti (6.8.pielikums – kopsavilkuma un mēneša atskaites);
- citi dokumenti, kas tiek sagatavoti IB un SBS pakalpojumu nodrošināšanas gaitā.

Visa iepriekš minētā dokumentācija tiek glabāta elektroniski FTP serverī, kas atrodas VSAA, un kuru pārvalda izmēģinājumuprojekta darbinieks un LM projekta īstenošanas komanda (skatīt 12.tabulu).

12.tabula

Izmēģinājumuprojekta darbinieka personas klienta lietas dokumentācijas sagatavošana un uzglabāšana

Dokumentācijas nosaukums	Dokumentācijas uzglabāšanas veids	
	papīra formātā (sociālajā dienestā, slēdzamā metāla skapī)	ieskenēts elektroniski (FTP serverī)
Personas klienta lietas dokumentācija		
1. Dažādi dokumenti, (iesniegti SBS pakalpojumu saņemšanas laikā) 6.pielikuma izdrukas pa mēnešiem un kopsavilkums, utt.	+	
2. Atbalsta plāns un visi dokumenti, kas ir saistīti ar atbalsta plāna sastādīšanu, (personas vajadzību izvērtēšanas dokumenti, tabulas no matricas, sarunu protokoli ar personu par atbalsta plāna sastādīšanu utt).	+	+
3. Aptaujas anketas - dzīves kvalitātes aptaujas anketas un ESF projekta dalībnieka aptaujas anketa un citas aptaujas anketas.	+	+
4. Dokumenti, kas apliecina personas dalību izmēģinājumu projektā (līgums ar personu, personas iesniegums par dalību izmēģinājumu projektā, un citi dokumenti, ko persona iesniedza atlasei izmēģinājumu projektā).	+	+

Personas klienta lieta glabājas sociālajā dienestā atbilstoši normatīvo aktu prasībām un noteiktajā kārtībā, izmēģinājumu projekta darbinieka darba vietā, slēgtā skapī. Par personas klienta lietas dokumentācijas sagatavošanu un uzglabāšanu atbildīgs sociālā dienesta izmēģinājumu projekta darbinieks.

4. Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu nodrošināšanas un līgumattiecību noformēšanas kārtība

Personas vajadzību izvērtēšana, IB piešķiršana, IB atbalsta plāna sastādīšana un pārskatīšana tiek īstenota izmēģinājumu projektā noteiktajā kārtībā.

Pēc IB piešķiršanas izmēģinājumu projekta darbinieks tiek ar personu un vienojas par SBS pakalpojumu nodrošināšanas kārtību, paredzot iespējas, ka:

- persona individuāli izvēlas SBS pakalpojumu sniedzēju un informē par to izmēģinājumu projekta darbinieku;
- izmēģinājumu projekta darbinieks personai piedāvā SBS pakalpojumu sniedzējus, kurus piesaista izmēģinājumu projektā noteiktajā kārtībā.

Abos gadījumos izmēģinājumu projekta darbinieks vienojas ar personu par noteikto vajadzībām labvēlīgāko SBS pakalpojuma sniedzēju.

Ja personai tiek piedāvāts SBS pakalpojumu sniedzējs, izmēģinājumu projekta darbinieks informē personu par potenciālajiem SBS pakalpojuma sniedzējiem, izskaidro personai

piedāvāto SBS pakalpojumu saņemšanas noteikumus, cenas un kopā ar personu izanalizē SBS pakalpojuma sniedzēju iespējas utt.

Darba procesā izmēģinājumuprojekta darbinieks veido kontaktus starp SBS pakalpojuma sniedzēju un personu, iesaistās komunikācijā ar dažādu iestāžu un organizāciju speciālistiem, nepieciešamības gadījumā organizē un vada starpprofesionālas un starpinstitucionālas tikšanās.

Izmēģinājumuprojekta ietvaros juridiskās attiecības starp sociālo dienestu un personu tiek noformētas pusēm, noslēdzot līgumu (16.pielikums), kurā norāda līguma priekšmetu, līguma darbības termiņu un norēķinu kārtību, kā arī nosaka abu pušu tiesības, pienākumus un atbildību, līguma grozījumu iespējas. Līguma pielikumā pievieno atbalsta plānu, kurā ir noteikts SBS pakalpojumu saraksts un IB apmērs. Līgumattiecību noformēšanu organizē, vada un pārrauga izmēģinājumuprojekta darbinieks.

Izmēģinājumuprojekta ietvaros juridiskās attiecībās starp sociālo dienestu un SBS pakalpojumu sniedzēju var būt noformētas šādi:

- pirmais variants, sociālais dienests slēdz rakstisku līgumu ar SBS pakalpojumu sniedzēju par dalību izmēģinājumuprojektā.

Līgumā apraksta:

- jomas, kurās IB saņēmējs saņem, atbalstu un atbalsta intensitāti;
  - līguma darbības termiņu (ne ilgāk kā uz izmēģinājumuprojekta laiku);
  - samaksas noteikumus par SBS pakalpojumu;
  - norēķinu kārtību;
  - abu pušu tiesības un pienākumus;
  - abu pušu atbildību;
  - līguma laušanas un grozīšanas kārtību;
  - visu domstarpību un nesaskaņu risināšanu starp pusēm;
  - abu pušu līguma izpildes uzraudzību;
  - norādes uz līguma pielikumiem.
- otrais variants, sociālais dienests pakalpojuma sniedzējam iesniedz garantijas vēstuli, kurā apliecina, ka sociālais dienests veiks samaksu par IB saņēmējam sniegto SBS pakalpojumu. Garantijas vēstulē norāda:
    - samaksas noteikumus par SBS pakalpojumu;
    - norēķinu kārtību (kad un kā sociālais dienests veic samaksu);
    - informāciju par izmēģinājumuprojektu.

Pakalpojuma sniedzējs SBS pakalpojuma sniegšanas procesā:

- nodrošina IB saņēmējam SBS pakalpojumu saturu un apjomu atbilstoši IB saņēmēja atbalsta plānam, individuāli vienojoties ar personu par SBS pakalpojuma sniegšanas laiku un vietu;
- ikdienā atspoguļo SBS pakalpojumu sniegšanas procesu individuāli katrai personai, uzskaitot IB saņēmējam sniegtā SBS pakalpojuma saturu un apjomu (kāds SBS pakalpojums un kādā apjomā sniegts (reizes, stundas u.c. atbilstoši pakalpojuma veidam)). Persona ar parakstu apstiprina SBS pakalpojuma saņemšanas gadījumu.

5. Izmēģinājumu projektā īstenošanā izmantoto izmaksu pamatojošo dokumentu aprītes kārtība

Transporta izmaksas pamatojošie dokumenti

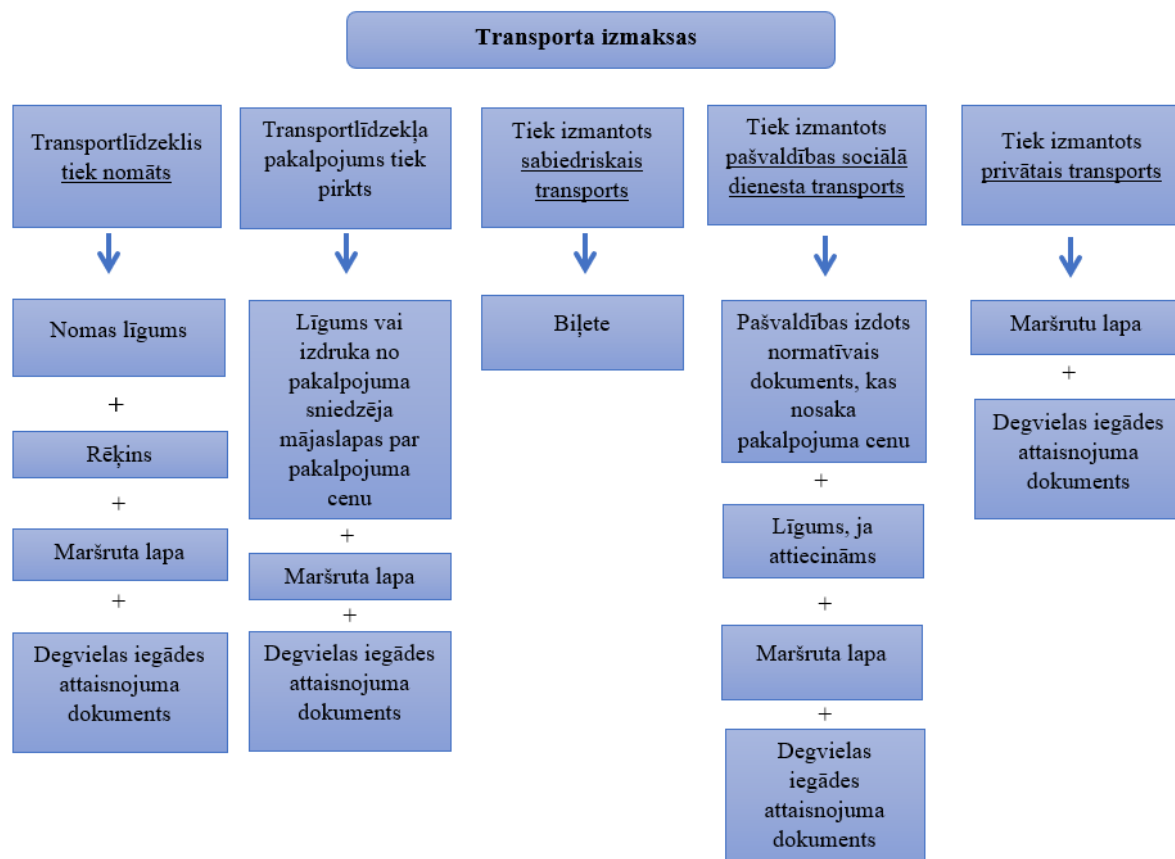
Izmēģinājumu projekta darbinieks darbam un persona SBS pakalpojumu saņemšanai varēs izmantot transporta pakalpojumus, kā arī nepieciešamības gadījumā specializētā transporta pakalpojumus (skatīt 11.attēlu):

- izmēģinājumu projekta darbinieks/persona privāto transportu;

Ņemot vērā, ka personai nebūs transportlīdzekļa vadītāja apliecības, tad izmēģinājumu projekta laikā transporta pakalpojumu varēs nodrošināt personas piederīgie, atbalsta persona, asistents, pavadonis un citi SBS pakalpojuma sniedzēji.

- izmēģinājumu projekta darbinieks/persona nomāto transportu/specializēto transportu;
- izmēģinājumu projekta darbinieks sabiedrisko transportu;
- izmēģinājumu projekta darbinieks/persona pašvaldības sociālā dienesta transportu/specializēto transportu.

11.attēls

Izmēģinājumu projekta darbinieks raksta atsevišķus dienesta ziņojumus pašvaldības/sociālā dienesta vadībai gan par saviem transporta izdevumiem izmēģinājumu projekta īstenošanas laikā (18.pielikums), gan par personas transporta izdevumiem izmēģinājumu projekta īstenošanas laikā (19.pielikums).

Izmēģinājumu projekta darbinieks/persona (SBS pakalpojuma sniedzējs – asistents, pavadonis, atbalsta persona u.c) - par kalendārajā mēnesī veiktajiem braucieniem iesniegs sociālajā dienestā nepieciešamos izdevumu pamatojošos dokumentus.

Ja izmēģinājumu projektā tiks izmantots privātais transports, tad mašīnas īpašniekam ir jānoslēdz Patapinājuma līgums¹⁴⁹ ar pašvaldību/sociālo dienestu vai arī tiek rakstīts dienesta ziņojums pašvaldības/sociālā dienesta vadībai.

Patapinājuma līgumā/dienesta ziņojumā ir jānorāda (18.un 19.pielikums):

- transportlīdzekļa marka, valsts reģistrācijas numurs;
- degvielas veids un degvielas patēriņa norma;
- transporta izmantošanas mērķi;
- transportlīdzekļa izmantošanas periods;
- automašīnas šoferis;
- personas (-u) vārdu, uzvārdu, kura (-s) ir tiesīga (-s) izmantot transportlīdzekli.

Degvielas patēriņa normu 100 km nobraukumam nosaka saskaņā ar transportlīdzekļa izgatavotājrūpnīcas dokumentā (sertifikātā) sniegtajiem datiem. Ja tas nav iespējams, tad degvielas patēriņa normu noteikšanai par pamatu jāņem CSDD mājaslapā pieejamā informācija: <https://www.csdd.lv/videjais-degvielas-paterins/rokasgramatas-par-videjo-degvielas-paterinu-un-co2-izpludi>

Ja CSDD mājaslapā informācija par konkrēto marku (modeli) nav norādīta, skatās informāciju par līdzīgu marku (modeli)) vai arī nosaka degvielas patēriņu, veicot testa braucienu un sastādot aktu par degvielas patēriņa normu uz 100 km.

Maršruta garumus pārbaudīs, izmantojot elektroniskajā vidē pieejamo informāciju, piemēram, <https://www.google.com/maps/dir///@56.9587354,24.1228506,15z>

Personai ar invaliditāti un viņa pavadonim sabiedriskajā transportā, braucot kopā, sabiedriskais transports ir bez maksas.

Transporta izmaksu pamatojošie attaisnojuma dokumenti:

1. personai, kas izmanto privāto automašīnu, lai saņemtu SBS pakalpojumus, un izmēģinājumu projekta darbiniekam:
  - maršruta lapa vai kāds cits dokuments (20.pielikums);
  - degvielas uzpildīšanas stacijas izdots attaisnojuma dokuments (rēķins, čeks, kvīts).
2. persona izmanto nomāto transportlīdzekli, lai saņemtu SBS pakalpojumus:
  - nomas līgums un attaisnojuma dokumenti (rēķins, čeks, kvīts, bankas konta izdruka, ja apmaksā tiek veikta, izmantojot internetbanku, u.tml.); Piezīme: transporta noma tiks attiecināta tikai par tām dienām, kurās persona tiks nogādāta uz SBS pakalpojuma sniegšanas vietu un atpakaļ!
  - maršruta lapa vai kāds cits dokuments (20.pielikums);
  - degvielas uzpildīšanas stacijas izdots attaisnojuma dokuments (rēķins, čeks, kvīts).
3. persona, lai saņemtu SBS pakalpojumus, nolēmj pirkt transporta vai specializētā transporta pakalpojumus:
  - pakalpojuma līgums (ja attiecināms) vai izdruka no pakalpojuma sniedzēja mājaslapas par sniegto pakalpojumu izcenojumu;
  - maršruta lapa vai kāds cits dokuments (20.pielikums);

¹⁴⁹ Līgums, ar kuru kādam nodod lietu bez atlīdzības, bet noteiktai lietošanai, ar nosacījumu atdot to pašu lietu.

- attaisnojuma dokumenti (rēķins, čeks, kvīts, bankas konta izdruka, ja apmaksā tiek veikta, izmantojot internetbanku, u.tml.);

Piezīme: Uz attaisnojuma dokumentiem ir jābūt norādei par brauciena maršrutu un mērķi.

4. personu pavadošais cilvēks, kas personu nogādā uz SBS pakalpojumu vai, atgriežoties mājās no SBS pakalpojuma, piemēram, atelpas brīža pakalpojuma institūcijā, un izmēģinājumu projekta darbinieks darba braucienu vajadzībām, izmanto sabiedrisko transportu:

- atskaite par sabiedriskā transporta izmantošanu pārskata mēnesī (21.pielikums);
- transportlīdzekļa biļete, ja tiek izmantots autobuss, vilciens vai cits sabiedriskais transportlīdzeklis. Ja sabiedriskā transporta gadījumā tiek izmantots e-talons, tad iesniedz čeku par tā iegādi un veicamo braucienu sarakstu. Braucienu sarakstā jānorāda norāde par personu, kura izmantoja e-talonu, braukšanas laiks (datums), brauciena mērķis un maršruts. Ja braukšanas biļete tiek pirktā internetā, tad iesniedz izdruku no interneta un samaksas dokumentu.

Piezīme: uz biļetēm ir jābūt norādei par brauciena maršrutu un mērķi (uz biļetēm sabiedriskā transporta pilsētas robežās var nebūt norādīts brauciena mērķis).

Komisijas maksa par biļetes iegādi internetā netiek attiecināta!

5. persona, lai aizbrauktu saņemt SBS pakalpojumus, izmanto pašvaldības/sociālā dienesta transportu vai specializēto transportu:

- pašvaldības vai sociālā dienesta izdoti noteikumi, kārtība vai kāds cits normatīvais dokuments, kas nosaka transporta/specializētā transporta izmantošanas un pieteikšanās iespējas, kā arī pakalpojuma izcenojumus;
- līgums (ja attiecināms);
- pašvaldības/sociālā dienesta maršruta lapa vai kāds cits dokuments;
- attaisnojuma dokumenti (rēķins, čeks, kvīts, bankas konta izdruka, ja apmaksā tiek veikta, izmantojot internetbanku, u.tml.).

Piezīme: Uz attaisnojuma dokumentiem ir jābūt norādei par brauciena maršrutu un mērķi.

Ja izmēģinājumu projektā tiek izmantots pašvaldības/sociālā dienesta transports, izmēģinājumu projekta darbinieks sagatavo izrakstu no pašvaldības kopējās Maršruta lapas par braucieniem, kas attiecināmi tikai uz izmēģinājumu projekta attiecināmām izmaksām (22.pielikums).

Lai aprēķinātu patērēto degvielu un attiecīgos izdevumus, izmēģinājumu projekta darbinieks/persona/ personas pavadonis aizpilda Maršruta lapu (20.pielikums) vai kādu citu dokumentu, kurā jānorāda:

- izmantojamā transportlīdzekļa marka, valsts reģistrācijas numurs;
- norāde par personu, kura izmanto autotransportu;
- degvielas patēriņš litros uz 100 km;
- informācija par transportlīdzekļa izmantošanas datumu;
- brauciena mērķis un maršruts;
- nobrauktie kilometri;
- degvielas patēriņš un degvielas marka.

Izmēģinājumu projekta ietvaros piedāvātais atbalsts personai aptver visas faktiskās transporta izmaksas maršrutā no personas dzīvesvietas līdz SBS pakalpojuma sniegšanas vietai un atpakaļ. Ņemot vērā minēto dienas aprūpes centra pakalpojumam, specializētās darbnīcas pakalpojumam un atelpas brīža pakalpojumam institūcijā, transporta izmaksas ir attiecināmas

arī gadījumos, kad cilvēks pēc personas nogādāšanas uz SBS pakalpojuma sniegšanas vietu, atgriežas atpakaļ vai dodas uz SBS pakalpojuma sniegšanas vietu, lai personu izņemtu.

Izmēģinājumu projekta darbinieka citi izdevumus pamatojošie dokumenti

Izmēģinājumu projekta darbiniekiem var būt arī citi izdevumi izmēģinājumu projektā, piemēram, pasta izdevumi, kancelejas preču izdevumi. Ja darbinieks ir saņēmis naudu avansā (ar bankas pārskaitījumu) transporta vai citu izdevumus segšanai, tad, atbilstoši sociālā dienestā noteiktajai kārtībai, līdz kārtējā mēneša konkrētam datumam viņš sagatavo un iesniedz sociālā dienesta atbildīgajam speciālistam avansa atskaiti par iepriekšējo mēnesi un avansa atskaiti pievieno izdevumus attaisnojošo dokumentu oriģinālus (čekus, rēķinus, maksājuma izdevumus, biļetes u.c.). Sociālā dienesta atbildīgais speciālists avansa atskaiti pārbauda, apstiprina un nodod to grāmatvedim pārskaitījuma veikšanai.

SBS pakalpojumu sniedzēju izdevumu pamatojošie dokumenti

SBS pakalpojumu sniedzēji saskaņā ar noslēgto līgumu ar sociālo dienestu vai garantijas vēstuli līdz kārtējā mēneša konkrētam datumam sagatavo un iesniedz sociālā dienestā izmēģinājumu projekta darbiniekam rēķinu un pieņemšanas nodošanas aktu/ SBS pakalpojuma saņēmēju reģistrācijas lapu par iepriekšējā mēnesī sniegtajiem SBS pakalpojumiem saskaņā ar atbalsta plānu. Izmēģinājumu projekta darbinieks pārbauda iesniegtos dokumentus, savada informāciju IBM matricas datu bāzē - 17.pielikumā un pārbauda katras personas 6.8.pielikumu par faktisko izpildi, novīzē saņemto rēķinu un atbilstoši sociālā dienestā noteiktajai kārtībai iesniedz grāmatvedībā pārbaudei un pārskaitījuma veikšanai.

6.IBM nodrošināšanas ietvaros uzkrātās informācijas aprites, uzglabāšanas un datu aizsardzības kārtība

Izmēģinājumu projekta laikā tiks iegūti dažādi personu/aizgādņu dati:

- personas vārds, uzvārds;
- personas kods (tajā skaitā dzimšanas datums un vecums);
- personas dzimums;
- personas dzīvesvietas adrese un kontaktinformācija;
- saziņas valoda;
- funkcionēšanas traucējumu veids (redzes, dzirdes, kustību, garīga rakstura un multiplie traucējumi);
- aizgādņa vārds, uzvārds;
- aizgādņa tālrunis;
- aizgādņa e-pasts;
- u.c.

Izmēģinājumu projekta ietvaros tiks slēgts līgums par personas dalību izmēģinājumu projektā. Lai noslēgtu līgumu, nepieciešams iegūt personas datus, tajā skaitā pārliecināties, ka persona atbilst izmēģinājumu projektā izvirzītajiem kritērijiem. Šādā gadījumā nav jāprasa atsevišķi vēl datu subjekta piekrišana viņa datu apstrādei, jo tas neatbilstu brīvprātības un nelabvēlīgu seku radīšanas aizlieguma principam. Nesniedzot piekrišanu, nav iespējams noslēgt līgumu un to izpildīt. Tomēr datu iegūšana un apstrāde ir atļauta tikai tiktāl un tikai tādā apjomā, cik tas nepieciešams līguma izpildei. Datu izmantošana ārpus līgumā paredzētajam mērķim ir aizliegta.

Datu subjekta identifikācija pieļaujama tikai tiktēr, kamēr tas nepieciešams mērķim, kādam dati tika iegūti.¹⁵⁰

Datu apstrāde ir būtiska izmēģinājumu projekta rezultātu analīzei un tālākai IBM plānošanai, un viens no datu iegūšanas mērķiem ir tālāka IBM attīstība, sniedzot iespēju plašākam personu skaitam saņemt IB SBS pakalpojumus. Tādējādi izmēģinājumu projektā paredzētā personas datu apstrāde ir arī pašu personu interesēs, lai izveidotu IBM nākotnē.

Ņemot vērā, ka izmēģinājumu projekta laikā tiks iegūts liels personas datu apjoms, kā arī uzkrāta informācija par personas privāto dzīvi (tajā skaitā arī sensitīva informācija), personas/aizgādņa datu apstrāde notiks atbilstoši datu aprites shēmai (skatīt 17. attēlu), nodrošinot vairāku līmeņu aizsardzību.

Personas datu uzglabāšana un apstrāde

Ņemot vērā, ka IBM aprobācija tiks nodrošināta vienlaicīgi 10 Latvijas pašvaldībās, līdz ar to vairākiem cilvēkiem būs nepieciešams nodrošināt vienlaicīgu piekļuvi lielam datu apjomam. Dokumentu uzglabāšana notiks, izmantojot FTP serveri.

Dokumenti un atskaitēm pārsūtot tās elektroniski, ir jānodrošina datu kriptēšana jeb arhivēšana ar paroli (skatīt 32.pielikumu).

Autorizācija

Piekļuve izmēģinājumu projektā uzkrātajiem personas/aizgādņa datiem būs atļauta tikai autorizētām personām:

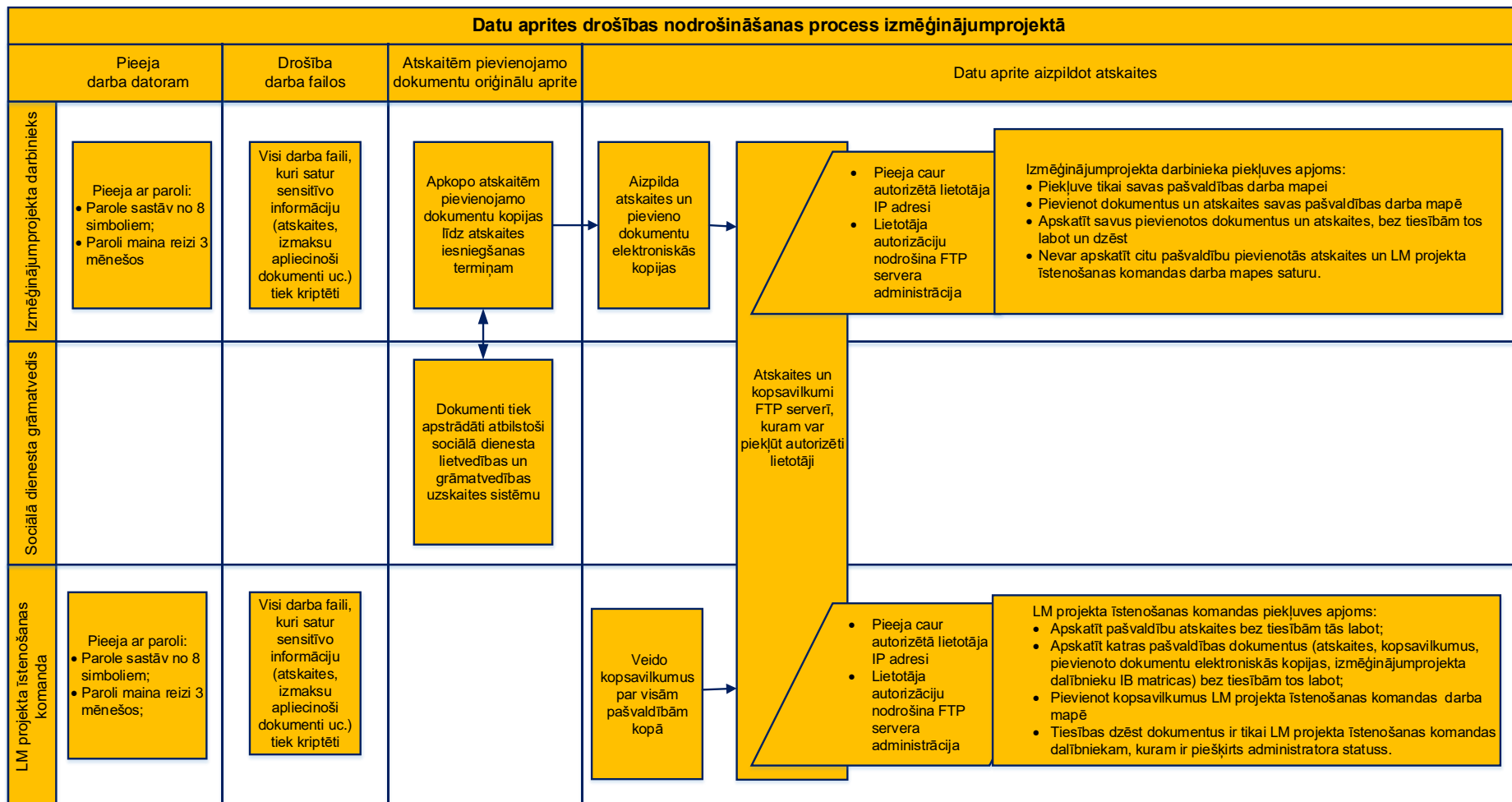
- izmēģinājumu projekta darbiniekam;
- LM projekta īstenošanas komandas pārstāvjiem.

Personas autorizāciju veiks FTP servera administrators, nosakot noteiktiem lietotājiem pieeju FTP serverim. Pieveja FTP serverim būs iespējama tikai no konkrētā lietotāja IP adreses (skatīt 18. attēlu).

Katra lietotāja pienākums būs izveidot paroli darba datoram, no kura tam būs pieeja FTP serverim. Darba datora parolei jā sastāv vismaz no 8 simboliem un tā ir jāmaina vismaz reizi 3 mēnešos.

---

¹⁵⁰ European Parliament and the Council. Directive 95/46/EC on the Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of Such Data. 24 October 1995. Article 6. Pievejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31995L0046>

Piekļuves apjoms un datu rediģēšanas tiesības

Autorizētajām personām FTP serverī būs piekļuve noteiktam datu apjomam, kas būs atkarīgs no veicamo uzdevumu apjoma.

18. attēls

LM projekta darba mapes saturs FTP serverī

Liepāja IP adrese:	Talsu novads IP adrese:	Tukuma novads IP adrese:
Jelgava IP adrese:	Bauskas novads IP adrese:	Ogres novads IP adrese:
Cēsu novads IP adrese:	Gulbenes novads IP adrese:	Balvu novads IP adrese:
Daugavpils novads IP adrese:	LM IP adrese:	

Piekļuve visām mapēm no LM IP adreses:

Autorizēto personu piekļuves līmeņi FTP serverim:

(1) pirmā līmeņa piekļuve – nodrošināta izmēģinājumu projekta darbiniekiem un paredz, ka izmēģinājumu projekta darbinieks var piekļūt (apskatīt un pievienot dokumentus) savas pašvaldības darba mapei (skatīt 19.attēlu), kas sastāv no četrām apakšmapēm:

- “Pašvaldības un LM dokumenti”, kurā tiks uzglabāts LM un pašvaldības līgums un pielikumi un citi dokumenti, kuri attiecas uz LM un pašvaldības līgumu;
- “Maksājumu attaisnojumu dokumenti”, kurā katru mēnesi tiks ievietoti pašvaldības izmēģinājumu projekta maksājumu attaisnojuma dokumenti;
- “IBM matrica un atskaites”, kurā ietilps:
  - Katrs personas IBM matrica (6. pielikums);
  - Datu bāze/ faktiski izlietotā finansējuma un rezultātīvo rādītāju apkopojums (17.pielikums);
  - Pašvaldības naudas plūsmas pārskats (23.pielikums);
  - Pašvaldības faktiski izlietotā finansējuma un rezultātīvo rādītāju pārskats (30. pielikums);
  - “Personas lieta”, kurā ietilps apakšmape ar katras personas lietvedību (iesniegums, personas iesniegtie dokumenti, izvērtēšanas dokumenti, līgums, atbalsta plāns u.c. dokumenti);

(2) otrā līmeņa piekļuve – nodrošināta LM projekta īstenošanas komandas pārstāvjiem, kuriem atļauts piekļūt (apskatīt un pievienot dokumentus) visu pašvaldību darba mapēm un to saturam;

(3) trešā līmeņa piekļuve – nodrošināta LM projekta īstenošanas komandas pārstāvim, kam tiek dotas administrētāja tiesības un piekļuve, tai skaitā dzēst dokumentus, visu pašvaldību darba mapēm un to saturam.

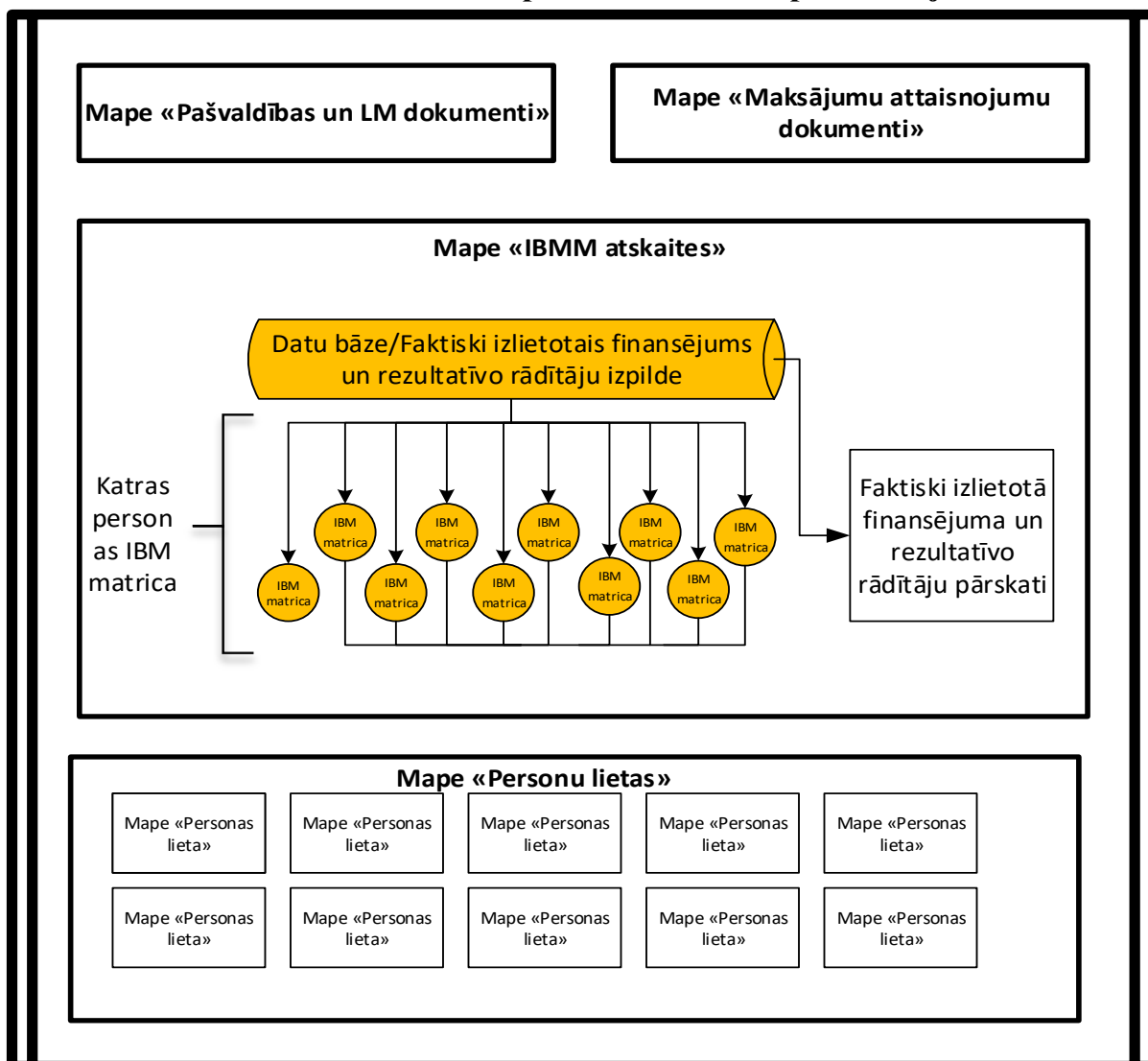
Pirmā un otrā līmeņa piekļuve dod tiesības redzēt esošos dokumentus un pievienot jaunus dokumentus mapēm, kurām ir piekļuve. Dzēst pievienotos dokumentus ir tiesības tikai lietotājam ar trešā līmeņa piekļuvi. Ja lietotājam ar pirmā vai otrā līmeņa piekļuvi ir nepieciešams dzēst savu pievienoto dokumentu, viņš informē lietotāju ar trešā līmeņa piekļuvi, norādot dzēšamo dokumentu.

Lietotājiem, saglabājot jaunu dokumentu FTP serverī, vienmēr jānorāda dokumenta saglabāšanas datums.

Lai nodrošinātu FTP serverī saglabāto dokumentu sistematizāciju, pārskatāmību un izsekojamību gan sociālajiem darbiniekiem, gan LM projekta īstenošanas komandai, ir izstrādāta instrukcija nosaukumu veidošanai darba mapēm un dokumentiem, kuri tiek saglabāti FTP serverī (skatīt 33.pielikumu) .

19. attēls

Pašvaldības darba mapes saturs un datu plūsma tajā

7. IBM ieviešanas risku vadības process

Lai nodrošinātu kvalitāti izmēģinājumu projektā, LM projekta īstenošanas komandai jāveic izmēģinājumu projekta risku identificēšana un izvērtēšana, kas mazinās un novērsīs risku iestāšanās varbūtību. No tā, cik kvalitatīvi izvērtēti iespējamie riski un kā izstrādāts to novēršanas pasākumu plāns, ir atkarīga izmēģinājumu projekta īstenošanas kvalitāte un IBM aprobācija.

Izmēģinājumu projektā risku pārvaldība tiks nodrošināta 4 posmos:

- risku identificēšana – LM projekta īstenošanas komanda identificē riskus, izmantojot dažādas metodes;
- risku novērtēšana – riskus strukturē pa veidiem, nosaka varbūtību un ietekmi;
- risku vadīšana – nosaka regulāros un vienreizējos pasākumus tā mazināšanai vai novēršanai un darbinieku, kas to veic;
- risku uzraudzība – par riska uzraudzību atbildīgais darbinieks seko līdzi izmaiņām risku vadības procesā, informē par to LM projekta īstenošanas komandu.

Izmēģinājumu projektā risku novēršanas pasākumu plānā (skatīt 34. pielikumu) riski ir sagrupēti pēc risku veidiem:

- vadības riski;
- personāla riski;
- finanšu riski;
- juridiskie riski;
- īstenošanas riski.

Izmēģinājumu projektā par riska uzraudzību atbildīgais darbinieks rīkojas atbilstoši risku novēršanas pasākumu plānā paredzētajām darbībām, lai novērstu vai mazinātu risku. Risku vadības procesā ir būtiski, lai visi izmēģinājumu projektā iesaistītie darbinieki ir informēti un laikus saņemtu informāciju par izmēģinājumu projektā notiekošajām darbībām un plānotajām izmaiņām. Risku vadība turpinās visā izmēģinājumu projekta īstenošanas laikā. Riski tiks periodiski pārskatīti, lai nodrošinātu, ka risku novēršanas pasākumu plāns ir atbilstošs. Izmēģinājumu projekta īstenošanas laikā, veicot iepļānotās aktivitātes, var veidoties situācija, ka iestājas jaunu risku iespējamība, paaugstinās vai pazeminās kāda jau identificētā riska līmenis. Šādās situācijās tiks atkārtoti veikta risku analīze un novērtēšana, kā arī aktualizēts risku novēršanas pasākumu plāns.

IBM aprobācija izmēģinājumu projektā ir terminēta (12 mēneši), un šajā laikā sociālais dienests iesniedz LM atskaites par izmēģinājumu projekta īstenošanas progresu. Līdz ar to, lai nodrošinātu kvalitatīvu izmēģinājumu projekta īstenošanu, risku vadīšana un nepārtraukta rezultātu novērtēšana ir neatņemama izmēģinājumu projekta sastāvdaļa. Saskaņā ar sadarbības līgumu sociālais dienests izvērtē izmēģinājumu projekta īstenošanas gaitā radušās problēmas, un arī to, kā identificētie riski ir ietekmējuši izmēģinājumu projekta īstenošanas gaitu, izmēģinājumu projekta izpildi un rezultātu kvalitāti, nepieciešamības gadījumā par to informējot LM projekta īstenošanas komandu.

8. Kvalitātes, apjoma un atbilstības saturam kritēriju novērtēšanas process

Nemot vērā Pētījumā ieteikumu, ka ir nepieciešams definēt skaidrus un izmērāmus kvalitātes kritērijus rezultātu un procesu kontrolei¹⁵¹, un, lai izmēģinājumu projektā novērtētu IBM ieviešanas kvalitāti, apjomu un atbilstību saturam, visa izmēģinājumu projekta laikā tiks iegūta informācija no visiem IBM ieviešanas procesā iesaistītajiem. Minēto informāciju iegūs interviju/aptaujņu un diskusiju veidā, kurā iesaistītajām pusēm būs jāsniedz savs viedoklis par IBM darbību. Visām iesaistītajām pusēm būs jāaizpilda aptaujas anketas.

Visaptverošas kvalitātes vadības astoņi pamatprincipi ir:

- fokuss uz klientu;
- sadarbība ar pakalpojumu sniedzējiem;
- personāla attīstība;
- procesi un fakti;
- nepārtraukti uzlabojumi un jauninājumi;
- mērķa skaidrība un patstāvība;
- atbildība sabiedrības priekšā;
- orientācija uz rezultātu¹⁵².

Izmēģinājumu projekta ietvaros:

- kvalitāte ir atbilstība izstrādātās IBM metodikas nosacījumiem;
- indikatori ir skaitliski kritēriji, kas raksturo pētāmo IBM, un rādītāji, kas nosaka kāda procesa stāvokli, attēlotu cilvēkam saprotamā veidā;
- kvalitātes indikatori ir skaitliski kritēriji, kas raksturo pētāmo IBM, tie ir rādītāji, kas nosaka kāda procesa stāvokli un tā atbilstību izstrādātās IBM metodikas nosacījumiem, attēloti cilvēkam saprotamā veidā.

Ar indikatoru palīdzību neapstrādātus datus var pārvērst par mērķauditorijai viegli uztveramu informāciju, tādējādi atvieglot uzdevumu sniegt ziņas par situāciju sistēmā. Tas ļauj apjomīgu datu klāstu apkopot nedaudzās būtiskās informācijas kopās. Indikatori palīdz noteiktas darbības, sajūtas izteikt izmērāmos lielumos un novērtēt padarīto, kas palīdz korelēt datus, analizēt situāciju noteiktos terminētos laika periodos. Indikatoru kopām ir jābūt izveidotām, lai sniegtu informāciju par procesu, tā darbības saturu un apjomu. Vissvarīgākais, lai šie indikatori parādītu tos procesa posmus, ko spēj ietekmēt procesā iesaistītie ar noteiktām darbībām un rīcību, uzlabojot procesa kvalitāti. Turklāt indikatoriem pietiekami labi jāuztver un jāatspoguļo būtiskas izmaiņas sistēmā, procesā iesaistīto pušu apmierinātībā vai neapmierinātībā ar procesa darbību. Vienlaikus procesa izstrādātajiem optimāli jāizmanto apkopotā informācija, lai pilnveidotu procesa darbību. Informāciju var attēlot diagrammās vai līknēs, iegūstot vizuālu informāciju par attīstības dinamiku terminētā laika posmā. Indikatoriem cik vien iespējams precīzi, jāraksturo veikums procesa darbībā, samērīgi attēlojot visus aspektus. Kvalitātes indikatoru kopumu iespējams variēt, lai iegūtu patiesu un izmantojamu informāciju¹⁵³.

¹⁵¹ Pētījuma "Gala ziņojums "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanas un finansēšanas analīze"" I sējums 61.lpp. (16.ieteikums). Iegūts no: http://www.lm.gov.lv/upload/projekts/faili/gala_nodevums_i_sejums.pdf (02.04.2019.).

¹⁵² Izmēģinājumu projekts "Priekšlikumi klientu grupēšanai un nepieciešamā pakalpojuma apjoma noteikšanai" 7.grāmata "Metodika un indikatori pakalpojuma kvalitātes novērtēšanai valsts sociālās aprūpes centros". Iegūts no: http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/sociala_palidziba_pakalpojumi/7_metodika.pdf (03.04.2019.).

¹⁵³ Izmēģinājumu projekts "Priekšlikumi klientu grupēšanai un nepieciešamā pakalpojuma apjoma noteikšanai" 7.grāmata "Metodika un indikatori pakalpojuma kvalitātes novērtēšanai valsts sociālās aprūpes centros". Iegūts

Sociālo pakalpojumu jomā izmantojamo indikatoru sistēmas pamatprincipi ir:

- salīdzināmība – indikatori ļauj salīdzināt datus un atspoguļo, kā mainās situācija attiecīgajā procesa posmā;
- noturība – indikatorus izveido, pamatojoties uz vieniem un tiem pašiem rādītājiem un salīdzināmiem laika periodiem;
- aktualitāte – indikatorus atjauno tik bieži, lai ļautu rīkoties;
- skaidrība – indikatoriem jābūt skaidri saprotamiem.

Mērot procesa posmu darbību vai procesā iesaistīto pušu apmierinātību, ir izmantojami dažādi mērinstrumenti, ar kuru palīdzību var iegūt ticamu un izmantojamu vērtējumu. Skaitlisko indikatoru verbālais raksturojums var tikt papildināts ar skaidrojumiem, ja ir nepieciešams un saprot, ka iegūtā informācija ir subjektīva un interpretējama.

IBM izstrādātāji piedāvā IBM ieviešanas procesa kvalitāti mērīt ar pieciem skaitliskajiem indikatoriem, kur:

- “1” – ļoti neapmierināts;
- “2” – neapmierināts;
- “3” – vidēji apmierināts;
- “4” – apmierināts;
- “5” – ļoti apmierināts.

Ar šo indikatoru daudzumu iegūst vērtējumu par konkrēto mērāmo vienību (piedāvāto vienību skaitu var variēt un papildināt atkarībā no tā, ko vēlas izmērīt). Tādējādi, tiek iegūts skaitlisks vērtējums par katru no vērtējamām vienībām. Šo informāciju var attēlot diagrammās, līknēs iegūstot vizuālu informāciju par attīstības dinamiku noteiktā laika posmā.

Mērāmie IBM ieviešanas procesa posmi un kvalitātes novērtēšanā iesaistītās puses, ko piedāvā IBM izstrādātāji, ir:

(1) Izmēģinājumu projekta darbinieks (35.pielikums):

- IB piešķiršana;
- personas vajadzību izvērtēšana;
- atbalsta plāna sastādīšana;
- SBS pakalpojumu saņemšana;
- atbalsta plāna pārskatīšana;
- IBM procesa novērtējums.

(2) Persona (36.pielikums):

- IB piešķiršana;
- personas vajadzību izvērtēšana;
- atbalsta plāna sastādīšana;
- SBS pakalpojumu saņemšana;
- atbalsta plāna pārskatīšana;
- IBM procesa novērtējums.

(3) Pakalpojumu sniedzējs (37.pielikums):

- SBS pakalpojuma saņemšana;
- IBM procesa novērtējums.

PIELIKUMI

1. Ārzemju un Latvijas pieredzes izpētes procesā izmantoto datu avoti
2. IBM izstrādes procesā organizēto aktivitāšu saraksts
3. Saskaņā ar DI plāniem pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem vajadzību apkopojums
4. Iesnieguma veidlapa
5. Personu atlase dalībai izmēģinājumu projektā
6. IBM matrica
7. IBM matricas aizpildīšanas instrukcija
8. Individuālā budžeta provizoriskā apmēra aprēķins/piemērs
9. Individuālā budžeta galīgā apmēra aprēķins/piemērs
10. Individuālā budžeta modeļa finansēšanas varianti izmēģinājumu projektā/piemērs
11. Informācija par SBS pakalpojumu sniedzējiem/ informācija par kvalifikācijas prasībām pakalpojumu sniedzējiem
12. Sabiedrībā balstīta sociālā pakalpojuma apraksta veidlapa
13. Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu apraksti
14. SBS pakalpojumu sarakstā iekļauto SBS pakalpojumu cenu veidi
15. Personas klienta lietas veidlapa
16. Līgums ar personu
17. Datu bāze - Faktiski izlietotais finansējums un rezultatīvo rādītāju apkopojums
18. Dienesta ziņojuma veidlapa par izmēģinājumu projekta darbinieka izmantotā transporta izmaksu segšanu
19. Dienesta ziņojuma veidlapa par personas izmēģinājumu projektā izmantotā transporta izmaksu segšanu
20. Maršruta lapa automašīnai
21. Atskaite par sabiedriskā transporta izmantošanu
22. Pašvaldības transporta braucienu kopsavilkums izmēģinājumu projektā (izraksts no maršruta lapas)
23. Pašvaldības naudas plūsmas pārskats
24. Dzīves kvalitātes novērtēšanas aptaujas anketa
25. Dzīves kvalitātes novērtēšanas aptaujas anketu reģistrs
26. Apstiprinājums dzīves kvalitātes izvērtēšanas instrumenta izmantošanai
27. Izslēgts
28. Izslēgts
29. Plānotais finansējums izmēģinājumu projektā
30. Pašvaldības faktiski izlietotā finansējuma un rezultatīvo rādītāju pārskats
31. Sociālā darbinieka mēneša atskaite - par paveikto darbu izmēģinājumu projektā
32. Instrukcija datu arhivēšanai ar paroli
33. Instrukcija nosaukumu veidošanai darba mapēm un dokumentiem FTP serverī
34. IBM izmēģinājumu projekta risku novēršanas pasākumu plāns
35. Aptaujas anketa izmēģinājumu projekta darbiniekam par IBM procesa norisi izmēģinājumu projektā
36. Aptaujas anketa personām/aizgādņiem par IBM procesa norisi izmēģinājumu projekta
37. Aptaujas anketa pakalpojumu sniedzējiem par IBM procesa norisi izmēģinājumu projektā